

goethe

Romanul *Afinitățile electice* se numără printre acele opere ale lui Goethe care i-au impresionat în mod deosebit pe contemporani și pe cititorii din generațiile ulterioare, până azi. Ecoul acestei cărți se apropie de cel al *Suferințelor tânărului Werther* și răzbate până în unele creații din literatura germană actuală.

ION ROMAN

Lei 5

editura minerva

854

goethe

goethe

afinitățile electice

Ilustrația copertei : *Vasile Olac*

johann wolfgang von goethe

afinitățile elective

ROMAN

TRADUCERE DE EUGEN FILOTTI
PREFĂȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
ION ROMAN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1975

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Toate drepturile asupra acestei versiuni
rezervate Editurii Minerva
(B.P.T.).

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE
DIE WAHLVERWANDTSCHAFTEN
Paul List verlag Leipzig

PREFAȚĂ

Într-o convorbire cu Eckermann, Goethe i-a mărturisit, în legătură cu *Afinitățile elective*, că opera aceasta „nu cuprinde nici un rînd care să nu fi fost trăit, dar, de asemenea, nici un rînd așa cum a fost trăit”. Fraza ar putea constitui un *motto* pentru întreaga creație goetheană. A devenit de mult un loc comun observația că în operele sale, indiferent de gen — poezie lirică, piesă de teatru, roman — Goethe se exprimă pe sine. Înșiși contemporanii și-au dat seama că, de pildă, Werther este un *alter-ego* al autorului. Micul roman, care a răscolit conștiințele la vremea lui, a izvorît dintr-o experiență de viață personală, cunoscută, dealtfel, direct de un cerc mai restrîns. Dar chiar prelucrînd subiecte împrumutate — să cităm numai *Ifigenia în Taurida* și *Faust* — Goethe și-a înveșmîntat în țesătura străină sentimente, pasiuni, reflecții, într-un cuvînt, trăiri proprii. Constatarea implică pericolul vulgarizării, de care exegeza goetheană nici n-a fost scutită, atunci cînd, dintr-un interes exterior artei, a căutat treceri directe ale unor momente biografice într-o operă sau alta. Goethe însuși a avertizat asupra acestui pericol, cum a făcut-o și în mărturisirea citată mai sus. Nu trebuie să se uite că scriitorul nu „relatează” nicăieri ca atare întîmplări trăite, faptul autobiografic fiind ridicat de el întotdeauna mult mai presus de planul minor al anecdoticului, pentru a fi situat în sfera înaltă a simbolului și alegoriei. Procesul de transfigurare și detașare este sesizabil chiar și în capodopera autobiografică

Poezie și adevăr. Așadar, dacă se poate spune că Werther, Tasso, Wilhelm Meister, Faust sînt chipuri ale lui Goethe, dacă în acestea se intrupează trăiri ale poetului, efortul cercetării, care nu va ignora nicidecum respectivele trăiri, va trebui să se orienteze spre dezvăluirea semnificației căpătate de ele în operă.

Goethe a fost o personalitate dinamică, aflată într-un continuu proces evolutiv, sub înfriurirea circumstanțelor exterioare, dar, lucru mai puțin obișnuit, și ca urmare a unei riguroase autoîndrumări conștiente. Tinerețea, maturitatea și bătrînețea au fost pentru el nu numai vîrste biologice, ci și trepte diferite în raporturile sale cu lumea. Fiecare dintre personajele enumerate mai sus, cărora li se pot adăuga și altele, este într-adevăr Goethe, dar un alt Goethe, adică fiecare întruchipează o altă atitudine față de realitățile înconjurătoare, o altă interpretare a vieții, deci și a propriei vieți. Deosebiri sînt atît de mari, încît olimpiantul de pe culmile înțelepciunii calme a senectuții pare a fi altcineva decît tînărul titan pătimaș și răzvrătit. Clocotului sufletec neînfrinat i-au urmat echilibrul și ponderea, apoi reflexivitatea resemnată. Tasso, Wilhelm Meister și Faust (din ultima parte a poemului) nu numai că nu se mai recunosc în Werther, dar se și desolidarizează de el. La o vîrstă mai înaintată, Goethe s-a simțit de-a dreptul dezgustat de eroul primului său roman, deși acela fusese el însuși. Se înțelege de aici că în cazul autorului lui *Faust* cronologia operelor are o însemnătate specială. *Divanul occidental-oriental* n-ar fi putut să fie scris de autorul lui *Prometeu*. Totuși, între tînărul și bătrînul Goethe nu există o prăpastie, ci un drum neîntrerupt, pe care legăturile în ambele sensuri nu lipsesc. Evoluția scriitorului a fost o creștere organică, în care elementele noi s-au adăugat celor anterioare, dezvoltîndu-se din ele, purtîndu-le parțial mai departe, sau substituindu-li-se.

Afinitățile elective reprezintă o operă ce aparține ultimei perioade din creația lui Goethe, fiind întru totul caracteristică pentru aceasta, dar conținînd, totodată, și semnificative elemente de continuitate. Scrierea a fost concepută și redactată la numai cîțiva ani după 1805, dată socotită convențional ca hotar între

maturitatea și bătrînețea poetului. În 1805 a murit Schiller. Goethe n-a pierdut atunci numai un prieten, un partener de dezbateri literare și un colaborator, ci și un reazem sufletească, o prezență stimulativă care-l înviorase, dăruindu-i parcă ceva din tinerețea lui. Un sentiment copleșitor de singurătate începe să-l stăpânească, lumea căreia altădată i se împotrivise; cu care mai apoi se împăcase amical printr-o adaptare conformistă, i se arată acum ca un univers dominat de legi implacabile, cărora omul trebuie să li se supună, nu numai pentru a putea trăi, ci și pentru a putea fi de folos semenilor săi. Desigur, pierderea lui Schiller a fost numai unul dintre evenimentele care au dat perspectivei sale o deschidere cosmică și au insuflat geniului conștient de superioritatea sa dorința de a sluji. De fapt, întreaga experiență de viață a celor peste cinci decenii îl purtase în aceeași direcție. Bătrînețea e prin ea însăși vârsta chibzuinței, când impresiile din afară trec printr-un filtru ce atenuează violența sentimentelor și estompează strălucirea policromă a tablourilor. Acesta este un adevăr general, care, valabil pentru oricine, deci și pentru Goethe, nu poate fi totuși absolutizat în ceea ce-l privește. Sufletul viguros și sensibil al poetului e la adăpost de închistare, înțeleptul nu se refuză plăcerilor vieții, olimpiantul încă se poate îndrăgosti ca un adolescent. La șaptezeci și doi de ani, el trece din nou prin focul unei pasiuni, ultima, trezită de o fată de șaptesprezece ani, a cărei mină i se refuză. *Elegia din Marienbad* este expresia răscolitoare a acestei iubiri tîrzii, ca și a acceptării resemnate a neîmplinirii ei. Ce aproape se află de Werther, prin avîntul inimii, respectabilul consilier de la Weimar, și cît de departe prin puterea de a renunța! Avem a face aici cu un exemplu elocvent pentru cele spuse în legătură cu vîrstele omului și artistului Goethe, ca și unul ce confirmă utilitatea prospecțiunii biografice în interpretarea operei. Același lucru se poate afirma și despre *Afinitățile elective*.

Iată momentele de care ni se pare că e necesar să ținem seama cînd ne apropiem de această operă. În octombrie 1806, Goethe s-a căsătorit, după aproape douăzeci de ani de conviețuire, cu Christiane Vulpius. O cunoscuse în 1788. Era, judecînd după

un profil desenat atunci de poet, o fată de o frumusețe clasică, însă nu numai de extracție modestă, ci și insuficient cultivată. Istoria literară consemnează cu recunoștință prezența în viața poetului a acestei lucrătoare dintr-un atelier de flori artificiale, fiindcă ea este eroina *Elegiilor romane*. Cîtă vreme coabitarea n-a fost legalizată prin căsătorie, cercurile din Weimar au privit-o cu îngăduință. Căsătoria a iscat nedumeriri și reproșuri, pe care numai o personalitate independentă, altminteri destul de atentă față de convenții, le-a putut înfrunta. Hotărîrea poetului putea fi totuși surprinzătoare. Dragostea lui pentru Christiane se stînese de mult, nivelul intelectual scăzut al femeii, a cărei frumusețe se ofilise cu trecerea anilor, nu putea să nu fie resimțită ca o stingherire. Schiller, și nu numai el, își arătase cu discreție, dar vizibil, dezacordul față de perpetuarea unei asemenea legături nepotrivite. Dar în 1789 Christiane îi dăruise lui Goethe un fiu, viața ei se împletise strîns cu aceea a acestui mare om, pe care era decisă să-l slujească pînă la capăt. Fără îndoială, căsătoria din 1806 a fost un act pornit din simț de răspundere și respect față de normele etice. Ceea ce altădată nu fusese posibil pentru cel ce voia să impună lumii propria sa lege, devenise acum obligație, prin supunerea la legile lumii. Supunerea aceasta nu însemna obediență, ci o înțelegere mai profundă a lucrurilor, dintr-un unghi de vedere care nu mai putea fi pur personal. O trăsătură mereu mai reliefată a personalității lui Goethe este acum aceea de filozof moralist. Poetul își asumă rolul superior al unui pedagog al națiunii sale, al tuturor oamenilor. Operele pe care le scrie sau le încheie acum — inclusiv partea a doua din *Faust* — își propun deschis un țel educativ. În anul următor căsătoriei sale — 1807 — începe să lucreze la romanul *Anii de drumetie ai lui Wilhelm Meister*, în care va imagina un sistem pedagogic încheiat, desigur utopic, dar inspirat de generoasa idee a educării insului în vederea slujirii obștei. Literatura lui încearcă astfel, cu reușite parțiale, o simbioză între artă și știință. Dealtfel, preocupările propriu-zis științifice alcătuiesc un capitol important al activității sale. Poetul continuă redactarea *Teoriei culorilor*, întreprinde studii de geologie și morfologie. Iscodirile minții ome-

nești în cele mai diverse domenii îl captivaseră întotdeauna, însă acum se acordau mai bine decât oricând cu structura sa psihică. Și totuși... Chiar în anii în care am poposit, biografia erotică a lui Goethe se îmbogățește cu noi episoade. Două femei trec, în cuprinsul lui 1807, prin existența sa, ce-i drept, fără a o smulge din rosturile statornicite, dar lăsând urme în creația lui literară. Una este Minna (Wilhelmine) Herzlieb, o tinărară de optsprezece ani, pe care a cunoscut-o în casa tatălui ei adoptiv, librarul Frohmann, cealaltă, Bettina von Arnim, sora lui L.A. Arnim și viitoarea soție a lui Clemens Brentano. Erau două firi diametral opuse, Minna, o făptură sfioasă, clorotică, străină de orice impulsuri pasionale, Bettina, o exaltată, care s-a și instalat pentru cîtva timp în casa Goethe, cîștigînd simpatia mamei poetului și copleșindu-l pe acesta cu manifestări de adorație. Rezistența exasperată a consilierului la asalturile inoportune zvăpăiate, afecțiunea puternică pentru serafica Minna sînt definitorii pentru etapa de atunci a evoluției sale sufletești. Bettina nu l-a putut captiva, de Minna s-a îndepărtat cu inima zvîcnind îndurerată, ca de o fericire interzisă, și, cum a făcut-o de atîtea ori, și-a găsit alinare „refugiindu-se la adăpostul unei imagini“.

Acestea ar fi, într-o schiță sumară, simplificată, coordonatele spirituale și afective între care se situează *Afinitățile electivă*. Că romanul a fost pentru Goethe o confesiune a recunoscut-o el însuși, și nu numai în termeni generali, ca în fraza consemnată de Eckermann. Tinărarul său prieten Sulpice Boisserée, posesorul unei colecții de artă medievală, l-a putut auzi destăinuindu-se explicit, în timpul unei călătorii spre Heidelberg. „Stelele răsăriseră, notează Boisserée, el vorbea despre relația sa cu Ottilia, cum o iubise și cum ea îl făcuse nefericit. Pînă la urmă deveni în vorbele sale aproape enigmatic, sub apăsarea gîndurilor...“ Ar trebui să corectăm relatarea lui Boisserée, probabil nu foarte exactă, prin precizarea că nu Ottilia-Minna îl făcuse nefericit pe poet, ci dragostea însăși, prin imposibilitatea împlinirii ei. În trioul din roman : Eduard — Charlotte — Ottilia îl recunoaștem de departe pe cel din realitate : Goethe — Christiane — Minna,

Însă fără a putea să punem un semn de egalitate între personaje și persoanele reale, deoarece și chipurile, și întâmplările sînt sublimat artistic, la temperatura înaltă a creației poetice. Prin datele biografice și psihologice, singură Ottilia pare mai apropiată de model, dar și în cazul ei acesta rămîne numai un punct de plecare pentru un personaj literar cu o existență și un destin propriu. Cea mai depărtată de imaginea din roman este, desigur, Christiane, al cărei paralelism cu Charlotte constă numai în calitatea ei de soție a unui bărbat îndrăgostit de o tinăără. Același paralelism de situație, existent și între Eduard și autor, se prelungește și în planul sufletesc, eroul preluînd pasiunea creatorului său, fără a fi însă, în rest, un autoportret al lui. Dintre celelalte personaje, Luciane o amintește pe Bettina, Mittler, arhitectul etc. împrumută și ei trăsături ale unor oameni din apropierea poetului. Cercetătorii au semnalat răsunetul în roman și al altor ecouri din realitate. Astfel, este vădit că preocuparea Charlottei și a baronului pentru amenajările din grădina castelului reflectă grija lui Goethe pentru înfrumusețarea parcului ducal din Weimar și, în genere, plăcerea aristocrației de a-și crea o ambianță atrăgătoare, în care natura, domesticită, artificializată, capătă funcția unui decor pictural. Discuțiile purtate la un înalt nivel intelectual de către personaje, jocurile de societate, printre care „tablourile vivante“, în sensul original al cuvîntului, fiindcă reproduc, în costumația respectivă și cu jocul de lumini din original, picturi celebre, evocă, de asemenea, cercurile distinse din Weimar. Semnalarea acestor similitudini între realitate și operă contribuie întrucîtva la evidențierea autenticității realiste a imaginii, dar merită atenție mai ales pentru că ne îngăduie să aruncăm o privire în laboratorul fascinant, niciodată luminat pe de-a-ntregul, al acestei alchimii — arta — care preschimbă zgura unei arderi interioare în cristal și aur.

Inițial, schema generală a *Afinităților elective* urma să-i slujească autorului pentru o nuvelă din seria celor încadrate în *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*. Nuvela, redactată într-o primă formă în vara anului 1808, la Karlsbad, i s-a părut scriitorului insuficientă pentru materialul atît de „important“,

atit de „înrădăcinat în el“. După un an, în vara lui 1809, aflându-se la Jena, poetul s-a retras într-o izolare desăvîrșită, din care nu s-a desprins decît odată cu încheierea formei definitive a scrierii. Cele aproape trei sute de pagini fuseseră așternute pe hîrtie rapid, febril, ca într-un efort de eliberare. Cartea, tipărită îndată, a fost distribuită mai întîi prietenilor, aproape ca un document personal. Se temea oare poetul că romanul ar putea să aibă în cercurile mai largi un răsunset defavorabil? Oricum, aprecierile negative n-au lipsit, acuzația de imoralitate fiindu-i și ea adusă. Astăzi, cînd literatura și-a asigurat de mult libertăți ce i se refuzau cîndva, o asemenea acuzație ne apare ca fiind cu totul exagerată. Trebuie totuși să recunoaștem că în epocă romanul putea să șocheze, ca o scriere insolită și, am spune, de-a dreptul modernă. Contemporanii ar fi dorit, probabil, ca scriitorul să fie mai clar, mai categoric în aprecierea personajelor, a sentimentelor și a actelor lor, să răsplătească virtutea și să pedepsească fără echivoc răul, așa cum se întîmpla îndeobște în scrierile vremii, cu o „morală“ limpede. În *Afinitățile elective*, lucrurile sînt mult mai complicate, ceea ce a și dus la interpretări diferite, uneori contradictorii ale romanului. S-a vorbit despre această operă ca despre un roman al căsătoriei, însă, neîndoielnic, avem a face, în aceeași măsură, cu un roman al iubirii. Cele două noțiuni, care, șa atare, se asociază, devin în *Afinitățile elective* termenii unui conflict. Iar deznodămîntul acestui conflict pare la prima vedere ambiguu. Întrebat odată, chiar pentru clarificarea poziției sale în acest roman, poetul a răspuns cu un citat evanghelic : „Cel care, privind o femeie, o dorește, acela a și sfărîmat în inima sa căsătoria“. În roman se formulează opinii similare. Mittler — desigur, un „mijlocitor“ și pentru autor, un purtător de cuvînt al său — pledează patetic pentru respectul față de căsătorie, în care vede „temelia oricărei societăți morale“. „Căsătoria, adaugă Mittler, este începutul și punctul culminant al oricărei culturi. Ea îl face blind pe cel aspru, iar cel foarte cultivat nu are un mai bun prilej pentru a-și dovedi blîndețea...“ Mai mult decît prin ceea ce se spune, obligația de a nu sfărîma legătura căsătoriei este subliniată prin partea de suferință ce

revine personajelor angajate în dramă. Charlotte și căpitanul nu dau friu liber afecțiunii reciproce, mai ales cea dinții trece prin momente grele, dar amindoi rămân în marginea tragediei, cu perspectiva unei uniri legiuite, după ce au devenit liberi. Eduard, dimpotrivă, suferă cumplit și piere, ca și când și-ar primi pedeapsa, fiindcă se lăsase în voia iubirii. În vremea când concepea romanul, Goethe i-a declarat lui Friedrich Wilhelm Riemer, profesorul fiului său, că intenția sa este să arate în această scriere cum senzualitatea pune stăpânire pe oameni, „dar este pedepsită de către destin, adică de către natura morală, care-și salvează libertatea prin moarte”. Pasiunea lui Eduard este copleșitoare, torturantă. Paginile în care scriitorul stăruie asupra frământărilor sufletești ale baronului par desprinse din *Suferințele tinărului Werther*. În noul roman, scris la peste trei decenii după cel dinții, Goethe conturează într-adevăr un erou romantic de tip wertherian, din care face, ca și în trecut, o imagine a unei trăiri pasionale proprii, deși de mult se lepădase de atitudinea din perioada sa de „Sturm und Drang”. Ce-i drept, dragostea baronului îmbracă și aspecte reprobabile, prin refuzul oricărui sfat al rațiunii, prin incapacitatea totală de înfrinare, slăbiciune mai gravă la vîrsta lui, prin nepăsarea față de propriul său copil, de a cărui moarte se și face indirect vinovat. În accesele sale de disperare și plîns este și ridicol, iar pe alocuri întrevădem parcă zîmbetul ironic al scriitorului. Dominantă însă este atitudinea de înțelegere și chiar respect față de sentimentul iubirii, chiar dacă acesta contravine în manifestările sale demnității, responsabilității față de sine și de alții, onoarei etc. Explicația indulgenței relative a autorului nu trebuie căutată numai în fondul afectiv personal care se reflectă în pasiunea personajului, ci în ceva mult mai profund. „A iubi, s-a exprimat odată Goethe către același Riemer, însemnează a suferi, nu te poți decide la așa ceva decît constrîns (natura), în sensul că trebuie să iubești, nu că vrei.” Cu o asemenea înțelegere a dragostei, poetul nu-și putea repudia eroul. Nu o fac nici personajele implicate în dramă. Charlotte și căpitanul, chiar și Mittler se comportă față de Eduard aproape ca față de un bolnav, în orice caz, ca față de un

om doborât de forțe ce nu pot fi lesne înfrînte. Iată de ce și dez-nodămîntul tragic al conflictului este luminat de o rază de compasiune. Urmînd-o în moarte pe Ottilia, Eduard pare a trece, de fapt, într-o altă viață, în care amîndoi s-ar reîntîlni pentru o dragoste eliberată de opreliști, în eternitate. Moartea lui Eduard este, desigur, o sancțiune, dar, totodată, și înfrîngerea unor cătușe. Cu o anume îngăduință sînt tratate și relațiile dintre conte și baroană, un aspect care se numără cu siguranță printre cele ce-i vor fi scandalizat pe cititorii contemporani, deoarece aceste relații, contele fiind însurat, sînt adultere. Îngăduința este motivată și de data aceasta prin faptul că legătura dintre cei doi, departe de a fi o ușuratică aventură galantă, se bazează tot pe o atracție imperativă și durabilă.

Conflictul din *Afinitățile electivă* a fost definit și ca o luptă între pasiune și datorie, de felul aceleia din teatrul clasic francez. Este o reducere rezultată dintr-o privire superficială. Reîntorcîndu-ne la episodul autobiografic din care s-a dezvoltat acțiunea romanului, vom observa că transpunerea directă a acestui episod ar fi egalat cu o trasare mai simplă a conflictului, limitat la numai trei personaje: cei doi soți și Ottilia. Goethe a amplificat și adîncit conflictul prin aducerea în scenă a unui al patrulea personaj principal — căpitanul. Acest personaj, care nu mai are un corespondent în situația reală și aparține fazei superioare a transfigurării artistice, i-a fost sugerat autorului de un fenomen din chimie. Din lexiconul de specialitate al lui Johann Samuel T. Gehler, pe care-l consulta adesea cu neostoit interes și pe care-l luase cu sine pînă și în timpul campaniei prusiene din Franța, în 1792, poetul aflase despre ceea ce chimistul suedez Torbern O. Bergmann numise *attractio electiva*, adică despre acea tendință a elementelor de a se uni între ele, desprinzîndu-se din legăturile lor anterioare. Proiectînd această tendință din lumea anorganică în domeniul vieții sufletești a oamenilor, Goethe realiza o metaforă foarte adecvată pentru a exprima concepția sa filozofică asupra unității lumii, a naturii. Legile naturii au o acțiune generală, astfel că *attractio electiva*, „afinitățile electivă” impulsionează și unirile și despărțirile oamenilor. Iubirea este

o lege a naturii, a destinului, nu un act de voință, o apropiere deliberată. Iată de ce pasiunea ce tinde să separe și să unească altfel perechile din roman este tratată cu o înțelegere și sfială nu lipsite de înfiorare. Dar viața oamenilor, societatea omenească, deși o parte a naturii, nu se confundă pe deplin cu aceasta, nu se supun mecanic legilor ei, au și legi proprii. Tocmai de aici provine gravitatea conflictului din *Afinitățile elective*. Legea naturii se ciocnește cu celelalte legi, morale, sociale. În această ciocnire, liberului arbitru îi rămâne un anumit spațiu de manifestare, chiar dacă limitat. O dovedește și comportamentul Charlottei și al căpitanului, dar, mai ales, acela al Ottiliei. Pentru cei doi dintii, stăpânirea de sine e mai ușoară, fiindcă și afecțiunea lor reciprocă nu pare atât de intensă, pentru Ottilia e rezultatul unei cumplite lupte interioare. Foarte tânără, nepregătită pentru viață, lipsită de experiența maturității celorlalți, fire în general slabă, fata aceasta prinsă în viltoarea ametoitoare a primei iubiri se ridică deasupra tuturor, pe un pedestal de sublim eroism etic. Ca întotdeauna, Goethe întrupează idealul în imaginea unei femei, iar acum, spre bătrînețe, ținuta ideală a omului se exprimă pentru el, cum s-a văzut, prin resemnare, mai exact, prin renunțare. Renunțarea (*die Entsagung, der Verzicht*), privarea (*die Entbehrung*) nu se confundă la el cu pasivitatea, cu indiferența dezabuzată, ci sînt consecința unei aprecieri selective, în funcție de o precisă ierarhie a valorilor morale. Renunțarea este o atitudine dictată de noblețea sufletească, o victorie a lucidității asupra unor porniri oarbe. Pe Eduard, care ascultă ca un sclav porunca iubirii, îl putem deplînge, pe Ottilia, care are tăria, nu de a nu iubi, ci de a ține seama de celelalte legi ce patronează existența umană, o admirăm, ca și creatorul ei. Ambiguitatea deznodămîntului se arată a fi, într-adevăr, numai aparentă. Fără didacticism puritan, dar și fără echivoc, exemplul propus cititorului, dacă se poate vorbi de un exemplu, este acela al Ottiliei, nu al lui Eduard. Totul trebuie privit, însă, într-o perspectivă mult mai largă decît aceea circumscrisă concret de personajele și întîmplările din roman. Acestea au o valoare alegorică. Goethe s-a oprit asupra dragostei și căsătoriei, fiindcă acestea îi dăduseră

lui însuși prilejul să mediteze, ca om, asupra legităților din natură și societate și îi ofereau situațiile cele mai elocvente pentru a-și exprima, ca artist, concluziile. *Afinitățile elective* sînt, în acest înțeles, o scriere demonstrativă, în care materialul de viață se ordonează strict în lumina unor idei. Desigur, aceasta este cu totul altceva decît argumentarea unor teze prin cazuri ilustrative. Dar criteriul ordonator își pune apăsător amprenta pe toate elementele de conținut și formă.

Sub aspectul compoziției, construcția romanului se evidențiază printr-o armonie și unitate arhitectonică neîntîlnite în celelalte opere ale lui Goethe din ultima perioadă a creației sale. Gruparea simetrică a celor patru personaje în două perechi polare a determinat și compunerea simetrică a operei, care e alcătuită din două părți aproape egale, cuprinzînd fiecare același număr de capitole, optsprezece. Principiul compozițional pare împrumutat din muzică și evocă partitura unui cvartet. Narațiunea începe domol, și nimic nu pare a anunța ceva deosebit. Eduard și Charlotte sînt surprinși în mărunte preocupări cotidiene, într-un cadru încîntător, căruia caută a-i da un spor de frumusețe. Ambianța și starea sufletească a celor doi soți se află în deplin acord, într-o tihnă paradisiacă statornicită, s-ar crede, pentru totdeauna. Pe un bun număr de pagini, parcurgem parcă epilogul, nu prologul unui roman. Perechea, acum fericită, și-a trăit „romanul” în anii anteriori. Fiecare dintre soți și-a plătit tributul de suferință, trecînd prin purgatoriul unei căsnicii impuse, pentru ca, din nou liberi amîndoi, să se reîntîlnească în iubirea neîmplinită cîndva. Pe fondul acesta senin, drama se presimte brusc, așa cum furtuna se anunță printr-o pală de vînt în aparență inofensivă. Ritmul narațiunii nu se va accelera însă nici de acum înainte, evenimentele exterioare fiind relativ puține și tratate destul de sumar. Înjghebarea unui chioșc, deschiderea unor poteci mai lesnicioase, amplasarea unei case de odihnă, punerea pietrei fundamentale a acesteia, sărbătorirea unor aniversări, organizarea unor jocuri de societate sînt episoade neutre sau festive, care acoperă cea mai mare întindere a cărții. Drama se petrece dincolo de ele, în planul interior, puternic contrastant cu cel exterior. Tehnica efi-

cientă a contrastului este folosită stăruitor, însă cu rafinament. Cu cît mai mărunte sînt la început grijile personajelor, cu atît mai impresionant se reliefează dimensiunile dramei ulterioare. Cu cît mai siguri de ei și de viitorul lor sînt cei doi soți, cu atît mai teribil este vîrtejul spre care sînt împinși. Cu cît mai cum-pănit și distins se manifestă inițial în comportament și maniere Eduard, cu cît mai sfioasă și potolită este Ottilia, cu atît mai sălbatică e pasiunea ce li se aprinde în suflet. Într-un mediu social aspru, prizonier al instinctelor, totul ar fi luat altă turnură și ar fi avut alte ecouri, alte înțelesuri. În *Afinitățile electice*, oamenii sînt împinși în direcția opusă aceleia dorite de ei și, s-ar putea spune, normale, ca de un curent contrariu irezistibil. Ei își consumă energia și fantezia pentru a da strălucire decorului în care viața lor va fi cu atît mai întunecată de nefericire. „Este, notează Riemer, ca și cum acele persoane ar fi trebuit să aducă ele însele lemnele pentru rugul ce urma să le mistuie.” Ottilia colaborează și ea cu sîrguință și bucurie la împodobirea cu fresce a capelei, unde nu peste multă vreme îi va fi depus sicriul...

Oricît de brutale sînt însă cotiturile în existența personajelor, ziua de mîine, ascunsă în necunoscut, își despecetluiește întru-cîtva taina, azvîrlind spre cea de astăzi străfulgerări prevestitoare. Goethe se dispensează de orice artificiu care ar putea contribui la captivarea cititorului și renunță cu intenție la factorul surpriză. Drama se întrevide încă din prima convorbire dintre Eduard și Charlotte, pentru ca, îndată după sosirea căpitanului, discuția despre afinitățile electice s-o anunțe aproape fățiș. Scriitorul o cunoaște, firește, anticipativ, dar el îngăduie și cititorilor și chiar personajelor s-o intuiască. În literatura care-și pregă-tește cu grijă efectele, o asemenea indiscreție ar fi ocolită, ca o stingăcie păgubitoare. În romanul lui Goethe ea decurge și din dorința de claritate în demonstrație, dar mult mai mult din fondul filozofic al operei. Cînd cei ce iau parte la discuție își lămu-resc principiul din chimie, exemplificînd cu propria lor persoană, cu relațiile lor actuale și cu modificarea acestora, se pun, într-un fel, în gardă. Dar tocmai aceasta scoate mai pregnant în evidență inevitabilitatea evoluției viitoare.

Diluarea epicului, caracterul relativ static al acțiunii conferă *Afinităților elective* unele trăsături apropiate de cele ale unei piese de teatru. Există și o anumită unitate de loc : în principal, totul se întâmplă la castel — în parc, în salon, pe malul lacului. Când un personaj a părăsit castelul, scriitorul nu-l mai urmărește. O excepție o face, o singură dată, pentru Eduard, refugiat la una dintre fermele sale. Dar când baronul pornește în aventura lui pe front, pînă și numele său dispare de-a lungul unor capitole întregi. Înainte și după vizita ei furtunoasă la castel, Luciane e doar pomenită. Ca la teatru, personajele intră sau ies din scenă. Mittler, contele și baroana, arhitectul, lordul englez și însoțitorul său, asistentul apar și pier, destul de arbitrar, ca și când ar fi scoși la vedere din culise de un regizor care are nevoie ocazional de ei. Prezența lor este aceea a unor comentatori care clarifică unele lucruri, trezesc reflecții, nuanțează sentimente sau chiar grăbesc deznodăminte, nu prin ceea ce săvîrșesc, ci prin ceea ce spun. În roman se vorbește mult, întotdeauna pe un ton elevat, nu însă convențional. Dialogul, replica, povestirea intercalată au un rol activ. Ca în teatru, Goethe limitează și numărul personajelor secundare, cum a făcut-o cu cele principale. Când castelul este invadat de o mulțime de oaspeți, din masa amorfă ca o figurație se desprinde temporar o siluetă sau alta — tînărul cu brațul amputat, fata nebună — cu un scop bine determinat. Paralel cu aportul mai mult sau mai puțin direct adus la impulsionarea dramei centrale, mișcarea personajelor secundare adaugă *Afinităților elective* și unele note de roman social, prin conturarea unui tablou al păturii aristocratice din epocă. Acest tablou are și el, obiectiv, funcția unui element de contrast. Prezența Luciane la castel, petrecerile zgomotoase ce se țin lanț, cu o participare numeroasă, într-un adevărat desfrîu de voie-bună și nepăsare, coincid cu o perioadă de îngrijorare și deosebită tensiune nervoasă pentru eroii dramei.

Luciane este complet străină de ceea ce se petrece cu mama ei și cu soțul acesteia, nu are nici o contingentă propriu-zisă cu acțiunea romanului. Și tocmai ea este personajul cel mai „viu“, prin felul cum se manifestă temperamentul ei exuberant, nu

prin ceea ce aflăm despre sentimentele sale. Luciane este „născută pentru lume“, o ființă care știe ce vrea și se impune, prin pornirile-i dominatoare, ca o „regină“ în cercul ei. Câtă vreme se află ea în scenă, Ottilia, și mai importantă ca eroină a romanului, și mai interesantă ca alcătuire psihică, pălește ca o umbră abia vizibilă. Același lucru se întâmplă și cu Charlotte. Doar o neînțelegere a sensului romanului ne-ar putea face să credem că aici avem a face cu o deplasare greșită a accentului. Luciane poate fi liberă în comportarea ei, voluntară și expansivă, fiindcă se află în afara zonei fatale. Prezența ei în roman demonstrează odată mai mult capacitatea lui Goethe de a însufleți și individualiza sugestiv un personaj. În ceea ce-i privește pe eroii dramei, scriitorul nu mai face uz de înzestrarea sa plastică. Portretul celor patru, când nu lipsește cu desăvârșire, se reduce la indicarea generală a cîtorva însușiri fizice și morale. Eduard este un bărbat deprins din copilărie să obțină ceea ce dorește, Charlotte o femeie aleasă, reținută și demnă, căpitanul un spirit ordonat, un organizator. De o atenție specială se bucură, și sub acest aspect, Ottilia. Atrăgătoare și prin înfățișarea ei, Ottilia este unul dintre acele „suflete frumoase“ atât de dragi lui Goethe. În galeria de personaje feminine din creația epică și dramatică a poetului, fata aceasta sensibilă, interiorizată, se situează alături, mai ales, de Mignon, tulburătoarea apariție din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*. Apropierea nu trebuie înțeleasă ca o identificare. Mignon este o prezență mai concretă, mai independentă, am zice, de voința autorului și de vreun model identificabil. Am amintit-o în primul rînd pentru acea aură de mister care o înconjoară, ca și pe Ottilia. Poate că Richard Friedenthal are dreptate, în monografia *Goethe — Viața și epoca sa*, atunci când presupune că în chipul angelic al Ottiliei s-au filtrat nu numai trăsături al Minnei Herzlieb, ci și unele reminiscențe dintr-o legendă hagiografică. Este vorba de sfînta Odilia, patroana Alsaciei. După legendă, Odilia s-a născut oarbă și și-a căpătat vederea prin botez, din care pricină e socotită ca ajutătoare a celor ce suferă de ochi. Goethe va fi cunoscut această legendă la Strassbourg, unde, în 1770—1771, a făcut studii de drept și a avut legături

cu cercuri pioase. În orice caz, el îi spune undeva Ottiliei „mîngiere a ochilor“, iar atunci cînd fata scapă copilul în apă, o înfățișează purtînd hieratic în mînă o carte, gest nepotrivit cu împrejurarea, dar semnificativ, deoarece cartea este una dintre emblemele sfintei Odilia. Deși mai conturată fizic și moral, Ottilia este, ca și ceilalți componenți ai cvartetului, mai curînd purtătoare a unui destin decît un „caracter“.

În *Afinitățile elective*, „personaje“ sînt de fapt nu oamenii, ci sentimentele lor, după cum conflictul se iscă nu între caractere individuale, ci între legile suprapersonale simbolizate de eroii dramei. Dar dacă personajele secundare — cu excepția Lucianei — rămîn fantomatice, în așa fel încît cititorul nu reține despre ele decît poate ce au spus, și cu ce efect, într-un moment sau altul, personajele principale se însuflețesc, devin realități psihice. Analiza, sau numai notația psihologică evocatoare, surprinderea gestului celui mai expresiv, a reacției celei mai firești concură pentru a dezvălui cu perfectă autenticitate pulsația simțirii, de la zăcînetul incipient, delicat și plăcut, al simpatiei pînă la ritmul năvalnic și dureros al patimii. Afinitățile elective se anunță prin simptome în aparență neînsemnate: Eduard, care nu tolera nimănui, nici chiar Charlottei, să i se uite peste umăr în carte, cînd citea cu glas tare, nu resimte iritarea obișnuită, cînd aceea care privește este Ottilia; la rîndul ei, Ottilia, copiind texte ale lui Eduard, începe cu caligrafia ei, pentru a sfîrși cu aceea, desăvîrșit imitată, desigur involuntar, a bărbatului pe care începuse a-l îndrăgi. Concesia baronului, fire voluntară, este tot atît de elocventă ca și supunerea umilă a sfielnicei fete. Diagrama sentimentelor nu se trasează în abstract, pe un fond alb, ci urmărește mișcările vii și specifice ale unor suflete. Personajele își mărturisesc afecțiunea mai puțin prin cuvinte, cît mai ales prin manifestări spontane care scapă de sub controlul voinței, sau pe care voința, deși sesizată, nu le-ar putea jugula. Cînd serbarea organizată cu prilejul terminării, în roșu, a casei de pe malul lacului ia sfîrșit într-un mod neașteptat din cauza unui accident, Eduard poruncește să se aprindă totuși artificiiile, pentru a le admira el singur cu Ottilia. E o faptă nesăbuită, dar întru totul

explicabilă prin pasiunea ce arde în el ca și jerbele de lumină ce țînesc spre cer. Asemenea episoade dau culoare și mobilitate planului lăuntric al acțiunii, în contrast cu cel exterior, mai palid și static. Între momentele ce jalonează decisiv existența personajelor, se înșiruie întâmplări mărunte peste care și personajele și cititorii trec fără a le da atenție, dar care, mai târziu, prin repetare, prin paralelisme, se dovedesc a fi de o nebănuită importanță. Un văl de mister flutură peste ansamblu, inspirînd acel fior tulbure resimțit la liziera dintre realitatea familiară și un univers ce scapă cunoașterii. Goethe sugerează astfel complexitatea vieții omenești, permanenta împletire de cauzalități descriabile și determinări aflate mai presus de înțelegerea imediată. Intuiția, presimțirea, tălmăcirea „semnelor“ sînt poteci nesigure și adesea primejdioase, pe care oamenii încearcă să pătrundă spre viitorul necunoscut. „Presimțirea“ Charlottei că prezența unei terțe persoane le-ar putea periclita armonia și fericirea se confirmă, într-adevăr, însă ea pornește, cum se și spune, de la cunoașterea unor cazuri asemănătoare, e, mai curînd, o „prevedere“. Cînd Eduard observă că paharul cu inițialele O. și E., pe care-l păstrase cu evlavie, fiindcă văzuse în salvarea lui oarecum miraculoasă un semn al unirii sale cu Ottilia, nu este cel veritabil, ci unul substituit, se poate deduce că încrederea într-un „semn“ nu este greșită ca atare, cu condiția ca la mijloc să nu se afle un fals. Dar cînd același pleacă pe front și-și pune viața în joc, așa cum fusese periclitată integritatea paharului azvîrlit în aer de zidar, reușita experienței — se întoarce din luptă teafăr — nu mai prezintă nici un dubiu. Și totuși nici acest semn nu se adevărește. Mesajele destinului fiind tulburi, omul nu se poate încrede în ele și în puțința lui de a le descifra.

Goethe n-a fost un raționalist; gîndirea lui admite existența unor zone obscure, inexplicabile pînă la capăt, asupra cărora se poate arunca numai o privire de ansamblu, un *aperçu*. Luciditatea omului de știință amator, care a făcut în diverse domenii cercetări personale, încununată de unele descoperiri ce-au putut trezi invidia specialiștilor, se însoțește la el cu fantezia uneori naivă. Îi admirăm și în *Afinitățile electice* elasticitatea spiritului,

deschiderea spre noutate, curiozitatea neobosită care-l menține în pas cu vremea. Gînditorul și omul de știință țin mereu tovărășie, în roman, poetului. Se fac referiri nu numai la chimie, ci și la matematici, topografie, medicină, personajele ridică planuri, prind imagini cu camera obscură, experimentează reacții magnetice. Ce-i drept, și personajelor, și autorului li se întîmplă să acorde credit și empirismului elementar, admițînd, de pildă, că smaraldul are efecte curative în unele boli de ochi, sau că pendulul sideral este un adevărat instrument științific. Acestea sînt însă minusuri nu numai ale lor, ci și ale epocii. Johann Wilhelm Ritter, de la care Goethe a cules datele despre pendulul sideral, are merite mari în știință (a descoperit razele ultraviolete, a făcut cercetări asupra galvanismului etc.), dar s-a ocupat cu toată seriozitatea și de respectivul pendul, sau de nuielușa magică folosită în popor pentru descoperirea pînzelor de apă freatică și a metalelor. Nu întotdeauna se poate face, în *Afinitățile elective*, un *distinguo* între ceea ce este prejudecată sau superstiție acceptate ca atare și alegorie poetică. Așa se și explică de ce unii exegeți au luat în sens propriu „beatificarea“ Ottiliei (totuși, o reminiscență din hagiografie ?) și „minunea“ săvîrșită de „sfîntă“ (vindecarea lui Nanni), văzînd în ele concesii făcute catolicismului de către protestantul Goethe. Minunea rămîne, oricum, îndoielnică — Nanni „părea“ că are membrele zdrobite ; și fata, și toți ceilalți se găseau sub puterea sugestiei, copleșiți de emoția pioasă a momentului. Cît privește sfințenia însăși, interpretarea religioasă se exclude de la sine, cel puțin pentru motivul că moartea Ottiliei, oricît ar fi de impresionantă, echivalează cu o sinucidere prin înfometare. Apoteozarea amantei fecioare se înscrie în sfera poeziei, nu a misticii. Beatificarea și minunea, care sînt niște alegorii, încununează de fapt nu personajul, ci noblețea și eroismul unui sacrificiu prin renunțare. O altă „minune“ se află încă mai departe de ceea ce un spirit religios și-ar îngădui să denumească prin acest cuvînt. Copilul născut din îmbrățișarea celor doi soți, dar avînd izbitoare asemănări cu acela pe care fiecare îl purta în gînd și căruia i se dăruia, este poate un produs admis și de biologie (afectul nefiînd, probabil, lipsit

de influență genetică), sigur, însă, este o imagine poetică, îndrăzneată și tulburătoare, pentru intensitatea sentimentelor într-un adulter săvârșit în imaginație.

Preponderența gândirii în dauna simțirii dă scrierilor lui Goethe din ultima treime a vieții sale înfățișarea unor construcții în bună măsură artificiale. O anume doză de artificialitate nu lipsește nici din *Afinitățile elective*. Dincolo de intenția demonstrativă și de mișcarea arbitrară a personajelor secundare, o aflăm și în unele replici ale acestora și chiar ale personajelor principale, în care opiniile exprimate aparțin prea evident autorului. Ideile pedagogice expuse de asistent vor fi, dealtfel, dezvoltate și fundamentate în *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*, la care Goethe începe să lucreze cam în aceeași vreme. Tot pe autor îl regăsim și în multe dintre maximele rostite de-a lungul romanului, ori în cele notate de Ottilia în jurnalul său, adesea prea înțelepte pentru o fată de vîrsta ei. Colecție de aforisme, și nu mijloc de autoanaliză și mărturisire sentimentală, cum ar fi fost mai firesc să fie, acest jurnal contribuie prea puțin la caracterizarea eroinei, în schimb accentuează tenta de expunere abstractă din unele pagini ale romanului. Dar *Afinitățile elective* sînt o scriere prea apropiată de răsrucea dintre maturitatea și bătrînețea poetului și au rădăcini prea adînci într-o trăire personală, pentru a fi secătuite de seva și miresmele vieții. Confesiunea îndrăgostitului, sfătuit de înțelepciune să renunțe, lasă loc și filozofului să-și comunice cugetările, însă nu-i îngăduie să treacă totul prin flacăra rece a rațiunii. Aburul de taină ce unduiește cu irizări stranii peste oameni și întîmplări se încarcă și cu aromele tari ale senzualității. Veșnicul îndrăgostit ridică un imn frumuseții : „frumusețea omenească înriurește cu o putere încă mult mai mare simțirea exterioară și lăuntrică. Pe cel care o privește nu-l poate atinge nimic rău, el se simte în acord cu sine însuși și cu lumea.“ O scenă erotică de felul aceleia descrise de Goethe în iatacul Charlottei cu greu s-ar mai putea găsi în literatura de pe la 1800. Nu este ocolită nici remarca mai frivolă : „Un picior frumos este un mare dar al naturii. Acest farmec e indestructibil.“ Adoratorul frumuseții, cu o biografie erotică atît

de bogată, n-a văzut totuși niciodată în femeie o simplă parteneră de plăceri, ci o ființă superioară, cu un rol important în societate, pe care în unele privințe o așază chiar mai presus de bărbat. Poetul care, în *A V-a elegie romană*, scanda hexametri cu degete moi pe spatele gol al iubitei, este și în *Afinitățile electice* un cîntăreț inspirat al farmecului inefabil iradiat de eternul feminin.

Romanul *Afinitățile electice* se numără printre acele opere ale lui Goethe care i-au impresionat în mod deosebit pe contemporani și pe cititorii din generațiile ulterioare, pînă astăzi. Ecoul acestei cărți se apropie de cel al *Suferințelor tînrului Werther* și răzbate pînă în unele creații din literatura germană actuală. Să cităm numai romanul *Sfirșitul lui d'Alembert* de Helmut Heissenbüttel, apărut în 1970, care debutează cu o convorbire între doi redactori, de radio și televiziune, numiți cu intenție Eduard și Otilia, pentru că romanul constituie în ansamblul său o replică modernă la opera lui Goethe, nu prin subiect, ci prin atmosfera intelectuală.

În limba română, *Afinitățile electice* apar pentru prima dată, dar cititorii de la noi au cunoscut, desigur, romanul, fie în original, fie în traduceri, mai ales franceze. A fost deci posibil ca această creație a lui Goethe să aibă, asemenea altora, unele răsrîngeri și în literatura noastră. Firește, similitudinile pot fi uneori întîmplătoare. Probabil că numai întîmplător Monica și Olguța din *Medelenii* lui Ionel Teodoreanu sînt înzestrate cu date sufletești ce ne evocă atît de viu contrastul temperamental dintre Otilia și Luciane. Poate că, totuși, mai puțin întîmplător eroina lui G. Călinescu se numește Otilia, o Otilie cu o alcătuire psihică foarte personală, evoluînd în alt mediu social și cu alt destin, însă enigmatică, la fel cu aceea din *Afinitățile electice*. Cele două romane sînt fundamental deosebite, încît în nici un caz nu e vorba aici de ceea ce se consideră o „influență”, chiar dacă Pascalopol pare a împrumuta și el vîrsta și distincția baronului Eduard (și bunăstarea lui) și chiar dacă tînrul prieten al Otiliei poartă numele

de Felix, mai puțin obișnuit la noi, iar Felix se numește și fiul lui Wilhelm Meister, în *Anii de drumetrie*. Un răsunset mai direct, de data aceasta cu siguranță nu întâmplător, mai ales fiindcă avem a face cu un scriitor de limbă germană, îl aflăm în frumoasa năvelă *Oglinda cea nouă* de Oskar Walter Cisek. Un german își caută liniștea sufletească, retrăgându-se pentru cîtăva vreme în Italia, într-o mică așezare din preajma Pompeiului. În atmosfera neașteptat de mohorită și plictisitoare, o fată din curtea vecină exercită asupra străinului o atracție ciudată, pe care o resimte, încă mai intens, și ea, într-un fel de comunicare senzuală tălănită. Fata se mărită cu un flăcău de prin partea locului. Timpul se scurge fără evenimente deosebite. În preajma plecării spre țara sa din nord, străinul o întilnește pe tînăra lui vecină, acum mamă, purtîndu-și în brațe pruncul : „Un cuvînt dintre cele mai obișnuite mi-a înghețat pe buze, fiindcă am rămas ca înlemnit, cînd am văzut fețișoara copilului, care mi s-a părut extrem de cunoscută și de familiară, cînd am distins forma și culoarea ochilor mei, cînd am văzut în fața mea degetele lui subțiri și caraghioase care, ce-i drept, mult mai mici și mai drăgălaș formate, semănau cu ale mele, fiind ca și ale mele curbate puțin spre exterior. Încremenit de uimire, am privit această fețișoară și m-am recunoscut în ea pe mine însumi ca într-o oglindă, care-mi reflecta chipul atît de nepătat și curățit de orice suferință îndurată. Am întins șovăitor mîna spre căpșorul făpturii imaculate și am descoperit pe tîmpla ei stîngă mica mea aluniță brună...” Năvela lui Cisek este o scriere originală, căreia repetarea „misiunii” din *Afinitățile electice* îi dă un final mișcător, în perfectă armonie cu întregul, fără vreun alt punct de contact cu romanul lui Goethe. O creație vie fertilizează conștiințele timp îndelungat, iar motivele pe care le-a pus în circulație pot da cele mai neașteptate, mai prețioase și mai proaspete rădă.

ION ROMAN

TABEL CRONOLOGIC

- 1749 28 august, ora 12 Se naște la Frankfurt pe Main Johann Wolfgang Goethe, fiu al consilierului aulic Johann Kaspar Goethe și al Katharinei Elisabeth, născută Textor.
- 1750 Se naște Cornelia, sora lui Johann Wolfgang Goethe.
- 1753 De Crăciun, Johann Wolfgang Goethe organizează pentru familie prima sa reprezentație cu marionete.
- 1755 Băiatul este profund impresionat de vestea marelui cutremur care a distrus în ziua de 1 noiembrie o bună parte a Lisabonei.
- 1756 Începe războiul de șapte ani.
- 1757—1759 Primele poezii și fragmente dialogate ale lui J. W. Goethe, păstrate într-un caiet intitulat *Labores juveniles* (*Lucrări de tinerețe*).
- 1757 Se naște Karl August, viitorul duce de Saxa-Weimar.
- 1759 Ianuarie Francezii, aliați ai Austriei, ocupă orașul Frankfurt. Comandantul trupelor de ocupație este încartiruit în casa Goethe. Împrietenindu-se cu fiul

unei actrițe franceze, J. W. Goethe se familiarizează cu limba franceză și asistă la reprezentații cu piese de Racine, Voltaire, Molière.

Apare lucrarea *Memorii socratice* de J. B. Hamann, pe care Goethe îl va considera unul dintre marii săi dascăli.

10 noiembrie Se naște la Marbach Friedrich Schiller.

1763 februarie Tratatul de pace de la Paris pune capăt războiului de șapte ani.

1764 6 iunie se naște Christiane Vulpius, fiica unui funcționar de arhivă, viitoarea soție a lui J. W. Goethe.

Apare *Istoria artei antichității* de J. J. Winckelmann.

1765 Octombrie J. W. Goethe începe să frecventeze cursurile Universității din Leipzig, unde îl are ca profesor, între alții, pe fabulistul Chr. F. Gellert. Studiază desenul cu A. F. Oeser.

Tinărul poet se îndrăgostește de Anna Katharina (Kätchen) Schönkopf, care-i inspiră poeziile din ciclul *Annette*, caligrafiat de Behrisch în 1768.

1766 Apare romanul *Vicarul din Wakefield* de O. Goldsmith, care-l va încanta pe Goethe.

Lessing publică *Laocoon sau Despre limitele picturii și ale poeziei*.

1767 Goethe scrie *Toana îndrăgostitului*, pastorală inspirată de dragostea pentru Kätchen (piesa se va tipări abia în 1806). Asistă la reprezentarea comediei lui Lessing *Minna von Barnhelm*.

Începe să apară traducerea germană în proză a *Divinei Comedii* de Dante.

- 1768 Lessing vizitează Leipzigul, fiind primit cu admirație de tineri, printre care și studentul J. W. Goethe. Uciderea la Triest a lui J. J. Winckelmann, căruia Goethe îi va dedica mai târziu o lucrare, impresionează adânc cercurile din Leipzig.
August Bolnav, J. W. Goethe se întoarce la Frankfurt. Citește operele lui Klopstock, Wieland, Shakespeare, Paracelsus, vechea legendă a doctorului Faust. Scrie piesa *Complicii* (tipărită în 1780).
- 1770 *Aprilie* J. W. Goethe se instalează la Strassbourg, pentru a-și continua studiile.
 Are loc un eveniment decisiv pentru formația lui : cunoștința cu Herder.
 Dragostea pentru Friederike Brion, fiica pastorului din Sesenheim, îi inspiră *Cîntecele din Sesenheim* (1770—1771), printre care : *Cîntec de mai*, *Bun venit și bun rămas*, *Răsura*.
- 1771 *August* Goethe își ia licența în drept civil și canonic și se întoarce la Frankfurt.
Octombrie Organizează în orașul natal sărbătorirea lui Shakespeare, cu care prilej scrie conferința *De ziua lui Shakespeare*.
 Redactează prima versiune a dramei *Goetz von Berlichingen*.
- 1772 *Mai* Goethe este numit referent la Camera imperială de justiție din Wetzlar. Dragostea pentru Charlotte Buff, logodnica unui prieten, are în sufletul său ecouri răscolitoare.
Septembrie Se reîntoarce la Frankfurt, unde îi parvine vestea sinuciderii fostului său coleg, Jerusalem, ceea ce-i sugerează finalul unui roman despre o dragoste nefericită.

Tipărește articolul *Despre arhitectura germană*. Începe să publice împreună cu Herder și J. H. Merck *Frankfurter Gelehrte Anzeigen*.

Se naște Novalis.

1773—1775 Lucrează la prima versiune din *Faust : Urfaust* (descoperită abia în 1887, la Dresda).

1773 Scribe părți din dramele *Mahomed*, *Prometeu* și proiectează un *Cezar* și un *Socrate*. Se amuză scriind farsele *Zei, eroi și Wieland*, *Satyros sau demonul zeificat al pădurii*, *Sărbătoarea bilciului din Plundersweilern*.

Reface și tipărește *Goetz von Berlichingen*.

1774 Face cunoștință și întreprinde o călătorie pe Rin cu J. B. Basedow și J. K. Lavater, ale cărui *Fragmente fiziognomice* încep să apară în acest an (1778). Se întâlnește cu Klopstock, care încheiase în anul precedent publicarea epopeii *Messiada*.

O tinăra din Frankfurt îi propune poetului să dramatizeze *Memoriile* lui Beaumarchais. După opt zile, Goethe îi prezintă manuscrisul unei piese în cinci acte : *Clavigo*, pe care o și tipărește în același an, fiind prima carte semnată cu numele său.

În toamnă, apare romanul *Suferințele tinărului Werther*, care-l face pe autor celebru și dincolo de hotarele limbii germane. Alte scrieri din acest an : *Peregrinările pămîntești ale artistului* și *Apoteoza artistului*, apoi *Ganimede*, *Farsa de carnaval a părintelui Brey*, fragmentul *Jidovul rătăcitor*.

O trupă din Berlin reprezintă *Goetz von Berlichingen*.

Decembrie Karl August, viitorul duce de Saxa-Weimar, aflat în trecere prin Frankfurt, dorește să-l

cunoască pe poet și e fermecat de spiritul său strălucitor.

G. A. Bürger publică balada *Lenore*.

- 1775 O nouă dragoste : Lili Schöнемann, cu care se logodește, dar la care va renunța, și datorită stăruințelor depuse de rude. Pentru Lili scrie poezii și piese : *Către Belinda, Parcul lui Lili* etc., respectiv *Erwin și Elmira, Claudine de Villa Bella, Stella*.

Poetul pendulează între extreme : farsa grotescă *Nunta lui Hanswurst*, din care redactează un fragment, și drama *Egmont*, la care începe acum lucrul. Însoțit de tinerii conți von Stolberg, vizitează pentru prima dată Elveția. Karl August preia conducerea ducatului de Saxa-Weimar și-l cheamă de îndată pe Goethe la curtea sa.

Noiembrie Poetul sosește la Weimar, oraș pe atunci cu 6 000 de locuitori, unde se stabilește definitiv.

Ia ființă la Weimar un teatru de amatori, care va funcționa pînă în 1783. Goethe e conducător, regizor, actor principal și autor.

- 1776 Goethe publică piesa *Stella*. Scrie *Frate și soră*. Ducele îl numește consilier privat de legatie.

O nouă afecțiune a poetului, aceasta de durată : doamna Charlotte von Stein.

Invitat de Goethe, Herder vine și el la Weimar.

Fr. M. Klinger publică piesa *Furtună și avînt* (*Sturm und Drang*) care va da numele cunoscutei mișcări literare din Germania.

Friedrich (Maler) Müller începe publicarea unui fragment dramatic : *Viața lui Faust*.

1777 Goethe începe să scrie *Misiunea teatrală a lui Wilhelm Meister*. Pune în scenă la teatrul de amatori piesa *Complicii*. O poezie memorabilă : *Către lună*. Întreprinde o călătorie în Harz, care-i va inspira poezia *Călătorie în Harz iarna*. Scrie piesele : *Proserpina*, *Lila*, *Triumful sensibilității*.
Moare Cornelia, sora poetului.

1778 J. W. Goethe vizitează Berlinul.

Apar *Poezii* de G. A. Bürger și *Nathan Înteleptul* de Lessing.
Mor Voltaire și Rousseau.

1778—1779 Herder publică marea culegere *Cîntece populare* (în ed. din 1807 : *Vocile popoarelor în cîntece*).

1779 Goethe e numit consilier intim. Face, împreună cu ducele, o a doua călătorie în Elveția și dă formă literară volumului *Scrisori din Elveția*, pe care-l va publica abia în 1796.
Pune în scenă la teatrul de amatori din Weimar pastorală *Toana îndrăgostitului*, în care îl interpretează pe Eridon. Scrie piesa *Jery și Betäly*.
Începe, continuînd-o în 1780, versiunea în proză a dramei *Ifigenia în Taurida*.

1780 Goethe lucrează la versiunea în proză a dramei *Torquato Tasso*. Scrie comedia *Păsările*, după Aristofan, apoi, între alte poezii, un *Cîntec de noapte al drumetului*. Tipărește *Complicii*.

1781 Goethe scrie pieseta *Pescărița*.

Apare drama *Hoții* de Fr. Schiller.

Apare *Critica rațiunii pure* de Immanuel Kant.
Moare Lessing.

1782 Ducele Karl August îl înnobilează pe Goethe și-l numește conducător al Camerei de finanțe. Moare J. Goethe, tatăl poetului.

1783 Cu prilejul nașterii prințului moștenitor de Weimar, poetul începe să scrie piesa *Elpenor*, rămasă în fragment. O poezie creată în acest an : *Dumnezeiesc*.

1784 Goethe redactează ciclul *Tainele* (terminate în 1785). Scrie poezia *Dedicație*. Cercetările de anatomie îl duc la un rezultat care-i surprinde pe specialiști : descoperă osul intermaxilar la om. Călătorește în Braunschweig.

1785 Fără știrea autorului, care-l va publica abia în 1830, F. Jacobi dă la tipar poemul *Prometeu*. Însoțind curtea, Goethe își petrece concediul la Karlsbad. Încheie primul contract pentru publicarea operelor sale alese.

Henri Tabor traduce în limba germană lucrarea chimistului suedez Torbern Olof Bergman, *De attractionibus electivis*, cu titlul *Wahlverwandschaften*, care va fi mai tirziu și titlul romanului goethean. Aici se găsește descrisă o experiență chimică, reluată de Goethe în capitolul IV al romanului său, pentru a explica natura și legile afinităților între elementele chimice și prin analogie, între oameni.

1786 Aflat din nou la Karlsbad, Goethe pleacă pe neașteptate în Italia. Vizitează Veneția, Neapole, Sicilia, dar locuiește cea mai mare parte a timpului la Roma. Șederea în Italia determină o cotitură decisivă în existența și creația lui.

1787 În Italia, Goethe termină *Egmont* și *Ifigenia în Taurida*, trimițându-le lui Herder la Weimar, pentru a fi date la tipar.

Apare *Don Carlos* de Schiller, care face o vizită la Weimar, unde ducele Karl August îl numește consilier.

1788 Goethe se întoarce la Weimar. Îndrăgostit de Christiane Vulpius, eroina iubirii fericite din *Elegiile romane*, o instalează la el acasă.

1789 Poetul definitivează ciclul *Elegiile romane* și drama *Torquato Tasso*.

25 decembrie Se naște August von Goethe, fiul poetului și al Christianei Vulpius.

1790 A doua călătorie în Italia : *Epigrame venețiene*. Poetul publică *Torquato Tasso* și *Faust. Un fragment*.

1791 Goethe este numit director al Teatrului de curte din Weimar. Scrie comedia în cinci acte *Marele Coft*.

Fr. M. Klinger dezvoltă legenda lui Faust, în *Viața, saptele și călătoria în iad a lui Faust*.

1792 Însoțindu-l pe ducele Karl August, care comanda o unitate încadrată în armata prusiană, Goethe ia parte la campania din Franța.

20 septembrie Asistă la bătălia de la Valmy, unde voluntarii francezi opresc înaintarea invadatorilor, fapt ce-l determină să exclame : „Începînd de astăzi și din acest loc, o eră nouă se deschide în istoria lumii“.

În cortul de campanie scrie *Reineke Vulpoiul* (apare în 1794).

Schiller și Klopstock sînt proclamați cetățeni de onoare al Republicii franceze.

Se naște J. P. Eckermann, viitorul secretar al lui Goethe.

1793 Goethe e de față la asediul și cucerirea orașului Mainz. Alte scrieri inspirate de stările de lucruri revoluționare din Franța pe care le privește cu dezaprobare : *Generalul burghezilor și Răzvrățiții*.

1794 Începutul mării și fertilei prietenii cu Fr. Schiller.

1795 Schiller începe editarea publicației *Hore* (până în 1797), în care dă la lumină *Convorbirile emigranților germani* de Goethe, și a *Almanahului muzelor* (până în 1800).

Schiller tipărește *Scrisori despre educația estetică*, iar Voss, *Luiŝe*, care-i va sugera lui Goethe poemul *Hermann și Dorothea*.

Se naște Th. Carlyle, viitorul admirator și discipol al lui Goethe.

1796 Se sfârșește apariția romanului *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, începută în anul anterior. Goethe traduce autobiografia lui Benvenuto Cellini și publică împreună cu Schiller *Xeniile*. Devine prim-ministru la Weimar.

1797 Anul marilor balade : *Ucenicul vrăjitor*, *Logodnica din Corint*, *Zeul și baiadera* etc. Paralel cu poemul *Herman și Dorothea* (apărut în 1798), creează, până în 1801, anexele la *Faust* : *Dedicație*, *Prolog în cer*, *Prolog în teatru*.

Schiller dă tot acum baladele sale cele mai de seamă : *Mănușa*, *Inelul lui Polycrates*, *Cocorii lui Ibycus* etc.

Apare prima parte a romanului lui Hölderlin *Hyperion sau Ermitul din Grecia*.

Fr. Schlegel și L. Tieck oferă publicului cititor din Germania primele lor traduceri din Shakespeare, pe care le vor continua până în 1810.

1798 Goethe tipărește *Despre metamorfoza plantelor* ; editează împreună cu H. Meyer revista *Propileele* (până în 1800). Relații foarte strînse cu Schelling. Împreună cu Schiller, Goethe citește *Filozofia naturii* a acestuia a cărei secțiune secundă este dedicată unei filozofii a chimiei. Legile atracției și respingerii corpurilor sînt reductibile pentru Schelling la legile atracției universale — idee fundamentală, mai tirziu, în romanul lui Goethe *Afinitățile electice*. Goethe a mărturisit ulterior lui Vanhagen von Ense că prima idee a *Afinităților electice* i-a trezit-o Schelling.

Apare un roman după modelul lui *Wilhelm Meister* : *Peregrinările lui Franz Sternbold*, de L. Tieck.

A. W. Schlegel și Fr. Schlegel fondează publicația *Athenäum*, de orientare romantică.

1799 Schiller se stabilește la Weimar, pentru a se afla în permanență în preajma lui Goethe. El traduce pentru teatrul condus de acesta *Macbeth* de Shakespeare, *Fedra* de Racine etc. Termină trilogia *Wallenstein*,

1800 Goethe scrie piesa festivă *Palaeophron și Neoterpe*. Văd lumina tiparului, în *Athenäum*, *Imnuri către noaptea* de Novalis.

Apare (pînă în 1803) romanul *Titan* de Jean Paul.

1801 *Agenda pentru doamne* pe anul 1801 obține colaborarea lui Goethe : povestirea *Bunele femei*.

Moare J. K. Lavater.

Premiera la Teatrul din Leipzig a dramei *Fecioara din Orléans* de Schiller.

1802 Goethe traduce *Tancred* de Voltaire ; lucrează la tragedia *Fiica naturală*, pe care o sfîrșește în anul următor.

Schiller tipărește *Cintecul clopotului*; la propunerea ducelui Karl August, împăratul îl înnoobilează.
Se naște Victor Hugo.

1803 Goethe pune în scenă la Weimar *Goetz von Berlichingen*.

Moare J. G. Herder.

Sub presiunea lui Napoleon, cele 112 state germane sînt desființate și alipite la Prusia, Bavaria și Württemberg.

1804 18 mai Napoleon se proclamă împărat al Franței.

Iulie Premiera la Berlin a dramei *Wilhelm Tell* de Schiller.

1804 În *Almanahul* pe anul respectiv, Wieland publică nvela *Amor și prietenie la alegere*, considerată a fi fost, între altele, o sursă a viitorului roman goethean *Afinitățile elective*, cu care are numeroase analogii de simetrie a situațiilor și a construcției.

1805 Goethe traduce *Nepotul lui Rameau* de Diderot.

9 mai, ora 5 d.a. Schiller moare la Weimar. Goethe, grav bolnav, nu poate asista la înmormîntare. Scrie *Epilog la Clopotul lui Schiller*.

Napoleon obține victoria de la Austerlitz împotriva Austriei și Rusiei.

Hegel își începe *Prelegerile de filozofie a istoriei*.

decembrie Este semnat tratatul de alianță franco-prusian.

1806 Iulie Este creată Confederația renană, alcătuită din 16 state germane, sub protectorat francez.

August Sfîntul imperiu roman de națiune germană își încetează existența. Francisc al II-lea depune coroana imperială și devine Francisc I, rege al Austriei.

Octombrie Napoleon zdrobește armata prusiană la Jena și Auerstaedt și intră în Berlin.

Din ordinul împăratului, e împușcat librarul J. Ph. Palm, care deplînsese într-o carte soarta patriei sale ocupate de trupele napoleoneene.

Unități franceze se instalează și în Weimar.

1806 19 octombrie Goethe se căsătorește, după aproape douăzeci de ani de conviețuire, cu Christiane Vulpius. Lucrează în continuare la *Teoria culorilor*, întreprinde studii de geologie și morfologie.

L. A. Arnim și C. Brentano dedică lui Goethe primul volum al culegerii lor de cîntece populare *Cornul fermecat al băiatului*.

Goethe asistă la pregătirea de către fizicianul Seebeck a lecțiilor sale despre galvanism, la München.

1807 Teatrul din Weimar reprezintă *Torquato Tasso*. Goethe dă la tipar, cu un comentariu al său, însemnările pictorului Hackert. Redactează un număr de scene din *Pandora* și începe lucrul la *Anii de drumetie ai lui Wilhelm Meister*. Bettina von Arnim, în vîrstă de 22 de ani, vine la Weimar, exasperîndu-l pe poet prin adorația ei exaltată. Acesta va prelua trăsături ale Bettinei în portretul eroinei Luciane, din *Afinitățile elective*. Acum Goethe este puternic atras de Minna (Wilhelmine) von Herzlieb, de 18 ani, fiica adoptivă a librarului Frohmann din Jena. Minna von Herzlieb este considerată a fi principalul prototip al figurii Ottiliei din *Afinitățile elective*.

7—15 iulie Goethe citește romanul d-nei de Staël *Corinne*, considerat a fi și el un posibil izvor al *Afinităților*, cu care prezintă interesante analogii de tipologie a personajelor și de concepție.

Goethe are cu fizicianul Seebeck lungi discuții despre descoperirea zăcămintelor de minereuri, discuții care au un interesant ecou în partea a doua a romanului *Afinitățile elective*.

1808 Apare *Faust I*, terminat din 1806.

11 aprilie — prima mențiune, în jurnalul lui Goethe, despre *Afinitățile electivă* : „Elaborat schema micilor povestiri, mai ales *Afinitățile electivă* și *Omul de cincizeci de ani*“. În această perioadă, Goethe intenționa să introducă cele două *nuvele* în romanul *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*.

1 mai Goethe relatează unui prieten schema întregii părți întâi a *Afinităților*.

Până în luna august, Goethe scrie la Karlsbad prima parte a cărții, și are definitivat planul părții a doua.

13 septembrie Moare Katharina Elisabeth Goethe, mama poetului.

2 octombrie Goethe are o convorbire, la Erfurt, cu Napoleon. Se îngrijește de punerea în scenă la Teatrul din Weimar a piesei *Ulciorul sfărmat* de Kleist.

Printre cărțile importante ale anului : *Cuvântări către națiunea germană* de J. G. Fichte, *Prelegeri despre arta și literatura dramatică* de A. W. Schlegel, *Aspecte din natură* de A. von Humboldt.

1809 Începînd din primăvară, la Jena, Goethe reia lucrul la romanul *Afinitățile electivă*, pentru ca în iulie să apară primele coli tipărite.

4 septembrie Anunțînd acest roman, în ziarul *Morgenblatt für gebildete Stünde*, Goethe pune clar în legătură titlul cu studiile sale științifice : „Se pare că lucrări de fizică sîrguitor urmărite l-au dus pe autor la acest titlu singular. El a putut observa prea bine că în științele naturii se folosesc foarte deseori comparații de ordin etic, pentru a apropia mai mult, în cercul cunoștințelor umane, ceea ce era foarte depărtat ; astfel, într-un caz moral, el a putut readuce o comparație simbolică a chimiei la originea ei spirituală, cu atît mai mult cu cît nu există peste tot

decît o singură natură şi că, în domeniul luminat al libertăţii raţionale, se descoperă neîncetat urmele sumbrei necesităţi a pasiunilor, care n-ar putea fi şterse pe deplin decît de mîna unei fiinţe superioare şi poate nu încă în viaţa aceasta.“

Scriitorul începe să redacteze capodopera sa autobiografică *Poezie şi adevăr*.

1810 Poetul se retrage de la conducerea guvernului din Weimar.

Beethoven scrie muzica de scenă pentru *Egmont*.

Ia fiinţa Universitatea din Berlin.

1811—1812 Apar primele două cărţi din *Poezie şi adevăr*.

1812 Aflat la Töplitz, Goethe se întâlneşte cu Beethoven.

Byron publică primele două cînturi din *Rătăcirile lui Childe Harold*.

1813 Goethe scrie poezia *Găsită*, care prezintă izbitoare similitudini cu *Intr-o grădină* de Ienăchiţă Văcărescu ; paralelismul e întimplător ; poetul român a murit în 1797.

Germania se ridică la luptă împotriva lui Napoleon, care este învins în „Bătălia Naţiunilor“ de la Leipzig. Confederaţia renană e dizolvată.

1814 Goethe dă la tipar cartea a III-a din *Poezie şi adevăr* ; continuă ciclurile de poezii din *Divanul occidental-oriental* (apărut în 1819), în care Zuleica e imaginea poetică a dragostei poetului pentru Marianne von Willemer ; scrie piesa festivă *Trezirea lui Epimenide* şi poezia *Dor fericit*. Întreprinde o călătorie pe Rin, Main şi Neckar.

Doamna de Staël, care a vizitat Germania și a avut convorbiri cu Goethe, publică volumul *Despre Germania*, care deschide calea romantismului în Franța.

Napoleon este exilat pe insula Elba ; pe tronul Franței sînt reînstalați Bourbonii.

G. Stephenson construiește locomotiva experimentală.

- 1815** Poezia *Regăsire*. Redactarea unor cărți de călătorie ilustrează activitatea literară din acest an a lui Goethe.

8 iunie Ia ființă Confederația germană, formată din 34 de monarhii și 4 orașe libere, printre care Frankfurt pe Main.

18 iunie La Waterloo, Napoleon este învins definitiv, după care puterile europene îl exilează pe insula Sfînta-Elena.

Septembrie Prusia, Austria și Rusia semnează la Paris actul de constituire a Sfîntei Alianțe.

- 1816** Goethe lucrează la redactarea unor volume, printre care *Campania din Franța* ; publică pînă în 1817 *Pe Rin, Main și Neckar, 1814 și 1815*, apoi articolul *Shakespeare și nici un sfîrșit*.

6 iunie Moare Christiane von Goethe.

- 1817** Poetul scrie *Cuvinte străvechi*. Orfic ; traduce fragmente din *Manfred* de Byron. Demisionează de la conducerea Teatrului din Weimar. Fiul său, August, se căsătorește cu Ottilie von Pogwisch.

- 1818** La Berlin e interzisă reprezentarea dramei *Egmont*.

- 1819** Apare *Divanul occidental-oriental*.

Schopenhauer publică *Lumea ca voință și reprezentare*.

1820 Goethe îl primește pe Felix Mendelsohn Bartholdi în vîrstă de 11 ani, prezentat de profesorul său Zelter. Arhitectul K. Schinkel îl consultă pe poet în legătură cu planurile teatrului din Berlin.

1821 Goethe tipărește părțile I și II din *Anii de drumeție ai lui Wilhelm Meister*, poezia *Unul și totul* etc. La Marienbad o cunoaște pe Ulrike von Lewetzov, în vîrstă de 17 ani, care-i trezește o ultimă și dureroasă pasiune.

Béranger, poet apreciat de Goethe, publică volumul *Cîntece noi*.

Napoleon moare la Sfînta-Elena.

În Grecia au loc primele acțiuni care declanșează războiul de eliberare de sub jugul otoman.

1822 Apare *Campania din Franța. 1792*, cu anexa *Asediul Mainzului. 1793*.

Poezii de H. Heine și prima parte din *Ode și balade* de V. Hugo atrag atenția titanului de la Weimar.

1823 Poetul cere mîna tinerei Ulrike von Lewetzov, dar familia ei nu acceptă cererea : *Elegia din Marienbad*. O nouă traducere făcută de Goethe : *Cinci mai* de A. Manzoni.

1824 Poezia *Către Werther*, împreună cu *Împăcare* (1823) completează *Trilogia pasiunii*, a cărei piesă centrală este *Elegia din Marienbad*.

Goethe este vizitat de H. Heine.

Căderea lui Byron în lupta de la Missolonghi îl mișcă profund pe poetul din Weimar.

1825 Părți din actul V inaugurează lucrul la *Faust II*.
Goethe pregătește pentru tipar *Correspondența dintre Schiller și Goethe*. Primește de la Fr. Schubert com-
poziții pe versurile sale.

1827 Începe să apară la editorul Cotta, încheindu-se
în 1830, ediția *Opere complete* de J. W. Goethe,
în 40 de volume.

Moare Charlotte von Stein.

1828 Goethe publică *Nuvela*.

Moare ducele Karl August.

Se constituie Uniunea vamală din Germania de Sud și Uni-
nea vamală din Germania Centrală.

1829 Apar : *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister*
(integral), *A doua sedere la Roma*, poezia *Testament*.

1830 A. Mickiewicz îl vizitează pe poet la Weimar.
Goethe scrie cartea a IV-a din *Poezie și adevăr*
(apare postum, 1833) ; publică *Anale*.

Moare în Italia August von Goethe.

Iulie Revoluția din Franța.

G. W. Hegel publică *Filozofia istoriei*.

1831 Goethe termină *Faust II* (apare postum, 1832).

În Saxonia este introdusă o Constituție, iar la începutul anu-
lui următor se desființează servituțiile feudale.

1832 16 martie J. W. Goethe se îmbolnăvește.
22 martie, ora 11 și jumătate Poetul moare.

PARTEA ÎNȚII

CAPITOLUL I

Eduard — așa îl vom numi pe un bogat baron în floarea vîrstei — Eduard petrecuse în pepiniera lui ceasul cel mai frumos al unei după-amieze de aprilie, altoind mlădițe proaspăt primite pe trunchiurile unor pomi tineri. Tocmai își terminase treaba ; își așază sculele în tocul lor și contemplă cu mulțumire rezultatul muncii, cînd grădinarul se apropie și se delectă observînd sirguința și interesul arătat de stăpînul său.

— N-ai văzut-o pe soția mea ? întrebă Eduard, dînd să plece mai departe.

— E dincolo, la noile lucrări, răspunse grădinarul. Coliba de mușchi care a pus să fie clădită lingă peretele de stîncă din fața castelului e gata astăzi. Totul a ieșit foarte frumos și va plăcea negreșit înălțimii voastre. Ai de acolo o vedere minunată : dedesubt satul ; puțin mai în dreapta biserica, a cărei turlă aproape c-o depășești cu privirea ; în față, castelul și grădinile.

— Prea bine, zise Eduard, la cîțiva pași de aici putem zări oamenii lucrînd.

— Apoi, urmă grădinarul, în dreapta se deschide valea și ajungi cu ochii, peste bogatele pajiști presărate cu copaci, pînă în depărtările senine. Cărarea ce urcă

pe stinci e foarte frumos croită. Doamna noastră se pricepe; oamenii lucrează cu plăcere sub îndrumarea ei.

— Du-te pînă la dînsa, făcu Eduard, și roag-o să mă aștepte. Spune-i că doresc să văd noua creație și să mă bucur privind-o.

Grădinarul se depărtă în grabă, iar Eduard îl urmă curînd.

Cobori terasele, cercetă în tăcere serele și răsadnițele, pînă ce ajunse la marginea apei, iar apoi, peste un podeț, în locul unde cărarea spre noile amenajări se împărțea în două. O lăsă pe cea dinții, care, trecînd prin cimitir, ducea destul de drept spre perețele de stîncă, și apucă pe cealaltă, care urca șerpuind lin, puțin mai departe, în stînga, printr-un tufiș grațios; acolo unde amîndouă drumurile se întîlneau, el poposi pentru o clipă pe o bancă bine așezată, pășind apoi pe urcușul propriu-zis și văzîndu-se condus în cele din urmă, prin tot felul de scări și de terase, pe cărarea îngustă, cînd mai mult, cînd mai puțin povîrnită, pînă la coliba de mușchi.

La intrare, Charlotte îl întîmpină pe soțul ei, punîndu-l să se așeze în așa fel încît să poată îmbrățișa, dintr-o privire, prin ușă și prin fereastră, ca într-un cadru, diferitele priveliști pe care le oferea peisajul. Eduard le contemplă cu plăcere, exprimîndu-și nădejdea că primăvara va înviora totul în chip și mai îmbelșugat.

— Un singur lucru aș vrea să observ, adăugă el, coliba mi se pare cam îngustă.

— Pentru noi doi e totuși destul de spațioasă, răspunse Charlotte.

— Vezi bine, spuse Eduard, poate că mai e loc și pentru un al treilea.

— De ce nu? replică Charlotte, și chiar pentru un al patrulea. Pentru o societate mai mare, vom avea grijă să pregătim alte locuri.

— Cum sîntem singuri aici și netulburați de nimeni, spuse Eduard, și ne găsim amîndoi într-o dispoziție liniștită și senină, trebuie să-ți mărturisesc că încă de cîtăva vreme mă frămîntă un gînd pe care trebuie și doresc să ți-l împărtășesc, fără a găsi prilejul s-o fac.

— Am observat ceva, răspunse Charlotte.

— Și trebuie să recunosc, urmă Eduard, că, dacă nu m-ar zori trecerea de mîine dimineață a poștaşului, dacă n-am fi siliți să luăm o hotărîre chiar astăzi, aș fi tăcut poate mai multă vreme.

— Despre ce este vorba ? întrebă Charlotte, întîmpinîndu-i cu amabilitate dorința.

— Despre prietenul nostru, căpitanul, răspunse Eduard. Cunoști trista situație în care se găsește, ca atîția alții, fără vreo vină proprie. Ce dureros trebuie să fie pentru un om cu cunoștințele, talentele și capacitățile lui să se vadă lipsit de lucru și... nu vreau să mai ascund ceea ce doresc pentru el ; aș ține să-l luăm pentru cîtăva vreme la noi.

— Iată un lucru care cere să fie bine chibzuit și privit din mai multe puncte de vedere, spuse Charlotte.

— Sînt gata să-ți împărtășesc părerile mele, îi replică Eduard. Ultima lui scrisoare e pătrunsă de expresia ascunsă a celei mai adînci descurajări ; nu că ar duce lipsă de ceva : căci știe să se restrîngă și am avut grijă de cele trebuitoare ; nu e nici stingheritor pentru el să primească ceva de la mine, căci toată viața noastră ne-am îndatorat atît de mult unul față de altul, încît nu putem călcuila care din noi e creditorul sau debitorul ; adevăratul lui chin e că n-are o ocupație. Singura lui plăcere, ba chiar pasiune, este să folosească zi de zi și ceas cu ceas, spre binele altora, numeroasele însușiri pe care le-a dezvoltat în el însuși. Și acum să stea cu mîinile în sin sau să studieze mai departe, să-și cîștige noi în-

demînări, atunci cînd nu le poate folosi nici pe cele pe care le posedă pe deplin ? Pe scurt, draga mea, e o situație penibilă, al cărei chin îl simte îndoit și întreit în singurătatea lui.

— Credeam totuși, spuse Charlotte, că a primit propuneri din diferite locuri. Am scris eu însămi în interesul lui multor prieteni și prietene, toți oameni de inimă, și, pe cît știu, lucrul n-a rămas fără efect.

— E adevărat, replică Eduard ; dar chiar aceste felurite ocazii, aceste propuneri îi pricinuiesc noi griji, o nouă neliniște. Nici una din aceste situații nu-i este pe plac. Nu i se cere să lucreze, ci să-și jertfească timpul, părerile, felul de a fi — și asta îi e cu neputință. Cu cît reflectez mai mult asupra acestor lucruri, cu cît le simt mai împede, cu atît devine mai vie dorința mea de a-l vedea aici.

— E prea frumos și amabil din partea ta să chibzuiești cu atîta simpatie asupra situației prietenului tău, spuse Charlotte ; îngăduie-mi totuși să te invit să te gîndești și la tine, și la noi.

— M-am gîndit, răspunse Eduard. Nu putem să ne așteptăm decît la avantaje și la plăcere de pe urma prezenței lui. Nici nu vreau să pomenesc de cheltuială, care va fi în orice caz neînsemnată pentru mine dacă el se va muta la noi ; mai ales cînd mă gîndesc în același timp la faptul că prezența lui nu ne va pricinui nici cea mai mică stînghereală. Va putea locui în aripa dreaptă a castelului, și tot restul se va aranja. Ce mare serviciu îi vom face prin aceasta și cîtă plăcere, ba chiar cît folos va rezulta pentru noi din compania lui ! Doream de mult o măsurătoare a moșiei și a împrejurimilor ; se va îngriji de ea și o va conduce. Știu că intenția ta este să administram pe viitor singuri moșiile, de îndată ce termenul arendașilor actuali va fi expirat. Ce delicată e o treabă ca asta ! Cîte cunoștințe prealabile vom putea dobîndi cu

ajutorul lui ! Simt prea bine că duc lipsă de un om de acest soi. Sătenii au cunoștințele trebuitoare, dar spusele lor sînt confuze și lipsite de onestitate. Cei cu studii de la orașe și din academii sînt desigur mai clari și mai ordonați în judecată, le lipsește însă cunoștința nemijlocită a lucrurilor. De la prietenul meu pot aștepta și una și alta ; apoi vor mai rezulta zeci de alte consecințe pe care mi le pot închipui cu plăcere pe toate, care te privesc și pe tine și de pe urma cărora prevăd mult bine. Îți mulțumesc că m-ai ascultat atît de amabil ; vorbește acum și tu foarte deschis și amănunțit și spune-mi tot ce ai de spus ; n-am să te întrerup.

— Prea bine, spuse Charlotte, voi începe așadar îndată cu o observație generală. Bărbații se gîndesc mai mult la cazul particular, la prezent, și aceasta pe bună dreptate, fiindcă ei sînt chemați să săvîrșească, să acționeze ; femeile, dimpotrivă, cugetă mai mult asupra înlănțuirii dintre lucruri în viață, și aceasta cu tot atîta dreptate, fiindcă soarta lor, soarta familiilor lor este legată de această înlănțuire și fiindcă tocmai această coerență le este cerută. Să aruncăm, de aceea, o privire asupra vieții noastre prezente, asupra celei trecute, și vei recunoaște că invitarea la noi a căpitanului nu s-ar potrivi întru totul cu principiile, planurile, aranjamentele noastre. Cu cîtă plăcere mă gîndesc la începuturile legăturii dintre noi ! Tineri, ne iubeam amîndoi cu multă căldură ; am fost despărțiți : tu de mine, pentru că tatăl tău, din pofta veșnic nepotolită de avere, te-a însurat cu o femeie bogată, destul de vîrstnică ; eu de tine, pentru că am fost silită să-mi acord mîna, fără perspective deosebite, unui bărbat cu stare, pe care nu-l iubeam, dar îl respectam. Am devenit iarăși liberi ; tu mai întîi, bătrînica ta lăsîndu-te stăpîn pe o mare avere ; eu mai tîrziu, tocmai în vremea cînd te-ai înapoiat din călătoriile tale. Astfel ne-am regăsit. Ne-am bucurat de adu-

cerea-aminte, am ținut la ea, puteam să trăim împreună netulburați. Ai stăruit să ne căsătorim ; n-am consimțit numaidecât : căci intrucît numărăm amîndoi cam tot atîția ani, eu, ca femeie, am îmbătrînit desigur mai mult decît tine care ești bărbat. Pînă la urmă n-am vrut să-ți refuz ceea ce păreai să consideri drept unica ta fericire. Voi ai să te recreezi lingă mine, după toate frămîntările pe care le cunoscuseși la curte, în armată, în călătorii, să-ți vii în fire, să guști viața ; dar numai și numai cu mine. Singura mea fiică am dat-o la pension, unde desigur se formează mai multilateral decît s-ar fi putut dacă rămînea la țară. Și nu numai pe ea am dus-o acolo, ci și pe Ottilia, iubita mea nepoată, care, îndrumată de mine, s-ar fi format poate mai bine aici, ca ajutor al meu la conducerea casei. Toate acestea au fost făcute cu învoirea ta, numai ca să trăim pentru noi, numai ca să ne putem bucura netulburați de fericirea rîvnită cu atîta ardoare încă de timpuriu și dobîndită, în sfîrșit, atît de tîrziu. De aici a început șederea noastră la țară. Eu am luat asupra mea rosturile din interior, tu pe cele de afară și tot ce privește ansamblul. Sînt hotărîtă să vin întru totul în întîmpinarea dorințelor tale, să trăiesc numai pentru tine ; să încercăm astfel, cel puțin cîtăva vreme, să vedem în ce măsură reușim să ne mulțumim unul cu celălalt.

— Intrucît legătura între lucruri, după cum ai spus, este, de fapt, elementul vostru, al femeilor, ar trebui, firește, fie să nu vă auzim vorbind într-un șir, fie să ne hotărîm să vă dăm dreptate, răspunsu' Eduard, și îți voi și da dreptate pînă-n ziua de azi. Aranjamentele făcute pînă acum în vederea traiului nostru sînt bune ; să nu clădim însă mai departe pe ele și să nu se dezvolte din ele nimic mai mult ? Oare ceea ce crez eu în grădina și tu în parc să nu rămînă făcut decît pentru pustnici ?

— Foarte bine ! replică Charlotte, foarte bine ! Numai să nu introducem ceva stingheritor, ceva străin. Dă-ți

seama că proiectele noastre, și în ce privește distracția, se refereau întrucîtva numai la conviețuirea noastră în doi. Voi ai mai întîi să-mi împărtășești într-o succesiune ordonată jurnalele tale de călătorie, să rînduiești cu acest prilej multe din hîrțile care țin de ele și să alcătuiiești, cu participarea mea, cu ajutorul meu, din aceste caiete și file neprețuite, dar încurcate, un întreg plăcut pentru noi și pentru alții. Ți-am făgăduit că te voi ajuta la transcriere și ne gîndeam că va fi atît de comod, de frumos, de plăcut, de intim să străbatem în amintire lumea pe care nu ne-a fost dat s-o vedem împreună. Făcusem chiar începutul. Apoi, ai reluat flautul, mă acompaniezi cînd eu cînd la clavecin, și nu ducem lipsă de vizite din vecinătate sau în vecinătate. Eu cel puțin mi-am combinat din toate acestea prima vară cu adevărat fericită pe care m-am gîndit vreodată s-o gust în viața mea.

— Orice aș face, răspunse Eduard frecîndu-se pe frunte, cînd ascult tot ce-mi repeți cu atîta dragoste și înțelegere, nu pot izgoni gîndul că prin prezența căpitanului nimic n-ar fi tulburat, ci mai degrabă totul ar fi grăbit și reînsuflețit. Și el a luat parte la unele din peregrinările mele ; și el și-a făcut multe însemnări, și adesea în sens diferit : le-am putea folosi împreună și abia atunci ar ieși din ele un tot destul de atrăgător.

— Dă-mi voie să-ți mărturisesc sincer, ripostă Charlotte cu oarecare nerăbdare, că sentimentul meu contrazice acest proiect, că o presimțire tainică nu-mi vestește nimic bun.

— În felul acesta, spuse Eduard, voi femeile ați fi probabil de neînvins : mai întîi înțelegătoare, încît să nu vă putem contrazice, drăgăstoase, încît să ne lăsăm cu plăcere în voia voastră, sensibile, încît să nu vă putem face să suferiți ; pline de presimțiri, încît să ne speriem.

— Nu sint superstițioasă, răspunse Charlotte, și n-aș pune preț pe aceste presentimente sumbre, dacă ele n-ar

fi decît atît ; ele sînt însă, în cea mai mare parte, amintiri inconștiente ale întîmplărilor fericite și nefericite pe care le-am trăit de pe urma unor acțiuni ale noastre sau ale altora. Nimic nu e mai plin de riscuri în orice situație decît intervenția unui al treilea. Am văzut prieteni, frați, îndrăgostiți, soți ale căror relații au fost total schimbate, a căror situație a fost complet răsturnată prin venirea, întîmplătoare sau voită, a unei noi persoane.

— Asta, replică Eduard, se poate întîmpla prea bine la oameni care își duc viața cu ochii închiși, nu la unii care, luminați prin experiență, sînt mai conștienți de sine.

— Conștiința, preaiubitul meu, răspunse Charlotte, nu este o armă suficientă, ba adesea chiar una primejdioasă pentru acela care o are și din toate acestea reiese cel puțin că nu trebuie cu nici un preț să ne pripim. Mai acordă-mi cîteva zile ; nu hotări !

— Așa cum stau lucrurile, replică Eduard, ne vom pripi oricum, chiar și peste cîteva zile. Am invocat, pe rînd, fiecare, motivele ce pledează pentru și contra ; în joc e hotărîrea, pe aceasta ar fi desigur cel mai bun lucru s-o încredințăm sorților.

— Știu, ripostă Charlotte, că în cazuri îndoielnice îți place să pariezi sau să dai cu zarurile ; într-o treabă atît de serioasă însă, aș privi acest lucru ca o nelegiuire.

— Atunci ce să-i scriu căpitanului ? exclamă Eduard, căci trebuie să mă apuc îndată de aceasta.

— O scrisoare calmă, chibzuită, consolatoare, spuse Charlotte.

— Asta ar fi tot una cu a nu-i scrie deloc, răspunse Eduard.

— Și totuși, în unele cazuri, ripostă Charlotte, este necesar și prietenesc să scrii nimicuri, mai bine decît să nu scrii deloc.

CAPITOLUL II

Eduard se afla singur în camera lui, și, într-adevăr, reamintirea, prin glasul Charlottei, a desfășurării vieții sale, evocarea situației lor reciproce, a proiectelor lor excitase plăcut firea lui vioaie. Se simțise atât de fericit în apropierea, în compania ei, încât ticluise în gând o scrisoare prietenoasă, plină de simpatie, dar calmă și lipsită de orice indicație concretă către căpitan. Cînd se așeză însă la masa de scris și luă în mînă scrisoarea prietenului său pentru a o citi încă o dată, îl izbi din nou trista stare în care se găsea acest om de valoare ; toate simțămintele ce-l chinuiseră zilele acestea se treziră iarăși și i se păru cu neputință să-și lase prietenul pradă unei situații atât de îngrijorătoare.

Eduard nu era deprins să-și refuze vreun lucru. Alintat din copilărie ca unic fiu al unor părinți bogați, care știuseră să-l împingă la o căsătorie ciudată, dar extrem de avantajoasă, cu o femeie mult mai în vîrstă decît el, răsfățat în fel și chip și de către aceasta, care căuta să răspundă prin cea mai mare generozitate la buna sa comportare față de dînsa, rămas, prin moartea ei timpurie, de capul lui, independent în călătoriile sale, stăpîn pe orice variație, pe orice schimbare, nedorind nimic exagerat, dar voind multe și felurite lucruri, sincer, binevoitor, curajos, ba chiar viteaz la nevoie — ce oare pe lume se putea împotrivi dorințelor sale ?

Pînă acum toate merseseră după voia lui ; o avea acum și pe Charlotte, pe care totuși o cîștigase în cele din urmă, printr-o fidelitate îndărătnică, ba chiar romanescă ; și acum se simțea pentru prima oară contrazis, pentru prima oară împiedicat, tocmai cînd voia să-l atragă la sine pe prietenul său din tinerețe, să dea parcă o încheiere întregii sale existențe. Era necăjit, nerăbdător, apucă de cîteva ori pana de scris punînd-o iarăși jos, fiindcă

nu se putea învoi cu sine însuși asupra celor ce trebuia să scrie. Să treacă peste dorințele soției sale nu voia ; să-i facă pe plac nu putea ; agitat cum era, trebuia să aștearnă pe hîrtie o scrisoare calmă ; aceasta i-ar fi fost cu totul imposibil. Cel mai firesc lucru era să caute o aminare. În puține cuvinte, îl rugă pe prietenul său să-l ierte că nu-i scrisese în ultimele zile, că nu-i scrie pe larg nici acum și făgădui pentru o dată foarte apropiată o misivă mai importantă și de natură să-l liniștească.

A doua zi, în cursul unei plimbări spre același loc, Charlotte folosi prilejul de a relua conversația, poate din convingerea că nu e alt mijloc mai sigur să înăbuși o intenție decît a o discuta amănunțit de mai multe ori.

Pentru Eduard această reluare era binevenită. El se exprimă, după obiceiul lui, în chip prietenos și plăcut ; căci dacă, sensibil cum era, el se aprindea ușor, dacă dorințele lui vii deveneau insistente, dacă îndărătnicia lui putea pune la încercare răbdarea interlocutorului, toate expresiile lui erau totuși atît de atenuate printr-o deplină cruțare a celuiilalt, încît erai și atunci silit să-l găsești amabil, chiar dacă ți se părea incomod.

Într-un asemenea chip, el o aduse, în dimineața aceea, pe Charlotte mai întîi în cea mai veselă dispoziție, ameteînd-o cu totul prin întorsăturile grațioase ale conversației sale, astfel încît ea exclamă în cele din urmă :

— Dorești desigur să acord curtezanului ceea ce am refuzat soțului. Trebuie, cel puțin, dragul meu, să-ți dai seama că dorințele tale, amabila vioiciune cu care le exprimi nu mă lasă insensibilă, nepăsătoare. Ele mă silesc să fac o mărturisire. Și eu ți-am ascuns pînă acum ceva. Mă găsesc într-o situație asemănătoare cu a ta și am exercitat asupra mea aceeași constrîngere pe care caut acum să te fac s-o aplici față de tine însuși.

— Îmi place să aud acest lucru, spuse Eduard ; observ că în căsnicie trebuie să te cerți uneori, fiindcă, prin aceasta, afli cîte ceva de la celălalt.

— Află aşadar, spuse Charlotte, că mie mi se întâmplă cu Ottilia acelaşi lucru care ție ți se întâmplă cu căpitanul. Îmi displace peste măsură s-o ştiu pe draga copilă la pension, unde se află într-o situaţie foarte apăsătoare. Dacă Luciane, fiica mea, care este născută pentru lume, se formează acolo pentru lume ; dacă îşi însuşeşte limbile, istoria şi celelalte cunoştinţe ce i se predau cu aceeaşi uşurinţă cu care descifrează notele şi variaţiunile muzicale ; dacă, prin firea ei vioaie şi cu memoria ei fericită — s-ar putea spune — uită şi în aceeaşi clipă îşi reaminteşte totul ; dacă, prin purtarea ei degajată, prin graţia la dans, prin uşurinţa şi tactul conversaţiei, ea se distinge între toate celelalte şi devine, prin firea ei dominatoare înăscută, regina celui mic cerc ; dacă directoarea acestui institut o priveşte ca pe o mică divinitate, care abia în mîinile ei prosperă cu adevărat şi care îi va face cinste, îi va cîştiga încredere şi o nouă afluenţă de persoane tinere ; dacă primele pagini ale scrisorilor şi rapoartelor ei lunare nu sînt, de fiecare dată, decît imnuri despre perfecţiunea acestui copil, imnuri pe care eu ştiu foarte bine să le traduc apoi în proză — în schimb cele raportate de ea, la urmă, despre Ottilia sînt totdeauna doar scuze pentru faptul că o fată, care altfel creşte atît de frumos nu vrea să se dezvolte şi nu arată nici o aptitudine şi nici un talent. Nici puţinul pe care-l mai adaugă nu reprezintă vreo enigmă pentru mine, întrucît recunosc în această dragă copilă întregul caracter al mamei-si, cea mai scumpă prietenă a mea, care s-a dezvoltat alături de mine şi din a cărei fiică, dacă aş fi educatoare sau supraveghetoare, aş putea cu siguranţă să formez o faptură minunată. Cum însă aceasta nu cadrează cu planul nostru şi cum nu e bine să tot schimbi şi să îndrepti ceva în condiţiile tale de viaţă, să tot cauţi a atrage spre tine ceva nou, prefer să suport această situaţie, ba chiar înving senzaţia neplăcută de a vedea că fiica mea, care ştie prea bine că biata Ottilia atîrnă cu totul de noi, se folo-

sește cu trufie împotriva ei de avantajele de care dispune, zădărniciind oarecum prin aceasta buna noastră acțiune. Dar cine e format în așa fel încît să nu pună uneori în valoare împotriva altora cu cruzime, avantajele sale ? Cine stă atît de sus, încît să nu sufere uneori sub o asemenea apăsare ? Prin aceste încercări valoarea Ottiliei crește ; dar, de cînd înțeleg foarte limpede penibila ei situație, mi-am dat osteneală să-i găsesc loc în altă parte. Aștept din ceas în ceas răspunsul și atunci nu voi șovăi. Așa stau lucrurile cu mine, scumpul meu. Vezi că purtăm, fiecare de partea lui, aceleași griji într-o inimă fidelă și prietenoasă. Să le împărtășim, căci ele nu sînt potrivnice.

— Ce oameni ciudați sîntem, spuse Eduard zîmbind. E de ajuns să izbutim a ține departe de noi obiectul grijilor noastre, ca să și credem că totul s-a aranjat. În ansamblu, sîntem capabili să renunțăm la multe lucruri, dar a ne devota într-un caz particular este o cerință la înălțimea căreia ne arătăm rar. Așa era maică-mea. Cît timp am trăit la ea, ca băiat sau ca tînăr, nu era în stare să învingă grijile momentului. Dacă întirziam la o plimbare călare, trebuia să mi se fi întîmplat o nenorocire ; dacă mă uda pînă la piele un ropot de ploaie, mă așteptau cu siguranță frigurile. Am plecat în călătorie, m-am depărtat de ea, și de atunci părea că abia îi mai aparțin. Privind lucrurile mai de aproape, urmă el, ne purtăm amîndoi în chip necugetat și iresponsabil, lăsînd două firi dintre cele mai nobile, atît de apropiate de inimile noastre, să trăiască în jale și apăsare, numai ca să nu ne expunem nici unei primejdii. Dacă aceasta nu se cheamă egoism, ce oare merită acest nume ? Ia-o pe Ottilia, lasă-mi-l pe căpitan și, în numele lui Dumnezeu, să facem încercarea !

— Ar merita poate să îndrăznim, spuse Charlotte îngîndurată, dacă primejdia ar exista numai pentru noi. Crezi însă că ar fi recomandabil să-i vedem reuniți pe căpitan și pe Ottilia sub același acoperiș, pe un bărbat

cam de vîrsta ta, vîrstă la care — ca să-ți spun în față un lucru măgurilor — bărbatul abia devine capabil și vrednic de iubire, și pe o fată cu frumoasele însușiri ale Ottiliei ?

— Nu văd totuși prea bine, replică Eduard, cum de o poți așeza atît de sus pe Ottilia ! Mi-o explic numai prin faptul că a moștenit afecțiunea ta pentru mama ei. Că-i drăguță e adevărat și-mi aduc aminte că anul trecut, cînd ne-am întors din călătorie și am întîlnit-o împreună cu tine la mătușa ta, căpitanul mi-a atras atenția asupra ei. Da, e drăguță, are mai ales ochi frumoși ; totuși n-aș putea spune că a făcut o cît de mică impresie asupra mea.

— Asta e spre lauda ta, spuse Charlotte, căci am fost de față ; și cu toate că e mult mai tinăra decît mine, prezența prietenei mai în vîrstă a avut totuși atîta farmec pentru tine, încît ai trecut cu vederea frumusețea înfloritoare, promițătoare a celeilalte. Intră și asta în feiul tău de a fi ; de aceea mi-e atît de plăcut să împart viața cu tine.

Pe cît de sincer părea să vorbească Charlotte, ea totuși ascundea ceva. Anume că i-l prezentase atunci intenționat Ottiliei pe Eduard, tocmai întors din călătorie, pentru a procura iubitei ei pupile această strălucită partidă ; căci nu se mai gîndea la ea însăși în ceea ce-l privea pe Eduard. Căpitanul se simțise și el îndemnat să atragă atenția lui Eduard ; dar acesta, care păstra cu tenacitate în inimă iubirea sa din prima tinerețe pentru Charlotte, nu se uită nici la dreapta, nici la stînga, fiind doar fericit să simtă că-i era, în sfîrșit, cu puțință să se bucure de un bun dorit cu atîta aprindere și pe care un șir de împrejurări părea să i-l fi refuzat pentru totdeauna.

Cei doi soți erau tocmai pe punctul să coboare pe noile cărări spre castel, cînd un servitor urcă grăbit spre ei, strigînd încă de jos :

— Pofțiți repede, înălțimea voastră ! Domnul Mittler a sosit val-virtej la castel. Ne-a adunat pe toți în grabă, poruncindu-ne să vă căutăm și să vă întrebăm dacă e vreo nevoie. „Dacă e nevoie, a mai strigat el după noi, auziți ? Dar repede, repede !“

— Ce caraghios ! exclamă Eduard ; dar nu sosește oare tocmai la timp, Charlotte ?... Întoarce-te iute ! porunci el servitorului ; spune-i că e nevoie, mare nevoie ! Să descalece. Aveți grijă de calul lui, conduceți-l pe dinsul în salon, serviți-i o gustare ; sosim îndată. Să mergem pe drumul cel mai scurt, spuse el către soția sa și apucă pe cărarea ce trecea prin cimitir și pe care obișnuia s-o evite.

Dar mare-i fu mirarea văzînd că, și aici, Charlotte avusese grijă să nu jignească simțirea. Cruțînd pe cît era cu putință monumentele vechi, ea se pricepuse să niveleze și să rînduiască totul în așa chip, încît apărea ca un spațiu armonios asupra căruia privirea și imaginația stăruiau cu plăcere.

Chiar și pietrele cele mai vechi fuseseră cinstite cum trebuie. Erau așezate, după ani, lingă zid, încastrate în el sau fixate în alt fel ; însuși soclul înalt al bisericii era împestritat și decorat cu ele. Eduard avu o stranie surpriză cînd intra pe mica poartă ; o strînse de mîină pe Charlotte și în ochi i se ivi o lacrimă.

Dar nebunul lor oaspe o goni îndată. Căci el nu se astîmpărase în castel, ci străbătuse satul în galop pînă la poarta cimitirului, unde se opri, strigînd prietenilor săi :

— Sper că nu vă bateți joc de mine ! Dacă e cu adevărat nevoie, rămîn să prînzesc aci. Nu mă rețineți degeaba ; mai am multă treabă astăzi.

— De vreme ce te-ai ostenit pînă aci, îi răspunse Eduard cu glas tare, poți intra de-a binelea, cu cal cu tot ; ne întîlnim într-un loc serios, și privește cît de frumos a împodobit Charlotte acest lăcaș al doliului.

— Nu intru aici nici călare, nici în caleaşcă, nici pe jos. Cei de aici odihnesc în pace ; n-am nici o treabă cu ei. Destul că va trebui să rabd odată să fiu adus aici cu picioarele înainte. Ei, e vorba de ceva serios ?

— Da, strigă Charlotte, foarte serios ! Pentru prima oară noii căsătoriţi care sîntem se găsesc într-un impas şi într-o încurcătură, din care nu ştiu cum să iasă.

— Nu-mi faceţi impresia asta, replică el, dar sînt gata s-o cred. Dacă vă bateţi joc de mine, vă voi lăsa pe viitor în plata Domnului. Urmaţi-mă repede ; un mic popas va prinde bine calului meu.

Curînd cei trei se aflară reuniţi în sală ; masa fu servită şi Mittler povesti despre faptele şi intenţiile lui din acea zi. Acest bărbat bizar fusese preot şi, desfăşurînd o activitate neobosită, se distinsese în funcţia lui prin aceea că se pricepuse să calmeze şi să aplaneze, atît în sînul căsniciilor cît şi între vecini, toate conflictele, mai întii ale unor locuitori izolaţi, apoi ale unor comunităţi întregi şi ale mai multor moşieri. Cît timp îşi exercitase funcţia, nici un cuplu nu divorţase, iar instanţele ţării nu fuseseră incomodate cu nici un fel de diferende şi procese venite din ţinutul lui. Îşi dăduse seama curînd cît de necesară îi era ştiinţa dreptului. Îşi concentrase toate studiile asupra ei şi, în scurt timp, ajunsese în stare să se măsoare cu cei mai dibaci avocaţi. Cercul lui de acţiune se lărgise în chip uriaş ; şi el era pe punctul de a fi transferat în oraşul de reşedinţă — pentru a desăvîrşi de sus în jos ceea ce începuse de jos în sus — cînd cîştigă o sumă apreciabilă la loterie, îşi cumpără o moşie mediocră, o arendă şi făcu din ea punctul central al activităţii sale, luînd hotărîrea fermă, sau, mai degrabă, urmînd vechea sa deprindere şi înclinaţie de a nu zăbovi în nici o casă unde n-ar fi un conflict de aplanat sau un ajutor de dat. Cei care aveau superstiţia tălmăcirii numelor susţineau că

numele de Mittler¹ l-ar fi silit să îmbrățișeze această îndeletnicire, mai ciudată decît oricare alta.

Tocmai se servea desertul, cînd oaspetele își îndemnă cu seriozitate gazdele să nu mai întîrzie cu destăinuirile lor, întrucît era silit să plece îndată după cafea. Cei doi soți își făcură amănunțit mărturisirile ; dar, de îndată ce află despre ce era vorba, el se ridică brusc și încruntat de la masă, se repezi la fereastră și porunci să i se înșeeze calul.

— Ori nu mă cunoașteți, exclamă el, ori nu mă înțelegeți, ori sînteți foarte răutăcioși. Există oare vreo ceartă aici ? E nevoie aici de vreun ajutor ? Vă închipuiți cumva că mă aflu pe lume ca să dau sfaturi ? Asta e cea mai neroadă meserie cu care se poate îndeletnici cineva. Să se sfătuiască fiecare singur și să facă ceea ce nu poate evita. Dacă lucrul îi iese bine, să se felicite pentru înțelepciunea și norocul său ; dacă se termină rău, îi stau la dispoziție. Cine vrea să scape de rău știe totdeauna ce vrea ; cine dorește ceva mai bun decît ceea ce are, acela e orb de-a binelea. Da, da ! — rîdeți voi — el se joacă de-a baba-oarba și poate nimerește, de ce ? Faceți ce vreți : e totuna ! Primiți-i la voi pe acești prieteni, renunțați la ei : totuna. Am văzut eșuînd lucrurile cele mai cuminiți și reușind cele mai neghioabe. Nu vă spargeți capul, și, dacă într-un fel sau altul lucrurile ies prost, nu vi-l spargeți nici atunci. Trimiteți doar după mine și veți fi ajutați. Pînă atunci, rămîn supusul vostru servitor !

Și cu aceasta, el se avîntă pe cal fără a mai aștepta cafeaua.

— Poți vedea din asta, spuse Charlotte, cît de puțin folosește un al treilea atunci cînd între două persoane strîns legate lucrurile nu sînt pe deplin echilibrate. În

¹ Mittler, în limba germană, mijlocitor. Goethe explică aici singur valoarea simbolică a numelui dat acestui personaj (n. t.).

clipa de față sîntem, dacă e cu putință, și mai încurcați și mai nesiguri decît înainte.

Cei doi soți ar mai fi oscilat probabil cîtăva vreme, dacă n-ar fi sosit o scrisoare a căpitanului ca răspuns la ultima misivă a lui Eduard. Se hotărîse să accepte una din slujbele ce i se oferiseră, cu toate că ea nu-i era nicidecum pe plac. Urma să împartă viața plicticoasă a unor oameni distinși și bogați, care-și puneau în el încrederea că are s-o alunge.

Eduard înțeluse foarte limpede întreaga stare de lucruri, zugrăvind-o în culori și mai vii.

— Putem oare să-l lăsăm pe prietenul nostru într-o asemenea situație ? strigă el. Nu poți fi atît de crudă, Charlotte !

— Omul acela ciudat, Mittler al nostru, răspunse Charlotte, are, la urma urmei, dreptate. Toate acțiunile de acest fel sînt hazardate. Nimeni nu e în stare să prevadă ce poate ieși din ele. Asemenea noi împrejurări pot fi bogate în roade fericite sau nenorocite, fără ca să ne putem atribui vreun merit sau vreo vină deosebită în aceasta. Nu mă simt destul de tare să-ți rezist mai departe. Să facem deci încercarea. Tot ce te rog este ca ea să fie privită ca fiind doar de scurtă durată. Dă-mi voie să intervin pentru el mai activ decît pînă acum, să folosesc și să pun în acțiune cu zel influența și legăturile mele pentru a-i procura un post care să-i poată da o oarecare mulțumire, potrivit firii sale.

Eduard își asigură în chipul cel mai grațios soția de recunoștința sa cea mai vie. Alergă cu cugetul liber și vesel să adreseze propuneri scrise prietenului său. Charlotte trebui să-și adauge cu mîna ei într-un *post-scriptum* aprobarea să-și unească rugămințile prietenești cu ale lui. Ea scrisese cu o pană dibace, într-o formă grațioasă, și amabilă, dar totuși cu un fel de grabă care nu-i intra în obicei ; și, lucru ce nu i se întîmpla ușor, ea mînji la urmă hîrtia cu o pată de cerneală care o irită și nu făcu

altceva decît să devină mai mare cînd încercă s-o ștergă.

Eduard glumi pe socoteala acestui lucru și, pentru că mai rămăsese loc, adăugă un al doilea *post-scriptum* ; prietenul putea să-și dea seama, după acest semn, de nerăbdarea cu care era așteptat și să-și potrivească după graba cu care fusese întocmită scrisoarea repeziciunea călătoriei.

Mesagerul plecă și Eduard socoti că nu putea să-și exprime mai convingător recunoștința decît insistînd mereu și mereu pe lingă Charlotte să trimită de îndată pentru a o aduce pe Ottilia de la pension.

Ea îi ceru îngăduința să amîne asta și apoi reuși ca în seara aceea să-i trezească lui Eduard pofta de un divertisment muzical. Charlotte cînta foarte bine la clavecin ; Eduard, nu chiar cu aceeași dibăcie, din flaut ; căci, deși își dăduse în răstimpuri multă silință, nu era înzestrat cu răbdarea, cu stăruința cerute pentru dezvoltarea unui asemenea talent. De aceea, el își execută în chip foarte inegal partitura : unele pasaje bine, doar poate prea repede ; la altele, în schimb, întirzia pentru că nu era stăpîn pe ele ; și astfel ar fi fost greu pentru oricare altul să reușească a duce la capăt cu el un duet. Dar Charlotte știa să se acomodeze ; se oprea și se lăsa iarăși antrenată de el, îndeplinind astfel în-doita sarcină a unui bun capelmaistru și a unei înțelepte stăpîne a casei, care se pricep totdeauna să păstreze măsura în ansamblu, chiar dacă pasajele separate nu rămîn totdeauna în tact.

CAPITOLUL III

Căpitanul sosi. Trimisese înainte o scrisoare foarte cumpănită, care o liniștise cu totul pe Charlotte. O atît de mare limpezime despre sine însuși, o atît de mare

claritate despre propria lui situație, despre aceea a prietenilor săi deschideau o perspectivă senină și veselă.

Conversațiile din primele ceasuri, cum se întâmplă de obicei între prieteni care nu s-au văzut o bucată de vreme, fură vioaie, ba aproape istovitoare. Către seară, Charlotte luă inițiativa unei plimbări la noile amenajări. Căpitanul se delectă mult în acele locuri și observă fiecă privesc frumoașă care se deschisese și care putea fi gustată abia datorită cărărilor nou-croite. Avea un ochi încercat și totodată ușor de mulțumit ; și, cu toate că își dădea bine seama de ceea ce ar fi fost de dorit, el nu strică totuși, cum se întâmplă adesea, buna dispoziție a persoanelor care îl plimbau pe proprietatea lor, pretinzându-le mai mult decât îngăduiau împrejurările, sau chiar amintind de vreun lucru mai desăvârșit văzut de el în altă parte.

Cînd ajunseră la coliba de mușchi, o găsiră împodobită în chipul cel mai vesel, ce-i drept, doar cu flori artificiale și cu merisori, dar printre care erau amestecate mănunchiuri atît de frumoase de grîu natural și de alte roade ale cîmpului sau livezilor, încît întregul decor făcea cînst simțului artistic al celei care îl poruncise.

— Cu toate că bărbatului meu nu-i place să i se serbeze ziua de naștere sau cea onomastică, nu-mi va lua totuși astăzi în nume de rău că închin aceste cîteva cununi unei întreite sărbătoriri.

— Întreită ? exclamă Eduard.

— Desigur ! răspunse Charlotte : sosirea prietenului nostru o considerăm cu drept cuvînt o sărbătoare ; și apoi nu v-ați gîndit, poate, nici unul nici celălalt că astăzi e ziua voastră onomastică. Nu purtați oare amîndoi numele de Otto ?

Cei doi prieteni își dădură mîna deasupra micii mese.

— Îmi amintești, spuse Eduard, acel gest de prietenie din tinerețea noastră. În copilărie ne chema pe amîndoi așa ; dar cînd ne-am aflat împreună la pension și s-au

iscat unele confuzii din cauza aceasta, i-am cedat de bună-voie acest simpatic nume laconic.

— Fapt prin care n-ai fost chiar atât de generos, spuse căpitanul, căci îmi aduc bine aminte că numele de Eduard îți plăcea mai mult, după cum și sună deosebit de frumos când e rostit de buze plăcute.

Ședeau acum toți trei în jurul aceleiași măsuțe, lângă care Charlotte se rostise cu atîta aprindere împotriva sosirii oaspei lor. În mulțumirea lui, Eduard nu voi să amintească soției sale acele ceasuri ; dar nu se putu abține să spună :

— Ar fi loc prea bine și pentru o a patra persoană.

În acel moment, cornuri de vînătoare răsunară dinspre castel, ca pentru a confirma și întări bunele sentimente și urările prietenilor aflați laolaltă. Ascultară în tăcere, reculegîndu-se fiecare și simțînd îndoit fericirea proprie într-o atît de frumoasă reunire.

Eduard întrerupse cel dintîi această pauză, ridicîndu-se și ieșînd din coliba de mușchi.

— Să-l ducem îndată pe prietenul nostru pînă sus pe culme, spuse el către Charlotte, ca să nu creadă că numai această cale îngustă constituie moștenirea și locul nostru de ședere ; priveliștea devine mai largă acolo sus și pieptul ți se umflă de plăcere.

— Atunci va trebui să mai urcăm, de astă dată, pe vechea cărare, care e cam anevoioasă ; sper însă că data viitoare treptele și potecile mele vor conduce mai ușor pînă în vîrf.

Și astfel ajunseră, peste stînci, prin tufăriș și mărăciniș, pînă pe ultima înălțime, care nu forma un platou ; ci o coamă continuă și roditoare. În spate, satul și castelul nu se mai vedeau. În vale se zăreau iazuri întinse ; dincolo, dealuri păduroase, de-a lungul cărora acestea se desfășurau ; în sfîrșit, stînci povîrnite, care mărgineau vertical, cu precizie, ultima oglindă de apă, reflectîndu-și formele lor impunătoare pe suprafața acesteia. Acolo, în rîpă, unde

un pîrîu năvalnic se prăvălea în iazuri, se afla pe jumătate ascunsă o moară, care, împreună cu împrejurimile ei, apărea ca un prietenos loc de odihnă. În vastul semicerc îmbrățișat cu privirea, alternau în chip variat șesuri și coline, desigur și păduri, a căror verdeață tinăra promitea pentru mai târziu un tablou dintre cele mai bogate. În unele locuri privirea era reținută și de grupuri răzlețe de copaci. Deosebit de avantajos se detașa, la picioarele prietenilor ce contemplau peisajul, un pîlc de plop și de platani, apropiat de marginea iazului din mijloc. Erau în plină creștere, proaspeți, sănătoși avîntîndu-se în sus și lărgindu-și coroanele.

Eduard atrase atenția prietenului său mai ales asupra acestui grup de copaci.

— Pe ăștia, exclamă el, i-am plantat eu însumi în tinerețe. Erau tulpini tinere, pe care le-am salvat atunci cînd tatăl meu a pus să fie deșezate cu prilejul amenajării unei noi porțiuni a marii grădini a castelului. Fără îndoială că-și vor manifesta și anul acesta recunoștința prin noi lăstari.

Se întoarseră mulțumiți și voioși. Oaspele fu găzduit într-un apartament spațios și plăcut din aripa dreaptă a castelului, unde își rîndui foarte curînd cărțile, hîrțile și instrumentele, pentru a-și urma activitatea obișnuită. Dar, în primele zile, Eduard nu-i dădu pace ; îl plimbă peste tot, cînd călare, cînd pe jos, spre a-l familiariza cu regiunea, cu moșia, împărtășindu-i în același timp dorințele pe care le nutrea de multă vreme în cugetul său, în vederea mai bune cunoașteri a acesteia și a unei exploatare mai avantajoase.

— Primul lucru care-ar trebui făcut, spuse căpitanul, ar fi să întocmesc, cu busola, un plan al regiunii. Este o treabă ușoară și amuzantă, și chiar dacă nu oferă precizia cea mai mare, ea rămîne totuși utilă și, pentru început, îmbucurătoare ; de asemenea, poate fi îndeplinită fără multe ajutoare și cu certitudinea deplină de a fi dusă la

bun sfârșit. Dacă te vei gândi mai tirziu la o măsurătoare mai precisă, vom găsi un leac și pentru aceasta.

Căpitanul era foarte exersat în acest mod de ridicare a planurilor. Adusese cu el instrumentele necesare și se apucă îndată de lucru. Îl instrui pe Eduard și pe cîțiva paznici și săteni care urmau să-l ajute la această treabă. Zilele erau prielnice ; serile și primele ceasuri ale dimineții le foloseau pentru a desena și hașura. Curînd totul fu completat cu umbre în laviu și lumini, iar Eduard văzu proprietățile sale răsărind cu deplină claritate din hîrtie, ca o nouă creație. Avea impresia că face abia acum cunoștință cu ele, și abia acum ele păreau să-i aparțină cu adevărat.

Li se oferi astfel prilejul să discute despre ținut, despre amenajări, care, constatau ei, puteau fi realizate mult mai bine după un asemenea plan general, decît făcînd diferite experiențe izolate asupra naturii, pe temeiul unor impresii întîmplătoare.

— Trebuie să explicăm aceasta soției mele, spuse Eduard.

— Să nu faci asta ! răspunse căpitanul, căruia nu-i plăcea să opună convingerilor altora pe ale sale, întrucît experiența îl învățase că părerile oamenilor sînt cu mult prea diverse pentru a putea fi făcute să coincidă, chiar și prin cele mai raționale argumente. Să nu faci asta ! strigă el : ai putea ușor s-o derutezi, căci asemenea tuturor aceloră ce se îndeletnicesc cu astfel de treburi numai ca diletanți, ea ține mai mult la propria ei acțiune decît la rezultat. Oamenii aceștia pipăie natura, au predicție pentru cutare sau cutare locșor ; nu îndrăznesc să înlăture cutare sau cutare obstacol, nu sînt destul de cutezători ca să jertfească un lucru ; nu-și pot imagina dinainte ce va rezulta ; încearcă, lucrul reușește sau dă greș ; ei schimbă, schimbă poate ceea ce ar trebui să lase neschimbat și lasă neschimbat ce ar trebui să schimbe și, astfel, totul rămîne, pînă la urmă, o amestecătură care atrage și amuză, dar nu satisface.

— Recunoaște sincer, spuse Eduard, că nu ești mulțumit cu amenajările ei.

— Dacă execuția ar epuiza ideea, care e foarte bună, n-ar fi nimic de observat. S-a trudit să ajungă pînă sus printre stînci, iar acum îi chinuiește, dacă vrei, pe toți aceia pe care-i face să urce pe culme. Nu poți umbla în voie nici unul lîngă altul, nici unul după altul. Ritmul pașilor este întrerupt în fiecare clipă ; și cîte altele ar mai fi de obiectat.

— Dar ar fi fost oare ușor ca lucrurile să fie făcute altminteri ? întrebă Eduard.

— Foarte ușor, răspunse căpitanul : ar fi fost de-ajuns să se spargă colțul de stîncă, dealtfel neînsemnat, fiindcă e alcătuit din bucăți mici, și s-ar fi obținut o cotitură frumos arcuită pentru urcuș și totodată bolovani de prisos cu care s-ar fi putut împlini locurile unde drumul ar fi ieșit prea îngust și ciuntit. Dar toate astea rămîn între noi : altminteri ea ar fi dezorientată și s-ar amări. De asemenea, tot ce a fost făcut trebuie păstrat. De ar fi vorba să se mai cheltuiască bani și muncă, s-ar mai putea face diferite amenajări și realiza multe lucruri plăcute, de la coliba de mușchi în sus și pînă peste culme.

Dacă, în acest chip, cei doi prieteni erau destul de ocupați cu cele prezente, nu le lipseau nici amintiri vii și plăcute din zile apuse, amintiri la împrăștierea căroră obișnuia să ia parte și Charlotte. Își propuseră, de asemenea, de îndată ce lucrurile cele mai urgente aveau să fie terminate, să reia jurnalele de călătorie și să evoce și în acest mod trecutul.

Dealtminteri, Eduard avea mai puține subiecte de conversație cînd se afla singur cu Charlotte, mai ales de cînd avea pe inimă criticile, ce i se păreau atît de îndreptățite, privind felul în care ea amenajase parcul. Multă vreme el îi ascunse cele ce-i fuseseră spuse confidențial de căpitan ; dar, la urmă, cînd o văzu pe soția sa ocupînd-

du-se din nou să înjghebeze prin mici trepte și potecuțe o urcare anevoioasă de la coliba de mușchi până pe culme, el nu se mai putu reține și, după câteva ocolșuri, o puse în cunoștința noilor convingeri pe care le dobîndise.

Charlotte rămase consternată. Era destul de ageră pentru a-și da seama de îndată că ceilalți aveau dreptate ; dar cele făcute contraziceau acea părere și rămîneau făcute de-a binelea ; ea le găsisese potrivite, le găsisese dorit ; chiar și cele criticate îi erau dragi în toate amănuntele lor ; se împotrivi propriei convingeri, își apăra mica ei creație ; avea necaz pe bărbați, care se grăbeau să făurească proiecte mari, dorind de îndată să facă, dintr-o glumă, dintr-o distracție, o mare operă, fără a se gîndi la cheltuielile pe care un plan lărgit le atrage inevitabil după el. Era agitată, jignită, supărată, nu putea nici să renunțe la ce era vechi, nici să respingă cu totul noul ; dar, hotărîtă cum era, opri imediat lucrarea, rezervîndu-și timpul necesar spre a chibzui asupra problemei și a o lăsa să se maturizeze în mintea ei.

Fiind lipsită acum și de această activitate distractivă, în vreme ce bărbații, tot mai uniți, își vedeau de îndeletnicirile lor și îngrijeau cu rîvnă îndeosebi grădinile și serele, continuînd în interval obișnuitele exerciții cavaleresti : vînătoarea, cumpăratul și schimbul de cai, dressarea lor pentru șa și ham, Charlotte se simți din zi în zi mai singuratică. Își purta cu mai mult zel corespondența, aceasta și în favoarea căpitanului, și totuși îi rămîneau multe ore de solitudine. Cu atît mai plăcute și mai distractive fură pentru ea rapoartele pe care le primi de la pension.

O scrisoare amănunțită a directoarei, care stăruia, ca de obicei, cu vădită plăcere asupra progreselor fiicei Charlottei, era însoțită de un scurt *post-scriptum* precum și de un adaos scris de un asistent din institut ; le reproducem pe amîndouă.

Post-scriptum al directoarei :

„Despre Ottilia, prea stimată doamnă, aş avea, de fapt, să repet numai cele cuprinse în dărilor mele de seamă precedente. N-aş şti de ce s-o dojenesc şi totuşi nu pot fi mulţumită de ea. E, ca totdeauna, modestă şi amabilă faţă de alţii ; dar această rezervă, această serviabilitate nu reuşesc să-mi placă. Înălţimea-voastră i-a trimis deunăzi bani şi diferite obiecte. De bani nu s-a atins ; obiectele zac şi ele intacte. Îşi ţine, fireşte, lucrurile personale foarte curat şi în stare bună, şi pare că-şi schimbă rochiile numai în acest scop. Tot astfel, nu pot să aduc laude marii ei cumpătări la mâncat şi băut. La mesele noastre nu domneşte un mare belşug, dar nimic nu-mi place mai mult decât să văd copiii săturându-se cu mâncăruri gustoase şi sănătoase. Ceea ce e adus pe masă şi servit cu chibzuinţă şi convingere trebuie să şi fie consumat în întregime. Nu izbutesc niciodată s-o determin pe Ottilia la aceasta. Îşi găseşte totdeauna de lucru pentru a îndrepta o omisiune a servitoarelor, numai ca să sară unul din felurile de mâncare sau desertul. La toate acestea trebuie luat însă în considerare faptul că, după cum am aflat abia tirziu, ea suferă uneori de dureri de cap în partea stângă, ele sînt, ce-i drept, trecătoare, dar de bună seamă chinuitoare şi serioase. Mă mărginesc la atît cu privire la această copilă atît de frumoasă şi de gingaşă.”

Adaos al asistentului :

„Excelenta noastră directoare îmi arată de obicei scrisorile în care împărtăşeşte părinţilor şi superiorilor observaţiile ei despre eleve. Pe cele adresate domniei-voastre le citesc totdeauna cu îndoită atenţie, cu îndoită plăcere : căci, dacă avem a vă felicita pentru o fiică ce întruneşte toate acele strălucite însuşiri prin care te ridici în lume, eu unul trebuie să vă socot nu mai puţin fericită că, în persoana pupilei domniei-voastre, vă este dăruită o copilă

născută spre binele, spre mulțumirea altora și, negreșit, și spre propria ei fericire. Ottilia este aproape singura noastră elevă în privința căreia nu mă pot pune de acord cu atât de respectata noastră directoare. Nu-i iau cituși de puțin în nume de rău acestei femei active că pretinde ca fructele solitudinii ei să fie limpede vizibile la exterior ; dar există și fructe închise, care sînt de fapt cele cu adevărat pline de miez și care mai curînd sau mai tîrziu se dezvoltă în chip minunat. Acestei categorii îi aparține desigur pupila domniei-voastre. De cînd îi dau lecții, o văd mereu mergînd, cu un pas egal, încet-încet, înainte, nicicînd îndărăt. Dacă la un copil este necesar să începi cu începutul, acest lucru i se aplică, fără doar și poate ei. Ceea ce nu decurge dintr-o expunere anterioară este de neînțeles pentru dînsa. Stă incapabilă, ba chiar îndărătnică în fața unui lucru ușor de priceput, care în ochii ei nu are legătură cu nimic. Dacă însă găsești verigile intermediare și reușești să i le lămurești, lucrul cel mai greu îi apare lesne de înțeles.

Prin această progresare lentă, ea rămîne în urma colegelor ei, care, dispunînd de cu totul alte facultăți, gonesc totdeauna înainte, prînd și rețin cu ușurință totul, chiar și ce e fără șir, și-l aplică tot atât de ușor. Astfel, ea nu învață și nu e capabilă de absolut nimic la o predare grăbită, cum este cazul cu unele cursuri ale unor profesori excelenți, dar repeziți și nerăbdători. S-au ridicat plîngerî privind scrisul ei și incapacitatea de a prinde regulile gramaticii. Am cercetat mai îndeaproape aceste plîngerî : e adevărat, scrie încet și țeapăn, dacă vrei, dar nu șovăitor și inform. A înțeles ușor tot ce i-am explicat pas cu pas despre limba franceză, care, ce-i drept, nu e specialitatea mea. Este, firește, un lucru ciudat : știe multe și le știe foarte bine ; dar, dacă o întrebi, pare să nu știe nimic.

Pentru a încheia cu o remarcă generală, aș vrea să spun că ea nu învață ca una ce urmează să fie educată, ci

ca una ce vrea să educe ; nu ca elevă, ci ca viitoare învățătoare. Va părea poate curios domniei-voastre că eu însumi, ca educator și profesor, nu găsesc o laudă mai mare pentru cineva decât aceea de a-l declara de o seamă cu mine. Înțelegerea mai deplină de care dispune domnia-voastră, ca și cunoașterea mai adâncă a oamenilor și a lumii vor ști să rețină ce e mai bun din cuvintele mele modeste și bine intenționate. Vă veți convinge că și din partea acestui copil se poate spera multă bucurie. Mă recomand bunăvoinței domniei-voastre și solicit permisiunea de a scrie din nou, de îndată ce voi socoti că scrisoarea mea poate să conțină ceva însemnat și plăcut.“

Charlotte se bucură de această filă. Cuprinsul ei se apropia mult de ideile pe care le nutrea despre Ottilia ; totodată ea nu-și putu opri un zîmbet, întrucît interesul arătat de profesor părea mai plin de tandrețe decât acela pe care-l trezește de obicei descoperirea calităților unui elev. Cu judecata ei calmă și lipsită de prejudecăți, ea admise și existența unei atare relații, pe lângă atîtea altele ; aprecia simpatia arătată de acest bărbat înțelegător pentru Ottilia : căci învățase îndeajuns în viața ei să priceapă cît de mult trebuie prețuit orice atașament adevărat, într-o lume în care indiferența și repulsia sînt de fapt acasă la ele.

CAPITOLUL IV

Planul topografic în care moșia cu împrejurimile ei era reprezentată la o scară destul de mare, în chip caracteristic și ușor de sesizat, prin tușuri și culori, și căruia căpitanul știuse să-i dea o bază sigură, cu ajutorul cîtorva măsurători trigonometrice, fu gata curînd : căci

cu greu s-ar fi găsit cineva care să aibă mai puțină nevoie de somn decît acest bărbat activ, după cum și zilele lui erau închinat totdeauna țelului imediat ; de aceea nu era seară în care cite un lucru să nu fi fost adus la îndeplinire.

— Să ne apucăm acum de rest, de descrierea moșiei, cu privire la care trebuie să se găsească aci destule lucrări pregătitoare ; vor rezulta, ulterior, din ea, proiecte de arendare și altele, spuse el prietenului său. Un singur lucru, însă, trebuie să-l stabilim și să-l înțelegem bine : a separa de viața personală tot ce este ocupație propriuzisă. Ocupația cere seriozitate și rigoare, viața capriciu ; ocupația reclamă cea mai strictă consecvență, viața are adesea nevoie de inconsecvență ; aceasta e chiar plăcută și înveselitoare. Dacă ești sigur în cea dintîi, poți fi cu atît mai liber în cea de-a doua, în timp ce, prin amestecarea amîndurora, siguranța va fi tîrîtă cu sine și privată de libertate.

Eduard simți o ușoară muștrare în aceste propuneri. Deși nu era dezordonat de felul lui, nu ajungea niciodată să-și claseze hîrțile după natura lor. Ceea ce trebuia aranjat cu alții și ceea ce nu atîrna decît de el însuși nu era despărțit, după cum nu despărțea îndeajuns nici afacerile sau ocupațiile de amuzamente și distracții. Acum lucrul devenea simplu, întrucît un prieten lua asupra sa această osteneală, un al doilea eu efectua separația de care unitatea propriului eu nu e totdeauna capabilă.

Ei înjghebară în aripa castelului unde locuia căpitanul un depozit pentru ceea ce era de actualitate, o arhivă pentru cele vechi ; adunară aici toate documentele, actele, scrisorile din diferite locuri de păstrare, cămări, dulapuri, lăzi și, în cel mai scurt timp toată amestecătura fu pusă într-o ordine care te umplea de satisfacție, clasată pe rubrici în rafturi etichetate. Datele trebuitoare fură găsite în mai deplină măsură decît speraseră. În această treabă fură mult ajutați de un bătrîn secretar, care, în

tot timpul zilei și o parte din noapte, nu s-a dezlipit de pupitrul său și de care Eduard fusese pînă atunci totdeauna nemulțumit.

— Nu-l mai recunosc, spuse Eduard către prietenul său, pînă într-atît e de harnic și de folositor acest om.

— Asta se datorează faptului că nu-i dăm nici o sarcină nouă atîta timp cît n-a terminat-o pe cea veche, după cum îi vine la îndemină, răspunse căpitanul; în felul acesta el face, precum vezi, foarte multă treabă; de îndată ce-l scoți din ale lui, nu mai e în stare de nimic.

Petrecîndu-și astfel zilele împreună, seara, cei doi prieteni nu neglijau s-o viziteze în chip regulat pe Charlotte. Dacă nu se găseau acolo, cum era cazul adesea, oaspeți din localitățile și moșiile învecinate, conversația și lectura erau consacrate de cele mai multe ori unor subiecte de natură să sporească bunăstarea, avantajele și tihna acelei societăți burgheze.

Charlotte, deprinsă și așa să guste clipa prezentă, se simțea ea însăși stimulată văzîndu-l mulțumit pe soțul ei. Felurite amenajări domestice, pe care le dorise de mult, dar nu știuse prea bine să le pornească, fură înfăptuite prin activitatea căpitanului. Farmacia de casă, care pînă atunci se compusese doar din puține leacuri, fu îmbogățită; și, cu ajutorul unor cărți ușor de priceput și a unor discuții, Charlotte se văzu în măsură să-și arate mai des și în chip eficace firea ei activă și caritabilă.

Chibzuind între ei și asupra unor accidente banale și totuși prea adesea neașteptate, dispuseră să se procure tot ce putea fi necesar pentru salvarea celor înecați; aceasta cu atît mai mult cu cît, din cauza apropierii atîtor iazuri, riuri, stăvilare, accidentele de acest soi nu erau rare. Căpitanul se ocupă foarte amănunțit de acest capitol și lui Eduard îi scăpă observația că un asemenea caz făcuse epocă în chipul cel mai straniu în viața prietenului său. Dar cînd acesta păstră tăcerea, căutînd parcă să evite o

amintire tristă, Eduard se opri de asemenea, după cum și Charlotte, care nu era mai puțin informată, în linii generale, despre acest caz, alunecă peste acele reflecții ale soțului ei.

— Se cuvine să laudăm toate aceste măsuri de prevedere, spuse într-o seară căpitanul; ne mai lipsește însă esențialul, un bărbat destoinic care să se priceapă a le mînu pe toate. Aș putea să propun pentru aceasta pe un felcer pe care-l cunosc și care ar putea fi angajat acum în condiții acceptabile; e un om foarte priceput în meseria lui și mi-a folosit adesea chiar mie în tratarea unor boli interne acute, mai mult decît un medic renumit; iar ajutorul imediat este, doar, totdeauna, lucrul de care ducem lipsă cel mai mult la țară.

Acest om fu angajat de îndată și amîndoi soții se bucurară că găsiseră prilejul să folosească în scopuri dintre cele mai utile unele sume ce le rămîneau la dispoziție pentru capriciile lor.

Astfel, Charlotte folosi cunoștințele ei și activitatea căpitanului și după ideile proprii, începînd să se simtă pe deplin mulțumită cu prezența lui și liniștită în privința tuturor urmărilor pe care aceasta putea să le aibă. Se pregătea de obicei să-i pună diferite întrebări și, cum ținea la viață, căuta să înlăture tot ce putea fi dăunător, tot ce putea provoca moartea. Glazura de plumb a oalelor, cocleala vaselor de aramă îi pricinuiseră multe griji. Ea dori să fie lămurită asupra lor și, în chip firesc, se făcu simțită nevoia de a recurge la noțiunile de bază ale fizicii și chimiei.

Un prilej întîmplător, dar totdeauna binevenit pentru asemenea discuții îl oferea înclinația lui Eduard de a face lecturi cînd se adunau cu toții. Avea o voce joasă, foarte armonioasă și fusese mai înainte prețuit și renumit pentru recitarea vioaie și plină de simțire a unor lucrări poetice și oratorice. Acum îl preocupau alte subiecte, citea celorlalți din alte scrieri și, de la o vreme, de preferință,

tocmai din lucrări al căror conținut privea fizica, chimia, tehnica.

Una dintre particularitățile lui, pe care însă o împărtășea poate cu mai mulți oameni, era aceea că nu putea suferi ca altcineva să i se uite în carte în timp ce citea. Pe vremuri, cînd cineva citea în fața altora poeme, drame, povestiri, urmarea firească a dorinței vii de a surprinde, pe care el o simțea la fel ca și poetul, actorul, povestitorul, era tendința de a face pauze, de a trezi așteptări ; era, desigur, cu totul contrar acestui efect urmărit de el ca un al treilea să caute a i-o lua înainte cu privirea. Eduard obișnuia, de aceea, să se așeze totdeauna, în asemenea cazuri, în așa fel încît să nu aibă pe nimeni la spate. Acum, cînd se găseau în trei, această precauție era de prisos ; și, întrucît de astă dată nu era vorba de excitarea sentimentului, de surprinderea imaginației, nu se gîndea nici el să se ferească în chip deosebit.

Doar într-o seară, cînd se așezase fără băgare de seamă, el fu izbit de faptul că Charlotte își arunca privirea în carte. Vechea sa nerăbdare se trezi, făcîndu-l să-i reproșeze oarecum neamabil acest fapt :

— Ar fi bine să ne lepădăm odată pentru totdeauna de asemenea deprinderi rele, ca de atîtea alte lucruri supărătoare pentru societate. Atunci cînd citesc cuiva dintr-o carte, oare nu e ca și cum i-aș expune ceva ? Cele scrise, cele tipărite iau locul propriei mele minți, propriei mele inimi ; și m-aș sili oare să vorbesc, dacă în fața frunții mele, a pieptului meu ar fi așezată o mică fereastră, astfel încît acela căruia doresc să-i împărtășesc rînd pe rînd gîndurile mele, să-i ofer unul cîte unul simțămintele mele, să poată ști totdeauna cu mult înainte unde vreau să ajung ? Cînd cineva mi se uită în carte, mă simt totdeauna ca și cum aș fi rupt în două.

Charlotte, a cărei abilitate se dovedea, atît în cercuri mai mari, cît și în cele restrînse, mai ales prin aceea că

știa să înlăture orice ieșire neplăcută, violentă, sau poate numai aprinsă. să întrerupă o convorbire ce se prelungea ori să anime una care lîncezea, nu fu părăsită nici de data aceasta de fericitul ei dar :

— Îmi vei ierta cu siguranță greșeala, dacă îți voi mărturisi ceea ce mi s-a întîmplat în clipa aceasta. Te-am auzit citind despre afinități și m-am gîndit atunci imediat la rudele mele, la cîțiva veri care îmi dau de furcă tocmai acum. Atenția mea se întoarce la cele citite de tine ; aud că este vorba de lucruri cu totul neînsușite și îmi arunc ochii în cartea ta ca să mă orientez.

— Este o vorbire în parabole, care te-a sedus și te-a încurcat, spuse Eduard. Aici este vorba, firește, numai despre pămînturi și minerale, dar omul e un adevărat Narcis : îi place să se oglindească pe sine peste tot ; ceea ce este amalgamul de argint viu pentru oglindă, crede a fi el pentru întregul univers.

— Așa e ! interveni căpitanul ; așa tratează el tot ce găsește în afara lui ; înțelepciunea ca și nerozia lui, voința ca și arbitrarul lui le împrumută animalelor, plantelor, elementelor și zeilor.

— Întrucît nu vreau să vă depărtez prea mult de ceea ce vă interesează pentru moment, n-ați fi dispuși să mă învățați, doar pe scurt, ce trebuie înțeles, de fapt, aici, prin afinități ? spuse Charlotte.

— O voi face cu plăcere, răspunse căpitanul, către care se întorsese Charlotte ; firește, doar cît pot eu de bine, după cum am învățat, după cum am citit acum vreo zece ani. N-aș ști să spun dacă în lumea științifică se mai gîndește în același fel despre aceste lucruri, dacă explicațiile mele se potrivesc cu teoriile mai noi.

— E destul de rău, exclamă Eduard, că în ziua de azi nu mai poți învăța nimic pentru toată viața. Înaintașii noștri se puteau ține de învățătura pe care o primiseră în tinerețe ; noi însă trebuie să ne înnoim cunoștințele la fiecare cinci ani, dacă nu vrem să fim cu totul demodați.

— Noi, femeile, spuse Charlotte, nu sintem atît de exigente în această privință ; și, ca să fiu sinceră, ceea ce mă interesează de fapt este înțelesul cuvîntului, căci nimic nu te face mai ridicol în societate decît folosirea greșită a unui cuvînt străin, a unui termen de specialitate. De aceea, nu vreau decît să știu în ce sens se folosește această expresie, tocmai în aceste materii. Legătura lor științifică o putem lăsa în seama învățaților, care dealtfel, după cum am putut să observ, se vor pune cu greu de acord vreodată.

— Dar de unde să pornim ca să ajungem cît mai repede în miezul lucrului ? îl întrebă Eduard, după o pauză, pe căpitan, care, chibzuind puțin, răspunse curînd :

— Dacă îmi este îngăduit să iau lucrurile, aparent, de foarte departe, vom ajunge repede la punctul dorit.

— Fii sigur de întreaga mea atenție, spuse Charlotte punîndu-și de o parte lucrul de mînă.

Și astfel căpitanul începu :

— La toate substanțele naturii ¹ pe care le percepem cu simțurile, observăm mai întîi că au o relație cu ele însele. Pare, firește, ciudat, să rostim ceva ce se înțelege de la sine, dar numai înțelegîndu-ne pe deplin asupra celor cunoscute, putem pași împreună mai departe, spre cele necunoscute.

— Aș crede, îl întrerupse Eduard, că am ușura lucrul, atît pentru ea cît și pentru noi, folosind exemple. Închipuie-ți doar apa, uleiul, argintul viu și vei găsi o unitate, o coeziune între părțile lor. Ele nu părăsesc această uniune decît prin forță sau din alte cauze deter-

¹ De fapt, Goethe folosește în acest pasaj — definitoriu pentru tema și titlul cărții — termenul de *Naturwesen* (ființe din natură), care face implicit aluzie la un animism subiacent fenomenelor elementare. Se recunosc, în aceasta, apropierea lui Goethe de filozofia romantică — Schelling — și reminiscențe spinoziste. Am socotit totuși mai potrivit, pentru evitarea ambiguității, să întrebuițăm în traducere termenul de „substanțe” (n. t.).

minate. Dacă acestea sînt înlăturate, corpurile se unesc îndată din nou.

— Așadar, adăugă căpitanul, îmi pot permite să amin-tesc doar în treacăt un punct însemnat, anume că această relație pură, devenită posibilă prin fluiditate, se manifestă hotărît și totdeauna prin forma sferică. Picătura de apă în cădere este rotundă; despre mărgelușele de argint viu ați vorbit chiar dumneavoastră; ba, o bucată de plumb topit, dacă are timp să se întărească pe deplin, sosește jos sub forma unei bile.

— Dă-mi voie s-o iau înainte, spuse Charlotte; poate nimeresc unde vrei să ajungi. Așa cum fiecare lucru are o relație cu sine însuși, el trebuie să aibă un raport și cu altele.

— Și acest raport, continuă imediat Eduard, va fi diferit, potrivit cu diversitatea substanțelor. Uneori ele se vor întîlni ca prieteni și vechi cunoscuți, care se apropie repede, se unesc fără a schimba nimic unul la celălalt, așa cum vinul se amestecă cu apa. În schimb, altele vor rămîne străine una lingă alta, fără a se uni cîtuși de puțin, nici chiar prin amestecare sau frecare mecanică; așa cum uleiul și apa, bine scuturate ca să se poată amesteca, se separă din nou într-o clipă.

— Nu lipsește mult, spuse Charlotte, ca să descoperim; sub aceste forme simple, oamenii pe care i-am cunoscut; îndeosebi însă, ne vin în minte aici cercurile în care am trăit. Dar asemănarea cea mai mare cu aceste substanțe neînsuflețite o au masele ce stau față în față în lume: tagmele, profesiile, nobilimea și starea a treia¹, soldatul și civilul.

— Și totuși, replică Eduard, după cum acestea pot fi unite prin moravuri și legi, tot astfel există și în lumea

¹ În regimul feudal francez, al treilea rang social după cler și nobilime, care erau rangurile privilegiate. El cuprindea burghezia și poporul de jos (n. t.).

noastră chimică verigi intermediare pentru a uni ceea ce se respinge reciproc.

— Astfel, interveni căpitanul, legăm prin sare alcalină uleiul cu apa.

— Mai rar, te rog, cu expunerea dumitale, spuse Charlotte, ca să pot arăta că țin pasul. Nu cumva am și ajuns aici la afinități ?

— Foarte just, răspunse căpitanul, și le vom cunoaște îndată, în toată puterea și caracterul care le e propriu. Despre substanțele care, atunci cînd se întîlnesc, se prind repede între ele și se determină reciproc spunem că prezintă o afinitate¹. Această afinitate este destul de izbitoare la alcaliile și acizii care, deși sînt opuși unii altora, și poate tocmai din cauză că sînt opuși, se caută și se prind în chipul cel mai hotărît, se modifică și formează împreună un corp nou. Să ne gîndim numai la var, care manifestă o mare înclinație pentru acizi, o pronunțată poftă de unire cu ei. De îndată ce cabinetul nostru chimic va sosi, vă vom arăta diferite experiențe care sînt foarte distractive și dau o noțiune mai clară decît vorbele, numele și termenii de specialitate.

— Dă-mi voie să-ți mărturisesc spuse Charlotte, că, dacă numești afinitate raportul ce există între aceste ciudate substanțe ale dumitale, ele îmi apar ca avînd nu atît o afinitate de sînge, cît una de spirit și de suflet. Tocmai în acest chip pot lua naștere între oameni prietenii cu adevărat însemnate : căci însușiri opuse fac cu puțință o unire mai intimă. Voi aștepta așadar să văd ce anume îmi veți arăta din aceste efecte misterioase. Nu vreau, adăugă ea întorcîndu-se spre Eduard, să te mai tulbur în lectură și, fiind acum cu mult mai bine lămurită, o voi asculta cu atenție.

— De vreme ce ne-ai stîrnit, îi replică Eduard, nu vei scăpa atît de ușor, căci, de fapt, cazurile complicate sînt

¹ Goethe numește astfel ceea ce în chimia modernă se cheamă valențe combinatorii (n. red.).

cele mai interesante. Abia la acestea află gradele de afinitate, relațiile mai strânse, mai puternice, mai depărtate, mai slabe; afinitățile devin interesante abia când determină separații.

— Oare acest trist cuvânt, care, din păcate, se aude atât de des în lume, exclamă Charlotte, se întâlnește și în știința naturii¹?

— Negreșit, răspunse Eduard. A fost chiar un titlu de cinste semnificativ al chimiștilor faptul că erau numiți „artiști separatori“.

— Deci acum nu li se mai spune așa, zise Charlotte, și bine se face. A reuni este o artă mai mare, un merit mai mare. Un „artist al îmbinării“ ar fi binevenit lumii întregi, în orice domeniu. Dar, pentru că tot v-ați pornit, făceți-mă să cunosc câteva cazuri de acest fel.

— Să reluăm, deci, îndată firul celor indicate și discutate înainte, spuse căpitanul. De pildă, ceea ce numim piatră de var este un pământ calcaros mai mult sau mai puțin pur, intim legat cu un acid delicat, pe care îl cunoaștem în formă gazoasă. Dacă punem o bucată a acestei pietre în acid sulfuric diluat, acesta absoarbe varul și apare cu el ca ghips, în timp ce acel acid delicat, aerian, evadează. Aici s-a produs o separație, o nouă combinație, și ne simțim, de acum înainte, îndreptățiți să folosim chiar termenul de afinitate electivă, fiindcă lucrurile arată cu adevărat ca și cum o legătură ar fi fost preferată celeilalte, ca și cum una ar fi fost aleasă mai curînd decît cealaltă.

— Iartă-mă, spuse Charlotte, așa cum îl iert și eu pe naturalist; dar n-aș vedea niciodată aici o alegere, ci, mai degrabă, o necesitate naturală, și chiar nici atât, căci, la urma urmei, nu este vorba decît de efectul ocaziei.

¹ Chimia nu era încă bine definită ca disciplină. Goethe numește „știința naturii“ tot ce se ocupă de explicarea fenomenelor naturale (n. red.).

Ocazia face relațiile așa cum îi face pe hoți ; și dacă e vorba de corpurile dumitale naturale, alegerea îmi pare să stea doar în mîinile chimistului, care pune în contact aceste substanțe. Dar, odată ce se găsesc laolaltă, Dumnezeu să le aibă în pază. În cazul de față mi-e milă de bietul acid aerian, care e iarăși silit să hoinărească în infinit.

— Nu atîrnă decît de el, ripostă căpitanul, ca să se unească cu apa și să servească atît celor sănătoși, sub formă de izvor mineral, cît și celor bolnavi, ca răcoritor.

— Ghipsului puțin îi pasă spuse Charlotte ; e gata acum, e un corp, e căpătuit, în timp ce substanța cealaltă, care a fost izgonită, poate să mai sufere mult pînă să găsească un adăpost.

— Sau mă-nșel amarnic, spuse Eduard zîmbind, sau se ascunde sub cuvintele tale o mică viclenie. Recunoaște-ți șiretlicul. Te pomenești că, în ochii tăi, eu sînt varul, care, prins de căpitan ca de acidul sulfuric, este sustras grațioasei tale companii și prefăcut într-un ghips refractar.

— Dacă asemenea reflecții îți sînt dictate de conștiință, răspunse Charlotte, n-am de ce să-mi fac griji. Aceste exprimări alegorice sînt drăguțe și distractive ; și cui nu-i place să se joace cu analogii ? Dar omul este totuși situat cu multe trepte mai sus decît acele elemente, și, dacă a fost aici cam darnic în cuvinte frumoase ca elecțiune și afinitate electivă, el ar face bine să reintre în sine însuși și să chibzuiască bine cu acest prilej asupra valorii unor astfel de expresii. Îmi sînt, din păcate, cunoscute destule cazuri în care legătura strînsă și aparent indisolubilă dintre două ființe a fost nimicită prin intervenția întîmplătoare a unei a treia și în care una din cele două ființe, atît de frumos unite între ele pînă atunci, s-a văzut izgonită în lumea largă.

— În această privință, chimiștii sînt mult mai galanți, spuse Eduard : ei asociază un al patrulea element, pentru ca nici unul să nu rămînă stingher.

— Așa este ! interveni căpitanul ; aceste cazuri sînt fără îndoială cele mai interesante și mai remarcabile : în ele, atracția, afinitatea, această părăsire, această unire, parcă în cruciș, pot fi cu adevărat înfățișate ; patru substanțe, unite pînă acum două cîte două, fiind puse în contact, părăsesc legătura lor veche și se unesc în chip nou. În această abandonare și apucare, în această fugă și căutare credem a vedea cu adevărat o determinație superioară ; atribuim unor astfel de substanțe un fel de violență și de alegere și considerăm expresia științifică de afinități electivă pe deplin justificată.

— Descrie-mi un astfel de caz, spuse Charlotte.

— Pentru a lămuri asemenea lucruri n-ar trebui să ne mărginim la cuvinte, răspunse căpitanul. După cum am spus, de îndată ce voi putea să vă arăt chiar experimentele, totul va deveni mai evident și mai plăcut. Acum, aș fi silit să vă plictisesc cu termeni de specialitate îngrozitori, care tot nu v-ar da o imagine. Trebuie să avem în fața ochilor aceste substanțe în aparență moarte dar, lăuntric, totdeauna gata de acțiune, să privim cu interes cum se caută, se atrag, se apucă, se distrug, se înghit, se absorb între ele și apoi, după ce s-au unit intim, reapar într-o formă schimbată nouă, neașteptată : abia atunci le atribuim o viață veșnică, ba chiar sensibilitate și inteligență, fiindcă simțurile noastre abia dacă ni se par suficiente pentru a le observa bine, iar rațiunea noastră abia îndestulătoare spre a le înțelege.

— Nu tăgăduiesc, spuse Eduard, că ciudații termeni de specialitate trebuie să apară dificili, ba chiar ridicoli celui ce nu e familiarizat cu ei prin aspecte sensibile, prin noțiuni. Am putea să exprimăm însă, deocamdată, lesne, prin litere, relația despre care a fost vorba aici.

— Dacă nu socotiți prea pedant, răspunse căpitanul, pot, firește, să explic lucrurile pe scurt prin limbajul semnelor. Închipuți-vă un A care este intim cu un B, neputînd fi separat de el prin oricîte mijloace și prin oricîtă forță ; închipuți-vă un C care stă în aceeași relație cu un D ; puneți acum ambele perechi în contact : A se va arunca spre D, iar C spre B, fără ca să se poată spune care l-a părăsit cel dintîi pe celălalt, care s-a unit cel dintîi cu celălalt.

— Ei bine, interveni Eduard, pînă ce vom vedea toate acestea cu ochii, să privim această formulă ca un mod de exprimare alegoric, din care să tragem o învățătură pentru folosința noastră nemijlocită. Tu, Charlotte, reprezinti A-ul, iar eu sînt B-ul tău, căci, la drept vorbind, eu nu depind decît de tine și te urmez așa cum B îl urmează pe A. C-ul este, cum nu se poate mai limpede, căpitanul, care, de astă dată, mă răpește în oarecare măsură ție. Este deci just, dacă nu vrei să te pierzi în incertitudine, să ți se asigure un D, și acesta este fără nici o îndoială amabila domnișoară Ottilia, de venirea căreia nu-ți mai este îngăduit să te aperi.

— Bine ! spuse Charlotte ; chiar dacă, pe cît mi se pare, exemplul nu se potrivește cu totul cazului nostru, consider totuși ca o fericire că sîntem astăzi pe deplin de acord și că aceste afinități naturale și elective grăbesc între noi confidențele. Vreau așadar să mărturisesc că, începînd de azi după-amiază, sînt hotărîtă s-o chem aici pe Ottilia, deoarece credincioasa mea chelăreasă și menajeră de pînă acum mă va părăsi, căci se mărită. Aceasta în ce mă privește pe mine și nevoile mele ; ceea ce mă determină, de dragul Ottiliei, ne vei citi tu. Nu-mi voi arunca privirea peste umărul tău pe foaie, căci conținutul ei îmi este, firește, cunoscut. Dar citește numai, citește !

Cu aceste cuvinte ea scoase la iveală o scrisoare și o întinse lui Eduard.

Scrisoarea directoarei :

„Înălțimea-voastră îmi va ierta faptul că scriu astăzi foarte concis : căci, după terminarea examenului public asupra celor realizate de noi în anul trecut cu elevele noastre, sînt datoare să comunic tuturor părinților și superiorilor rezultatele. Cred, de asemenea, că-mi este îngăduit să fiu concisă, pentru că sînt în măsură să spun mult în puține cuvinte.

Fiica domniei-voastre s-a dovedit prima în toate privințele. Certificatele alăturate, propria ei scrisoare, care conține descrierea premiilor ce i-au fost acordate și exprimă totodată satisfacția pe care o simte față de o reușită atît de fericită, vă vor aduce liniște și bucurie. Cea pe care o simt eu este oarecum micșorată, întrucît prevăd că nu vom mai avea multă vreme motiv să reținem la noi o fată atît de avansată. Mă recomand bunăvoinței domniei-voastre și îmi voi lua libertatea să vă împărtășesc în curînd gîndurile mele cu privire la ceea ce mi se pare cel mai avantajos pentru ea. Despre Ottilia vă scrie amabilul meu asistent.“

Scrisoarea asistentului :

„Respectata noastră directoare mă însărcinează a vă scrie despre Ottilia ; pe de o parte pentru că, potrivit felului ei de a gîndi, i-ar fi penibil să vă raporteze ceea ce este de raportat, iar pe de alta, pentru că are nevoie ea însăși de o scuză pe care preferă s-o prezinte prin gura mea.

Cum știu prea bine cît de puțin e în stare minunata Ottilia să-și exprime fondul ei lăuntric și aptitudinile, mi-a fost oarecum teamă de examenul public, cu atît mai mult cu cît, în genere, o pregătire anume pentru el

nu este posibilă și, chiar dacă ar fi posibilă după modul obișnuit, o pregătire a Ottiliei doar pentru aparență ar fi exclusă. Rezultatul n-a făcut decît să justifice întru totul îngrijorarea mea : ea n-a primit nici un premiu și se numără chiar printre acelea care n-au obținut certificatul de promovare. De ce aș insista ? La scris, celelalte nu aveau litere atît de bine formate, în schimb trăsăturile erau mult mai libere. La aritmetică, toate erau mai iuți, iar la probleme grele, pe care ea le rezolvă mai bine, nu s-a ajuns cu prilejul examinării. La franceză, au întrecut-o în fluența vorbirii și a expunerilor multe altele. La istorie, numele și datele nu-i veneau îndată în minte ; la geografie, s-a observat lipsa ei de atenție față de diviziunile politice. Pentru execuția muzicală a puținelor și modestelor ei melodii n-a găsit nici timpul, nici liniștea necesară. La desen, ar fi cucerit cu siguranță premiul : contururile ei erau pure, iar execuția foarte îngrijită și în același timp spirituală. Din păcate, se apucase de ceva prea mare și nu reușise să termine.

După ce elevele se retrăseseră, iar examinatorii deliberau între ei, permițindu-ne și nouă, profesorilor, să plasăm cel puțin cîte un cuvînt, am observat foarte curînd că despre Ottilia nu se vorbea deloc, sau, dacă totuși se întîmpla să se vorbească, aceasta se făcea dacă nu cu dezaprobare, în orice caz cu indiferență. Nădărduisem să trezesc puțină bunăvoință prin descrierea fătășii a felului ei de a fi și am încercat s-o fac cu un zel îndoit : întîi pentru că puteam să vorbesc potrivit convingerii mele și în al doilea rînd pentru că, în anii tinereții, mă găsisem în aceeași tristă situație. Am fost ascultat cu atenție, dar cînd am terminat, președintele comisiei de examinare îmi spuse amabil, dar laconic :

«Aptitudinile se consideră date, ele trebuie să se transforme în îndemînare. Acesta este scopul oricărei educații, aceasta este intenția declarată, netă, a părinților și superiorilor, intenția tacită și semiconștientă a

copiilor înșiși. Acesta este și obiectul examenului, prin care se apreciază în același timp profesorii și elevii. Cele ce auzim de la dumneata ne fac să nutrim speranțe bune în privința acestei copile, și ești fără îndoială vrednic de laudă pentru faptul că observi cu atenție aptitudinile elevelor. Transformă aceste aptitudini, până la anul, în împliniri, și nu vei fi lipsit de aprobarea noastră, nici dumneata, nici eleva dumitale favorită.»

Mă și resemnasem la cele ce au urmat, dar nu mă temusem de ceva și mai rău, care s-a petrecut curînd după aceea. Excelenta noastră directoare, care, ca un bun păstor, nu dorește să-și piardă sau, cum era cazul aici, să-și vadă neîncununată vreuna din oițele sale, nu putu să-și ascundă nemulțumirea, după ce examinatorii plecaseră, și spuse Ottiliei, care stătea foarte liniștită lângă fereastră, în timp ce celelalte se bucurau de premiile lor : «Dar spune-mi, pentru numele lui Dumnezeu, cum poți să pari atît de proastă cînd de fapt nu ești ?» Ottilia răspunse foarte liniștită : «Iertați-mă, scumpă maică, m-au apucat tocmai astăzi, iarăși, durerile mele de cap, și încă destul de tare». «Asta nu poate nimeni s-o știe !» ripostă femeia aceasta, altfel atît de compătimitoare, întorcîndu-i supărată spatele.

Și e adevărat : nimeni nu poate să știe acest lucru ; căci Ottilia nu se schimbă la față și nici n-am văzut ca ea să-și fi ridicat vreodată mîna la tîmplă.

Dar asta n-a fost tot. Fiica domniei-voastre, mult stimată doamnă, care de obicei este vioaie și sinceră, era astăzi, sub efectul triumfului ei, exuberantă și trufașă. Zburda prin cameră cu premiile și certificatele ei, fluturîndu-le și în fața ochilor Ottiliei. «Ți-a mers rău astăzi !» exclamă ea. Foarte calmă, Ottilia răspunse : «Nu este încă ultima zi de examen». «Nu face nimic ; ai să rămii totdeauna cea din urmă !» strigă domnișoara și se depărtă săltînd.

Otilia părea calmă pentru oricare altul, dar pentru mine nu. O vie mișcare lăuntrică, neplăcută pentru ea și căreia îi rezista, se manifestă printr-o culoare inegală a feței. obrazul stîng se înroșește o clipă, pe cînd cel drept pălește. Am văzut acest semn și nu mi-am putut reține simpatia. Am luat-o deoparte pe directoarea noastră și am vorbit serios cu ea despre acest lucru. Preabuna femeie își recunoscuse greșeala. Ne-am sfătuit, am discutat îndelung și, fără a mă întinde mai mult, țin să prezint înălțimii-voastre hotărîrea și rugămintea noastră ca s-o luați pentru cîtăva vreme pe Otilia la domnia-voastră. Motivele vi le veți dezvolta cel mai bine singură. Dacă vă veți decide la acest lucru, vă voi spune mai mult despre modul în care trebuie tratată această bună copilă. Iar atunci cînd fiica domniei-voastre ne va părăsi, cum este de presupus, o vom vedea cu bucurie pe Otilia întorcîndu-se.

Încă un lucru, pe care aș putea să-l uit mai tîrziu ; n-am văzut-o niciodată pe Otilia cerînd sau solicitînd stăruitor ceva. În schimb, deși rar, se ivesc cazuri în care ea caută să refuze ceva ce i se cere. Și face aceasta cu un gest care, pentru cel ce i-a prins sensul, este irezistibil. Ea își împreună palmele, le ridică în sus și le apropie de piept, aplecîndu-se doar puțin înainte și îndreptînd o asemenea privire spre cel ce stăruie pe lîngă ea, încît acesta renunță bucuros la tot ce ar putea cere sau dori. Dacă vedeți vreodată acest gest, preastimată doamnă, ceea ce, cu modul domniei-voastre de a o trata, nu este probabil, amintiți-vă de mine și cruțați-o pe Otilia.“

Eduard dăduse citire acestei scrisori nu fără a zimbi și a clătina din cap. Nu lipsiră, firește, nici observațiile despre acele persoane și despre starea lucrurilor.

— Destul ! strigă Eduard în cele din urmă. S-a hotărît, vine ! Ești astfel asigurată, draga mea, și ne putem permite să prezentăm și propunerea noastră. Devine extrem de necesar ca eu să mă mut lîngă căpitan, în aripa

dreaptă. Atît seara cît și dimineața oferă timpul cel mai potrivit pentru a lucra împreună. În schimb vei dispune, în partea ta, pentru tine și Ottilia, de cele mai frumoase încăperi.

Charlotte se învoui, iar Eduard descrie viitorul lor fel de trai. Printre altele, el exclamă :

— E foarte prevenitor din partea nepoatei tale că are puțină durere de cap în partea stîngă ; eu o am uneori în partea dreaptă. Dacă se va nimeri s-o avem în același timp și să fim așezați unul în fața altuia, eu sprijinit pe cotul drept, ea pe cel stîng, și cu capetele culcate pe palmă în direcții opuse, vor rezulta două pândanturi plăcute.

Căpitanul găsi acest lucru cam primejdios ; Eduard însă exclamă :

— Ferește-te, dragă prietene, de D ! Ce s-ar face B, dacă C i-ar fi răpit ?

— O, ripostă Charlotte, îmi place să cred că răspunsul se înțelege de la sine.

— Firește, strigă Eduard : s-ar întoarce la A-ul lui, la alfa și omega lui !

După care sări în picioare și o strînse tare pe Charlotte la piept.

CAPITOLUL VI

O trăsură care o aducea pe Ottilia oprise la scară. Charlotte îi ieși în întîmpinare ; amabila copilă se grăbi să se apropie, se aruncă la picioarele ei și-i cuprinse genunchii cu brațele.

— De ce această umilire ? spuse Charlotte, care se simți cam stingherită și voi s-o ridice.

— N-o înțeleg ca o umilire, răspunse Ottilia, rămânând în poziția dinainte. Îmi place doar să-mi aduc aminte de vremea când nu ajungeam mai sus de genunchii duminale, fiind de pe atunci atât de sigură de dragostea ce-o nutrești pentru mine.

Se ridică în picioare și Charlotte o îmbrățișă cu căldură. Fu prezentată bărbaților și tratată de îndată cu deosebită atenție, ca o invitată. Frumusețea e pretutindeni un oaspe binevenit. Părea atentă la conversație, fără a participa însă la ea.

În dimineața următoare, Eduard spuse Charlottei :

— E o fată plăcută, amuzantă.

— Amuzantă ? ripostă Charlotte cu un zîmbet ; dar încă nici n-a deschis gura.

— Așa ? răspunse Eduard, părînd a ezita. Ce lucru uimitor !

Charlotte dădu celei nou-venite doar puține indicații asupra felului cum trebuiau conduse treburile casnice. Ottilia înțelesese repede întreaga rînduială, ba, mai mult încă, o simțise. Pricepea ușor ce avea de făcut pentru toți și pentru fiecare în parte. Totul fu executat punctual. Știa să dispună fără a părea să poruncească, iar acolo unde cite unul zăbovea, se grăbea să facă ea însăși treaba.

De îndată ce își dădu seama cît timp liber îi rămînea, o rugă pe Charlotte să-î dea voie să-și fixeze orele de învățătură, care fură de atunci respectate cu exactitate. Executa teme într-un chip despre care Charlotte fusese informată de către asistent. Fu lăsată în voia ei. Numai cîteodată Charlotte căuta s-o stimuleze. Astfel, îi strecura uneori pene uzate pentru a o deprinde să scrie cu o tră-sătură mai liberă ; dar și pe acestea Ottilia le ascuțea repede, din nou, cu cuțitul.

Cele două femei se înțelesesă să vorbească franțuzește cînd erau singure ; și Charlotte persistă, cu atît mai mult cu cît Ottilia era mai vorbăreată în această limbă străină, căci exersarea ei îi fusese impusă ca o datorie. Atunci spunea, adeseori, mai mult parcă decît ar fi dorit. În chip deosebit se delectă Charlotte cu o descriere întîmplătoare, ce-i drept exactă, dar totuși binevoitoare, a întregului pension. Ottilia deveni pentru ea o plăcută damă de companie, făcînd-o să spere că va găsi cîndva în dînsa o prietenă de nădejde.

Între timp, Charlotte reluă hîrțile mai vechi ce se refereau la Ottilia, pentru a-și reaminti aprecierile directoarei și ale asistentului ei asupra bunei copile și a le compara cu însăși personalitatea ei. Căci Charlotte era de părere că nu poți să te familiarizezi destul de repede cu caracterul oamenilor cu care urmează să trăiești, pentru a ști ce poți aștepta de la ei, ce poți educa în ei, sau ce trebuie odată pentru totdeauna să le îngădui ori să le ierți.

Cu toate că această cercetare n-o făcu să găsească nimic nou, multe trăsături cunoscute cîștigă în însemnătate și deveniră mai izbitoare pentru ea. Astfel, de pildă, cumpătarea Ottiliei la mîncat și băut era cu adevărat de natură să-i dea griji.

Ceea ce le preocupă în primul rînd pe cele două femei fu ținuta. Charlotte pretinse Ottiliei să apară în rochii mai bogate și mai alese. Fără zăbavă, buna și sîrguitoarea copilă își croi singură stofele primite în dar mai înainte și se pricepu, cu puțin ajutor din partea altora, să și le potrivească repede și cum nu se poate mai grațios. Noile toalete la modă îi puseră mai mult în valoare statura, deoarece, prin faptul că aspectul plăcut al unei persoane se răsfrînge și asupra veșmintelor, ai mereu impresia că o vezi sub un chip nou, mai atrăgător, atunci cînd își împrumută farmecul unei găтели noi.

În acest fel, ea deveni pentru cei doi bărbați, încă de la început și apoi din ce în ce mai mult — ca să spunem lucrurilor pe nume — o adevărată desfătare a ochilor. Căci, dacă smaraldul face bine văzului prin culoarea lui minunată, ba exercită o oarecare putere tămăduitoare asupra acestui nobil simț, frumusețea omenescă acționează cu o forță încă mult mai mare asupra simțirii exterioare și lăuntrice. Acela care o zărește nu poate încerca, suflătește, nimic rău ; el se simte în armonie cu sine însuși și cu lumea.

Societatea ciștigase, de aceea, în mai multe privințe prin sosirea Ottiliei. Cei doi prieteni respectau mai regulat orele, ba chiar minutele reuniunilor. Nu se făceau așteptați mai mult decît era îngăduit nici pentru masă, nici pentru ceai, nici pentru plimbare. Nu se ridicau cu atîta grabă de la masă, mai ales seara. Charlotte observă prea bine acest lucru și nu scăpă din ochi pe nici unul din ei. Căuta să descopere dacă inițiativa aparținea unuia mai mult decît celuilalt, dar nu putea să observe nici o deosebire. Amîndoi se arătau în general mai sociabili. În conversațiile lor, păreau să chibzuiască ce anume ar fi potrivit pentru a trezi interesul Ottiliei, ce ar corespunde mai bine înțelegerii și cunoștințelor ei. Cînd făceau o lectură sau povesteau, se opreau pînă cînd ea se întorcea. Deveniră mai blînzi și, în general, mai comunicativi.

Ca răspuns la aceasta, zelul Ottiliei creștea zi de zi. Cu cît ajungea să cunoască mai bine casa, oamenii, situația, cu atît mai sprinten intervenea, cu atît mai repede înțelegea fiecare privire, fiecare mișcare, o jumătate de cuvînt, un sunet. Atenția ei calmă rămînea totdeauna egală sieși, ca și mobilitatea ei măsurată. Ea se așeza, se scula, ieșea, venea, căuta, aducea, se reășeza fără nici un semn de agitație ; era o veșnică schimbare, o veșnică și plăcută mișcare. La aceasta se adăuga faptul că mersul ei nu se auzea niciodată, atît de ușor călca.

• Această amabilă serviabilitate a Ottiliei o bucura mult pe Charlotte. Un singur lucru, care nu-i părea cu totul potrivit, nu-l ascunse însă Ottiliei.

— Este una din atențiile cele mai vrednice de laudă, îi spuse ea într-o zi, faptul că atunci cînd cineva scapă un lucru din mină ne aplecăm și căutăm repede să-l ridicăm. Ne recunoaștem, parcă, prin aceasta, datori să-l servim ; numai că, într-o societate mai largă, trebuie să chibzuim cui anume îi arătăm o atare deferență. Față de femei nu vreau să-ți prescriu nici o regulă în această privință. Ești tinărară. Față de cele mai sus-puse și de cele mai în vîrstă, e o datorie ; față de cele de o seamă cu tine, o politețe ; față de cele mai tinere și de condiție mai umilă, te arăți prin aceasta umană și bună ; nu-i stă însă bine unei femei să arate această supunere și serviabilitate față de bărbați.

— Voi căuta să mă dezvăț, răspunse Ottilia. Îmi vei ierta însă această purtare nepotrivită, dacă îți voi spune cum am ajuns s-o adopt. Ni s-a predat istoria ; n-am reținut din ea atît cît s-ar fi cuvenit, căci nu știam la ce mi-ar putea servi. Doar întîmplări izolate mi-au rămas întipărite în minte ; de pildă următoarea : Cînd Carol I al Angliei stătea în fața așa-zișilor săi judecători, măciulia de aur a bastonașului pe care-l purta căzu jos. Obişnuit ca, la asemenea prilejuri, toată lumea să sară spre a-l servi, el păru să se uite în jurul lui și să aștepte ca, și de astă dată, cineva să-i facă acest mic serviciu. Nimeni nu se mișcă ; el se aplecă singur să ridice măciulia. Acest lucru mi s-a părut atît de dureros, nu știu dacă pe bună dreptate, încît, din clipa aceea, nu pot să văd ceva căzut din mîna cuiva fără să mă aplec ca să-l ridic. Cum însă faptul acesta poate să nu fie totdeauna potrivit, iar eu, continuă ea zîbind, nu pot povesti de fiecare dată istorioara mea, voi căuta să mă rețin mai mult pe viitor.

Între timp, frumoasele înfăptuiri la care cei doi prieteni se simțeau chemați își urmau neîntrerupt cursul. Ba, zilnic, ei găseau prilejuri de a chibzui asupra unui lucru nou și de a-l întreprinde.

Cînd, într-o zi, trecură împreună prin sat, ei observară cu neplăcere cît de mult se găsea acesta, în privința ordinei și a eurăteniei, în urma acelor sate în care locuitorii sînt stimulați să se îngrijească, atît de una cît și de cealaltă, prin valoarea deosebită a locului.

— Îți aduci aminte, spuse căpitanul, cum, în timpul călătoriei noastre prin Elveția, ne-am exprimat dorința de a înfrumuseța cu adevărat un așa-zis parc cîmpenesc, amenajînd un sat situat la fel cu acesta, nu după felul elvețian de a construi, ci după rînduiala și curățenia elvețiană, care favorizează atît de mult folosința.

— Aici, de pildă, răspunse Eduard, lucrul ar putea fi făcut. Colina a castelului se pierde, spre poale, într-un unghi proeminent : satul este construit destul de regulat, în semicerc, în partea cealaltă ; între ele curge pîriul, împotriva revărsării căruia unul vrea să se apere prin bolovani, altul prin stîlpi și, iarăși, altul prin birne, iar vecinul prin grinzi, nici unul ajutîndu-l prin aceasta pe celălalt, ba aducîndu-și pagube și sieși și celorlalți. Așa și drumul, cu traseul lui stîngaci, ba urcă, ba coboară, ba trece prin apă, ba peste pietre. Dacă oamenii ar pune mîna cu toții, n-ar fi nevoie de o cheltuială prea mare pentru a ridica aici un parapet în semicerc, a înălța în spatele lui drumul pînă la nivelul caselor, a crea spațiul cel mai frumos, a face să domnească curățenia și a înălțura dintr-odată, printr-o lucrare concepută amplu, toate măsurile mărunte, insuficiente.

— Hai să încercăm, spuse căpitanul îmbrățișînd cu privirea toată poziția și apreciînd-o cu repeziciune.

— Nu-mi place să am de-a face cu tîrgoveții și țărani, dacă nu pot să le poruncesc pur și simplu, replică Eduard.

— Nu greșești pe de-a-ntregul, răspunse căpitanul, căci și mie asemenea treburi mi-au pricinuit multe ne-
cazuri în viață. Ce greu îi e omului să cîntărească just
ce trebuie jertfit în schimbul a ceea ce e de cîștigat ! Ce
greu e să dorești scopul și să nu refuzi mijloacele ! Mulți
confundă chiar mijloacele cu scopul, bucurîndu-se de
cele dintii fără a-l avea în vedere pe cel din urmă. Pentru
fiecare rău se caută remediul doar în locul unde s-a ivit,
și oamenii nu se preocupă de punctul din care el izvo-
răște de fapt și de unde acționează. De aceea e atît de
greu să te sfătuiești, mai ales cu mulțimea, care, în tre-
burile zilnice, e destul de rezonabilă, dar vede rareori
mai departe decît ziua de mîine. Dacă se mai adaugă
și faptul că, într-o lucrare de interes comun, unul ur-
mează să piardă, iar celălalt să cîștige, este limpede că
nu se poate realiza absolut nimic prin bună-voință. Tot
ce privește binele cu adevărat comun trebuie promovat
prin autoritatea suverană neîngrădită.

Pe cînd stăteau și vorbeau, se apropie de ei, cersînd,
un om ce părea mai mult obraznic decît nevoieaș. Eduard,
căruia nu-i plăcea să fie întrerupt și inoportunit, îl
ocări, după ce îl respinsese zadarnic de cîteva ori în
chip mai calm ; cînd însă bădăranul se depărtă cu pași
mici, mirînd, ba ocărînd la rîndul lui și invocînd drep-
turile cerșetorului, căruia ți-e permis să-i refuzi o pomană,
dar nu și să-l jignești, întrucît se află și el, la fel ca
oricare altul, sub ocrotirea lui Dumnezeu și a stăpînirii,
Eduard își ieși cu totul din sărîte.

Pentru a-l domoli, căpitanul îi spuse :

— Să privim această întîmplare ca un îndemn de a
extinde poliția noastră rurală și asupra acestui lucru.
Pomenile trebuiesc în adevăr făcute, e însă mai bine să
nu le faci tu însuși, mai ales acasă. S-ar cuveni să fim
moderați și statornici în toate, deci și în binefacere. Un
dar exagerat de generos ademenește cerșetorii, în loc de
a-i ține la distanță ; dimpotrivă, în călătorie, cînd treci

în goana cailor, poți să te arăți unui sărac de pe drum sub chipul norocului întâmplător, aruncându-i un dar neașteptat. Pentru noi, poziția satului și a castelului face foarte lesnicios un asemenea aranjament ; am reflectat încă mai înainte asupra lui. La un capăt al satului se află hanul, la celălalt locuiește o pereche de bătrini cumsecade ; în amîndouă locurile trebuie să depui o mică sumă de bani. Nu acela ce intră în sat, ci acela ce iese din el va căpăta o pomană ; și întrucît cele două case se găsesc și una și alta pe drumurile ce duc la castel, toți cei care ar voi să urce pînă acolo vor fi îndreptați spre aceste două locuri.

— Vino, spuse Eduard, vom pune îndată la cale acest lucru ; amănuntele vor putea fi stabilite mai tîrziu.

Merseră la hangiu și la bătrîna pereche și treaba fu aranjată.

— Știu prea bine, spuse Eduard, pe cînd urcau împreună din nou dealul castelului, că totul în lume atîrnă de o idee bine gîndită și de o hotărîre fermă. Ai apreciat astfel foarte just amenajările din parc ale soției mele și mi-ai făcut și mie, în vederea ameliorării lor, o sugestie, pe care nici nu vreau să tăgăduiesc că i-am comunicat-o îndată.

— Am bănuît acest lucru, răspunse căpitanul, dar fără să-l și aprob. Ai dezorientat-o ; a lăsat totul baltă și e în dezacord cu noi, doar în ce privește această afacere, căci evită să vorbească despre ea și nu ne-a mai invitat în coliba de mușchi, cu toate că în orele de răgaz se suie acolo împreună cu Ottilia.

— Nu trebuie să ne lăsăm intimidați de aceasta, ripostă Eduard. Dacă sînt convins despre un lucru că e bun și că ar putea și ar trebui să fie făcut, nu mă potolesc pînă ce nu-l văd îndeplinit. Doar sîntem altminteri destul de deștepți ca să pornim o treabă. Să aducem în discuție, la reuniunea de seară, descrierile de parcuri englezești, însoțite de gravuri și, după aceea, planul mo-

șiei întocmit de tine. Să abordăm la început chestiunea ipotetic și mai mult în glumă, seriozitatea va veni de la sine.

După această înțelegere, fură deschise cărțile în care se vedea desenat de fiecare dată planul unei regiuni și aspectul ei peisagistic în starea lui naturală primitivă ; pe alte foi se găseau reprezentate schimbările pe care arta le adusese pentru a pune în valoare și a spori tot ce era bun în el. De aici, trecerea la moșia proprie, la împrejurimile proprii și la ceea ce putea fi îmbunătățit era foarte ușoară.

Pornind acum de la planul schițat de căpitan, își găsiră o ocupație plăcută, numai că nu izbuteau cu totul să se desprindă de acea primă idee care călăuzise lucrările începute de Charlotte. Descoperiseră însă un urcuș mai lesnicios spre culme ; voiau să ridice mai sus, pe povârniș, în fața unei păduri plătute, un pavilion de agrement care, față de castel, trebuia orientat într-un anume fel : de la ferestrele acestuia, el urmă să poată fi îmbrățișat cu privirea, iar dinspre el, ochii să poată aluneca peste castel și peste grădini.

Căpitanul chibzuise și măsurase bine totul și aduse în discuție acel drum al satului, parapetul de lângă pîrîu, umplutura aceea de pămînt.

— Construind un drum comod spre culme, spuse el, ciștig tocmai atîta piatră cîtă îmi trebuie pentru parapet. De îndată ce o lucrare se angrenează cu alta, se execută amîndouă mai ieftin și mai repede.

— Aici însă, spuse Charlotte, intervine o problemă care mă privește. Trebuie neapărat să se facă mai întîi un calcul precis și, cînd vom ști cît anume este necesar pentru o astfel de amenajare, suma va trebui împărțită, dacă nu pe săptămîni, cel puțin pe luni. Eu sînt aceea care deschide baierile pungii ; voi achita notele de plată și socotelile le voi ține eu însămi.

— Pari să nu ai prea multă încredere în noi, spuse Eduard.

— Nu multă cînd e vorba de treburi în care poate interveni bunul plac. Pe acesta ne pricepem să-l stăpînim mai bine decît voi.

Aranjamentul era făcut, munca fu începută repede, căpitanul se afla veşnic de faţă şi Charlotte era acum aproape zilnic martora spiritului său serios şi hotărît. O cunoscuse şi el mai îndeaproape, şi le veni amîndurora uşor să colaboreze pentru o realizare comună.

Cu ocupaţiile e ca şi cu dansul : persoanele care ţin pasul una cu alta îşi devin în mod necesar indispensabile una celeilalte ; o bunăvoinţă reciprocă trebuie inevitabil să izvorască de aici, şi dovada sigură că, de cînd îl cunoscuse mai bine, Charlotte nutrea cu adevărat simpatie pentru căpitan, era faptul că îl lăsă cu deplină linişte şi fără cel mai mic sentiment neplăcut să distrugă un frumos loc de odihnă, pe care dînsa îl alesese şi-l decorase în chip deosebit cu prilejul primelor ei amenajări, dar care acum stătea în calea planurilor lui.

CAPITOLUL VII

Întîlnirea Charlottei şi a căpitanului într-o ocupaţie comună avu ca urmare o mai mare apropiere a lui Eduard de Ottilia. În favoarea ei pleda, dealtminteri, de cîtăva vreme, o tăcută, prietenoasă înclinaţie a inimii sale. Era serviabilă şi prevenitoare faţă de oricine : amorului propriu îi spunea însă că ea manifestă aceste dispoziţii cu deosebire faţă de dînsul. Nu încăpea totuşi îndoială :

ea observase exact, de pe acum, ce feluri de mâncare îi plăceau și cum trebuia să fie gătite și nu-i scăpase nici cît zahăr obișnuia el să pună în ceai sau alte amănunte de acest soi. Era deosebit de grijulie să-l ferească de orice curent de aer, față de care el arăta o sensibilitate excesivă, ajungînd, de aceea, uneori, în contradicție cu soția sa, pentru care încăperile nu erau niciodată destul de aerisite. Tot astfel, era pricepută în îngrijirea livezii și a grădinii de flori. Căuta să sprijine ceea ce dorea el, să împiedice ceea ce-l putea nemulțumi, astfel încît, în scurt timp, îi deveni indispensabilă ca un spirit protector și el începu să-i resimtă apăsător absența. La aceasta se adăuga faptul că ea părea mai vorbăreată și mai deschisă de îndată ce se întâlneau singuri.

Înaintînd în vîrstă, Eduard păstrase totdeauna ceva copilăresc, ceea ce convenea în chip deosebit tinereții Ottiliei. Își aminteau cu plăcere de vremurile dinainte în care se văzuseră; aceste amintiri mergeau pînă la începuturile înclinației lui Eduard pentru Charlotte. Ottilia pretindea a-și aduce aminte de ei doi ca de cea mai frumoasă pereche de la Curte; și cînd Eduard tăgădui că ea ar putea avea asemenea amintiri din cea mai fragedă tinerețe, Ottilia afirmă că păstrează încă foarte vie în memorie îndeosebi o întîmplare: o dată, cînd el intrase, ea se ascunsese în poala Charlottei, nu de teamă, ci dintr-o surpriză copilărească. Ar fi putut să adauge: pentru că el făcuse o impresie atît de vie asupra ei, pentru că prea îi plăcuse.

În aceste împrejurări, multe treburi, pe care cei doi prieteni le întreprinseseră mai înainte împreună, începuseră oarecum să treneze, astfel încît ei socotiră necesar să-și formeze din nou o vedere generală, să conceapă unele memorii, să scrie scrisori. Își dădură, de aceea, întîlnire în cancelaria lor, unde-l găsiră pe bătrînul copist stînd degeaba. Se apucară de treabă și îi dădură curînd de lucru, fără să observe că-l încăreau cu unele

sarcini pe care înainte erau deprinși să le îndeplinească singuri. Căpitanul nu ajungea să întocmească nici chiar primul memoriu, după cum nici măcar prima scrisoare nu voia să-i reușească lui Eduard. Se chinuiea cîtva timp cu ciornele și transcrierea lor, pînă ce, în sfîrșit, Eduard, care înainta cel mai greu, întrebă cît e ceasul.

Se dovedi atunci că, pentru prima oară de mulți ani încoace, căpitanul uitase să întoarcă cronometrul său cu secundar ; și se părea că amîndoi, dacă nu simțiră, bănuiră cel puțin că începea să nu le mai pese de vreme.

În timp ce rîvna bărbaților slăbea întrucîtva, activitatea femeilor, dimpotrivă, sporea. În genere, dealtminteri, modul obișnuit de trai al unei familii, care rezultă din persoanele date și din împrejurări determinate, primește în sine, ca un recipient, și cite o înclinație extraordinară, o pasiune născîndă, și poate trece destul timp pînă cînd acest ingredient nou provoacă o fermentație vizibilă și se revarsă spumegînd peste margini.

La prietenii noștri, înclinațiile reciproce care se înfiri-pau aveau cel mai plăcut efect. Sufletele se deschideau și o bunăvoință generală izvora din acelea particulare. Fiecare în parte se simțea fericit și se bucura de fericirea celuilalt.

O asemenea stare înalță spiritul, lărgind inima, și tot ce face și își propune omul are o tendință spre nemărginit. Astfel și prietenii nu mai rămîneau închiși în locuința lor. Plimbările lor se prelungeau tot mai departe și cînd, în cursul lor, Eduard alerga înainte cu Ottilia pentru a alege cărările, deschizînd drum, căpitanul împreună cu Charlotte, angajați într-o conversație serioasă, zăbovind cu interes la cite un locșor nou-descoperit, în fața unei priveliști neașteptate, păseau tihniți pe urmele acestor înaintași mai sprinteni.

Într-o zi, plimbarea lor îi duse, prin poarta aripiei drepte a castelului, în jos, spre han, apoi peste pod, către iazuri ; înaintară de-a lungul acestora pe drumul

urmat de obicei, pînă în punctul unde malul, incins de o măgură acoperită de tufişuri, iar apoi de stînci, nu mai era practicabil.

Dar Eduard, căruia regiunea îi era cunoscută din peregrinările sale vînatoreşti, pătrunse cu Ottilia mai departe, pe o cărare de mărăciniş, ştiind bine că vechea moară ascunsă printre stînci nu poate fi departe. Însă cărarea, prea puţin umblată, se pierdu curînd, şi ei se găsiră rătaţi în tufărişul des, printre pietre acoperite de muşchi ; dar nu pentru multă vreme, căci vuietul roţilor le vesti îndată apropierea locului căutat.

Înaintînd pe o faleză, zăriră în vale, în faţa lor, vechea şi ciudata construcţie de lemn, umbrită de stînci povîrnite şi de copaci înalţi. Se hotărîră aşadar să coboare peste muşchi şi grohotiş pînă acolo ; Eduard mergea în faţă ; şi cînd privea în sus şi o zărea pe Ottilia, care, păşind uşor din piatră în piatră, cu cel mai graţios echilibru, îl urma fără teamă şi sfială, îi părea că vede plutind deasupra lui o făptură cerească. Iar cînd, uneori, în cîte un loc nesigur, ea îi apuca mîna întinsă, ba chiar se sprijinea pe umărul lui, el nu putea să-şi ascundă că cea care-l atîngea era cea mai gingaşă făptură femeiască. Aproape că ar fi dorit ca ea să se poticnească, să alunece, pentru ca s-o poată prinde în braţe, s-o strîngă la inima lui. Dar n-ar fi făcut cu nici un preţ acest lucru şi numai pentru un singur motiv : se temea să n-o jignească, să n-o vatăme.

Înţelesul acestor cuvinte îl vom afla îndată. Căci atunci cînd ajunsese în vale şi se găsi aşezat în faţa ei, la masa rustică de sub copacii înalţi, şi cînd prietenoasa morărită fusese trimisă după lapte, iar primitorul morar plecă în întîmpinarea Charlottei şi a căpitanului, Eduard începu să vorbească cu oarecare şovăială :

— Am o rugămintă, dragă Ottilia : iartă-mi-o, chiar dacă mi-o refuzi. Nu faci și nici n-ai nevoie să faci un secret din faptul că porți pe piept, sub veșmîntul dumitale, o miniatură. E portretul tatălui dumitale, acel bărbat de treabă, pe care abia l-ai cunoscut și care, în toate privințele, merită un loc lingă inima dumitale. Dar iartă-mă dacă-ți spun că portretul acesta e nepotrivit de mare, iar metalul și sticla lui îmi dau mii de emoții atunci cînd ridici la piept un copil, sau cînd porți ceva în brațe, cînd caleașca se zdruncină, cînd ne croim drum prin tufăriș ca adineauri, coborînd de pe stîncă. Mă înfioară gîndul că vreo izbitură neprevăzută, vreo cădere, vreo atîngere ar putea să fie vătămătoare și fatală pentru dumeata. Fă-o de dragul meu, îndepărtează portretul ; nu din amintirea, nu din camera dumitale ; dăruiește-i chiar locul cel mai frumos, cel mai sfînt din încăperea în care locuiești : dar înlătură-l de pe pieptul dumitale, înlătură un obiect a cărui apropiere îmi pare, poate dintr-o frică exagerată, atît de primejdioasă.

Ottilia tăcea și, cît vorbi el, privi în gol ; apoi, fără grabă și fără șovăială, cu ochii îndreptați mai mult spre cer decît spre Eduard, desfăcu lanțul, scoase portretul, și-l apăsă pe frunte și îl întinse prietenului.

— Păstrați-mi-l pînă ce vom ajunge acasă. Nu știu cum aș putea să vă arăt mai bine cît de mult prețuiesc amabila grijă ce-mi purtați.

Prietenul nu îndrăzni să-și apropie portretul de buze, dar apucă mîna ei și și-o apăsă pe ochi. Erau poate cele mai frumoase miini care se strînseseră vreodată. Eduard se simțea ca și cum o piatră i s-ar fi luat de pe inimă, ca și cum un perete despărțitor dintre el și Ottilia ar fi fost culcat la pămînt.

Călăuziți de morar, Charlotte și căpitanul coborîră pe o cărare mai lesnicioasă. Se salutară, se bucurară, se înviorară. Nu voiau să se întoarcă pe același drum, și Eduard propuse o cărare stîncoasă din cealaltă parte a pîrîului,

de unde, pe cînd o străbăteau cam anevoie, iazurile se zăriră din nou. Acum trecură pe rînd prin desișuri și luminișuri, zărind către șes sate, tîrguri, gospodării cu împrejurimi verzi și mănoase iar în apropiere, o fermă dată cu arendă, așezată discret pe deal, în mijlocul pădurii. Marea bogăție a ținutului se arată în toată strălucirea ei, privită atît din față cît și de pe colina din spate, care suia lin, ducînd la o pădurice veselă, iar, la ieșirea din aceasta, pe stîncă din fața castelului.

Ce bucuroși se simțiră văzîndu-se acolo oarecum pe neașteptate. Făcuseră ocolul unui mic univers ; stăteau chiar pe locul unde urma să fie ridicată noua clădire și își aruncară din nou privirile spre ferestrele locuinței lor.

Coborîră pînă la coliba de mușchi și poposiră pentru prima oară acolo tuspătru. Nimic mai natural decît faptul că-și exprimară unanim dorința ca drumul, pe care-l parcurseseră încet și nu fără greutate, să fie trasat și amenajat astfel încît să poată fi străbătut în grup, mergînd agale și comod. Fiecare făcu propuneri și socotiră că drumul, care le ceruse cîteva ceasuri, va trebui, odată ce avea să fie bine croit, să ducă îndărăt, la castel, într-un ceas. Se și gîndeau la un pod, mai în jos de moară, acolo unde pîriul se varsă în iazuri, care să scurteze drumul și să înfrumusețeze peisajul, cînd Charlotte puse oarecare frînă imaginației lor inventive, amintind de cheltuielile ce ar fi necesare pentru o atare acțiune.

— Se poate găsi leac și pentru asta, replică Eduard. N-avem decît să vindem ferma aceea din pădure, care pare atît de frumos așezată și aduce atît de puțin cîștig, și să întrebuițăm prețul obținut pentru a face aceste amenajări ; astfel, vom consuma în chip plăcut, în plimbări de neprețuit, dobînzile unui capital bine plasat, în timp ce, acum, cu greu obținem de pe urma acelei gospodării, la încheierea socotelilor anuale, un venit sărăcăcios.

Charlotte însăși, ca bună gospodină ce era, nu avu mult de obiectat împotriva acestei propuneri. Treaba fusese discutată și mai înainte. Acum căpitanul căută să facă un plan pentru parcelarea terenurilor între lucrătorii din pădure. Eduard însă dorea să vadă procedându-se mai repede și mai comod. Arendașul actual, care și făcuse oferta, avea să dobândească proprietatea fermei, s-o plătească în rate. Și, pe măsura achitării acestora, urmau să fie întreprinse, rind pe rind, amenajările plănuite.

Un aranjament atât de rațional și de prudent nu putea decît să întîmpine o aprobare deplină, și întreaga societate vedea de pe acum în gînd șerpuirea noilor drumuri, pe care și în apropierea cărora spera să mai descopere încă locuri de odihnă și priveliști dintre cele mai plăcute.

Pentru a-și reprezenta totul mai amănunțit, ei examinară de îndată, seara, acasă, noul plan. Revăzură drumul parcurs și chipul în care el putea fi trasat și mai avantajos în unele locuri. Toate proiectele anterioare fură iarăși discutate și combinate cu ideile cele mai proaspete ; locul unde avea să fie construită noua casă din fața castelului fu aprobat încă o dată, iar circuitul drumurilor fu încheiat acolo.

Otilia păstrase tăcerea față de toate acestea cînd, în cele din urmă, Eduard întoarse spre ea planul care stătuse întins pînă atunci în fața Charlottei, invitînd-o în același timp să-și spună părerea ; și cum ea șovăi o clipă, el o îndemnă afectuos să nu stăruie în această tăcere, căci nimic nu era definitiv, totul fiind încă în devenire.

— Dacă ar fi după mine, spuse Otilia punînd degetul pe cea mai înaltă suprafață plană a colinei, aș clădi casa aci. E drept că de acolo nu s-ar vedea castelul, fiindcă ar fi mascat de pădurice ; în schimb însă te-ai afla ca într-o lume diferită și nouă, intrucît satul și toate locuințele ar fi, în același timp, ascunse și ele. Vederea asupra iazurilor, spre moară, spre dealuri, spre munți, spre cîm-

pie este extraordinar de frumoasă ; am observat acest lucru în trecere.

— Are dreptate ! strigă Eduard ; cum de nu ne-a trecut prin minte acest lucru ? Nu-i așa, Ottilia, că ideea ta este aceasta ?

El luă un creion și trasă apăsător și grosolan, un drep-tunghi lunguiet pe culmea colinei.

Căpitanul simți ca o împunsătură în inimă, căci îi plăcea să vadă desfigurat în acest chip un plan îngri-jit și curat ; dar își reveni după o ușoară dezaprobare și acceptă ideea.

— Ottilia are dreptate, spuse el. Nu facem oare cu plăcere câte o lungă plimbare pentru a bea o cafea sau a ne delecta cu un pește, pe care acasă nu l-am fi găsit atât de gustos ? Pretindem variațiune și obiecte cu care nu sîntem deprinși. Bătrînii au clădit cu socoteală castelul în acest loc, căci este situat la adăpost de vînturi și aproape de toate trebuințele zilnice ; o clădire destinată mai mult reuniunilor de societate decît locuirii va fi, dimpotrivă, foarte nimerită acolo și va oferi în anotimpul frumos ceasurile cele mai plăcute.

Cu cît soluția fu discutată mai mult, cu atît ea păru mai favorabilă, și Eduard nu-și putea ascunde triumful că ideea plecase de la Ottilia. Era atît de mîndru de ea ca și cum invenția ar fi fost a lui.

CAPITOLUL VIII

Dis-de-dimineață căpitanul se grăbi să cerceteze locul, făcu întîi o schiță fugitivă, iar cînd societatea își reinnoi, la fața locului, hotărîrea, făcu un plan precis împreună cu devizul și cu tot ce trebuia. Pregătirile necesare nu su-

feriră amânare. Afacerea cu vânzarea fermei fu și ea reluată îndată. Bărbații găsiră un nou prilej de activitate comună.

Căpitanul atrase atenția lui Eduard că ar fi o amabilitate, ba chiar o datorie să serbeze ziua de naștere a Charlottei prin așezarea pietrei fundamentale. Nu fu nevoie de multă stăruință pentru a învinge vechea averșiune a lui Eduard împotriva unor astfel de serbări, căci îi veni repede în minte să celebreze, de asemenea, în chip foarte solemn, ziua de naștere a Ottiliei, care cădea mai târziu.

Charlotte, în ochii căreia noile lucrări și tot ce era în legătură cu ele prezentau însemnătate, seriozitate, ba aproape un caracter problematic, își impunea să controleze încă o dată, pentru sine, devizele, împărțirea timpului și a banilor. Cu toții se vedeau mai rar ziua și se regăseau cu o atît mai vie dorință seara.

Între timp, Ottilia luase pe deplin conducerea menajului ; și cum ar fi putut fi altfel, cu purtarea ei liniștită și sigură ? Dealtfel toată firea ei era orientată mai mult spre casă și spre treburile domestice decît spre lume și viața în aer liber. Eduard observă curînd că ea lua parte de fapt numai din amabilitate la plimbările prin împrejurimi, că rămînea seara mai multă vreme afară numai din obligația de a se arăta sociabilă, găsind, ce-i drept, uneori un pretext de activitate casnică pentru a se întoarce înăuntru. El se pricepu, de aceea, în scurt timp, să organizeze în așa fel plimbările în comun, încît să fie din nou acasă cu toții înainte de apusul soarelui, și începu, lucru la care renunțase multă vreme, să citească celorlalți, cu glas tare, poezii, mai ales dintre acelea în recitarea cărora putea fi pusă expresia unei iubiri pure, dar pasionate.

De obicei, ședeau seara în jurul unei mici mese, fiecare la locul său tradițional : Charlotte pe sofa, Ottilia pe un taburet în fața ei, bărbații ocupînd celelalte două laturi.

Ottilia era așezată la dreapta lui Eduard, direcție în care el împingea și lampa cînd citea. Atunci Ottilia se muta mai aproape pentru a se uita în carte, căci și ea se încredea mai mult în ochii ei decît în buze străine ; iar Eduard își împingea și el scaunul spre ea, pentru a-i înlesni lucrul acesta cît mai mult ; făcea chiar, uneori, pauze mai lungi decît ar fi fost necesar, ca să nu întoarcă foaia înainte de a fi ajuns și dînsa la capătul ei.

Charlotte și căpitanul observau bine jocul și se priveau uneori zîmbind ; dar amîndoi fură surprinși de un alt semn prin care se dezvăluia, întîmplător, înclinația ascunsă a Ottiliei.

Intr-o seară, care fusese în parte pierdută pentru mica societate, din cauza unei vizite plictisitoare, Eduard făcu celorlalți propunerea să mai rămînă împreună. Se simțea dispus să-și reia flautul, care nu-i mai era de mult în atenție. Charlotte căută sonatele pe care obișnuiau să le cînte împreună și, cum nu reușea să le găsească, Ottilia recunoscî, după o oarecare șovăială, că le luase cu dînsa în camera ei.

— Și poți, vrei să mă acompaniezi la clavecin ? exclamă Eduard, căruia îi străluceau ochii de bucurie.

— Cred că are să meargă, răspunse Ottilia.

Aduse notele și se așeză la clavecin. Cei doi ascultători își încordară atenția și fură surprinși de chipul desăvîrșit în care Ottilia studiase pentru ea însăși piesa muzicală, dar și mai surprinși de dibăcia cu care știa s-o adapteze la felul de a cînta al lui Eduard. „Știa s-o adapteze“ nu e expresia justă, căci, dacă atîrna de îndeminarea și libera voință a Charlottei să încetinească aici, sau să țină mai încolo pasul, de dragul soțului ei, care uneori șovăia, alteori o lua grăbit înainte, Ottilia, care auzise sonata cîntată de cîteva ori de cei doi, părea s-o fi studiat numai în sensul în care o executa el. Își însușise în așa măsură lipsurile lui, încît din aceasta rezulta iarăși un fel de

întreg viu, care, deși nu se mișca în tact, suna totuși extrem de plăcut și de armonios. Compozitorul însuși s-ar fi bucurat să vadă opera lui deformată cu atîta dragoste.

Charlotte și căpitanul asistau în tăcere la această scenă bizară, neașteptată, cu sentimentul ce-l încerci adesea cînd observi acțiuni copilărești pe care, din pricina urmărilor lor îngrijorătoare, nu poți să le aprobi cu totul dar nici să le blamezi, ba chiar îți vine, poate, să le invidiezi. Căci, la drept vorbind, înclinația lor reciprocă era în creștere, la fel cu a celorlalți doi, și poate chiar mai primejdioasă, prin faptul că și unul și altul erau mai serioși, mai siguri de ei înșiși, mai capabili de a se stăpîni.

Căpitanul începea să simtă că o deprindere irezistibilă amenința să-l înlănțuie de Charlotte. Reuși să-și impună a evita orele la care Charlotte obișnuia să vină la locul noilor lucrări, prin aceea că se scula dis-de-dimineață, rînduia totul, retrăgîndu-se apoi, ca să lucreze în aripa castelului unde locuia. În primele zile, Charlotte socoti acest lucru împlător ; îl căută pe căpitan în toate locurile posibile ; apoi simți că-l înțelege și-l stimă cu atît mai mult.

Dacă evita să fie acum singur cu Charlotte, căpitanul era cu atît mai zelos să anime și să grăbească amenajările în vederea serbării strălucitoare a zilei ei de naștere, ce se apropia : căci, în timp ce făcea să înainteze din vale, din spatele satului, drumul cel comod, el punea să se lucreze și de sus, sub cuvînt că extrage piatră, și rînduise și calculase totul în așa fel, încît cele două părți ale drumului să se întîlnească abia în noaptea din ajun. Pentru noua casă de pe culme, scobitura pivniței se și afla pregătită, mai mult tăiată în stîncă decît săpată în pămînt, și o frumoasă piatră de temelie, cu compartimente și plăci de acoperire, era gata cioplită.

Activitatea exterioară, toate aceste mici intenții amabile, tănuite, ca și sentimentele lor lăuntrice, mai mult sau mai puțin înăbușite, nu lăsau deloc conversația să se anime, atunci cînd micul grup se găsea laolaltă, așa că Eduard, care avea senzația că ceva lipsește, îl invită într-o seară pe căpitan să-și aducă vioara și s-o acompanieze pe Charlotte la clavecin. Căpitanul nu fu în stare să reziste dorinței generale, și astfel ei doi executară împreună, cu sentiment, plăcere și fantezie, una dintre cele mai grele piese muzicale, spre cea mai mare desfătare a lor înșiși și a perechii ce-i asculta. Își promisera să reînceapă mai des și să exerseze mai mult în comun.

— Cîntă mai bine decît noi, Ottilia spuse Eduard. Să-i admirăm, dar să ne bucurăm totuși cîntînd și noi împreună.

CAPITOLUL IX

Aniversarea sosise și totul fusese terminat: întregul parapet care tinea și înălța drumul satului în partea dinspre apă, la fel și drumul ce trecea pe lîngă biserică, de unde urma un timp linia cărării făcute de Charlotte, urcînd apoi, șerpuitor, peste stînci și lăsînd coliba de mușchi întii pe stînga, deasupra lui, iar apoi, după o înțorsătură completă, pe stînga dedesubtul lui, pentru a ajunge astfel, treptat, pe culme.

O societate numeroasă sosise în ziua aceea. Toată lumea merse la biserică, unde găsi adunată toată comunitatea în veșminte de sărbătoare. După serviciul divin, băieții, tinerii și bărbații porniră în frunțe, cum era rînduit; urmau stăpînii castelului împreună cu oaspeții și suita lor; fetițele, fetele și nevestele încheiau cortegiul.

La cotitura drumului fusese amenajat un loc stîncos mai înalt ; acolo căpitanul îi invită pe Charlotte și pe oaspeții să se odihnească. De aici cuprindeau cu privirea întregul drum, ceata de bărbați care urcase pînă sus, femeile ce veneau în urmă și care se perindau chiar acum prin fața lor. Pe vremea splendidă ce domnea, priveliștea era încîntătoare. Charlotte se simți surprinsă, mișcată, și strînsese călduros mîna căpitanului.

Pășiră pe urmele mulțimii, care înainta încet și începuse să formeze un cerc în jurul locului unde avea să fie ridicată casa. Stăpînul clădirii cu ai săi precum și oaspeții cei mai distinși fură invitați să coboare în adîncitura unde piatra de temelie, sprijinită pe o muchie, era pregătită pentru a fi lăsată în jos. Un zidar, frumos gătit, cu mistria într-o mînă și ciocanul într-alta, ținu o plăcută cuvîntare în versuri, pe care n-o putem reda, în proză, decît în chip nedesăvîrșit.

„Trei lucruri, începu el, trebuie luate în seamă la o clădire : să fie așezată în locul potrivit, să aibă temelii solide, să fie desăvîrșit executată. Primul lucru este de fapt treaba stăpînului : căci, după cum în oraș doar principele și comuna pot hotări în ce loc să se clădească, tot astfel la țară este privilegiul stăpînului de a spune : aici se va ridica locuința mea și numai aici.“

La aceste cuvinte Eduard și Ottilia nu îndrăzniră să schimbe vreo privire, cu toate că stăteau față-n față și apropiati unul de altul.

„Al treilea lucru, desăvîrșirea, cade în grija multor breslași ; da, puțini sînt aceia ce nu-și găsesc aici întrebuințarea. Doar al doilea lucru, fundația, este sarcina zidarului și, ca s-o spunem fără înconjur, partea cea mai însemnată a întregii lucrări. E o sarcină serioasă și invitația noastră este plină și ea de seriozitate, căci această solemnitate este celebrată în adînc. Înăuntrul acestei înguste săpături, ne onorați ca martori ai tainicei noastre

săvîrșiri. Vom așeza îndată această piatră bine cioplită, și în curînd pereții de pămînt, pe care îi împodobesc astăzi atîtea persoane arătoase și demne, nu vor mai fi accesibili : vor fi acoperiți.

Această piatră de temelie, care marchează prin colțul ei colțul drept al clădirii, prin unghiurile ei drepte regularitatea acesteia, prin fețele ei urmînd firul cu plumb și cumpăna, poziția perpendiculară și orizontală a tuturor zidurilor și pereților, am putea s-o așezăm fără grijă, căci stabilitatea i-ar fi asigurată de propria ei greutate. Dar nici aici nu va lipsi varul și mortarul căci, după cum acei oameni înclinați prin natură unul spre altul sînt și mai nedespărțiți cînd îi unește legea, așa și pietrele, care s-ar îmbina fie și numai prin forma lor, sînt și mai bine unite prin acești lianți ; apoi, cum nu se cuvine să rămîi inactiv printre cei ce lucrează, nu vă veți da înapoi și ne veți fi părtași la muncă și aici.“

Întinse apoi mistria sa Charlottei, care o folosi ca să arunce var sub piatră. Și alți cîțiva fură poftiți să facă la fel și numai decît piatra fu lăsată la pămînt ; apoi ciocanul fu îndată înmînat Charlottei și celorlalți, pentru a consacra răs-picat, prin cîte trei lovituri, uniunea dintre piatră și sol.

„Munca zidarului, urmă vorbitorul, executată, ce-i drept, acum sub cerul liber, se desfășoară dacă nu totdeauna în taină, totuși spre taină. Temelia, executată după regulă, se acoperă, și chiar în ce privește zidurile, pe care le ridicăm la vedere, abia dacă cineva își aduce aminte de noi la sfîrșit. Mai mult bat la ochi lucrările pietrarului și cioplitorului, iar noi sîntem chiar nevoiți să încuviințăm ca tenquitorul să șteargă cu totul urma mîinilor noastre și să-și însușească opera noastră, acoperind-o, netezind-o și colorînd-o. Cine trebuie, deci, să aibă grijă mai mult decît zidarul ca lucrul ieșit din mîna lui să-l mulțumească pe el însuși prin faptul că e făcut cum se

cuvine ? Cine are mai mult temeî decît dînsul să-şi hrănească conştiinţa de sine ? Cînd casa este ridicată, terenul nivelat şi pietruit, cînd faţada este acoperită cu ornamente, privirea lui pătrunde totuşi prin toate învelişurile şi recunoaşte încă acele încheieturi regulate şi îngrijite, cărora întregul îşi datorează existenţa şi trăinicia.

Dar, după cum omul care a săvîrşit o nelegiuire trebuie să se teamă că, în ciuda oricăror încercări de-a o ascunde, ea va ieşi totuşi la lumină, tot astfel cel care-a făcut în taină binele trebuie să se aştepte că şi acesta să iasă, împotriva voinţei sale, la iveală. Iată de ce facem din această piatră de temelie, în acelaşi timp o piatră comemorativă. În cele cîteva adîncituri cioplite la ea, vom îngropa felurite obiecte menite să rămînă mărturie pentru urmaşii îndepărtaţi. Aceste cutii de tablă, lipite cu cositor, conţin informaţii scrise ; plăcile acestea de metal sînt gravate cu tot soiul de fapte memorabile ; în aceste sticle frumoase îngropăm cel mai bun vin vechi, însemnînd şi vîrsta lui ; nu lipsesc nici felurite monezi bătute anul acesta : pe toate le datorăm dărniceii stăpînului clădirii. Şi încă mai e loc destul pentru cazul că vreun oaspe sau privitor ar dori să transmită vreun obiect posterităţii.“

După o scurtă pauză, calfa de zidar se uită în jurul ei ; dar, cum se întîmplă de obicei în asemenea cazuri, nimeni nu era pregătit, fiecare era surprins, pînă ce, în sfîrşit, un tînăr ofiţer vioi se hotări şi spuse :

— Dacă e vorba să contribui cu un lucru ce n-a fost încă depus în acest tezaur, trebuie să-mi tai cîţiva nasturi de la uniformă, care merită, desigur, să fie şi ei transmişi posterităţii.

Zis şi făcut ! Acum le venîră multora idei asemănătoare. Femeile nu întîrziară să depună cîte unul din micii

lor piepteni ; flacoane mici cu săruri parfumate și alte po-doabe nu fură cruțate. Numai Ottilia șovăi pînă cînd Eduard o smulse, printr-o vorbă amabilă, din contempla-rea tuturor obiectelor oferite drept contribuție și depuse în scobiturile pietrei. Ea își desprinsese atunci de la gît lanțul de aur de care fusese atîrnat portretul tatălui său și-l așeză cu un gest domol peste celelalte giuvaere ; după care Eduard dispuse, cu o oarecare grabă, ca să se procedeze de îndată la aplicarea capacului bine ajustat peste deschizătură și la fixarea lui cu tencuială.

Tînărul zidar, care se arătase cel mai activ în această treabă, reluă poza de orator și urmă :

„Așezăm pe vecie această piatră de temelie spre a chezășui cea mai îndelungată folosință stăpînilor de față și viitori ai acestei case. Îngropînd însă aici un fel de comoară, ne gîndim totodată, cu prilejul celei mai temei-nice dintre lucrări, la vremelnicia lucrurilor omenești : ne gîndim la o posibilitate ca acest capac bine pecetluit să fie din nou ridicat, lucru ce s-ar putea întimpla doar dacă tot ce nici n-am ajuns însă să clădim ar fi nimicît.

Dar tocmai pentru ca această clădire să fie înălțată, înapoi gîndul din viitor ! Înapoi la prezent ! Acum, după ce vom încheia serbarea de azi, ne apucăm îndată de lucru, pentru ca nici unul din breslașii ce vor duce mai departe munca, deasupra temeliilor noastre, să nu fie nevoit a sta degeaba, pentru ca să se înalte clădirea și să fie isprăvită grabnic, iar, din ferestrele ei, inexistente încă, stăpînul casei și ai săi, împreună cu oaspeții să-și plimbe cu bucurie privirea asupra ținutului. Drept care, beau în sănătatea lor și a tuturor celor de față !“

Și, cu aceasta, el goli dintr-o înghițitură o cupă de cristal frumos șlefuită și o aruncă în sus ; căci e semnul unei bucurii nemăsurate să distrugi vasul de care te-ai folosit într-o împrejurare veselă. De astă dată însă, lu-

crurile se petrecură altfel : cupa nu mai căzu pe pământ, și asta fără nici o minune.

Într-adevăr, pentru a înainta construcția, în colțul opus, locul fusese săpat în întregime și se începuse chiar înălțarea zidurilor, ridicându-se, pentru aceasta, schela la înălțimea trebuitoare.

Dacă, pentru această solemnitate, eșafodajul fusese anume acoperit cu scinduri și o mulțime de spectatori căpătaseră învoire să se urce pe el, lucrul se făcuse spre folosul muncitorilor. Cupa zbură pînă acolo sus și fu prinsă de un om, care văzu în această întîmplare un semn bun pentru el. O arătă de jur-împrejur, fără s-o lase din mînă, și se văzură, gravate pe ea, într-o prea grațioasă înlănțuire, literele E și O : era unul din paharele ce fuseseră fabricate pentru Eduard în tinerețea lui.

Schelăria se golise din nou și cei mai sprinteni dintre oaspeți se urcară pe ea ca să-și arunce ochii împrejur ; nu se găseau destule laude pentru-frumoasa priveliște ce se oferea în toate direcțiile : căci ce nu descoperă acela ce stă pe un loc înalt, doar cu un cat mai sus decît alții ? Spre interiorul ținutului ieșeau la iveală cîteva sate noi ; panglica argintie a rîului se vedea deslușit ; ba cineva pretindea că zărește chiar turlele capitalei. În partea din spate, după dealurile păduroase, se ridicau vîrfurile albastre ale unor munți depărtați, iar regiunea din apropiere putea fi cuprinsă în întregime.

— Ar mai trebui doar ca cele trei iazuri să fie unite într-un lac ; atunci ochiul ar găsi aici tot ce e mareț și tot ce-și poate dori, spuse unul.

— Asta s-ar putea face, spuse căpitanul, căci ele formau încă în vremea de demult un lac de munte.

— Rog numai să fie cruțat pîlcul meu de platani și de plopî, care stă atît de frumos lingă iazul din mijloc, spuse Eduard. Vezi — se întoarse el către Ottilia, făcînd-o

să înainteze câțiva pași și arătînd spre vale — acești copaci i-am plantat eu însumi.

— De cînd stau oare acolo ? întrebă Ottilia.

— Cam de pe vremea de cînd ești pe lume, răspunse Eduard. Da, scumpa mea copilă, plantam pe timpul cînd încă mai erai în leagăn.

Întreaga societate se întoarse la castel. După încheierea mesei, fură poftiți la o plimbare prin sat pentru a inspecta și acolo noile amenajări. Din îndemnul căpitanului, locuitorii se adunaseră în fața caselor ; nu stăteau în rînduri, ci grupați natural pe familii, parte ocupîndu-se cu treburile de la sfîrșitul zilei, parte odihnindu-se pe noile bănci. Acceptaseră ca o plăcută datorie să împrespăteze, cel puțin duminica și în zilele de sărbătoare, această curățenie și această rînduială.

O intimitate dublată de afecțiune, așa cum se născuse între prietenii noștri, nu poate fi întreruptă decît în chip neplăcut de o societate mai numeroasă. Toți patru fură mulțumiți să se retragă singuri în marele salon ; dar acest sentiment de liniște casnică fu oarecum tulburat de faptul că o scrisoare ce fusese înminată lui Eduard anunța oaspeți noi pentru a doua zi.

— Cum bănuisem, strigă Eduard Charlottei, contele nu se lasă așteptat : sosește mîine.

— Atunci nici baroana nu poate fi departe, răspunse Charlotte.

— Firește că nu ! răspunse Eduard ; va sosi și ea, pe un traseu aparte. Ne roagă să-i găzduim peste noapte și doresc să-și continue poimîine călătoria împreună.

— Trebuie deci să ne facem din timp pregătirile, Ottilia ! spuse Charlotte.

— Cum poruncești să-i instalăm ? întrebă Ottilia.

Charlotte îi dădu indicații generale și Ottilia se îndepărtă.

Căpitanul se interesă de relațiile dintre cele două persoane, pe care nu le cunoștea decât foarte vag. Odinioară, când fiecare din ei era căsătorit, se îndrăgostiseră pătimaș unul de altul. Două căsnicii nu puteau fi tulburate fără a face vîlvă ; se gîndiră la divorț. Pentru baroană acesta devenise posibil, pentru conte nu. Se văzură nevoiți să se separe de ochii lumii, dar legătura continuă ; și dacă iarna nu puteau fi împreună în orașul de reședință, își găseau o compensație vara, în diferite călătorii de plăcere și la băi. Erau amîndoi puțin mai în vîrstă decât Eduard și Charlotte și legați cu toții printr-o strînsă prietenie, din vremea petrecută, cu ani în urmă, la Curte. Păstrasera totdeauna bune relații, cu toate că Eduard și Charlotte nu aprobau neapărat totul la prietenii lor. Numai că, de astă dată, sosirea lor apărea cu totul nedorită Charlottei și, dacă ar fi căutat atent cauza, ar fi văzut că, de fapt, era la mijloc grija pentru Ottilia. Buna și curata copilă nu trebuia să aibă atît de timpuriu în fața ochilor un asemenea exemplu.

— Ar mai fi putut rămîne fiecare acasă cîteva zile, pînă cînd am fi isprăvit cu vînzarea fermei din pădure, spuse Eduard tocmai cînd intra din nou Ottilia. Proiectul contractului e gata ; una din copii o am aici, ne lipsește însă cealaltă și bătrînul nostru secretar e foarte bolnav.

Căpitanul se oferi să copieze actul ; Charlotte de asemenea ; dar împotriva acestui lucru erau de făcut unele obiecțiuni.

— Dați-mi-l mie ! strigă cu oarecare precipitare Ottilia.

— N-ai s-o scoți la capăt, spuse Charlotte.

— E drept că ar trebui să-l am poimîine dimineată și e mult de scris, zise Eduard.

— Va fi gata, strigă Ottilia, care ținea de-acum în mînă hîrtia.

În dimineata următoare, pe cînd căutau să zărească din timp, de la catul de sus, sosirea oaspeților, cărora voiau să le iasă fără greș în întîmpinare, Eduard spuse :

— Dar cel ce se-apropie, călare, atît de încet, acolo, pe drum, cine-o fi ?

Căpitanul descrie mai amănunțit înfățișarea călărețului.

— Atunci tot dînsul e, spuse Eduard : căci amănuntele, pe care le vezi mai deslușit decît mine, se potrivesc perfect cu întregul pe care-l zăresc foarte bine. Este Mittler. Dar ce l-o fi făcînd să călărească încet, atît de încet ?

Personajul se apropie : era cu adevărat Mittler. Îl primiră amabil cînd urcă agale scara.

— De ce n-ai venit ieri ? îi strigă Eduard.

— Nu-mi plac serbările zgomotoase, ripostă celălalt. Astăzi însă, după ce-au trecut, vin să serbez în liniste. cu voi, aniversarea prietenei mele.

— Cum de poți dispune de atîta timp ? întrebă în glumă Eduard.

— Vizita mea, dacă are vreun preț pentru voi, o datorati unei reflecții pe care am făcut-o ieri. M-am bucurat din inimă, o jumătate de zi, într-o casă în care mijlocisem pacea și am auzit atunci că aici se serbează ziua de naștere. „S-ar putea privi, la urma urmei, ca egoism, mi-am spus eu în gînd, faptul că nu înțelegi să te bucuri decît împreună cu aceia pe care i-ai convins să facă pace. De ce nu te-ai bucura o dată și cu prieteni care ocrotesc și întrețin pacea ?“ Zis și făcut ! Iată-mă aici, așa cum îmi propusesem.

— Ieri ai fi dat de o societate mare, spuse Charlotte ; astăzi nu găsești decît una mică. Îi vei vedea pe conte și pe baroană, care și ei ți-au mai dat de furcă.

Din mijlocul celor patru prieteni, care-l înconjuraseră pe acest ciudat bărbat ca pe un oaspe binevenit, el țîșni cu iuteală, întunecat, căutîndu-și îndată pălăria și cravașa.

— Parcă m-ar urmări totdeauna o zodie rea, de îndată ce vreau și eu să mă odihnesc odată și să mă simt bine ! Dar cine mă pune să-mi lepăd caracterul ? N-ar fi trebuit să viu, și acum iată-mă izgonit. Căci cu oamenii aceia

nu vreau să rămân sub același acoperiș ; și fiți cu băgare de seamă : ei n-aduc decît nenorociri ! Firea lor e ca o plămadă care molipsește totul.

Încercară să-l îmbuneze, dar în zădărnice.

— Cel ce aduce atingere căsătoriei, exclamă el, cel ce subminează, cu vorba sau chiar cu fapta, acest fundament al oricărei societăți morale, acela va avea de-a face cu mine ; sau, dacă nu izbutesc să-i pun friu, nu vreau să știu de el. Căsătoria este începutul și culmea oricărei civilizații. Ea îl îmblânzește pe sălbatic, iar omul cel mai cultivat n-are prilej mai bun de a-și dovedi blîndețea. Ea trebuie să fie indisolubilă, căci aduce atîta fericire, încît orice nefericire izolată nici nu trăge în cumpănă. Și cum poate fi vorba de nefericire ? Ne-răbdarea e aceea care pune din cînd în cînd stăpînire pe om ; și atunci el găsește de cuviință să se considere nefericit. Dar e de ajuns să lase acel moment să treacă și se va considera fericit că un lucru care a dăinuit atît de mult mai dăinuie încă. Pentru despărțire nu există nici un temei suficient. Condiția umană e așezată așa de sus în ce privește suferințele și bucuriile, încît nici nu se poate calcula cît se îndatorează doi soți unul față de altul. E o datorie fără margini pe care numai veșnicia o poate stinge. Lucrul poate fi uneori incomod, sînt gata să recunosc, dar așa și trebuie. Nu sîntem oare căsătoriți și cu conștiința, de care am vrea de multe ori să ne dez-bărăm, căci e mai incomodă decît poate vreodată deveni un soț sau o soție ?

El spuse toate astea cu aprindere și ar mai fi urmat o bună vreme să vorbească, dacă poștalionii n-ar fi vestit, sunînd din corn, că soseau stăpînii lor, ale căror calești intrară în același timp în curtea castelului, din direcții diferite, ca și cum totul ar fi fost dinainte minuțios calculat. Cînd cei din casă alergară să-i întîmpine, Mittler se ascunse, ceru să i se aducă murgul la hanul din sat, încălecă și porni mohorit mai departe.

CAPITOLUL X

Oaspeții fură primiți cu urări de bun-sosit și conduși în casă ; se bucurară că pășesc iarăși prin încăperile în care petrecuseră odinioară atâtea zile frumoase și pe care nu le mai văzuseră de multă vreme. Nespus de plăcută fu prezența lor și pentru prieteni. Contele și baroana s-ar fi putut număra printre acele nobile și frumoase persoane pe care, la o vîrstă mijlocie, aproape că le întâlnești cu mai multă bucurie decît în tinerețe, căci, deși le lipsește poate ceva din strălucirea juvenilă, ele trezesc totuși, odată cu simpatia, o netăgăduită încredere. Și această pereche se acomoda cît se poate de bine oriunde. Dega-jarea cu care primeau și tratau situațiile vieții, veselia și vizibila lor spontaneitate se transmiteau îndată celorlalți și o înaltă demnitate învăluia totul, fără să se observe vreo constrîngere.

Această influență se făcu simțită imediat în sînul grupului. Noii-veniți, descinși direct din lumea mare, cum se putea vedea după îmbrăcăminte, după accesorii, ca și după tot ce-i înconjura, formau oarecum cu prietenii noștri, cu viața lor rustică și ascuns pătimașă, un contrast, care dispăru însă foarte curînd, căci amintirile vechi se contopiră cu simpatia actuală și o conversație animată, pornită rapid, îi legă repede pe toți.

Nu trecu însă mult și o separare se și produse. Doamnele se retraseră în aripa în care locuiau, unde se distrară îndeajuns făcîndu-și tot felul de confidențe și prinzînd să treacă în revistă ultimele modele și croieli pentru rochiile de dimineață, pălării și alte găteli, în timp ce bărbații se ocupară de noile berline, de prezentarea de cai, începînd pe loc să se tocmească și să facă schimburi.

Abia la masă se întîlniră din nou cu toții. Își schimbaseră hainele, și perechea sosită apăru și de astă dată în cea mai favorabilă lumină. Tot ce purtau cei doi era

nou și făcea impresia că nu a mai fost văzut nicăieri, avînd totuși de pe acum aerul de a fi devenit obișnuit și comod prin folosință.

Conversația fu vie și variată, căci în prezența unor asemenea persoane interesul pare să se îndrepte spre totul și nimic. Foloseau limba franceză pentru ca servitorii să nu înțeleagă ce se spune, iar discuțiile alunecau cu dezinvoltură și deliciu de la întîmplări din lumea înaltă la altele, din păturile de mijloc. Asupra unui singur punct conversația se opri mai mult decît ar fi fost firesc, atunci cînd Charlotte se interesă despre o prietenă din copilărie și află cu oarecare surprindere că divorțul ei avea să fie pronunțat în curînd.

— E neplăcut, spuse Charlotte, ca, atunci cînd socotești că prietenii absenți sînt odată pentru totdeauna în siguranță și că o prietenă pe care o iubești e căpătuită, să afli iarăși, pe negîndite, că soarta ei se clatină și că viața ei va trebui să urmeze cărări noi, poate la fel de nesigure.

— La drept vorbind, draga mea, răspunse contele; vina e a noastră dacă sîntem surprinși în acest chip. Ne place să ne reprezentăm lucrurile pămîntești și îndeosebi legăturile matrimoniale ca foarte trainice; iar în ce privește ultimul punct, comediile, pe care le vedem reluate neîncetat, ne duc la astfel de închipuiri care nu coincid cu mersul lumii. În comedie vedem căsătoria înfățișată ca țintă supremă a unei dorințe, a cărei împlinire este aminată prin piedicile ivite în cursul mai multor acte și, în clipa cînd această țintă este atinsă, cortina cade și satisfacția momentului se prelungește în sufletul nostru. În lume lucrurile se petrec altfel; aici jocul continuă după cortină și, cînd aceasta se ridică iarăși ai prefera să nu mai vezi și nici să nu mai auzi ceva din el.

— Chiar așa rău nu pot sta lucrurile, spuse Charlotte zîmbind, fiindcă vedem că și persoane care au coborît de

pe această scenă ar fi foarte dispuse să joace iarăși un rol pe ea.

— La asta nu se poate replica, spuse contele. Oamenii își asumă cu plăcere un rol nou ; cunoscînd bine lumea, ne dăm seama că și în căsătorie numai această durată eternă, categorică, în mijlocul atitor lucruri schimbătoare, e aceea care poartă în sine ceva nepotrivit. Unul dintre prietenii mei, a cărui bună-dispoziție se manifesta mai ales în propuneri pentru legi, afirmă că fiecare căsătorie n-ar trebui încheiată decît pe cinci ani. Acesta, susținea el, e un număr nepereche, frumos și sacru, iar un atare răstimp ar fi tocmai îndestulător pentru ca doi soți să se cunoască între ei, să aducă pe lume copii, să se certe și, ce e mai frumos, să se reîmpace. De obicei, el exclamă : „Ce fericit s-ar scurge prima perioadă ! Doi, trei ani, cel puțin, ar trece în chip plăcut. Pe urmă, unul din parteneri ar ține desigur să vadă legătura durînd mai mult, amabilitatea ar crește pe măsură ce s-ar apropia termenul rezilierii. Partenerul indiferent, ba chiar nemulțumit, ar fi îmbunat și ciștigat printr-o asemenea purtare. Așa cum uiți de trecerea orelor cînd te afli într-o bună companie, așa pereche ar uita că vremea se scurge și s-ar găsi extrem de agreabil surprinsă observînd, abia după expirarea termenului, că el a și fost, tacit, aminat.“

Oricit de cuviincios și de vesel sunau aceste cuvinte și cu toate că, după cum simțea bine Charlotte, se putea da acestei glume o tălmăcire profund morală, asemenea declarații nu-i erau plăcute, mai ales din grijă pentru Ottilia. Știa prea bine că nimic nu e mai primejdios decît o conversație din cale afară de liberă, care tratează o situație condamnatibilă sau pe jumătate condamnatibilă ca pe una obișnuită, normală, ba chiar demnă de laudă ; și în această categorie intră negreșit tot ce aduce o atingere legăturii conjugale. Căută de aceea, cu dibăcia ei obișnuită, să abată conversația de la această temă ; cum

totuși nu izbuti, îi păru rău că Ottilia organizase totul atît de bine încît să nu fie obligată să se scoale de la masă. Calmă și atentă, copila se înțelegea cu majordomul prin semne și priviri, astfel că tot serviciul mergea de minune, cu toate că livreaua era purtată de cîțiva servitori noi și neîndemînateci.

Și astfel, contele, nesimțind diversiunea Charlottei, continuă să-și exprime părerea despre acest subiect. Pe el, care în general nu obișnuia să devină cît de cît supărător în conversație, această problemă îl apăsă prea mult pe suflet, iar greutățile întîmpinate în despărțirea de soția lui îl făceau să fie amar față de tot ce privea legătura conjugală, pe care totuși o dorea atît de arzător cu baroana.

— Prietenul acela, urmă el, mai formula alt proiect de lege. „O căsnicie să fie considerată indisolubilă numai atunci cînd ori amîndouă părțile, ori cel puțin una din ele, e căsătorită pentru a treia oară. Căci o asemenea persoană recunoaște fără putință de tăgadă că, pentru ea, căsătoria este indispensabilă. Într-un asemenea caz, e cunoscută totodată și comportarea ei din căsătoriile anterioare precum și dacă are ciudățenii din acelea care să ducă mai des la despărțire decît relele însușiri. Este deci nevoie ca fiecare parte să ia informații despre cealaltă, fiind cu băgare de seamă atît față de cei căsătoriți cît și față de cei necăsătoriți, căci nu se știe cum se pot prezenta cazurile.“

— Aceasta ar spori, firește, mult interesul societății, spuse Eduard, căci într-adevăr, astăzi, dacă sîntem căsătoriți, nimeni nu mai întrebă nici de virtuțile, nici de cusururile noastre.

— Într-o asemenea rînduială, interveni baroana zîmbind, scumpii noștri amfitrioni ar fi și depășit cu succes două trepte și s-ar putea pregăti pentru cea de-a treia.

— La ei lucrurile au reușit, spuse contele ; aici moartea a făcut de bună voie ceea ce consistoriile nu obișnuiesc să facă decît în silă.

— Să-i lăsăm pe morți să se odihnească, ripostă Charlotte cu o privire pe jumătate serioasă.

— De ce ? interveni contele, din moment ce ne putem aduce aminte de ei cu toată cinstea ? Au fost destul de modești să se mulțumească numai cu cîțiva ani, în schimbul binelui pe care, în atîtea sensuri, l-au lăsat în urma lor.

— Numai de n-ar trebui, în asemenea cazuri, să se aducă drept jertfă cei mai buni ani ai vieții, spuse baroana cu un oftat înăbușit.

— E adevărat, reluă contele ; am avea de ce să desperăm dacă îndeobște în lume n-ar fi atît de puține lucrurile care să aibă urmările dorite. Copiii nu împlinesc ceea ce promet ; tinerii, foarte rar, și, dacă își țin cuvîntul, atunci lumea e aceea ce nu și-l ține față de ei.

Charlotte, mulțumită de a vedea conversația luînd o altă întorsătură, spuse cu veselie :

— Ei da ! trebuie și așa să ne deprindem destul de timpuriu a ne bucura de ce e bun doar cu porția și cu bucata.

— Desigur, răspuse contele, ați avut parte amîndoi de vremuri frumoase. Cînd îmi aduc aminte de anii cînd dumneata și Eduard formați cea mai frumoasă pereche de la Curte ! Astăzi, nici vorbă de timpuri atît de strălucite, sau de figuri atît de radioase. Cînd dansați împreună, ochii tuturora erau îndreptați spre voi ; și cît de solicitați erați amîndoi, în vreme ce n-aveați ochi decît unul pentru altul !

— Întrucît atîtea lucruri s-au schimbat, spuse Charlotte, cred că putem să ascultăm cu modestie aprecierile frumoase.

— Adesea l-am dezaprobat în taină pe Eduard, spuse contele, pentru că n-a fost mai perseverent ; căci, pînă

la urmă, ciudații lui părinți ar fi cedat, și a câștiga zece ani de tinerețe nu este o nimica toată.

— Trebuie să-i iau apărarea, interveni baroana. Nici Charlotte nu era cu totul fără vină, cu totul lipsită de cochetărie și, cu toate că îl iubea pe Eduard din adâncul inimii, alegându-și-l în taină ca soț, am fost martora felului cum îl chinuia deseori, astfel încît a fost ușor de împins la nenorocita hotărîre de a pleca în călătorie, de a se depărta, de a se deprinde să trăiască fără ea.

Eduard făcu baroanei din cap un semn de aprobare și-i păru recunoscător pentru intervenția ei.

— Și acum, urmă ea, trebuie să adaug un cuvînt pentru dezvinovățirea Charlottei : bărbatul care o curta pe-atunci se remarcase de mult prin înclinația pentru dînsa și, cînd îl cunoșteai mai bine, era, cu siguranță, mai amabil decît vreți să admiteți voi ceilalți.

— Scumpă prietenă, răspunse contele cam aprins, să recunoaștem că el nu-ți era cu totul indiferent și că, de fapt, Charlotte avea mai mult temei să se teamă de dumneata decît de vreo alta. După părerea mea, este o trăsătură foarte frumoasă a femeilor aceea că păstrează atîta timp afecțiunea lor pentru un bărbat, fără s-o lase să fie tulburată sau suprimată de nici un fel de despărțire.

— Această frumoasă însușire, replică baroana, bărbații o au în și mai mare măsură. Cel puțin în ce te privește, scumpul meu conte, am observat că nimeni n-are mai multă putere asupra dumitale decît o femeie pentru care ai avut odinioară o înclinație. Astfel, te-am văzut, la rugămintea uneia, dîndu-ți mai multă osteneală să dobîndești ceva pentru ea decît ar fi obținut poate de la dumneata prietena din acel moment.

— Un asemenea reproș poate fi acceptat bucuros, răspunse contele ; dar, în ce-l privește pe primul bărbat al Charlottei, nu-l puteam suferi tocmai pentru că mi-a răzlețit frumoasa pereche : o pereche cu adevărat pre-

destinată, care, odată unită, n-avea nici să se teamă de acel termen fatal de cinci ani, nici să se gîndească la o a doua sau chiar la o a treia căsătorie.

— Vom încerca, spuse Charlotte, să recîștigăm timpul pierdut.

— Atunci va trebui să nu zăboviți, spuse contele. Căsătoriile dumneavoastră dintîi, continuă el cu oarecare vehemență, au fost, s-o spunem deschis, de-a dreptul detestabile ; și, din păcate, căsătoriile au, în genere — îngăduiți-mi o expresie mai violentă — ceva neghiob : ele strică relațiile cele mai tandre și, de fapt, totul nu se datorează decît greoaiei securității pe care o urmărește cel puțin una din părți. Totul se înțelege de la sine și soții par a se fi unit doar pentru ca, de-atunci încolo, fiecare în parte să-și vadă de drumul lui.

În acel moment, Charlotte, care voia să pună capăt odată pentru totdeauna acestei conversații, recurse la o întorsătură îndrăzneată, care îi reuși. Discuția deveni mai generală, cei doi soți și căpitanul avură puțința să ia parte la ea ; chiar și Ottiliei i se dădu prilejul să vorbească, și desertul fu gustat în cea mai bună dispoziție, lucru la care contribuira cum nu se poate mai bine bogăția fructelor prezentate în coșulețe grațioase și belșugul pestriț de flori împărțite cu gust în vase de preț.

Se vorbi și despre noile amenajări din parc, care fură vizitate îndată după masă. Ottilia se retrase sub pretextul ocupațiilor ei casnice ; de fapt însă, ea reluă transcrierea documentului. Contele se întreținu cu căpitanul ; mai tîrziu, Charlotte li se alătură. Cînd ajunseră pe culme, iar căpitanul alergă cu amabilitate pentru a aduce de jos planul, contele îi spuse Charlottei :

— Bărbatul acesta îmi place extraordinar de mult. E foarte instruit și are logică în tot ce spune. Tot așa activitatea lui pare foarte serioasă și susținută. Ceea ce face el aici ar avea, într-un cerc mai înalt, o însemnătate considerabilă.

Charlotte ascultă laudele la adresa căpitanului cu o intimă mulțumire. Se stăpîni însă și confirmă cu calm și claritate cele spuse. Dar care nu-i fu surprinderea cînd contele urmă :

— Această cunoștință se nimerește bine. Cunosco un post pentru care acest om e cu totul potrivit și, recomandîndu-l, pot în același timp să-l fac fericit pe el și să îndatoroz un prieten sus-pus.

Fu ca și cum un trăsnet ar fi lovit-o pe Charlotte. Contele nu observă nimic, căci femeile, deprinse să se stăpînească fără încetare, păstrează chiar și în cazurile cele mai extraordinare un fel de cumpăt aparent. Ea nu-i mai auzi însă cuvintele, cînd contele adăugă :

— Cînd am ajuns la o convingere, nu zăbovesc mult. Mi-am și compus în minte scrisoarea și sînt grăbit s-o scriu. Îmi veți procura un curier călare pe care să-l pot trimite încă în seara asta.

Charlotte era sfîșiată lăuntric. Surprinsă de aceste propuneri precum și de ea însăși, nu putea scoate o vorbă. Din fericire, contele urmă să vorbească despre proiectele sale cu privire la căpitan, ale căror avantaje nu puteau să nu devină pentru Charlotte tot mai evidente. În acel moment, căpitanul reveni și-și desfășură sulul în fața contelui. Dar ea, cu ce privire schimbată se uită la prietenul pe care urma să-l piardă ! Cu un salut abia schițat, se întoarse și se grăbi să coboare spre coliba de mușchi. Încă la jumătatea drumului o înecară lacrimile, apoi se aruncă în încăperea strîmtă a micului ermitaj și se dădu pradă cu totul unei dureri, unei patimi, unei disperări, în privința cărora, cîteva clipe mai-nainte, nu avusese nici cea mai mică bănuială.

Pe de altă parte, Eduard se plimbăse cu baroana în lungul iazurilor. Femeie perspicace, căreia îi plăcea să fie informată despre toate, ea observă curînd, în cursul unei conversații fin iscoditoare, că Eduard se pierdea în laude la adresa Ottiliei ; și se pricepu să-i dezlege

încetul cu încetul limba, în chip atît de natural, încît, pînă la urmă, nu-i rămase nici o îndoială că exista aici nu doar o pasiune crescîndă, ci una ajunsă cu adevărat la plenitudine.

Femeile măritate, chiar dacă nu se iubesc una pe alta, sînt totuşi solidare, mai ales împotriva fetelor tinere. Urmările acestei inclinaţii apărură de îndată limpede minţii ei experimentate. La aceasta se adăugă faptul că, încă în dimineaţa acelei zile, vorbise cu Charlotte despre Ottilia, dezaprobase şederea la ţară a acestei copile, mai ales ţinînd seama de firea ei reţinută, şi propusese s-o ducă pe Ottilia în oraş, la o prietenă care cheltuia mult pentru educaţia singurei ei fiice căutîndu-i doar o tovarăşă blindă ; aceasta avea să fie privită ca o a doua fiică şi să se bucure de aceleaşi avantaje. Charlotte îşi rezervase să chibzuiască asupra propunerii.

Acum însă, privirea aruncată în sufletul lui Eduard schimbă această simplă sugestie a baroanei în intenţie fermă, şi cu cît lucrul i se limpezea mai bine înainte, cu atît mai mult măgulea ea exterior dorinţele lui Eduard. Căci nimeni nu era mai stăpîn pe sine decît această femeie, şi controlul pe care-l exercitam asupra noastră în ocazii extraordinare ne deprinde să tratăm cu prefăcătorie chiar şi un caz de cele mai comune, ne dispune, ca unii ce avem atîta puterea asupra noastră, să extindem această dominaţie şi asupra celorlalţi, spre a compensa într-un fel, prin succese exterioare, ceea ce ne lipseşte lăuntric.

La această stare de spirit se adaugă, de obicei, un fel de bucurie răutăcioasă, tainică în faţa orbirii celorlalţi, în faţa inconştienţei care-i face să cadă în cursă. Ne bucurăm nu numai de succesul imediat, ci, în acelaşi timp, de jena ce-i va cuprinde, pe neaşteptate, mai tîrziu. Şi astfel, baroana fu destul de răutăcioasă ca să-l invite pe Eduard împreună cu Charlotte la culesul viilor pe domeniile ei, iar la întrebarea lui Eduard, care dorea să

știe dacă le e îngăduit s-o aducă și pe Ottilia, să răspundă într-un chip pe care acesta îl putea interpreta, după plac, în favoarea sa.

Eduard se și apucase să vorbească, plin de încântare, despre acel minunat ținut, cu marele riu, dealurile, stîncile și podgoriile lui, despre vechi castele și plimbări cu barca, despre plăcerile culesului, ale tescuitului și toate celelalte, bucurîndu-se dinainte, cu voce tare, în inocența inimii sale, de impresia pe care scene de acest fel aveau s-o facă asupra sufletului tînr al Ottiliei. În acea clipă, o văzură pe Ottilia apropiindu-se, și baroana se grăbi să-i ceară lui Eduard să nu scape cumva vreo vorbă despre această călătorie proiectată pentru toamnă, căci, de obicei, lucrurile de care te bucuri cu atîta timp înainte nu se împlinesc. Eduard îi făgădui, dar o sili să meargă mai repede în întîmpinarea Ottiliei, ba, la urmă, i-o luă cițiva pași înainte, în graba lui de a ajunge la draga copilă. O bucurie adîncă iradia din toată făptura lui. Îi sărută mîna în care îi puse un buchet de flori de cîmp, pe care le culesese în drum. În fața acestui spectacol, baroana se simți aproape cuprinsă de amărăciune. Căci, dacă nu putea aproba ceea ce era vinovat în această pasiune, era cu atît mai puțin în stare să asocieze ceea ce era amabil și atrăgător în purtarea lui Eduard cu fata aceea neînsemnată și fără experiență.

Cînd se regăsiră toți la cină, o dispoziție cu totul nouă se răspîndise în sînul grupului. Contele, care întocmise scrisoarea și expediase curierul încă înainte ca lumea să se așeze la masă, se întreținea cu căpitanul pe care în seara aceea, îl luase lîngă dînsul, descusîndu-l din ce în ce mai mult, cu tact și pătrundere. Baroana, așezată la dreapta contelui, găsea puțină distracție în acea parte, și tot atît de puțină la Eduard; acesta, mai întii însetat, apoi animat, nu cruța vinul și conversa însuflețit cu Ottilia pe care o atrăsese lîngă el, în timp ce Char-

lottei, stînd lingă căpitan, în partea cealaltă, îi era greu, aproape cu neputință să-și ascundă mișcările inimii.

Baroana avu tot răgazul să-i studieze. Remarcă tulburarea Charlottei și, întrucît nu avea în minte decît relațiile lui Eduard cu Ottilia, se convinse ușor că și Charlotte era preocupată și supărată de purtarea soțului ei ; chibzui așadar asupra celei mai bune căi de a-și atinge scopurile.

După cină continuă să domnească o oarecare dezbinare printre comeseni. Conte, care voia să-l cerceteze pe căpitan mai temeinic, trebui, în fața acestui om atît de calm, cîtuși de puțin vanitos și în genere laconic, să recurgă la fel de fel de ocolișuri pentru a afla ceea ce dorea. Umblau împreună încoace și încolo, într-o parte a salonului, în vreme ce Eduard, înviorat de vin și de speranță, glumea cu Ottilia lingă o fereastră, iar Charlotte și baroana se plimbau alături, mute, în partea cealaltă a salonului. Tăcerea lor ca și faptul că nu-și găseau nici un rost, duseră în cele din urmă la o stagnare generală. Femeile se retraseră în aripa lor, bărbații în cealaltă, și astfel ziua aceea păru încheiată.

CAPITOLUL XI

Eduard îl însoți pe conte pînă în camera lui și se lăsă ușor ademenit, luat cu vorba, să mai rămînă o vreme cu dînsul. Conte se pierdea în vremurile trecute, evocînd însuflețit frumusețea Charlottei, pe care o descrise cu mult foc, ca un adevărat cunoscător.

— Un picior frumos, spuse el, este un mare dăr al naturii ! Farmecul acesta e indestructibil. Am observat-o astăzi pe cînd umbla ; îți vine încă și acum să-i săruți

pantoful și să reînnoiești omagiul, ce-i drept, cam barbar, dar adînc simțit al sarmăților¹, care nu cunosc nimic mai bun, pentru a-și arăta iubirea și adorația față de o persoană, decît să închine pentru ea bind din pantoful ei. Virful piciorului nu rămase singurul obiect de elogii între cei doi confidenți. Trecură de la persoana ei la vechi istorii și aventuri, ajungînd la piedicile puse odinioară întîlnirilor dintre cei doi îndrăgostiți, la osteneala ce și-o dăduseră aceștia, la artificii pe care le inventaseră doar pentru a-și putea spune că se iubesc.

— Îți aduci aminte, urmă contele, de aventurile din care, cu altruismul prieteniei, te-am ajutat să ieși atunci cînd prea înalții noștri stăpînitori au venit să-și viziteze unchiul, adunîndu-se cu toții în vastul castel ? Petrecusem ziua în festivități și veșminte de gală ; o parte a nopții, cel puțin, urma să se scurgă schimbînd liber vorbe dragăstoase.

— Ținuseși bine mînt drumul spre camerele doamnelor de onoare, spuse Eduard. Am ajuns la iubita mea cu bine.

— Care, reluă contele, se gîndise mai mult la conveniențe decît la mulțumirea mea și păstrase lîngă dînsa o foarte urită păzitoare de virtute ; astfel încît, în timp ce vă amuzați de minune cu vorbe și priviri dulci, eu am avut parte de o soartă nespus de neplăcută.

— Chiar ieri, răspunse Eduard, cînd v-ați anunțat sosirea, mi-am amintit împreună cu soția mea de această istorie și mai ales de retragerea noastră. Am greșit drumul, nimerînd în anticamera gărzii. Cum știam foarte bine să ne descurcăm mai departe, crezurăm că vom putea trece fără nici o piedică prin fața acestui post, la fel ca prin fața celorlalte. Dar, care nu ne fu mirarea cînd deschiserăm ușa ! Drumul era barat cu saltele, pe care dormeau uriașii, culcați pe mai multe rînduri. Sin-

¹ Polonezi (n. t.).

gurul om treaz în post ne privi uimit ; noi însă, cu curajul și neastîmpărul tinereții, trecurăm foarte liniștiți peste cizmele întinse, fără ca măcar unul dintre acești enachiți¹ sforăitori să se fi deșteptat.

— Aveam mare poftă să mă poticnesc ca să se iște zgomot, spuse contele ; ce ciudată înviere am fi văzut !

În clipa aceea, orologiul castelului bătu ora douăsprezece.

— E tocmai miezul nopții, spuse contele zîmbind, și momentul potrivit. Trebuie să-ți cer un serviciu, dragă baroane : condu-mă astăzi, așa cum te-am condus eu atunci ; am făgăduit baroanei să-i mai fac o vizită. N-am stat de vorbă singuri toată ziua, nu ne-am văzut de atîta vreme și nimic nu e mai firesc decît să-ți fie dor de un ceas de intimitate. Arată-mi drumul pînă acolo, pe cel de întoarcere voi ști să-l găsesc singur, și în orice caz nu va trebui să mă împiedic în cizme.

— Îmi voi împlini cu multă plăcere această datorie de ospitalitate, răspunse Eduard ; atît numai că cele trei doamne sînt împreună în cealaltă aripă. Cine știe dacă nu le vom găsi încă laolaltă, sau ce alte complicații vom stîrni, care pot lua o întorsătură neprevăzută.

— Nici o grijă, spuse contele, baroana mă așteaptă. La ora asta, e cu siguranță în camera ei, și singură.

— Dealtfel e foarte simplu, reluă Eduard.

Apucă un sfeșnic și coborî, luminînd drumul contelui, o scară secretă ce ducea la un coridor lung. La capătul lui, Eduard deschise o mică ușă. Urcară o scară în spirală ; sus, pe un palier îngust, Eduard făcu semn contelui, trecîndu-i sfeșnicul, spre o ușă tapetată din dreapta, care se deschise la prima încercare, primindu-l pe conte și lăsîndu-l în urmă pe Eduard, în beznă.

¹ Neam de uriași pomeniți în *Biblie* (n. t.).

O altă uşă, în stînga, ducea spre camera de culcare a Charlottei. Eduard auzi voci şi trase cu urechea. Charlotte stătea de vorbă cu camerista ei :

— Otilia s-a culcat ?

— Nu, răspunse cealaltă ; e încă jos şi scrie.

— Aprinde atunci lampa de noapte, spuse Charlotte, şi du-te la tine în cameră. E tîrziu. Lumînarea o voi stinge eu înşămi şi mă voi culca singură.

Eduard auzi cu încîntare că Otilia mai scria. „Lucrează pentru mine“ ! gîndi el triumfător. Cu totul ghemuit în el însuşi, pe întuneric, o vedea şezînd şi scriind ; i se părea că se apropie de ea, că o vede întorcîndu-se spre el ; simţea o dorinţă irezistibilă de a fi încă odată lîngă dînsa. Din locul unde se afla, nici un drum însă nu ducea la mezaninul unde locuia ea. Se găsea însă nemijlocît lîngă uşa soţiei sale. O ciudată confuzie se produse în sufletul lui ; încercă să deschidă uşa, o găsi încuiată, bătu uşor în ea, dar Charlotte nu auzi.

Ea se plimba în lung şi în lat, agitată, în camera vecină cu iatacul, care era mai spaţioasă. Îşi repeta iarăşi şi iarăşi ceea ce frămîntase destul de des în gînd, de cînd cu acea propunere neaşteptată a contelui. Îl vedea aievea parcă pe căpitan. El umplea încă toată casa, însufleţea încă plimbările ; şi avea să plece, toate acestea aveau să devină pustii ! Îşi spunea tot ce-şi poate spune cineva, ba găsea chiar de pe acum, aşa cum facem de obicei, o oarecare mîngiere în gîndul că şi asemenea dureri se potolesc cu vremea. Blestema timpul lung de care ai nevoie spre a le potoli ; blestema vremea morţii, cînd ele se vor fi potolit.

În cele din urmă, refugiul în plîns fu cu atît mai bine-venit cu cît era rar la dînsa. Se trînti pe sofa şi se lăsa cu totul pradă durerii. Cît despre Eduard, el nu se putu depărta de la uşă ; bătu încă o dată şi a treia oară, puţin

mai tare, astfel încît Charlotte auzi foarte clar bătăile în tăcerea nopții și se ridică speriată. Primul ei gînd fu acela că putea, că trebuia să fie căpitanul ; al doilea, că acest lucru era cu neputință. Crezu într-o iluzie ; dar auzise bătăile, dorea, se temea să le fi auzit. Trecu în camera de culcare, se apropie încet de ușa tapetată care era încuiată. Se muștră pentru teama ei. „S-ar putea prea bine ca baroana să aibă nevoie de ceva !“ își spuse ea și întrebă stăpînită și calmă :

— E cineva acolo ?

Un glas scăzut răspunse :

— Eu sînt.

— Cine ? întrebă Charlotte, care nu putea distinge timbrul. Vedeă în fața ei figura căpitanului.

Glasul îi răsună puțin mai tare în ureche :

— Eduard.

Deschise și-l avu în față pe soțul ei. Acesta o salută cu o glumă. Ea găsi puțința să urmeze pe același ton. El învăluî această vizită enigmatică în explicații la fel de enigmatice.

— Trebuie să-ți mărturisesc însă acum, spuse el în sfîrșit, adevăratul motiv al venirii mele : am făcut legămîntul că-ți voi săruta, încă în astă seară, pantoful.

— E mult de cînd ideea asta nu ți-a mai venit, zise Charlotte.

— Cu atît mai rău, răspunse Eduard, și cu atît mai bine !

Charlotte se așezase pe un fotoliu pentru a feri de privirile lui ușorul ei veșmînt de noapte. Eduard i se aruncă la picioare, și ea nu-l putu împiedica să-i sărute pantoful, iar cînd acesta îi rămase în mînă, să-i apuce piciorul și să-l strîngă cu tandrețe la piept.

Charlotte era dintre acele femei care, moderate prin natură, păstrează în căsătorie, fără premeditare și efort,

o purtare de iubite. Niciodată nu-l ațîța pe soțul ei, ba abia dacă venea în întîmpinarea dorinței sale ; dar, fără răceală și acea austeritate ce respinge, ea semăna totdeauna cu o mireasă iubitoare, care încă mai încercă o sfială intimă, chiar în fața a ceea ce este permis. Așa o găsi Eduard în seara aceea și asta dintr-un dublu motiv. Cît de fierbinte ar fi dorit ea ca soțul ei să fie departe ! Căci năluca prietenului părea să-i facă muștrări. Dar ceea ce ar fi trebuit să-l depărteze pe Eduard nu făcea decît să-l atragă și mai mult. O anumită emoție era vizibilă la dînsa. Plînsese, și, dacă ființele slabe pierd îndeobște prin aceasta ceva din farmecul lor, cele pe care le știm în general tari și stăpîne pe sine cîștigă neșpus de mult. Eduard era atît de amabil, de prietenos, de stăruitor ; o ruga să-i îngăduie să rămînă la dînsa ; nu pretindea ; cînd serios, cînd glumeț, căuta s-o convingă ; nu se gîdea la faptul că avea drepturi și, în cele din urmă, stîmse cu neastîmpăr lumînarea.

În licărirea slabă a lămpii de noapte, înclinația tainică, imaginația își reluară îndată drepturile asupra realității. Eduard n-o avea în brațe decît pe Ottilia ; în fața sufletului Charlottei plutea, cînd mai aproape, cînd mai departe, căpitanul, și astfel, printr-un fel de miracol, ceea ce lipsea și ceea ce era de față se întrețeseau cu un farmec voluptos.

Și totuși prezența nu-și lasă răpite nemăsuratele drepturi. Eduard și Charlotte petrecură o parte a nopții cu tot felul de conversații și glume, care fură cu atît mai libere cu cît, din nefericire, nu porneau din toată inima. Dar cînd Eduard se deșteptă a doua zi cu capul pe pieptul soției sale, i se păru că zorile pătrundeau bănuitor pe fereastră și că soarele lumina o nelegiuire ; se strecură tiptil afară, iar ea se găsi, cu destulă surprindere, singură, atunci cînd se deșteptă.

CAPITOLUL XII

Cînd grupul se strînse din nou la micul dejun, un observator atent ar fi putut ghici după comportarea fiecăruia diversitatea gîndurilor și sentimentelor. Contele și baroana se întîlniră cu vesela mulțumire pe care o încearcă doi amanți care, după ce au îndurat o lungă despărțire, s-au încredințat din nou de înclinația lor reciprocă ; în schimb, Charlotte și Eduard îi întîmpinară pe căpitan și pe Ottilia cu un fel de jenă și de căință. Căci iubirea este astfel făcută încît își recunoaște drepturi numai sieși, toate celelalte drepturi dispărînd în fața ei. Ottilia era de o voioșie copilărească ; în felul ei, putea fi găsită expansivă. Căpitanul părea serios ; în cursul convorbirii cu contele, în care acesta redeșteptase în el tot ce zăcuse și dormise o vreme, el ajunsese să simtă prea bine că nu-și împlinea aici adevărata vocație și că, de fapt, își irosea timpul într-o semitrîndăvie.

Abia se depărtaseră cei doi oaspeți, că se ivi o nouă vizită, binevenită pentru Charlotte, care dorea să iasă din ea însăși, să se distreze ; inoportună pentru Eduard, care simțea un îndoit imbold de a se ocupa de Ottilia, nedorită și pentru Ottilia, care încă nu terminase copia atît de necesară pentru dimineața următoare. Astfel încît, de îndată ce, într-un tîrziu, străinii plecară, ea se retrase în grabă în camera ei.

Se lăsase seara. Eduard, Charlotte și căpitanul care îi însoțiseră, pe jos, o bucată de drum pe străini, înainte ca aceștia să se suie în trăsură, se învoiră să mai facă o plimbare spre iazuri. Sosise o barcă pe care Eduard o comandase cu mari cheltuieli de departe. Voiau să vadă dacă era ușor de mînuit și de cîrmit.

Barca era legată la malul iazului din mijloc, nu departe de cîțiva stejari bătrîni pe care îi și avuseseră în vedere

în planurile viitoarelor amenajări. Aici urma să fie construit un debarcader, iar sub copaci avea să fie ridicată, ca loc de odihnă, o mică lucrare de arhitectură, spre care aveau să cîrmească cei ce treceau iazul.

— Dar, pe malul celălalt, care-ar fi locul cel mai potrivit pentru debarcader ? întrebă Eduard. Eu l-aş vedea lîngă platanii mei.

— Ei sînt şi aşa prea spre dreapta, spuse căpitanul. Dacă acostezi mai jos, eşti mai aproape de castel ; dar mai trebuie chibzuit.

Căpitanul se şi afla în partea de dinapoi a bărcii şi apucase o vislă. Charlotte se instalează şi ea, urmată de Eduard, care apucă cealaltă vislă ; dar, tocmai cînd era pe punctul să împingă barca de la mal, el îşi aminti de Ottilia, se gîndi că această plimbare pe apă îl va întîrzia, îl va readuce cîine ştie cînd. Se hotărî într-o clipă, sări înapoi pe mal, întinse căpitanului a doua vislă şi, scuzîndu-se grăbit, porni în fugă spre casă.

Acolo află că Ottilia se încuiase în cameră, că scria. Odată cu sentimentul plăcut de a şti că lucra pentru dînsul, el încercă neplăcerea cea mai vie fiindcă n-o vedea aieva. Nerăbdarea lui creştea cu fiecare clipă. Străbătea marele salon încoace şi încolo, încercă de toate, dar nimic nu reuşea să-i reţină atenţia. Voia s-o vadă pe ea, s-o vadă singură, înainte de întoarcerea Charlottei şi a căpitanului. Se făcu noapte, luminările fură aprinse.

În sfîrşit Ottilia intră, strălucind de devotament. Sentimentul de a fi făcut ceva pentru prietenul ei îi ridicase întreaga fiinţă deasupra ei însăşi. Puse originalul şi copia în faţa lui Eduard, pe masă.

— Vrei să colaţionăm ? zise zîmbind.

Eduard nu ştia ce să răspundă. Se uita la ea, se uita la copie. Primele pagini erau scrise cu cea mai mare grijă, cu o delicată scriitură femeiască ; după aceea, trăsăturile păreau să se schimbe, să devină mai uşoare şi mai libere.

Dar care nu-i fu mirarea cînd parcurse cu ochii ultimele pagini !

— Pentru Dumnezeu ! exclamă el, ce înseamnă asta ? E scrisul meu !

O privi pe Ottilia și apoi din nou filele : îndeosebi sfîrșitul arăta cu totul ca și cum ar fi fost scris de el însuși. Ottilia tăcea, dar îl privea în ochi cu cea mai mare mulțumire. Eduard ridică brațele :

— Mă iubești ! exclamă el, Ottilia, tu mă iubești !

Și rămaseră îmbrățișați. Care din ei îl înlănțuise mai întîi pe celălalt ar fi fost cu neputință de deslușit.

Din clipa aceea, lumea se schimbase pentru Eduard : el nu mai era, lumea nu mai era ceea ce fusese. Cei doi stăteau față-n față : el îi ținea miinile, se uitau unul în ochii celuilalt, gata să se îmbrățișeze din nou.

Charlotte intră cu căpitanul. La scuzele lor pentru prelungita zăbavă, Eduard avu un zîmbet ascuns. „O, cît de devreme sosiți ! Mult prea devreme !“ își zise el.

Se așezară la masă. Se făcură aprecieri despre persoanele venite în vizită în ziua aceea. Eduard, în agitația lui afectuoasă, vorbea de bine pe fiecare, totdeauna cu menajamente, aprobîndu-i. Charlotte, care nu era cu totul de părerea lui, băgă de seamă această dispoziție și-l tachină pentru faptul că el, care judeca totdeauna cu o limbă ascuțită pe oaspeții ce plecau, era în acea zi atît de blînd și de indulgent.

Cu aprindere și profundă convingere Eduard exclamă :

— E de ajuns să iubești din adîncul inimii o singură ființă, pentru ca toate celelalte să-ți pară demne de a fi iubite !

Ottilia lăsă ochii în jos, iar Charlotte își pironi privirea în gol. Căpitanul interveni spunînd :

— Cam tot așa stau lucrurile și cu simțămintele de stimă și de respect. Nu recunoaștem ceea ce e vrednic de prețuire în lume decît atunci cînd găsim prilejul de a exersa aceste simțăminte asupra unui anume obiect.

Charlotte căută să se retragă curînd în camera ei de culcare pentru a se lăsa în voia amintirii celor petrecute în seara aceea, între ea și căpitan.

Cînd Eduard, sărînd pe mal, împinsese barca de la țărîm și încredințase pe soția și pe prietenul său elementului cel nestatornic, Charlotte îl văzu pe bărbatul pentru care suferise deja atît de mult în taină, șezînd în amurg în fața ei, cîrmuînd barca după placul lui, prin simpla minuire a două visle. Încercă o adîncă tristețe, pe care rar o mai simțise. Urmele șerpuite ale bărcii, plescăitul vislelor, adierea vîntului mîngîînd luciul apei, foșnetul tres-tiilor, ultimele plutiri ale păsărilor, licărul primelor stele și reflexele lor, totul avea ceva spectral în această tăcere universală. I se părea că prietenul o ducea foarte departe, ca s-o coboare pe țărîm și s-o lase singură. Un zbugium ciudat îi răscolea sufletul, și ea nu putea plînge.

Căpitanul îi descria, în acest timp, cum vor trebui, după intenția lui, să fie făcute amenajările. Lăuda calitățile bărcii, care putea fi condusă și cîrmuită ușor doar cu două visle, de o singură persoană. Avea să învețe ea însăși acest lucru ; e o senzație plăcută să plutești, uneori, singur pe apă și să-ți fii singur luntraș și cîrmaci.

La aceste cuvînte, inima prietenei fu izbită de simțămîntul despărțirii apropiate. „Spune oare toate astea dinadins ? se întrebă în gînd. A și aflat cele puse la cale, le bănuiește numai, sau spune aceste lucruri din întîmplare, vestindu-mi fără să știe soarta ce mă așteaptă ?” O adîncă melancolie, un fel de nerăbdare o cuprinsese ; îl rugă să tragă la mal cît mai curînd și să se înapoieze cu ea la castel.

Era pentru căpitan prima dată cînd naviga pe iazuri și, cu toate că în general le cercetase adîncimea, nu cunoștea totuși fiecare porțiune. Începea să se întunece ; el își îndreptă cursa în direcția unde bănuia că se află un loc comod pentru debarcare și de unde, după cum știa, cărarea spre castel nu era departe. Dar și din această

orientare fu abătut întrucîtva, cînd Charlotte își repetă cu un fel de teamă dorința de a se vedea curînd pe uscat. Căpitanul se apropie cu noi eforturi de mal, dar, din nefericire, se simți reținut la oarecare depărtare de el ; se împotmolise și strădaniile sale de a se desprinde rămaseră zadarnice. Ce era de făcut ? Nu-i rămînea decît să coboare în apă, care era destul de puțin adîncă, și s-o poarte pe prietena lui în brațe pînă la mal. Destul de puternic spre a nu se clătina sau a-i pricinui vreo grijă, el își duse cu succes pe uscat scumpa povară ; și totuși ea își petrecuse înfricoșată brațele în jurul gîtului său. El o ținea tare și o strîngea la piept. Abia pe un taluz cu iarbă o lăsă jos, nu fără emoție și tulburare. Mai era atîrnată de gîtul lui ; o strînse din nou în brațe și o sărută cu aprindere pe buze ; în aceeași clipă însă, el i se aruncă la picioare, apăsîndu-și gura pe mîna ei și exclamînd :

— Charlotte, mă vei ierta oare ?

Sărutul pe care prietenul îndrăznise să i-l dea și pe care dînsa aproape că-l întorsese o făcu pe Charlotte să-și vină în fire. Îi strînse mîna, dar nu-l ridică. Aplecîndu-se însă spre el și punîndu-i o mînă pe umăr, exclamă :

— Ne e cu neputință să împiedicăm această clipă de a începe o epocă în viața noastră ; dar numai noi o putem face demnă de ceea ce sîntem. Trebuie să pleci, dragă prietene, și vei pleca. Conte face demersuri să-ți îmbunătățească soarta ; asta mă bucură și mă doare. Voiam să tănuiesc totul pînă cînd ar fi fost sigur ; momentul mă silește să dezvălui acest secret. Nu pot să te iert, nu pot să mă iert pe mine, decît în măsura în care vom avea curajul să ne schimbăm situația, de vreme ce nu atîrnă de noi să ne schimbăm simțămintele.

Îl ridică, îi apucă brațul pentru a se sprijini pe el, și astfel ajunseră în tăcere la castel.

Acum însă, ea se afla în camera ei de culcare, unde trebuia să se simtă și să se considere soția lui Eduard. În

mijlocul acestor dispute lăuntrice, îi veni în ajutor caracterul ei ferm, călit în numeroasele experiențe ale vieții. Deprinsă totdeauna să fie conștientă de sine, să-și poruncească sieși, nu-i fu greu nici acum să se apropie prin reflecții serioase de echilibrul dorit ; ba ajunse chiar să zimbească amintindu-și de ciudata vizită nocturnă. Dar imediat fu cuprinsă de un straniu presentiment, de un fior de teamă și de bucurie, care se topi în dorințe și speranțe pioase. Plină de emoție, ingenuchie, repetind jurământul pe care-l făcuse lui Eduard în fața altarului. Prietenia, afecțiunea, renunțarea treceau prin fața ei în imagini senine. Se simți restabilită lăuntric. Curînd o dulce oboseală pune stăpînire pe dînsa și, liniștită, ea adormi.

CAPITOLUL XIII

Eduard, în ceea ce-l privește, se află într-o dispoziție cu totul diferită. Se gîndește atît de puțin să doarmă, încît nici nu-i vine ideea să se dezbrace. Sărută de o mie de ori copia documentului, începutul în care se recunoaște scrisul de o copilărească timiditate al Ottiliei ; sfîrșitul abia dacă îndrăznește să-l sărute, deoarece crede a vedea propriul său scris. „O, de-ar putea fi acesta un alt fel de document !“ își spune el în taină ; și totuși reprezintă pentru dînsul, chiar și așa, cea mai frumoasă cheazășie că dorința cea mai scumpă îi este împlinită. Doar documentul va rămîne în miinile lui, și oare nu-l va păstra el neîncetat lingă inimă, deși profanat prin semnătura unui al treilea ? !

Luna, în descreștere, se înalță din spatele pădurii. Căldura nopții îl atrage pe Eduard în aer liber ; el rătă-

cește încoace și încolo, este cel mai agitat și cel mai fericit dintre toți muritorii. Hoinărește prin grădini, ele i se par prea strâmte ; aleargă pe cîmp, acesta i se pare prea întins. Se simte atras îndărăt, la castel ; se află sub ferestrele Ottiliei. Acolo se așază pe scara unei terase. „Ziduri și zăvoare ne despart acum, își spune el, dar inimile noastre nu sînt despărțite. Dacă ar fi în fața mea, ar cădea în brațele mele, iar eu în ale ei, și ce ne trebuie mai mult decît această certitudine !” Totul în jur era calm, nici o boare nu adia ; domnea o liniște atît de deplină, încît putea percepe munca neobosită a unor vietăți care scurmuau sub pămînt și pentru care zi și nopți sînt tot una. Lăsat cu totul în voia visurilor sale fericite, adormi în sfîrșit, și nu se trezi înainte de a se fi ivit soarele, cu marea privirii lui, împrăștiind primele neguri.

Era, la acel ceas, primul om trezit de pe proprietățile sale. Lucrătorii îi păreau să întirzie prea mult. Sosiră ; i se părură prea puțini, iar munca prevăzută pentru acea zi prea neînsemnată față de dorințele sale. Ceru să i se tocmească mai mulți lucrători ; îi fură făgăduiți și aduși în cursul zilei. Dar nici aceștia nu-i par de ajuns ca să-și poată vedea de grabă executate proiectele. Nu se mai bucură să înfăptuiască, vrea ca totul să și fie terminat ; și pentru cine ? Drumurile trebuie să fie netezite pentru ca Ottilia să poată lesne umbla pe ele ; băncile să fie așezate în locul potrivit, pentru ca Ottilia să se poată odihni acolo. La noua casă, animă de asemenea cît poate lucrările : trebuie să fie inaugurată la aniversarea Ottiliei. În simțămintele ca și în acțiunile lui Eduard nu mai există nici o măsură. Conștiința de a iubi și de a fi iubit îl avîntă spre nemărginit. Cît de schimbat e în ochii lui aspectul tuturor încăperilor, al tuturor împrejurimilor ! Nu se mai regăsește în propria lui casă. Prezența Ottiliei absoarbe pentru el tot restul ; e cu totul cufundat în ea ; nici o altă considerație nu i se ivește în față ; nu mai simte nici un îndemn al conștiinței ; tot ce era stăpînit în firea lui iz-

bucnește, întreaga lui ființă se revarsă spre Ottilia.

Căpitanul observă această fierbere plină de pasiune și vrea să-i preîntîmpine urmările funeste. Toate lucrările de amenajare, a căror terminare e grăbită acum peste măsură dintr-un impuls orb, fuseseră calculate de el în vederea unei vieți în comun tihnite și amabile. Rezolvase vinzarea fermei din pădure, prima plată fusese primită și, potrivit înțelegerii, Charlotte o luase în păstrare în casa ei de bani. Dar chiar din prima săptămînă ea se vede nevoită să nu piardă din vedere și să-și folosească mai mult decît oricînd seriozitatea, răbdarea și spiritul de ordine : căci, cu această grabă excesivă, sumele disponibile nu vor ajunge multă vreme.

Se începuseră multe și erau multe de făcut. Cum s-o lase pe Charlotte în această situație ? Se sfătuiesc și cad de acord că este mai bine să grăbească ei înșiși lucrările plănuite, să facă un împrumut în acest scop și să afecteze pentru achitarea acestuia ratele rămase din prețul de vînzare al fermei. Lucrul putea fi făcut aproape fără pierderi, prin cesiunea privilegiului ; aveau astfel mîinile mai libere, realizau mai mult deodată și ajungeau sigur la capăt curînd, căci totul era deja în plină desfășurare, iar lucrători erau destui la număr. Eduard consimți bucuros, căci proiectul se potrivea intențiilor lui.

În adîncul inimii, Charlotte stăruie însă în ceea ce a chibzuit și și-a propus, iar prietenul ei i se alătură bărbătește cu același gînd. Dar tocmai prin aceasta intimitatea lor nu face decît să crească. Ei își explică reciproc pasiunea lui Eduard, se sfătuiesc asupra ei. Charlotte o atrage pe Ottilia mai aproape de sine, o observă mai serios, și cu cît a devenit mai conștientă de mișcările propriiei ei inimi, cu atît pătrunde mai adînc cu privirea în inima fetei. Și nu vede altă scăpare decît îndepărtarea ei.

Îi apare acum ca o fericită potrivire faptul că Luciane a cules elogii atît de remarcabile la pension, căci sora

bunicii ei, informată despre acest succes, dorește s-o ia la dinsa pentru totdeauna, s-o aibă lângă ea, s-o introducă în lume. Ottilia s-ar putea reîntoarce la pension; căpitanul ar pleca asigurat de o situație bună, și totul ar sta iarăși ca acum câteva luni, și chiar cu mult mai bine. Charlotte spera să restabilească în scurt timp relațiile ei cu Eduard și potrivea toate acestea atât de rezonabil în mintea ei, încât se întărea tot mai mult în iluzia că s-ar putea reveni la starea anterioară, mai modestă, că ceea ce a fost descătușat în chip violent ar putea fi din nou închis în limite înguste.

Eduard resimțea însă foarte acut piedicile ce i se puneau în cale. Observă curînd că el și Ottilia erau ținuti departe unul de altul, că i se îngreua să vorbească singur cu dinsa și chiar să se apropie de ea, altfel decît în prezența mai multor persoane; și, supărat de acest lucru, el ajunsese să se irite de multe altele. Cînd izbutea să vorbească în treacăt cu Ottilia, n-o făcea numai ca s-o asigure de dragostea lui, ci și ca să se plîngă de soția lui, de căpitan. Nu simțea că, prin agitația lui nesocotită, era pe cale el însuși să epuizeze fondurile de care dispuneau; îi critica amărit pe Charlotte și pe căpitan, reproșîndu-le că acționează în această afacere împotriva înțelegerii prime și totuși o acceptase pe a doua, ba chiar o provocase și o făcuse el însuși necesară.

Ura este pîrtinitoare, dar iubirea încă și mai mult. Ottilia se înstrăină întrucîtva și ea de Charlotte și de căpitan. Cînd Eduard se plînsese o dată față de Ottilia de faptul că acesta din urmă, ca prieten, nu acționa în împrejurările de față cu deplină sinceritate, Ottilia răspunse în chip necugetat :

— Mi-a displicut chiar mai demult că nu este destul de sincer față de dumneata. L-am auzit o dată spunîndu-i Charlottei : „De ne-ar mai scuti Eduard de miorlăiala lui la flaut; nu poate ieși nimic din asta și ce

plictiseală pentru cine-l ascultă !” Îți poți închipui cît m-a durut acest lucru pe mine, care te acompaniez cu atîta plăcere.

Abia vorbise, că spiritul ei îi și șopti că ar fi trebuit să tacă ; dar cuvintele îi ieșiseră de pe buze. Expresia feței lui Eduard se schimbă. Niciodată un lucru nu-l mîhnise mai mult ; se simțea atacat în veleitățile cele mai scumpe ; era conștient că se lăsase în voia unei ambiții nevinovate, fără cea mai mică îngîmfare. Ceva ce-l amuza, ceva ce-l bucura s-ar fi căzut doar să fie tratat cu menajamente de prietenii săi. Nici nu-i trecea prin gînd cît este de îngrozitor pentru un al treilea să-și lase urechile rănite de un talent insuficient. Era jignit, furios, pornit a nu ierta niciodată. Se simțea dezlegat de toate îndatoririle.

Nevoia de a fi împreună cu Ottilia, de a o vedea, de a-i șopti ceva, de a i se mărturisi creștea cu fiecare zi. Se hotărî să-i scrie, s-o roage să consimtă o corespondență secretă. Capătul de hîrtie pe care făcuse acest lucru, în chip destul de laconic, se găsea pe masa de scris și fu luat de curent și aruncat jos cînd valetul intră ca să-i încrețească părul. Pentru a controla căldura fierului de frizat, valetul se apleca de obicei și ridica de pe jos cîte un petec de hîrtie ; de astă dată apucă biletul, îl strînse repede între brațele fierului și el se mistui. Eduard, observînd eroarea, i-l smulse din mînă. Curînd după aceea, se așeză să-l scrie din nou ; dar a doua oară nu găsi cu aceeași ușurință cuvintele. Simțea o oarecare îndoială, o oarecare îngrijorare, pe care totuși le învinse. În primul moment în care se putu apropia de Ottilia, el îi strecură biletul în mînă.

Ottilia nu întîrzie să-i răspundă. Fără a-l citi, el puse biletul în jiletca lui, care, scurtă cum cerea moda, nu-l păstră bine. Acesta alunecă afară și, fără ca Eduard să observe, căzu pe podea. Charlotte văzu biletul, îl ridică și i-l întinse după ce aruncă asupra lui o privire fugară.

— Iată ceva scris de mîna ta, pe care ți-ar fi poate neplăcut să-l pierzi, spuse ea.

Eduard fu consternat. „Se prefăce ea oare ? se întrebă el în gînd. Și-a dat seama de conținutul biletului, sau a fost poate înșelată de asemănarea scrisului ?” Spera, credea, că a doua presupunere era cea adevărată. Era prevenit, de două ori prevenit, dar acele semne stranii și întîmplătoare prin care o ființă superioară pare, să ne vorbească rămîneau de neînțeles pentru pasiunea lui ; dimpotrivă cum aceasta îl împingea tot mai departe, el resimți tot mai neplăcut restricțiile la care părea să fie supus. Intimitatea prietenoasă se pierdu. Inima-i era închisă, și atunci cînd era nevoit să fie împreună cu prietenul și cu soția sa, nu reușea să regăsească, să reîmprospezeze în pieptul lui vechea afecțiune pentru ei. Mustrarea tăcută pe care trebuia să și-o facă sieși în această privință nu-i era la îndemînă, îl stingherea și căuta să i se sustragă printr-un fel de umor, care însă, fiind lipsit de iubire, nu avea nici el grația obișnuită.

Pe Charlotte sentimentul ei intim o ajută să treacă peste toate aceste încercări. Era conștientă de seriozitatea hotărîrii ei de a renunța la o înclinație atît de frumoasă, atît de nobilă.

Ce mult dorește ea să vină și în ajutorul celor doi îndrăgostiți. Simte bine că depărtarea singură nu va fi de ajuns pentru a vindeca un asemenea rău. Își propune să aibă o explicație cu biata copilă, dar nu e în stare : amintirea propriei ei șovăieli i se pune în cale. Încearcă să se exprime în termeni generali ; generalitățile se aplică și stării ei proprii, pe care se ferește s-o dezvăluie. Orice sfat pe care vrea să-l dea Ottiliei arată îndărăt spre propria ei inimă. Vrea să avertizeze, dar simte că ar mai putea ea însăși să aibă nevoie de un avertisment.

Continuă deci, fără vorbe, să-i țină despărțiți unul de altul pe cei doi îndrăgostiți, și prin aceasta starea lucrurilor nu devine mai bună. Aluziile ușoare ce-i scapă

uneori nu au nici un efect asupra Ottiliei, căci Eduard a convins-o pe aceasta de înclinația Charlottei pentru căpitan, a convins-o că însăși Charlotte dorește un divorț, pe care el se gîndește acum să-l provoace într-un chip decent.

Ottilia, purtată de simțămîntul inocenței ei pe calea către fericirea cel mai arzător dorită, nu mai trăiește decît pentru Eduard. Întărită, prin dragostea pentru el, în tot ce e bun, mai bucuroasă, de dragul lui, în tot ceea ce face, mai deschisă față de alții, ea se simte ca într-un paradis pămîntean.

Astfel, toți laolaltă, fiecare în felul lui, își duc mai departe viața cotidiană, cu sau fără reflecție : totul pare a-și urma cursul obișnuit, după cum și în împrejurări înfricoșătoare, cînd totul este în joc, oamenii trăiesc mai departe ca și cum nimic nu s-ar întîmpla.

CAPITOLUL XIV

Între timp sosise o scrisoare a contelui către căpitan, sau mai bine-zis două : una destinată a fi arătată și care anunța perspective foarte frumoase pentru un viitor mai îndepărtat ; cealaltă, care conținea, dimpotrivă, o propunere fermă pentru prezent : un post important la curte și în administrație, rangul de maior, o remunerație considerabilă și alte avantaje, urma, din cauza unor împrejurări accesorii diverse, să mai fie ținută secretă. Astfel, căpitanul îi înștiință pe prietenii săi numai despre acele speranțe, ascunzîndu-le ceea ce era atît de apropiat.

Între timp, el urmărea intens treburile în curs și lua în secret măsuri pentru ca totul să poată continua nestin-

gnerit în lipsa lui. Ține acum și el ca pentru unele lucrări să se fixeze un termen și ca aniversarea Ottiliei să determine grăbirea altora. Cei doi prieteni conlucrează acum bucuroși, deși fără vreo înțelegere expresă. Eduard e foarte mulțumit de faptul că, prin perceperea anticipată a ratelor, fondurile au fost realimentate ; întregul șantier înaintează cu cea mai mare rapiditate.

Căpitanul ar fi preferat acum să propună renunțarea totală la planul de transformare a celor trei iazuri într-un lac. Stăvilarul inferior trebuia întărit, cele intermediare înlăturate, și întregul proiect prezenta mai multe laturi serioase și delicate. Cele două lucrări, în măsura în care se legau una de alta, erau însă începute, și aci sosirea unui tânăr arhitect, fost elev al căpitanului, fu foarte bine venită. Parte prin angajarea unor meșteri destoinici, parte prin învoieli globale acolo unde erau posibile, el făcu lucrarea să avanseze și garantă siguranță și durabilitate întregii opere. Căpitanul se bucură în tăcere că în felul acesta plecarea lui nu va fi resimțită. Căci avea drept principiu să nu părăsească neterminată o treabă luată asupra sa, câtă vreme nu se vedea înlocuit în mod satisfăcător. Ba chiar îi disprețuia pe aceia care, pentru a-și face simțită plecarea, produc dinainte confuzie în jurul lor, dorind, ca egoiști fără educație, să distrugă ceea ce n-ar mai urma să fie dus mai departe de ei.

Se lucra astfel cu neîncetată rîvnă în vederea celebrării zilei de naștere a Ottiliei, fără a pomeni nimeni de acest lucru sau a și-l mărturisi cineva sincer. După ideile, deși lipsite de gelozie, ale Charlottei, oricum nu putea fi vorba de o adevărată sărbătoare. Tinerețea Ottiliei, situația ei, legătura ei cu familia nu o îndreptățeau să apară ca regină a unei zile. Iar Eduard nu voia să se vorbească despre aceasta, pentru că totul trebuia să pară că pornește de la sine, să surprindă și să facă plăcere în chip firesc.

Toți căzură, deci, tacit de acord asupra pretextului că, în ziua aceea, fără alt motiv festiv, avea să fie încheiată șarpanta casei de agrement, prilej cu care se putea anunța poporului, precum și prietenilor, o serbare.

Dar pasiunea lui Eduard era nemărginită. Cum rivnea s-o cîștige pentru sine pe Ottilia, el nu cunoștea nici o măsură în devotamentul pentru ea, în dărnicie, în făgăduieli. Pentru cele citeva daruri pe care voia să le ofere Ottiliei în ziua aceea, Charlotte îi făcuse sugestii cu mult prea meschine. Vorbi cu camerierul său, care-i îngrija garderoba și era în legături permanente cu diferiți comercianți și cu negustori de articole de modă ; acesta, căruia nu-i erau necunoscute nici darurile care fac mai multă plăcere, nici felul cel mai bun de a le prezenta, comandă îndată în oraș cufărașul cel mai încântător : îmbrăcat în marochin roșu, bătut în cuie de oțel și umplut cu daruri vrednice de un asemenea înveliș.

El îi mai făcu lui Eduard și o altă propunere. Exista în castel un mic foc de artificii a cărui aprindere fusese totdeauna uitată. Întărirea și lărgirea lui nu prezenta greutăți. Eduard își însuși de îndată ideea, și camerierul promise să se îngrijească de execuție. Planul trebuia să rămână secret.

În răstimp, pe măsură ce ziua se apropia, căpitanul luase măsurile de ordine pe care le socotea atît de necesare oriunde este invitată sau atrasă o mare mulțime de oameni. Luase chiar precauții stricte împotriva cerșitului și a altor incomodități care tulbură atmosfera plăcută a unei serbări.

În schimb, Eduard și confidentul lui se ocupau îndeosebi de focul de artificii. El urma să fie aprins pe iazul din mijloc, în fața marilor stejari ; societatea avea să se afle în partea cealaltă, sub platani, pentru a putea admira de la distanța necesară, în deplină siguranță și nestîrjenit, efectul, reflexele în apă și artificiile destinate să plutească arzînd chiar pe suprafața acesteia.

Eduard dispuse, de aceea, sub alt pretext, ca spațiul de sub platani să fie curățat de tufăriș, iarbă și mușchi ; abia acum mărăția copacilor, în înălțime cit și în grosime, ieși în evidență pe solul curățat. Acest rezultat îi procură lui Eduard cea mai mare bucurie. „I-am sădit cam pe timpul acesta. Cîtă vreme o fi trecut de atunci ?“ își spuse el. De îndată ce ajunse acasă, căută în vechiul jurnal, pe care tatăl său îl ținuse cu multă ordine, mai ales la țară. E drept că această plantare nu putea fi menționată în el, dar un alt eveniment domestic important, petrecut în aceeași zi și de care Eduard își aducea bine aminte trebuia neapărat să fie consemnat. Răsfoiește cîteva volume ; întâmplarea se găsește notată ; dar pe mare e uimirea, bucuria lui Eduard cînd observă cea mai extraordinară coincidență. Ziua, anul plantării acelor copaci este totodată ziua, anul nașterii Otiliei.

CAPITOLUL XV

În sfîrșit străluci pentru Eduard dimineața așteptată cu ardoare și rînd pe rînd sosiră numeroși oaspeți ; căci invitațiile fuseseră trimise pînă departe în împrejurimi și mulți dintre cei ce nu fuseseră de față la așezarea pietrei de temelie, despre care se povestiseră atîtea lucruri frumoase, nu voiau să piardă această a doua solemnitate.

Înainte de ospăț, își făcură apariția în curtea castelului dulgherii, însoțiți de o muzică și purtînd bogata lor cunună alcătuită din numeroase cercuri de frunziș și de flori ce se legănau, puse în trepte, unele deasupra altora. Ei își rostiră salutul și solictară de la sexul frumos, pentru împodobirea tradițională, basmale și panglici de mătase. În timp ce stăpînii stăteau la masă, ei își con-

tinuare chiuind procesiunea și, după ce se opriră un timp în sat și luară și acolo nu puține panglici de la femei și fete, ajunseră, în sfârșit, însoțiți și așteptați de o mare mulțime, pe culmea unde se înălța casa, cu șarpanta acoperișului încheiată.

După ospăț, Charlotte reținu citva timp toată societatea. Nu dorea un cortegiu solemn în toată regula și de aceea oaspeții se adunară în voie, în grupuri separate, fără considerații de rang și de ordine, la locul fixat. Charlotte rămase în urmă cu Ottilia, ceea ce nu schimbă în bine lucrurile; căci Ottilia sosind cu adevărat ultima, se iscă impresia că trimbițele și timpanele n-o așteptaseră decît pe ea, ca și cum serbarea nu trebuia să înceapă decît la sosirea ei.

Pentru a masca aspectul nefinisat al casei, ea fusese decorată arhitectural, după indicațiile căpitanului, cu crengi verzi și flori; însă, fără știrea acestuia, Eduard îl convinsese pe arhitect să înscrie cu flori data pe cornișă. Lucrul acesta putea să mai meargă, dar căpitanul mai sosise la timp ca să împiedice ca și numele Ottiliei să strălucească pe fronton. Știu să zădărnicească în chip dibaci această inițiativă și să îndepărteze literele de flori gata pregătite.

Cununa fusese fixată pe acoperiș și era vizibilă de departe. Panglicile și basmalele fluturau pestrițe în aer și un scurt discurs se pierdu, în cea mai mare parte, în vînt. Solemnitatea se terminase; pe terenul netezit și înconjurat de umbrare din fața clădirii urma acum să înceapă dansul. O chipeșă calfă de dulgher îi aduse lui Eduard o țărăncuță sprintenă și o invită la joc pe Ottilia, care stătea alături. Cele două perechi își găsiră repede imitatori și destul de curînd Eduard își schimbă partenera, o cuprinse pe Ottilia și făcu un tur cu ea. Tinerii de neam intrară voioși în dansul oamenilor simpli, în vreme ce vîrstnicii stăteau împrejur privind.

Pe urmă, înainte de împrăștierea asistenței spre felurite locuri de promenadă, se conveni ca, la apusul soarelui, toată lumea să se adune din nou lângă platani. Eduard sosi acolo cel dintii, rîndui totul și dădu instrucțiuni camerierului său, care avea să se ocupe lângă celălalt mal, împreună cu artificierul, de feericul spectacol.

Căpitanul observă fără plăcere pregătirile făcute; voia să-i atragă atenția lui Eduard asupra afluenței de spectatori la care trebuia să se aștepte, cînd acesta îl invită, cam tăios, să facă bine și să lase în sarcina lui această parte a serbării.

Poporul se și îmbulzea pe digurile teșite la capăt și despuiate de iarbă, unde terenul era accidentat și nesigur. Soarele scăpătă, se lăsă amurgul și, în așteptarea unui întuneric mai adînc, oaspeților de sub platani li se adușeră răcoritoare. Toți găseau că locul e incomparabil și se bucurau gîndind că, în viitor, se vor putea desfăta de aici cu vederea asupra unui lac întins, cu maluri de o asemenea varietate.

O seară liniștită, un calm desăvîrșit al aerului păreau prielnice serbării nocturne cînd, deodată, izbucniră țipete înfiorătoare. Bulgări mari se desprinseseră din dig, cîțiva oameni fură văzuți căzînd în apă. Pămîntul cedase sub îmbulzeala și tropăitul mulțimii care creștea neîncetat. Fiecare voise să-și asigure locul cel mai bun, și acum nimeni nu mai putea nici să înainteze, nici să se tragă înapoi.

Săriră toți în sus și alergară într-acolo, mai mult ca să privească decît pentru a acționa: și ce s-ar fi putut face acolo unde nimeni nu putea ajunge? Împreună cu cîțiva bărbați hotărîți, căpitanul se repezi, împinse imediat spre mal mulțimea de pe dig pentru a da mină liberă inimoșilor care se străduiau să scoată din apă pe cei ce se înecau. Curînd toată lumea fu din nou pe uscat prin propriile eforturi sau prin ale altora, cu excepția unui băiat care, prin sfortări peste măsură de înfricoșate,

în loc să se apropie, se depărtase de dig. Puterile păreau să-l părăsească ; doar cînd și cînd o mină ori un picior mai ieșiră la suprafață. Din nefericire, barca se afla în cealaltă parte a lacului, încărcată cu artificii. Nu putea fi golită decît anevoie, și ajutorul întîrzia. Căpitanul se hotărîse, își lepădă hainele ; toate privirile se îndreptară spre el și statura lui solidă, puternică, inspira tuturor încredere ; totuși un strigăt de uimire se ridică din mulțime cînd se aruncă în apă. Toți ochii îl urmăreau pe agilul înotător, care ajunsese curînd la băiat și-l readuse, dar ca și mort, pe dig.

În răstimp barca se apropie, căpitanul se sui în ea și se informă exact de la cei de față dacă în adevăr toți aceia care căzuseră în apă fuseseră salvați. Felcerul sosește și se îngrijește de băiatul socotit mort ; Charlotte i se alătură, rugîndu-l pe căpitan să se îngrijească numai de sine, să se întoarcă la castel și să-și schimbe îmbrăcămintea. El nu se poate hotări, pînă ce cîțiva oameni așezați, cu judecată, care au văzut lucrurile de aproape și au ajutat ei înșiși acțiunea de salvare îl asigură pe ce au mai sfînt că toți au fost scăpați.

Charlotte îl vede îndreptîndu-se spre casă, se gîndește că vinul, ceaiul și tot ce ar mai putea fi de trebuință e ținut sub cheie, că în asemenea împrejurări oamenii acționează, de obicei, pe dos ; își face în grabă loc prin lumea risipită sub platani ; Eduard e ocupat să-i convingă pe toți să rămînă ; are de gînd să dea în scurt timp semnalul și focul de artificii va începe ; Charlotte se apropie de el și-l roagă să amîne o distracție care acum n-ar mai fi la locul ei și care n-ar putea fi gustată într-un asemenea moment ; îi aduce aminte de obligația față de cel salvat și de salvatorul lui.

— Felcerul își va face datoria, răspunde Eduard. E înarmat cu tot ce-i trebuie, și amestecul nostru n-ar putea decît să-l stingherească.

Charlotte rămase la ideea ei și-i făcu semn Ottiliei, care se arătă îndată gata să plece. Eduard o prinse de mină și strigă :

— Nu vom încheia ziua aceasta la spital ! Ottilia e prea bună pentru meseria de soră de caritate. Chiar fără noi, aceia care par morți își vor veni în fire, iar cei vii se vor putea usca.

Charlotte tăcu și plecă. Unii o urmară pe ea, alții se luară după cei salvați ; dar pînă la urmă, nimeni nu voi să rămînă ultimul, așa că plecară cu toții. Eduard și Ottilia se treziră singuri sub platani. El nu renunță la hotărîrea de a rămîne, oricît de stăruitoare, de plină de teamă îl ruga ea să se întoarcă cu dinsa la castel.

— Nu, Ottilia ! exclamă el, extraordinarul nu se întîmplă pe drumurile. banale, netede. Întîmplarea neașteptată de astă-seară ne unește mai repede. Ești a mea ! Ți-am mai spus-o și am jurat-o atît de des ; n-o voi mai spune, nici n-o voi mai jura, acum se va-implini !

Barca se apropie venind de la celălalt mal. Era camerierul, care întrebă stingherit ce să facă acum cu focul de artificii.

— Aprindeți-l, îi strigă Eduard. Pentru tine singură a fost comandat, Ottilia, și acum singură îl vei și vedea ! Dă-mi voie să mă desfăt cu el șezînd lingă tine.

Cu tandră stăpînire se așeză lingă ea fără a o atinge.

Rachetele țîșniră în înalt, vîjiind, detunături bubuiră, stele se înălțară, bulgări luminoși șerpuiră și plesniră, sori se rotiră șuierînd, mai întîi izolați, apoi în pereche, apoi toți împreună și, tot mai puternic, unii după alții și toți laolaltă. Eduard, a cărui inimă ardea, urmărea cu o privire vie și mulțumită aceste apariții de foc. Pentru sufletul gîngăș și mișcat al Ottiliei, ivirea și dispariția lor zgomotoasă și scînteietoare era mai degrabă înfricoșătoare decît plăcută. Se rezemă sfioasă de Eduard,

căruia această apropiere, această încredere îi dădura sentimentul plinar că ea îi aparținea cu totul.

Îndată ce noaptea fu din nou stăpînă, luna răsări și lumină cărarea celor doi îndrăgostiți ce se înapoiau. Un om cu pălăria în mină le tăie drumul, cerînd de pomană, sub cuvînt că el fusese uitat în această zi de sărbătoare. Luna îi lumina obrazul și Eduard recunoscuse trăsăturile cerșetorului îndrăzneț care-l mai inoportunase. Dar, fericit cum era, el nu se putu minia și nici nu-și aduse aminte, că mai ales pentru ziua aceea cerșitul fusese sever interzis. Fără a se scotoci prea mult în buzunar, el îi dădu o monedă de aur. Ar fi fost gata să facă fericit pe oricine, căci propria sa fericire părea nemărginită.

În răstimp, acasă, totul reușise potrivit dorințelor. Activitatea felcerului, existența tuturor celor trebuitoare, ajutorul Charlottei, totul contribui ca băiatul să fie readus la viață. Oaspeții se împrăștiară, atît pentru a mai vedea de la distanță ceva din focul de artificii, cit și pentru a se înapoia, după atîtea întîmplări agitate, la tihna căminurilor lor.

Căpitanul, care își schimbase repede veșmintele, luase și el parte activă la îngrijirile necesare ; totul se liniștise și el se găsi singur cu Charlotte. Cu încrezătoare prietenie îi declară atunci că plecarea lui era iminentă. Charlotte trecuse prin atîtea în seara aceea, încît această dezvăluire făcu puțină impresie asupra ei ; văzuse cum prietenul ei se jertfise, cum salvase pe alții și fusese salvat el însuși. Aceste întîmplări miraculoase îi păreau să prevestească un viitor plin de semnificație, dar nu nefericit.

Eduard, care intră cu Ottilia, fu de asemenea înștiințat despre apropiata plecare a căpitanului. El bănuia că Charlotte avusese cunoștință înaintea lui despre acest fapt, dar era cu mult prea ocupat cu sine însuși și cu intențiile sale pentru a lua lucrul în nume de rău.

Dimpotrivă, află cu interes și mulțumire despre situația avantajoasă și onorabilă la care căpitanul urma să fie înaintat. Nestăpânite, dorințele sale tainice anticipau asupra evenimentelor. Îl și vedea pe căpitan unit cu Charlotte, iar pe sine cu Ottilia. Nu i s-ar fi putut face un dar mai frumos pentru această sărbătoare.

Dar, care nu fu uimirea Ottiliei când intră în camera ei și văzu minunatul cufăraș pe masă. Nu pregetă să-l deschidă. Acum toate lucrurile se înfățișau privirilor ei, atât de frumos împachetate și ordonate încît nu îndrăzni să le desfacă, ci abia să le ridice puțin. Muselina, batistul, mătasea, șalurile și dantelele se întreceau în finețe, gingășie și preț. Nu fuseseră uitate nici podoabele. Înțelese pe deplin intenția de a o înveșmînta, și nu numai o dată, din cap pînă-n picioare, dar totul era atât de prețios și de străin pentru ea, încît nu îndrăzneă să și-l însușească nici în gînd.

CAPITOLUL XVI

În dimineața următoare căpitanul dispăruse, lăsînd în urma lui o scrisoare de recunoștință către prietenii săi. Charlotte și dînsul își luaseră, pe jumătate, rămas bun, în puține cuvinte, încă în seara precedentă. Ea simțea că despărțirea va fi veșnică și o accepta cu resemnare; căci în a doua scrisoare a contelui, pe care căpitanul i-o comunică la sfîrșit, era vorba și de perspectiva unei căsătorii avantajoase; și, cu toate că el nu dădea nici o atenție acestui punct, ea socoti lucrul ca sigur de pe atunci și renunță pe deplin la prietenul ei.

În schimb, socotea că putea pretinde și de la alții efortul pe care și-l impusese sieși. Ceea ce nu fusese im-

posibil pentru ea, trebuia să fie posibil și altora. În acest spirit deschise conversația cu soțul ei, în chip cu atât mai sincer și mai încrezător, cu cât simțea că lucrul trebuia tranșat odată pentru totdeauna.

— Prietenul nostru ne-a părăsit, spuse ea : iată-ne din nou unul în fața celuilalt, ca înainte ; și n-ar atârna, desigur, decît de noi ca să ne întoarcem din nou cu totul la vechea situație.

Eduard, care nu auzea decît ceea ce venea în sprîjinul pasiunii sale, crezu că Charlotte voia să înțeleagă prin aceste cuvinte fosta lor văduvie și să-l facă, deși imprecis, să spere într-un divorț. El răspunse de aceea cu un zîmbet :

— De ce nu ? N-ar fi nevoie decît să ne înțelegem.

Se simți deci foarte dezamăgit cînd Charlotte continuă.

— Tot astfel, ca s-o aducem pe Ottilia în altă situație, n-avem acum decît de ales, căci se prezintă îndoita ocazie de a-i asigura condiții de viață care sînt de dorit pentru ea. Se poate întoarce la pension, întrucît fiica mea s-a mutat la sora bunicii ei ; poate fi primită de asemenea într-o familie cu vază, pentru a se bucura împreună cu fiica unică de toate avantajele unei educații conforme rangului ei.

— Dar Ottilia a fost atît de răsfățată în prietenoasa noastră companie, răspunse Eduard cu destulă stăpînire de sine, încît, desigur, o alta ar putea cu greu să-i convină.

— Ne-am răsfățat cu toții, spuse Charlotte, și tu nu cel din urmă. A sosit însă o vreme care ne invită să ne dezmeticim, care ne îndeamnă serios să ne gîndim la ce e mai bine pentru toți membrii micului nostru cerc și să nu refuzăm un sacrificiu, oricare ar fi el.

— Găsesc cel puțin, replică Eduard, că n-ar fi echitabil ca Ottilia să fie jertfită, și asta e ceea ce s-ar putea întîmpla dacă am arunca-o acum printre străini. Pe căpitan, soarta lui fericită a venit să-l caute aici ; îl putem

lăsa să piece, pe deplin liniștiți și chiar cu bucurie. Dar cine știe ce o așteaptă pe Ottilia ? De ce să ne pripim ?

— Ceea ce ne așteaptă pe noi e destul de clar, ripostă Charlotte cu oarecare emoție ; și cum avea intenția să se explice odată pentru totdeauna, ea urmă : O iubești pe Ottilia, ești tot mai legat de ea. Înclinația și pasiunea iau naștere și se hrănesc și la dînsa. De ce n-am exprima prin cuvinte ceea ce fiecare ceas ne destăinuiește și ne mărturisește ? Să nu avem oare atîta prudență, încît să ne întrebăm la ce va duce asta ?

— Chiar dacă nu e cu puțință a da un răspuns imediat la această întrebare, replică Eduard, care se stăpînea, se poate totuși afirma că tocmai atunci cînd nu poți spune din capul locului ce va ieși dintr-un lucru, te hotărăști mai ușor să aștepti întîi ce te va învăța viitorul.

— Pentru a face preziceri aici, răspunse Charlotte, nu e, desigur, nevoie de prea multă înțelepciune, și ceea ce se poate spune, oricum, pe loc, este că noi amîndoi nu mai sîntem destul de tineri ca să ne îndreptăm orbește într-acolo unde n-am voi sau n-ar trebui să ajungem. Nimeni nu ne mai poate purta de grijă ; trebuie să ne fim propriii noștri prieteni, proprii noștri preceptori. Nimeni nu se așteaptă să ne vadă căzînd în excесе, nimeni nu se așteaptă să ne găsească blamabili sau ridicoli.

— Poți oare să-mi iei în nume de rău, spuse Eduard, incapabil să răspundă limbajului deschis și sincer al soției sale, poți să-mi reproșezi dacă fericirea Ottiliei îmi stă pe inimă ? Și nu fericirea viitoare, care totdeauna scapă socotelilor noastre, ci fericirea ei prezentă ? Închipuiește-ți sincer și fără aluzii, pe Ottilia smulsă din compania noastră și dată pe mîna unor străini ! Eu cel puțin nu mă simt în stare de destulă cruzime ca să-i impun o asemenea schimbare.

Charlotte deslusea prea bine hotărîrea ce se ascunde în spatele prefăcătoriei soțului ei. Abia acum simți cit

de mult se depărtase el de dinsa. Cu o oarecare emoție ea exclamă :

— Oare Ottilia poate fi fericită dacă ne dezbină, dacă îmi răpește un soț, iar copiilor săi un tată ?

— Copiilor noștri, aș zice, nu trebuie să le purtăm grija, spuse Eduard zîmbitor și rece ; dar adăugă puțin mai amabil : De ce să ne gîndim numaidecît la extremă ?

— Extrema este prea aproape de pasiune, observă Charlotte. Nu respinge, cît mai e timp, sfatul cel bun, ajutorul pe care ni-l ofer nouă amîndurora. În situațiile tulburi trebuie să acționeze și să ajute acela care vede cel mai limpede. De astă dată, eu sînt aceea. Iubitul, scumpul meu Eduard, nu te împotrivi intențiilor mele ! Poți oare să-mi ceri să renunț atît de ușor la fericirea mea legitim cîștigată, la cele mai curate drepturi, la tine ?

— Cine spune asta ? întrebă Eduard cu oarecare jenă.

— Tu însuși, îi ripostă Charlotte. Vrînd s-o ții pe Ottilia aproape de tine nu admiți oare tot ce trebuie să rezulte de aici ? Nu vreau să te silesc ; dar dacă nu ești în stare să te învingi, nu vei putea cel puțin să te minți multă vreme.

Eduard simțea cîtă dreptate are ea. Un cuvînt rostit este teribil dacă exprimă dintr-o dată cea ce inima și-a îngăduit multă vreme ; și, ca să se sustragă, măcar pentru moment, el răspunse :

— Nici nu vîd încă limpede ce anume ai de gînd.

— Intenția mea era, răspunse Charlotte, să chibzuiesc împreună cu tine asupra celor două propuneri. Amîndouă au multe avantaje. Pensionul ar fi cel mai potrivit pentru Ottilia, dacă iau în considerație starea prezentă a fetei. Cealaltă situație, mai însemnată și mai de perspectivă, promite însă mai mult, dacă mă gîndesc la viitorul ei.

Explică apoi în amănunt soțului ei cele două situații și încheie cu aceste cuvinte :

— În ce mă privește, aș prefera casa acelei doamne pensionului, și aceasta din mai multe motive, dar mai ales

pentru că n-aş vrea să sporesc înclinaţia, poate chiar pasiunea tînărului a cărui inimă Ottilia a cucerit-o acolo. Eduard dădu impresia că o aprobă, dar numai pentru a obţine un răgaz. Charlotte, care urmărea să facă un pas hotărîtor, se folosi imediat de faptul că Eduard nu o contrazicea direct, spre a fixa plecarea Ottiliei, pe care, dealtfel, o şi pregătise în secret, pentru zilele următoare.

Eduard se înfioră ; se socotea trădat, şi limbajul drăgăstos al soţiei sale îi păru nesocotit, artificial şi premeditat pentru a-l despărţi pe veci de fericirea lui. Avu aerul că lasă întreaga afacere în seama ei, dar în sinea lui hotărîrea era luată. Pentru a găsi răgaz să mai răsufle, pentru a înlătura nenorocirea iminentă, incalculabilă, a îndepărtării Ottiliei, el se decise a-şi părăsi casa, dar nu cu totul fără prevenirea Charlottei pe care se pricepu, însă, s-o amăgească printr-o introducere, făcînd-o să creadă că nu dorea să fie de faţă la plecarea Ottiliei, ba chiar că, din acel moment, nu voia s-o mai vadă. Charlotte, care socotea că obţinuse cîştig de cauză, îi dădu tot sprijinul. El îşi comandă caii, dădu camerierului indicaţiunile necesare asupra lucrurilor pe care urma să le împacheteze şi asupra felului cum avea să-l urmeze ; şi, cînd fu cu piciorul ca şi pus în şea, el se aşeză şi scrisse :

Eduard către Charlotte :

„Fie că răul ce s-a abătut peste noi, scumpa mea, este remediabil, fie că nu — simt doar un singur lucru : ca să nu deznădăjduiesc chiar în clipa aceasta, trebuie să găsesc un răgaz pentru mine, pentru noi toţi. Jertfindu-mă, am dreptul să pretind. Părăsesc casa mea şi nu mă voi întoarce în ea decît în împrejurări mai favorabile, mai liniştite. În răstimp, o vei stăpîni tu, însă cu Ottilia. Vreau s-o ştiu lîngă tine, nu printre străini. Ai grijă de ea, poartă-te cu ea ca altădată, ca pînă acum, şi chiar din ce în ce mai afectuos, mai prietenos, mai tandru.

Făgăduiesc că nu voi căuta nici o legătură secretă cu Ottilia. Lăsați-mă, mai degrabă, cităva vreme cu totul în necunoștință de felul cum trăiți ; îmi voi închipui că totul merge cum nu se poate mai bine. Gîndiți la fel și despre mine. Un singur lucru te rog în chipul cel mai stăruitor, cel mai viu : să nu faci nici o încercare de a o instala pe Ottilia în vreun alt loc, de a o așeza în alte condiții de viață. În afara castelului tău, a parcului tău, încredințată unor oameni străini, ea îmi va aparține și voi păstra-o pentru mine. Dacă însă îmi vei respecta înclinația, dorințele, durerile, dacă îmi vei menaja iluzia, nădejdlile, nu mă voi împotrivi vindecării, în cazul că ea mi se oferă.“

Această ultimă frază izvorî din vîrful penei, nu din inimă. Și cînd o văzu așternută pe hîrtie, porni să plîngă amarnic. Trebuia, într-un fel sau altul, să renunțe la fericirea, și chiar la nefericirea, de a o iubi pe Ottilia ! Abia acum își dădu seama de ceea ce făcea. Se depărta fără a ști ce putea rezulta de aici. Urma să n-o mai vadă, cel puțin deocamdată ; dar ce siguranță putea să aibă că o va revedea vreodată ? Scrisoarea însă era scrisă ; caii așteptau în fața porții ; trebuia să se teamă clipă de clipă de a o zări cumva pe Ottilia și de a-și vedea, totodată, pe loc, zădărnicită hotărîrea. Își recîștigă stăpînirea de sine ; se gîndi că-i va fi totuși posibil să se întoarcă în orice moment și să se apropie, tocmai prin îndepărtare, de dorințele sale. O vedea, dimpotrivă, pe Ottilia izgonită din casă, dacă el ar rămîne. Pecetlui scrisoarea, coborî în grabă scara și sări pe cal.

Cînd trecu prin fața hanului, îl văzu sub umbrar pe cerșetorul față de care fusese atît de darnic în ajun. Acesta ședea tihnit luîndu-și masa de prînz, se ridică în picioare și se înclină respectuos, ba chiar cu venerație în fața lui Eduard. Aceeași siluetă îi apăruse în seara precedentă, cînd o ducea de braț pe Ottilia ; acum ea îi aducea dure-

ros aminte de ceasul cel mai fericit al vieții sale. Sufărința lui crescuse ; sentimentul că lăsa în urmă toate acestea îi era insuportabil ; își aruncă încă o dată privirea asupra cerșetorului exclamînd : „O, cît de vrednic ești de a fi invidiat ! Poți încă să te bucuri de pomana de aseară, eu însă nu mă mai bucur de fericirea de ieri !“

CAPITOLUL XVII

Otilia se apropie de fereastră cînd auzi pe cineva plecînd călare și-l mai putu zări din spate pe Eduard. I se păru chiar că el părăsea casa fără s-o fi văzut, fără să-i fi adresat un salut matinal. Fu cuprinsă de neliniște și căzu tot mai mult pe gînduri cînd Charlotte o luă cu dînsa într-o lungă plimbare și-i vorbi despre tot felul de lucruri, evitînd însă, cu intenție pe cît se pare, de a pomeni ceva despre soțul ei. Îndoit fu deci surprinsă, la întoarcere, văzînd că masa era pusă numai pentru două persoane.

Nu renunțăm ușor la deprinderi ce par neînsemnate, dar abia în împrejurări grave resimțim dureros o asemenea privațiune. Eduard și căpitanul lipseau. Pentru prima dată, de multă vreme încoace, Charlotte dăduse ea însăși dispozițiile pentru masă și Otilia se simți ca și cum ar fi fost destituită. Cele două femei erau așezate una în fața celeilalte ; Charlotte vorbea cu totul degajat despre angajarea căpitanului și despre slaba ei speranță de a-l revedea. Singura consolare a Otiliei, în situația în care se găsea, era aceea de a putea crede că Eduard, pentru a-l mai însoți pe prietenul său o bucată de drum, plecase călare ca să-l ajungă din urmă.

Cînd se ridică însă de la masă, ele văzură sub fereastră berlina lui Eduard, și, cînd Charlotte întrebă, oarecum

nemulțumită, cine poruncise să fie trasă acolo, i se răspunse că dispoziția fusese dată de camerier, care dorea să mai încarce în ea unele bagaje. Ottilia avu nevoie de întreaga ei putere de stăpânire pentru a-și ascunde uimirea și durerea.

Camerierul intră și mai ceru câteva obiecte : o ceașcă a stăpînului său, câteva linguri de argint și altele, care, în mintea Ottiliei, păreau să anunțe o călătorie în locuri mai depărtate, o absență prelungită. Charlotte respinse foarte sec cererea camerierului, arătîndu-i că nu înțelege ce vrea să spună, de vreme ce avea el însuși în păstrare tot ce-l privea pe stăpînul său. Istetul slujitor, care nu urmărea, de fapt, decît să poată vorbi cu Ottilia și s-o facă să iasă în acest scop, sub un pretext oarecare, din cameră, se pricepu să se scuze și să stăruie în cererea pe care Ottilia dorea chiar să i-o îndeplinească. Însă Charlotte refuzînd, camerierul se văzu obligat să se retragă, și berlina porni.

Fu un moment teribil pentru Ottilia. Nu înțelegea, nu pricepea ; dar că Eduard îi era răpit pentru multă vreme, asta o simțea bine. Charlotte îi înțelese starea și o lăsă singură. Nu îndrăznim să descriem durerea ei, lacrimile ei ; suferea imens. Se ruga lui Dumnezeu s-o ajute măcar să treacă peste ziua aceasta ; îndură ziua și noaptea și, cînd își veni în fire, nu se mai recunosc pe ea însăși.

Nu se consolase, nu se resemnase, dar se mai afla aici, după o atît de mare pierdere, și o așteptau încercări și mai grele. Prima ei grijă, cînd se regăsi, fu aceea că, după depărtarea celor doi bărbați, ar putea fi îndepărtată și ea. Nu bănuia nimic despre amenințările lui Eduard, datorită cărora îi era asigurată rămînerea lîngă Charlotte; dar purtarea acesteia o liniștea întrucitva. Charlotte se străduia să-i găsească ocupații bieteii copile și nu se despărțea de ea decît rar, cu părere de rău, și cu toate că știa bine că împotriva unei pasiuni violente nu poți face

mare lucru prin cuvinte, ea cunoștea totuși puterea reflecției, a conștiinței și aduse, de aceea, o varietate de subiecte în discuție, între ea și Ottilia.

Îi aduse, astfel, acesteia o mare mîngîiere cînd, într-un moment favorabil, formulă cu chibzuință și intenție această înțeleaptă judecată :

— Ce vie, spuse ea, este recunoștința aceloră pe care-i ajutăm cu calm să iasă din încurcăturile datorate pasiunii ! Să intervenim cu bucurie și vioiciune în treburile pe care bărbații le-au lăsat neterminate în urmă ; ne vom pregăti astfel cele mai frumoase perspective pentru momentul cînd se vor întoarce, păstrînd și îmbunătățind prin moderația noastră ceea ce firea lor impetuoasă și nerăbdătoare ar putea să distrugă.

— Pentru că vorbești de moderație, draga mea mătușă, răspunse Ottilia, nu pot să ascund că-mi vine în minte necumpătarea bărbaților, mai ales în ce privește vinul. De cîte ori nu m-am întristat și nu m-am înfricoșat cînd a trebuit să observ că inteligența clară, înțelepciunea, delicatețea, grația și amabilitatea se pierdeau, fie chiar pentru cîteva ceasuri și că adesea în locul întregului bine pe care un bărbat valoros îl poate da la iveală și oferi, amenința să survină răul și confuzia. Cît de des se pot naște de aici hotărîri brutale !

Charlotte îi dădu dreptate, dar nu prelungi conversația, deoarece simțea prea bine că și aici Ottilia nu se gîndea iarăși decît la Eduard, care, ce-i drept, nu în mod obișnuit, totuși mai des decît ar fi fost de dorit, căuta să-și stimuleze plăcerea, volubilitatea, activitatea, prin consum de vin, dacă se ivea ocazia.

Dacă la acea reflecție a Charlottei, Ottilia și-i putuse rechema în minte pe bărbați, și îndeosebi pe Eduard, ea fu cu atît mai izbită atunci cînd Charlotte îi vorbi despre o apropiată căsătorie a căpitanului ca de un lucru foarte cunoscut și sigur, fapt prin care totul căpăta un alt aspect decît își putuse închipui ea după asigurările anterioare

ale lui Eduard. Toate acestea sporiră atenția Ottiliei față de orice declarație, orice semn, orice acțiune, orice demers al Charlottei. Fără să știe, Ottilia devenise perspicace, clarvăzătoare, bănuitoare.

Charlotte însă pătrundea în amănunt tot ceea ce-o înconjura, cu o privire ageră și acționa în toate cu îndemânarea ei lucidă, silind-o neîncetat pe Ottilia să ia parte. Ea reduse fără șovăială cheltuielile gospodăriei și, privind bine lucrurile, considera acele întâmplări pătimase ca un fel de hotărîre fericită a destinului. Căci, pe calea urmată pînă atunci, s-ar fi întrecut ușor orice măsură și, fără o revenire la timp, starea înfloritoare a unor bunuri îmbelșugate, daruri ale norocului, ar fi fost, dacă nu distrusă, desigur zdruncinată printr-o viață și agitație nechibzuită.

Ceea ce era în plină desfășurare din lucrările de amenajare a parcului nu fu întrerupt. Dimpotrivă, ea puse să fie continuat tot ce urma să servească drept bază unor dezvoltări viitoare ; dar nici aici nu merse departe. Trebuia ca, la întoarcere, soțul ei să mai poată găsi destule ocupații plăcute.

În privința acestor lucrări și proiecte, ea nu putu lăuda îndeajuns felul de a proceda al arhitectului. În scurt timp, lacul se desfășură în toată întinderea, în fața privirilor ei, iar malurile noi formate fură acoperite în chip grațios și variat cu plante și gazon. La noua casă toată munca brută fu terminată, executîndu-se de asemenea, tot ce era necesar pentru conservare ; după aceea, Charlotte opri lucrările la punctul de la care puteau fi reluate cu plăcere. Era tot timpul calmă și senină ; Ottilia, în schimb, doar părea astfel, căci ea nu vedea în toate acestea decît simptome din care se putea deduce dacă Eduard era așteptat sau nu în viitorul apropiat. N-o interesa nimic din tot ce se petrecea, în afara acestei considerații.

Văzu, de aceea, un semn favorabil într-o inițiativă pentru care fură adunați băieții din sat și care avea drept scop să păstreze mereu curățenia în parcul acum foarte întins. Încă Eduard avusese această idee. Se confecționă pentru băieți un fel de uniformă veselă, pe care o îmbrăcau în orele dinspre asfințit, după ce se spălaseră și se curățaseră cu grijă. Vestiarul era în castel; supravegherea lui fu încredințată celui mai înțeleghător și mai conștiincios dintre băieți; arhitectul conducea totul și, pe nesimțite, băieții câștigaseră cu toții o anumită îndeminare. Se găsisă în ei o mână de lucru ușor de dresat și își îndeplineau sarcinile nu fără un fel de unitate în mișcări. Desigur, cînd defilau cu săpăligele, răzușurile, greblele, hîrlețele, tîrnăcoapele și tîrnurile, cînd alții îi urmau cu coșuri, pentru a aduna buruienile și pietrele, iar alții, în sfîrșit, trăgeau după ei marele tăvălug de fier — ei formau un frumos și îmbucurător cortegiu, după care arhitectul desenă, în carnetul său de schițe, o plăcuță suită de atitudini și munci pentru friza unui pavilion de grădină; Otilia, dimpotrivă, nu vedea în această procesiune decît un fel de paradă menită să salute în curînd întoarcerea stăpînului casei.

Ea prinse astfel curajul și dorința vie de a-l primi cu ceva asemănător. Se făcuse de mult încercarea de a încuraja fetele din sat la cusut, la împletit, la tors și la alte lucrări femeiești. Aceste frumoase indeletniciri luaseră și ele avînt odată cu măsurile pentru curățirea și frumusețea satului. Otilia participase mereu la acea acțiune, dar mai mult întîmplător, după ocazie și dispoziție. Acum se gîndi s-o facă în chip mai deplin și mai susținut. Dar un cîrd de fete nu poate fi perfect armonizat, așa cum se întîmplă cu băieții. Ea se conduse după bunul ei simț și, fără să-și dea bine seama, nu căută decît să insufle fiecărei fete atașament față de casă, de părinți și de frați. Lucrul îi reuși cu multe dintre ele. Numai despre o mică fetișcană foarte vioaie, familia se plîngea că e lip-

sită de indeminare, și că, hotărît, nu vrea să facă nici o treabă în casă. Ottilia n-o putu privi cu ochi răi pe această fată, care față de dînsa se arăta deosebit de prietenoasă. I se atașa, umbla și alerga lîngă dînsa, cînd îi dădea voie. Atunci era activă, voioasă, neobosită. Pentru această copilă supunerea față de o stăpînă frumoasă părea să fie o necesitate. La început, Ottilia suportă compania fetei; apoi simți ea însăși o înclinație pentru aceasta; în cele din urmă, nu se mai despărțiră și Nanny își însoți peste tot stăpîna.

Aceasta apuca adesea drumul spre grădină și se bucură s-o vadă prosperînd. Vremea căpșunilor și a cireșelor se apropia de sfîrșit, dar Nanny le savura cu deosebire pe cele tirzii. Cît despre celelalte fructe, care promiteau o recoltă atît de îmbelșugată pentru toamnă, grădinarul se gîndea mereu la stăpînul său, și niciodată fără a-i dori întorcerea. Ottiliei îi plăcea să-l asculte pe bunul bătrîn. Își stăpînea pe deplin meseria și nu înceta să-i vorbească despre Eduard.

Cînd Ottilia constată cu bucurie că altoaiele din acea primăvară prinseseră atît de bine, grădinarul răspunse îngîndurat :

— Doresc numai ca bunul meu stăpîn să simtă multă plăcere observînd acest lucru. Dacă ar fi aici la toamnă, ar putea să vadă ce soiuri alese se mai găsesc încă în vechea grădină a castelului, de pe vremea răposatului său părinte. Domnii de la pepiniere sînt astăzi mai puțin vrednici de încredere decît erau odinioară călugării cartuzieni ¹. În cataloage găsești, ce-i drept, numai nume ce sună frumos. Altoiești, ai grijă să crească, și cînd, în sfîrșit, apar fructele, nu merită să ai în grădină asemenea pomi.

Însă lucrul de care credinciosul servitor întreba cel mai des, aproape ori de cîte ori o vedea pe Ottilia, era

¹ Aluzie la pepinierele, vestite pe atunci, ale călugărilor cartuzieni de la Vauvert, în sudul Franței (n. t.).

întoarcerea stăpînului și data ei. Și cum Ottilia nu-i putea răspunde, bietul om lăsa să se înțeleagă, nu fără o oarecare mîhnire, convingerea lui că nu i se dă încredere ; și sentimentul propriei neștiințe, care-i era, altfel, puternic revelat, devenea pentru ea apăsător. Totuși nu se putea despărți de aceste răzoare și brazde. Ceea ce semănaseră în parte împreună, ceea ce sădiseră era acum în plină înflorire și abia dacă mai avea nevoie de îngrijire, afară de udat, de care Nanny era totdeauna gata să se ocupe. Cu cîtă emoție privea Ottilia florile mai tîrzii, abia bănuite acum, și a căror strălucire și bogăție aveau să apară, în toată splendoarea lor, mai spre toamnă și să-i exprime lui Eduard, la aniversarea a cărei sărbătorire ea și-o promitea uneori, toată dragostea și recunoștința ei. Dar nu întotdeauna nădejdea de a vedea această sărbătoare era la fel de vie. Îndoiala și grija asaltau mereu cu șoaptele lor sufletul preabunei fete.

O armonie adevărată și sinceră cu Charlotte era de bună seamă cu neputință de restabilit, căci situația celor două femei era, firește, foarte diferită. Dacă totul răminea ca mai înainte, dacă lucrurile reintrau pe făgașul legitimității, Charlotte cîștiga fericirea prezentă și pentru ea se deschidea chiar o perspectivă de viitor luminoasă ; Ottilia, dimpotrivă, pierdea totul, da, se poate spune totul ; căci pentru prima oară ea găsise în Eduard viață și bucurie, iar în situația ei de acum simțea un gol nemărginit, despre care abia dacă bănuise ceva mai înainte. În adevăr, o inimă care caută simte bine că-i lipsește ceva ; dar o inimă care a pierdut, simte în ea vidul. Nostalgia se transformă în nemulțumire și nerăbdare și, într-o astfel de stare, un suflet de femeie, obișnuit să aștepte și să rabde, dorește să-și iasă din propriile margini, să devină activ, să întreprindă și să împlinească ceva și în interesul fericirii sale.

Ottilia nu renunțase la Eduard. Cum ar fi putut ea să renunțe, deși Charlotte, cu destulă prudență și impo-

triva propriei ei convingeri, socotea lucrul acesta realizat și privea ca stabilit faptul că între soțul ei și Ottilia sînt posibile raporturi de calmă amicie ? Dar, de cîte ori aceasta din urmă, după ce se încuia în camera ei, nu stătea, noaptea, în genunchi în fața cufărașului deschis, contemplînd darurile de la aniversare, din care nu folosisese, nu tăiasse, nu-și lucrase încă nimic ! De cîte ori biata copilă nu ieșea, odată cu răsăritul soarelui, din casa unde își găsisse înainte fericirea deplină, alergînd afară, în cîmpul deschis, care altă dată n-o atrăgea ! Nu-i plăcea să rămînă nici pe pămîntul tare. Sărea în barcă și vislea pînă în mijlocul lacului ; apoi scotea la iveală o carte de călătorii, se lăsa legănată de mișcarea undelor, citea, se visa rătăcind în locuri străine și-l regăsea totdeauna acolo pe prietenul ei ; rămăsese încă aproape de inima lui, ca și el de a ei.

CAPITOLUL XVIII

Că bărbatul acela curios, neostenit, cu care am făcut cunoștință mai înainte, Mittler, după ce prinsese de veste despre conflictul ce se iscase între acești prieteni, era dispus să-și dovedească cu acest prilej prietenia și dibăcia, deși nici una din părți nu apelase încă la ajutorul lui, e ușor de închipuit. I se păru însă nimerit să mai aștepte cîtva timp, căci știa prea bine că, la încurcături sentimentale, este mai greu să vii în ajutor oamenilor instruiți decît celor simpli. Îi lăsă deci o bucată de vreme în voia lor ; pînă la urmă însă, nu putu să mai rabde și se grăbi să-l caute pe Eduard, a cărui urmă o și descoperise.

Drumul îl duse într-o vale plăcută, printre ale cărei pajiști de un verde fermecător, cu copaci deși, apele

abundente ale unui pîrîu veşnic viu cînd şerpuiau, cînd se rostogoleau vuind. Pe pantele line se întindeau cîmpuri fertile şi livezi bine îngrijite. Satele erau destul de rare, totul avea un aer tihnit, şi fiecare colţ părea, dacă nu cu totul demn de a fi pictat, înzestrat din belşug cu toate cele trebuitoare vieţii.

O fermă bine întreţinută, cu o casă de locuit curată şi modestă, înconjurată de grădini, îi atrase în sfîrşit privirea. Bănuî că acolo se afla reşedinţa actuală a lui Eduard şi nu se înşela.

Despre acest prieten singuratic, tot ce putem spune este că se lăsa în tăcere cu totul pradă pasiunii sale, făurind diferite planuri şi nutrind tot felul de speranţe. Nu se putea minţi : dorea s-o vadă aici pe Ottilia, dorea s-o atragă în acest loc şi nu se dădea în lături să lege de această dorinţă gînduri îngăduite sau mai puţin îngăduite. Apoi imaginaţia lui oscila între toate posibilităţile. Dacă n-o putea avea aici, pentru a fi în chip legitim a lui, voia cel puţin să-i asigure proprietatea acestei moşii. Aici avea ea să trăiască pentru sine, liniştită, independentă, să fie fericită şi poate chiar — aşa vedea el cînd imaginaţia lui chinuitoare îl ducea şi mai departe — să cunoască această fericire cu un altul.

Astfel zilele i se scurgeau într-o veşnică mişcare între speranţă şi durere, între lacrimi şi seninătate, între năzuinţe, pregătiri şi deznădejde. Apariţia lui Mittler nu-l surprinsese. Aşteptase de mult sosirea lui şi, de aceea, pentru el era pe jumătate binevenită. Crezîndu-l trimis de Charlotte, se şi pregătise pentru tot felul de scuze şi amînări, iar apoi pentru propuneri mai hotărîtoare ; sperînd însă, pe de altă parte, să afle de la el ceva despre Ottilia, Mittler îi apărî tot atît de plăcut ca un trimis al cerului. De aceea Eduard fu dezamăgit şi indispus cînd află că Mittler nu venea din partea Charlottei, ci din propria sa iniţiativă. Inima i se închise şi, la început,

conversația nu putu să se lege. Dar Mittler știa prea bine că un suflet stăpînit de iubire simte nevoia imperioasă de a se exprima, de a destăinui unui prieten ce se petrece într-însul și acceptă deci, după un schimb de replici, să iasă, de astă dată, din rolul său obișnuit și să joace, în locul mijlocitorului, pe confident.

Cînd îl dojeni apoi în chip amical pe Eduard pentru viața singuratică pe care o ducea, acesta răspunse :

— O ! nici n-aș putea să-mi petrec mai plăcut timpul. Sînt totdeauna absorbit de ea, totdeauna în apropierea ei. Am avantajul neprețuit de a-mi putea închipui unde se află Ottilia, pe unde trece, unde se oprește, unde se odihnește. O văd în fața mea lucrînd și purtîndu-se ca de obicei, făcînd și începînd, firește, totdeauna ceea ce mă satisface mai mult. Dar nu mă opresc aici ; oare cum aș putea fi fericit departe de ea ? Imaginația mea pune la cale ceea ce ar trebui să facă Ottilia ca să se apropie de mine. Scriu în numele ei scrisori duioase, intime, adresate mie ; îi răspund și păstrez filele alături. Am promis că nu voi face nici un pas către ea, și mă voi ține de cuvînt. Dar ce o leagă pe dînsa, împiedicînd-o să se întoarcă spre mine ? A avut oare Charlotte cruzimea să-i ceară făgăduiala și jurămîntul că nu-mi va scrie, că nu-mi va da vești despre sine ? E natural, e verosimil și totuși mi se pare nemaiauzit, de neîndurat. Dacă mă iubește, așa cum cred, așa cum știu, de ce nu îndrăznește să fugă și să se arunce în brațele mele ? Ar trebui, gîndesc uneori, ar putea s-o facă. Cînd aud o mișcare la intrare, îmi îndrept privirea spre ușă. Va intra ! cuget, nădăjduiesc atunci. Ah, și cum posibilul este imposibil, îmi închipui că imposibilul trebuie să devină posibil. Noaptea, cînd mă deștept, cînd lampa răspîndește o licărire nesigură în odaia de dormit, imaginea, năluca, o slabă umbră a ei ar trebui să treacă plutînd, să se apropie, să mă cuprindă,

măcar o clipă, pentru ca să am oarecum încredințarea că se gîndește la mine, că este a mea.

O singură bucurie îmi mai rămîne. Cînd eram aproape de ea, n-o visam niciodată ; acum însă, cînd sîntem departe unul de altul, sîntem uniți în vis ; și, lucru destul de ciudat, abia acum, de cînd am cunoscut aici, în împrejurimi, alte persoane amabile, chipul ei îmi apare în vis ca și cum ar vrea să-mi spună : „N-ai decît să te uiți și în dreapta și în stînga, tot nu vei găsi nimic mai frumos și mai scump decît mine “ ! Și astfel imaginea ei pătrunde în toate visele mele. Tot ce mi se întîmplă cu ea se întîrește și se suprapune. Uneori semnăm un contract : iată scrisul ei și al meu, numele ei și al meu ; ele se șterg unul pe altul, se împletesc între ele. Aceste jonglerii îmbătătoare ale imaginației nu sînt însă lipsite de dureri. Cîteodată ea săvîrșește ceva care jignește ideea pură ce o am despre ea ; abia atunci, îngrijorat peste orice închipuire, simt cît de mult o iubesc. Alțori, mă provoacă, cu totul împotriva felului ei de a fi, și mă chinuiește ; dar chipul ei se transformă de îndată, frumosul, ingerescul ei obrăzor rotund se alungește ; e o altă femeie. Eu însă sînt tot chinuit, nesatisfăcut și zdruncinat.

Nu zîmbi, dragă Mittler, sau poți să și zîmbești ! Nu mi-e rușine de acest atașament, de această înclinație nebunească, turbată, dacă vrei. Nu, n-am iubit încă niciodată, aflu abia acum ce înseamnă să iubești. Pînă acum totul în viața mea a fost doar preludiu, doar așteptare, doar divertisment, doar vreme pierdută, pînă ce am cunoscut-o, pînă ce am iubit-o, am iubit-o pe deplin și cu adevărat. Mi s-a reproșat, nu chiar în față, dar desigur la spate, că în cele mai multe treburi nu sînt decît un nepriceput, un cîrpaci. Se poate ; dar nu găsisem încă tărîmul pe care să mă pot arăta meșter. Vreau să-l văd pe acela care mă întrece în darul de a iubi. Este, ce-i drept, un dar jalnic,

bogat în lacrimi și în dureri ; dar îl găsesc atît de inerent firii mele, atît de propriu mie, încît cu greu voi renunța vreodată la el.

Prin aceste declarații aprinse, pornite din inimă, Eduard se ușurase desigur, dar totodată fiecare trăsătură a straniei sale situații îi apăruse brusc atît de limpede înaintea ochilor, încît, copleșit de durerosul conflict lăuntric, izbucni în plîns, și lacrimile-i curseră cu atît mai bogate cu cît destăinuirile îi muiaseră inima.

Mittler, care putea cu atît mai puțin să dezmință firea sa iute, judecata sa neînduplecată, cu cît se vedea aruncat mai departe de scopul călătoriei sale prin această izbucnire dureroasă a pasiunii lui Eduard, își exprimă sincer și brutal dezaprobarea. Eduard, spunea el, ar trebui să-și vină în fire, să se gîndească la ceea ce datorește demnității sale de bărbat, să nu uite că este spre cea mai mare cinste a omului să se stăpînească în nenorocire, să îndure durerea cu calm și decență, pentru a se bucura de o înaltă prețuire, de respect și pentru a fi invocat ca model.

Agitat, pătruns cum era de cele mai chinuitoare sentimente, Eduard găsi desigur aceste cuvinte găunoase și fără valoare.

— Celui fericit, celui mulțumit, izbucni el, îi vine ușor să vorbească ; i-ar fi însă rușine dacă ar vedea cît de insuportabil devine celui care suferă. După el, răbdarea trebuie să fie nemărginită ; o durere nemărginită, cel de netulburat în mulțumirea lui nu vrea s-o recunoască. Există cazuri, da, există unele în care orice mîngiere înjosește, iar datoria este de a despera ! Un grec ilustru ¹, care știe să zugrăvească și eroi, nu se ferește nicidecum să-i lase să plîngă pe ai săi sub povara durerii. El spune chiar ca aforism : „Bărbații care plîng mult sînt buni“.

¹ Homer (n. t.).

Piară de lângă mine oricine e cu inima seacă, cu ochii uscați ! Ți blestem pe fericii cărora cel nenorocit le servește doar drept spectacol. În cea mai grea strîmtoare, în cele mai crude chinuri ale trupului și ale spiritului, i se mai pretinde să păstreze o atitudine nobilă ca să obțină aprobarea lor, iar, pentru ca ei să-l aplaude și în momentul morții, el trebuie să sucombe cu demnitate sub ochii lor, ca un gladiator. Dragul meu Mittler, îți mulțumesc pentru vizita dumitale ; dar mi-ai da o mare dovadă de afecțiune dacă ai face o plimbare în grădină, în împrejurimi. Ne vom reîntilni. Voi căuta să fiu mai reținut, mai asemănător dumitale.

Mittler dorea mai curînd să se arate împăciuitor decît să întrerupă o convorbire pe care n-ar mai fi putut s-o reia cu ușurință. Lui Eduard îi convenea de asemenea destul de mult să continue conversația, care, dealtfel, tindea să-l apropie de țintă.

— Desigur, spuse Eduard, nu servește la nimic a repeta mereu aceleași idei și aceleași cuvinte ; totuși, abia prin această discuție mi s-au deschis ochii asupra mea însumi, abia ea m-a făcut să simt limpede la ce ar trebui să mă hotărăsc, la ce sînt hotărît. Am în fața ochilor viața mea prezentă, viața mea viitoare ; n-am de ales decît între mizerie și plăcere. Om al binelui, mijlocește un divorț, care e atît de necesar, care s-a și produs în fapt ; procură-mi consimțămîntul Charlottei. Nu vreau să explic mai pe larg de ce cred că el va putea fi obținut. Du-te, dragul meu, liniștește-ne pe toți, fă-ne fericii !

Mittler rămînea mut. Eduard urmă :

— Soarta mea și aceea a Ottiliei sînt de nedespărțit, și nu vom pieri. Privește acest pahar ! Inițialele noastre sînt gravate pe el. O veselă calfă de zidar l-a aruncat în aer ; urma ca nimeni să nu mai bea din el ; trebuia să se spargă de solul stîncos dar a fost prins din zbor. L-am

răscumpărat la preț sporit și beau acum zilnic din el pentru ca zilnic să mă conving că toate legăturile hotărâte de soartă sînt indestructibile.

— Vai mie, exclamă Mittler, cită răbdare îmi trebuie cu prietenii mei. Mă ciocnesc acum și de superstiție, urită de mine ca lucrul cel mai dăunător ce poate pătrunde în cugetul oamenilor. Ne jucăm cu preziceri, presimțiri și visuri, dînd prin aceasta însemnătate vieții de fiecare zi. Dar cînd Viața însăși capătă însemnătate, cînd totul se agită și vîiește în jurul nostru, atunci furtuna devine și mai înspăimîntătoare prin acele fantome.

— Într-o asemenea nesiguranță a vieții, între speranță și teamă, strigă Eduard, lasă inimii strîmtorate măcar un fel de stea călăuzitoare spre care să privească, chiar dacă nu se poate îndrepta după ea.

— Aș fi gata să admit, răspunse Mittler, dacă ar fi de așteptat o oarecare consecvență : am băgat de seamă însă totdeauna, că nici un om nu ia aminte la semnele rele ; atenția e îndreptată numai asupra acelor care măgulesc și promit, și credința în ele e singura vie.

Cum Mittler se vedea atras acum chiar în zonele obscure unde se simțea cu atît mai stingherit cu cît înțirzia mai mult, el se arătă ceva mai dispus să dea urmare dorinței fierbinți a lui Eduard, care-l punea să meargă la Charlotte. Căci ce-i mai putea el opune în această clipă lui Eduard ? Să cîștige timp, să cerceteze cum stau lucrurile cu femeile era tot ce-i rămînea de făcut, chiar după propriile sale convingeri.

Se grăbi să ajungă la Charlotte, pe care o găsi stăpînă pe sine și senină ca totdeauna. Dînsa îl informă bucuros despre tot ce se întîmplase, căci din cuvintele lui Eduard el nu putuse să deducă decît rezultatele. În ceea ce-l privea, el înaintă cu precauție, dar nu fu în stare să-și impună a rosti, măcar în treacăt, cuvîntul de divorț.

De aceea care nu-i fu mirarea, uimirea și, potrivit sentimentelor lui, bucuria, cînd Charlotte, după atîtea lucruri neîmbucurătoare, spuse în sfîrșit :

— Trebuie să cred, trebuie să sper că totul se va aranja, că Eduard se va apropia din nou de mine. Cum ar putea să nu fie așa, de vreme ce mă găsești în așteptarea unui prunc ?

— V-am înțeles bine ? interveni Mittler.

— Cum nu se poate mai bine, replică ea.

— Fie de o mie de ori binecuvîntată această veste ! exclamă el împreunîndu-și mîinile. Cunoscut puterea acestui argument asupra inimii unui bărbat. Cîte căsătorii n-am văzut eu grăbite, întărite, reîntregite prin aceasta ! O asemenea speranță produce mai mult efect decît o mie de vorbe, căci e în adevăr cea mai bună speranță pe care o putem avea. Dar, urmă el, în ce mă privește, aș avea toate motivele să fiu mîhnit. În cazul de față, văd bine, amorul meu propriu n-are de ce să fie măgulit. Din partea voastră intervenția mea nu are de ce să merite mulțumiri. Mă simt ca acel medic, prieten cu mine, căruia îi reușeau toate tratamentele aplicate de dragul lui Dumnezeu săracilor, dar care ajungea rareori să vindece pe un bogat, dispus să-l plătească bine. Din fericire, lucrurile se îndreaptă aici de la sine, căci străduințele, îndemnurile mele ar fi rămas infructuoase.

Charlotte îi ceru atunci să ducă vestea lui Eduard, să ia cu sine o scrisoare din partea ei și să vadă ce e de făcut, ce poate fi îndreptat. El nu consimți.

— Toate acestea au și fost făcute, exclamă el. Scrieți-i. Orice curier e tot atît de bun ca și mine. Trebuie să-mi îndrept pașii într-acolo unde sînt mai necesar. Nu mă voi întoarce decît pentru a vă ura fericire ; voi veni la botez.

Și de data aceasta, ca în mai multe alte cazuri, Charlotte fu nemulțumită de Mittler. Firea lui iute ajungea uneori la rezultate bune, dar pripeala era cauza multor insuccese.

Nimeni nu depindea mai mult decît el de păreri preconcepute pe moment.

Curierul Charlottei sosi la Eduard, care îl primi pe jumătate speriat. Scrisoarea putea tot atît de bine să conțină un nu ca și un da. Multă vreme el nu îndrăzni s-o deschidă și, izbit cînd o citi, rămase împietrit la următorul pasaj cu care ea încheia :

„Adu-ți aminte de ceasurile acelei nopți cînd, aventuros ca un amant, ai vizitat-o pe soția ta, atrăgînd-o irezistibil la tine, strîngînd-o în brațe ca pe o iubită, ca pe o mireasă. Să venerăm în această stranie întîmplare o hotărîre a cerului, care a avut grijă să creeze între noi o nouă legătură, în clipa cînd fericirea vieții noastre amenința să se destrame și să dispară.“

Ce se petrecu din această clipă în sufletul lui Eduard cu greu s-ar putea descrie. În urma unui astfel de zburcium, renasc vechi obiceiuri, vechi porniri, menite să omoare timpul, și să umple viața. Vinătoarea și războiul sînt o atare cale, oricînd oferită unui gentilom. Eduard era chemat de primejdia din afară, pentru a o cumpăni pe cea interioară. Năzuia la pieire pentru că existența amenința să-i devină insuportabilă ; ba era chiar o mîngîiere pentru el să cugete că nu va mai fi și că va putea tocmai prin aceasta să-i facă fericiți pe cei ce-i erau dragi, pe prietenii lui. Nimeni nu punea vreo piedică voinței sale, căci el ascundea hotărîrea luată. Își întocmi testamentul cu toate formele : era un sentiment dulce pentru el să poată lăsa Ottiliei moșia. Se îngrijise de cele trebuitoare pentru Charlotte, pentru copilul încă nenăscut, pentru căpitan, pentru servitorime. Războiul, care izbucnise din nou, fu prielnic intențiilor sale. Avusese mult de furcă în tinerețe cu mediocritățile militare și părăsise din această cauză armata ; acum era pentru el o senzație minunată să plece la luptă cu un conducător de

oști despre care putea să-și spună : sub comanda lui moartea este probabilă și victoria sigură.

După ce aflate și ea secretul Charlottei, Ottilia, consternată ca și Eduard, ba chiar mai mult, se retrase în sine. Nu mai avea nimic de spus. Să spere nu putea, să dorească nu-i era îngăduit. O privire în lumea ei lăuntrică ne-o permite însă jurnalul pe care-l ținea, din care avem de gând să destăinuim unele părți.

CAPITOLUL I

În viața obișnuită se întâmplă deseori ceea ce obișnuim să elogiem într-o epopee drept iscusință a poetului, anume ca, atunci cînd personajele principale se depărtează, se ascund, se lasă pradă inacțiunii, un personaj din al doilea sau al treilea plan, aproape neobservat pînă atunci, să umple de îndată scena și, prin întreaga-i activitate, să ne apară la rîndul lui demn de atenție, de simpatie și chiar de laudă și prețuire.

Astfel, îndată după plecarea căpitanului și a lui Eduard, arhitectul, de care depindea exclusiv rînduirea și executarea unui mare număr de lucrări, cîștigă pe zi ce trece un rol tot mai însemnat, arătîndu-se minuțios, priceput și activ, ajutînd doamnele în felurite chipuri și știind să le distreze în orele de liniște și plictis. Chiar și exteriorul lui era de așa natură, încît inspira încrederea și trezea simpatie. Un tînăr în deplinul înțelēs al cuvîntului, bine făcut, zvelt, mai degrabă puțin prea înalt, modest fără a fi sfios, prietenos fără a fi indiscret. Lua asupra sa cu plăcere toate grijile și ostenele și, avînd la socotele mare ușurință, întreaga gospodărie nu avu, în scurt timp, nici un secret pentru el, iar influența lui se întinse peste tot în chip fericit. Era lăsat de obicei să-i primească pe străini și se pricepea fie să respingă vizitele neașteptate,

fie cel puțin să pregătească doamnele în așa fel încît să le ferească de orice urmare incomodă.

Printre altele avu mult de furcă într-o zi cu un tînăr jurist. Trimis de un gentilom din împrejurimi, acesta venea să discute o afacere care, fără a avea o însemnătate deosebită, o atingea totuși de aproape pe Charlotte. Trebuie să amintim de acest incident pentru că el a dat impuls unor acțiuni diverse, care altminteri ar fi rămas poate multă vreme în adormire.

Ne amintim acea modificare pe care Charlotte o adusese cimitirului. Toate monumentele fuseseră mutate de la locul lor și așezate lîngă zidul, lîngă soclul bisericii. Restul terenului fusese netezit. Afară de un drum lat ce ducea la biserică și dîndu-i acesteia ocol, la mica poartă din celălalt capăt, toată întinderea era semănată cu diferite soiuri de trifoi, care creșteau și înfloreau de minune. Noile morminte urmau să fie așezate după o anumită ordine, pornind dinspre capătul cimitirului, dar locul urma să fie de fiecare dată nivelat din nou și însămințat deopotrivă. Nimeni nu putea tăgădui că acest aranjament oferea duminicile și în zilele de sărbătoare celor ce veneau la biserică o priveliște plăcută și plină de sobrietate. Chiar și pastorul, înaintat în vîrstă și legat de vechile datini, care la început nu fusese prea mulțumit de această amenajare, se bucura acum, cînd, odihnindu-se sub bătrîinii tei, înaintea ușii din spatele casei, asemeni lui Philemon cu a sa Baucis, avea în față, în locul terenului gloduros cu mormînte, un frumos covor pestriț, care, dealtfel, urma să fie în profitul gospodăriei sale, întrucît Charlotte dispusese să se asigure prezbiteriului folosința acestui loc.

Dar, cu toate acestea, unii enoriași își exprimaseră încă mai înainte nemulțumirea față de faptul că însemnarea locului unde odihneau strămoșii lor fusese înlăturată, ștergîndu-se astfel oarecum amintirea lor; căci monumentele bine conservate arătau, ce-i drept, cine era în-

mormîntat, însă nu și locul mormîntului ; dar, după cum susțineau mulți, important este tocmai locul.

De aceeași opinie era o familie vecină, care, cu cîțiva ani înainte își rezervase pentru ea și ai săi un loc pe acest teren obștesc de odihnă, făcînd în schimb o mică danie în favoarea bisericii. Acum tînărul jurist era trimis pentru a revoca această danie și a anunța că nu se va mai face nici o plată, întrucît condiția sub care se făcuseră pînă atunci depunerile fusese anulată în mod unilateral, fără să se țină seamă de toate reclamațiile și împotrivirile. Charlotte, inițiatoarea acestei transformări, ceru să vorbească ea însăși cu tînărul, care expuse cu vioiciune, dar nu prea impertinent, temeiurile sale și ale clientului său, punînd deseori pe gînduri tot grupul.

— Vedeți, spuse el după un scurt preambul în care se pricepu să-și justifice demersul insistent, vedeți că, de la cei mai neînsemnați pînă la cei mai sus-puși cu toții țin în chip deosebit să facă știut locul unde odihnesc ai lor. Pentru cel mai sărman plugar care-și îngroapă un copil este un fel de consolare să așeze pe mormînt o modestă cruce de lemn, s-o împodobească cu o coroană, pentru a păstra amintirea cel puțin atît timp cît dăinuie durerea, chiar dacă un asemenea semn, ca și doliul însuși, e sortit să fie șters de vreme. Cei mai înstăriți schimbă aceste cruci de lemn în altele de fier, le întăresc și le apără în fel și chip și atunci ele rezistă mai mulți ani. Dar pentru că la urmă și acestea se înclină și devin nearătoase, bogații n-au grijă mai mare decît să ridice o piatră care promite să dureze mai multe generații și poate fi restaurată și înnoită de urmași. Dar ceea ce ne atrage nu este această piatră, ci ceea ce e păstrat dedesubt, ceea ce a fost încredințat, alături, țărinei. Nu este atît vorba de memorie cît de persoana însăși, nu de amintire, ci de prezent. Mai curînd și mai intim îmbrățișez un defunct scump mie sub movila mormîntului decît într-un monument, care nu înseamnă, la drept vorbind, decît prea

puțin prin el însuși ; dar, de jur-împrejur, ca la un punct de întâlnire, trebuie să se reunească și după moarte soții, rudele, prietenii, iar cel ce e în viață să păstreze dreptul de a respinge și de a îndepărta pe străini și pe răuvoitori de lângă scumpii săi răposați.

Socotesc de aceea că mandantul meu e pe deplin îndreptățit să-și revoce dania ; și acest lucru e încă destul de moderat, căci membrii familiei sînt lezați într-un fel pentru care nici nu se poate închipui vreo despăgubire. Ei sînt lipsiți de sentimentul dureros și dulce de a aduce o ofrandă iubiților lor defuncți precum și de nădejdea mîngîietoare de a odihni o dată în nemijlocita lor vecinătate.

— Treaba aceasta, răspunse Charlotte, nu-i într-atît de însemnată încît să ne tulburăm din cauza ei cu un proces. Mă căiesc atît de puțin de inițiativa mea, încît sînt gata să despăgubesc biserica pentru ceea ce pierde. Trebuie să vă mărturisesc sincer însă că argumentele dumneavoastră nu m-au convins. Sentimentul pur al unei egalități finale universale, cel puțin după moarte, îmi pare mai liniștitor decît această perpetuare îndărătnică și ireductibilă a personalităților, atașamentelor și condițiilor noastre de viață. Și ce ai de spus dumneata despre aceste lucruri ? îl întrebă ea pe arhitect.

— N-aș vrea nici să discut, nici să hotărăsc într-o asemenea afacere, răspunse acesta. Îngăduiți-mi să exprim cu modestie ceea ce e mai strîns legat cu arta mea, cu felul meu de a gîndi. Cum nu mai avem fericirea să strîngem la piept rămășițele închise într-o urnă ale unei ființe scumpe nouă ; cum nu sîntem nici destul de bogați, nici destul de senini sufletește ca să le păstrăm neatînse în sarcofage mari, frumos decorate ; cum nu mai avem nici chiar în biserici loc pentru noi și pentru ai noștri, ci sîntem izgoniți în aer liber, avem toate motivele, onorată doamnă, să aprobăm rînduiala pe care ați introdus-o. Cînd membrii unei parohii sînt culcați în șiruri unii

lingă alții, ei odihnesc alături de ai lor și printre ei ; și întrucît țarina trebuie să ne primească într-o zi, nu găsesc nimic mai natural și mai curat decît a nivela fără zăbavă movilițele formate la întîmplare, și care se surpă încetul cu încetul, și de a face ca învelișul de pămînt, astfel purtat de toți, să devină mai ușor pentru fiecare.

— Și toate acestea să treacă fără nici un semn de evocare fără nimic care să vină în întîmpinarea aducerii-aminte ? replică Ottilia.

— Nicidecum, urmă arhitectul ; nu de amintire, ci numai de loc trebuie să ne rupem. Arhitectul, sculptorul au cel mai mare interes ca omul să aștepte de la ei, de la arta lor, de la mina lor o prelungire a existenței sale ; iată de ce eu aș dori monumente bine gîndite, bine executate, nu semănate izolat și la întîmplare, ci ridicate într-un loc unde pot spera să dureze. Întrucît chiar cei mai cucernici și de rang înalt renunță la privilegiul de a odihni cu trupul înăuntrul bisericii, să se așeze măcar acolo, sau în frumoase galerii dispuse în jurul locurilor de înmormîntare, monumente, inscripții. Există mii de forme care li se pot prescrie, mii de ornamente de tot felul cu care pot fi decorate.

— Dacă artiștii au o imaginație atît de bogată, reluă Charlotte, spune-mi, te rog, cum de nu ajungem niciodată să ne eliberăm de forma unui obelisc meschin, a unei coloane trunchiate sau a unei urne cinerare ? În locul miilor de invenții cu care te lauzi, n-am văzut, totdeauna, decît mii de reluări.

— E drept că așa stau lucrurile la noi, replică arhitectul ; dar nu pretutindeni. Dealtfel invenția și aplicarea ei potrivită par să constituie în genere o problemă aparte. Îndeosebi, se întîmpină, în acest caz, multe dificultăți pentru a însenina o teamă gravă și a nu cădea în penibil cu un subiect neplăcut. În ce privește proiectele pentru monumente de tot felul, am adunat multe și cînd am ocazie le arăt ; dar cel mai frumos monument rămîne

totdeauna însuși portretul omului. El dă mai bine decît orice alt lucru o idee despre acel om ; este cel mai bun text pentru un număr mai mare sau mai mic de note ; el ar trebui însă executat în perioada cea mai bună a vieții aceluși om, ocazie scăpată de obicei. Nimeni nu se gîndește să păstreze forme vii, iar atunci cînd lucrul se întîmplă, el e făcut în chip nemulțumitor. Se mai ia în grabă molașul unui mort, se pune această mască pe un bloc și asta se numește un bust. Cît de rar e în stare artistul să-i redea pe deplin viața !

— Poate fără știrea și voia dumatăle, răspunse Charlotte, ai orientat această conversație cu totul în favoarea mea. Imaginea unui om este de bună seamă independentă ; oriunde e așezată, ea stă pentru sine și nu-i vom cere să indice locul mormîntului propriu-zis. Dar vrei să-ți mărturisesc un sentiment ciudat ? Chiar împotriva portretelor am un fel de aversiune, căci ele par totdeauna să-mi facă o tăcută muștrare ; trimit spre ceva îndepărtat, dispărut, și-mi amintesc cît de greu este să cîntești cum se cuvine prezentul. Dacă ne gîndim la mările număr de oameni pe care i-am văzut, i-am cunoscut, și recunoaștem ce puțin am însemnat noi pentru ei și iarăși ce puțin au însemnat ei pentru noi, avem o senzație amară. Întîlnim pe omul de duh fără să ne întreținem cu el, pe cel învățat fără a ne lumina de la el, pe cel umblat fără a ne instrui de la el, pe cel afectuos fără a-i arăta nici o amabilitate.

Și, din nefericire, toate acestea nu se întîmplă numai cu cei ce trec. Societăți și familii se poartă astfel față de membrii lor cei mai iubiți ; orașe, față de cetățenii lor cei mai demni ; popoare, față de principii lor cei mai buni ; națiuni, față de oamenii lor cei mai de seamă.

Am auzit pe unii întrebînd de ce despre morți se spune binele fără vreo rezervă, iar despre cei vii totdeauna cu o anumită precauție. Li s-a răspuns : „Pentru că din partea celor dintîi n-avem să ne temem de nimic, pe cînd cei

din urmă ni se mai pot pune în cale undeva“. Iată cât de impură e grija noastră pentru memoria celorlalți ; e de cele mai multe ori doar un joc egoist, în vreme ce ar fi, dimpotrivă, o comportare de înaltă seriozitate aceea de a păstra totdeauna vii și active relațiile noastre cu cei ce au rămas.

CAPITOLUL II

Stimulați de acest incident și de conversațiile legate de el, cei din casă se duseră a doua zi la cimitir și arhitectul prezintă diferite propuneri fericite pentru a-l decora și a-l face mai plăcut. Dar îngrijirea lui urma să se întindă și asupra bisericii, o clădire care încă de la început îi atrăsese atenția.

Această biserică, datînd de cîteva secole, era clădită în proporții juste, după concepția și stilul artei germane¹, izbutit decorată. Se putea observa bine că arhitectul unei mănăstiri din vecinătate își dovedise pătrunderea și vocația și în această operă mai mică ; ea producea și acum un efect solemn și plăcut asupra privitorului, cu toate că noul aranjament, corespunzător cultului protestant, îi luase ceva din calma ei maiestate.

Nu-i fu greu arhitectului să obțină de la Charlotte o sumă mică, cu ajutorul căreia avea de gînd să restaureze atît exteriorul cît și interiorul, în stilul inițial, și să le pună în armonie cu cîmpul reînvierii ce se deschidea în față. Avea el însuși multă îndemînare, și căzură de acord să păstreze cîțiva lucrători, ocupați încă la construcția

¹ Goethe înțelege prin aceasta stilul gotic, considerat pe atunci ca artă germană. În acest sens, el scrisese în tinerețe, la Strasbourg, eseul său *Despre arhitectura germană* (n. t.).

casei de pe deal, pînă cînd și această operă pioasă avea să fie terminată.

Se purcase acum la cercetarea clădirii însăși cu toate împrejurimile și anexele ei, descoperindu-se, spre cea mai mare mirare și bucurie a arhitectului, o capelă mică, laterală, puțin luată în seamă, cu proporții și mai spirituale și mai ușoare, ornamentată mai plăcut și mai cu migală. Ea păstra, în același timp, numeroase rămășițe sculptate și pictate ale culturii mai vechi, care știa să însemneze prin cele mai variate întruchipări și embleme diferitele sărbători și s-o celebreze pe fiecare din ele în chipul ei propriu.

Arhitectul nu se putu abține de a cuprinde îndată capela în planul său și de a restaura în mod special această încăpere îngustă, ca pe un monument al vremurilor de altă dată și al gustului lor. Își și imaginase ornamentația suprafetelor goale potrivit înclinației lui și se bucura că va putea folosi cu acest prilej talentul său de pictor ; dar făcu, deocamdată, din aceasta un secret față de cei din casă.

Înainte de orice, el arată doamnelor, după cum promisese, diferitele reproduceri și schițe de vechi monumente funerare, de vase și de alte obiecte cu caracter înrudit, iar cînd, în cursul conversației ajunseră să vorbească despre tumulii mai simpli ai popoarelor nordice, el prezentă colecția sa de arme și diversele unelte găsite în aceste morminte. Așezase totul într-un mod foarte ordonat și lesne de transportat, în sertare și compartimente, pe scînduri crestate și acoperite cu postav, astfel încît aceste vechi lucruri austere căpătau, prin modul lui de a le pune în valoare, un aer cochet și erau privite cu plăcere, asemenea dulăpioarelor unui negustor de articole de modă. Și cum tot se deprinsese să-și prezinte colecțiile iar singurătatea cerea un divertisment, el luă obiceiul de a apărea în fiecare seară cu o parte din comorile sale. Ele erau în cea mai mare parte de origine germană ;

bracteate¹, monezi groase, sigilii și tot ce mai poate fi legat de ele. Toate aceste lucruri purtau imaginația spre vremurile vechi, și cum arhitectul agrementă în cele din urmă convorbirile cu expuneri despre începuturile tiparului și despre cele mai vechi gravuri în lemn și în cupru, iar potrivit aceluiași spirit, prin picturi și alte decorații, biserica creștea parcă zi de zi spre trecut, ajungeai aproape să te întrebi dacă trăiești cu adevărat în vremea mai nouă și dacă nu e cumva un vis că îți petreci acum zilele în mijlocul unor moravuri, obiceiuri, moduri de viață și convingeri cu totul diferite.

După aceste pregătiri, o mapă mai mare, pe care o aduse la urmă, produse cel mai frumos efect. Aproape că nu conținea, ce-i drept, decât figuri schițate, dar care, întrucât fuseseră decalcate direct de pe picturi, își păstrasera pe deplin un caracter vechi ; și ce atrăgător găseau privitorii acest caracter !

Din toate figurile respira numai viața cea mai pură ; trebuia să le recunoști tuttora o expresie dacă nu de noblețe, desigur de bunătate. O reculegere senină, supusa acceptare a unei divinități deasupra noastră, o calmă dăruire plină de dragoste și de așteptare erau întipărite pe toate fețele, exprimate prin toate gesturile. Moșneagul cu capul pleșuv, băiatul cu bucle bogate, adolescentul vioi, bărbatul grav, sfântul transfigurat, îngerul plutind în văzduh, toți păreau fericiți într-o inocentă mulțumire, într-o smerită așteptare. Episodul cel mai comun avea o trăsătură de viață cerească, și slujirea lui Dumnezeu părea cu totul corespunzătoare naturii fiecăruia.

Spre un atare ținut cei mai mulți dintre oameni privesc ca spre un veac de aur dispărut, spre un paradis pierdut. Numai Ottilia era poate îndreptățită a se simți printre semenii ei.

Cine s-ar fi putut împotrivi când arhitectul, pornind de la aceste arhetipuri, se oferi să decoreze cu picturi spa-

¹ Monezi antice de metal subțire, bătute numai pe o față (n. t.).

țiile dintre arcele în ogivă ale capelei și să-și lase astfel amintirea într-un loc ce-i fusese atât de prielnic ? Se explică despre aceasta cu oarecare melancolie, căci, după cum stăteau lucrurile, putea să-și dea bine seama că șederea lui într-o societate atât de desăvârșită nu putea să dureze mereu, ba va trebui poate să ia sfârșit în curînd.

Dealtminteri, aceste zile, deși sărace în evenimente, ofereau totuși numeroase ocazii de convorbiri serioase. Folosim de aceea prilejul pentru a împărtăși cîteva pasaje din ceea ce Ottilia și-a însemnat de pe urma lor în caietele ei, și nu găsim o trecere mai nimerită decît o comparație ce ni se impune la considerarea acestor atrăgătoare pagini.

Ni se vorbește despre o practică particulară în marina engleză. Toate cordajele flotei regale, de la cele mai groase pînă la cele mai subțiri, sînt astfel împletite încît un fir roșu trece de la un capăt la altul, fir ce nu poate fi scos fără a desface totul ; prin aceasta se poate recunoaște chiar și la cele mai mici bucăți că ele aparțin coroanei.

Tot astfel jurnalul Ottiliei este străbătut de un fir de simpatie și atașament, care leagă totul la un loc și caracterizează ansamblul. Prin aceasta, observațiile, considerațiile, maximele extrase și tot ce se mai întîlnește în el devin deosebit de proprii celei ce scrie și-și sporesc însemnătatea pentru dînsa. Chiar și fiecare pasaj separat, ales și comunicat de noi, stă în chipul cel mai hotărît mărturie despre aceasta.

Din jurnalul Ottiliei :

„Ideea că va odihni odată lingă aceia pe care-i iubește este reprezentarea cea mai plăcută pe care omul o poate avea cînd gîndul îl poartă dincolo de viață. «A fi reunit cu ai săi», ce afectuoasă expresie !

Există felurite monumente și semne sensibile care îi apropie de noi pe cei absenți și pe cei decedați. Nici unul din ele nu are însemnătatea portretului. A sta de vorbă cu portretul unei ființe iubite, chiar dacă el nu-i seamănă, are ceva fermecător, după cum e uneori fermecător să te cerți cu un prieten. Ai sentimentul plăcut de a fi în doi și de a nu putea totuși să te desparți...

Stăm uneori de vorbă cu un om care e de față, de parcă ar fi un portret. El n-are nevoie să vorbească, să ne privească, să se ocupe de noi ; îl vedem, simțim relațiile noastre cu el și aceste relații cu el pot chiar să devină mai strînse, fără ca el să contribuie cu ceva, fără ca el să simtă cîtuși de puțin că se comportă față de noi pur și simplu ca un tablou.

Nu sîntem niciodată mulțumiți cu portretul unor persoane pe care le cunoaștem. De aceea, eu i-am compătimit întotdeauna pe portretiști. Cerem atît de rar oamenilor imposibilul, și tocmai de la portretiști îl pretindem. În portretul unor persoane, ei trebuie să reflecte, pentru fiecare din noi, relațiile lui, simpatia sau aversiunea lui față de acelea ; ei trebuie să reprezinte modelul nu numai așa cum îl concep dînșii, ci așa cum l-ar concepe fiecare. Nu mă mir deloc dacă asemenea artiști devin încetul cu încetul închistați, nepăsători și îndărătnici. Orice ar rezulta de aici ne-ar putea fi indiferent, dacă n-am fi lipsiți tocmai din această pricină de chipurile atîtor oameni ce ne sînt dragi și scumpi.

Colecția arhitectului, cu armele și uneltele ei antice, care, împreună cu corpul, erau acoperite de tumuli înalți și de bucăți de stîncă, ne dovedește desigur cît de zadarnică este grija omului de a-și conserva personalitatea după moarte. Și cît de mare e contradicția din noi ! Arhitectul mărturisește că a deschis el însuși asemenea morminte ale

strămoșilor și continuă totuși să se ocupe de monumente pentru posteritate.

Dar de ce să luăm lucrurile atât de strict ? Oare tot ce facem e făcut pentru eternitate ? Nu ne îmbrăcăm oare dimineața ca să ne dezbrăcăm din nou seara ? Nu plecăm oare în călătorie ca apoi să ne întoarcem ? Și de ce n-am dori să odihnim lângă ai noștri, chiar numai pentru un secol !

Cînd zărim nenumăratele pietre funerare cufundate, roase de pașii credincioșilor, și bisericile înseși năruite peste mormintele lor, viața de după moarte ne poate totuși apărea ca o a doua viață în care intrăm, de astă dată ca imagini, ca inscripții și în care dăinuim o vreme mai îndelungată decît în viața propriu-zisă, a celor vii. Dar și această imagine, această a doua existență se stinge mai curînd sau mai tîrziu. La fel ca și asupra oamenilor, timpul nu-și lasă smulse drepturile asupra monumentelor.“

CAPITOLUL III

Este o senzație atât de plăcută să te ocupi de un lucru la care nu te pricepi decît pe jumătate, încît nimeni n-ar trebui să-l dojenească pe diletant pentru că se îndeletnicește cu o artă pe care n-o va învăța niciodată și nici să-l mustre pe artistul care, trecînd dincolo de limitele artei sale, are poftă să pășească pe tărîmuri învecinate.

Cu un asemenea spirit de echitate vom privi pregătirile arhitectului pentru decorarea cu picturi a capelei. Culoarele erau preparate, măsurătorile făcute, cartoanele desenate, Renunțase la orice pretenții de invenție proprie ; se

ținea de schițele sale : singura lui grijă era de a distribui dibaci figurile așezate și cele plutind, de a împodobi astfel cu gust încăperea.

Schela fusese ridicată, munca înainta și, cum artistul atinsese de pe atunci unele rezultate care săreau în ochi, nu putea să-i fie neplăcut cînd Charlotte veni să-l viziteze împreună cu Ottilia. Chipurile vioaie ale ingerilor, mișcarea veșmintelor pe fondul albastru al cerului bucurau ochii, în timp ce expresia lor calmă și pioasă îndemna sufletul la reculegere și producea un foarte delicat efect.

Doamnele se urcaseră lingă el pe schelă și, de îndată ce Ottilia observă cu ce precizie, cu ce înlesnire se făceau toate acestea, roadele celor învățate de dînsa mai înainte părăuă să se dezvolte brusc ; luă pensula și culoarea și, după indicațiile primite, zugrăvi cu egală puritate și îndemînare, un veșmînt bogat în falduri.

Charlotte, care o vedea cu plăcere pe Ottilia ocupîndu-se și distrîndu-se într-un chip oarecare, îi lăsă pe cei doi să-și vadă de treabă și plecă pentru a-și urmări propriile ei gînduri și a se adînci în reflecțiile și grijile pe care nu le pûtea împărtăși nimănui.

Dacă oamenii obișnuîți, împinși de încurcăturile banale ale vieții cotidiene la o comportare pasionată și în același timp timorată, ne trezesc un zîmbet de compasiune, privim, dimpotrivă, cu respect un suflet în care a fost aruncată sămînța unui mare destin și care trebuie să aștepte creșterea acestui german, fără a cuteza și a putea să grăbească nici binele, nici răul, nici fericirea, nici nefericirea ce au să răsără din el.

Prin curierul pe care Charlotte i-l trimisese în sihăstria lui, Eduard răspunsese cu amabilitate și simpatie, dar în chip mai degrabă stăpînit și serios decît familiar și afectuos. Scurt timp după aceea, Eduard dispăruse și soția lui nu reuși să obțină vreo veste despre el pînă ce, în sfîrșit, dădu din întîmplare peste numele lui în gazete, unde era citat în mod deosebit printre cei ce se distin-

seseră într-o însemnată acțiune de război. Știa acum ce cale apucase Eduard ; află că scăpase de mari primejdii, dar se convinsese în același timp că el va căuta altele mai mari și nu putea decît să tragă de aici concluzia că în toate privințele va fi greu de oprit de la hotărîri extreme. Purta mereu aceste griji tainice în cugetul ei și, oricum le-ar fi sucit și răsucit, tot nu putea găsi o perspectivă liniștitoare.

Ottilia, care nu bănuia nimic despre toate acestea, prinsese însă gustul cel mai viu pentru acea muncă și obținuse foarte ușor de la Charlotte permisiunea de a o urma cu regularitate. Acum lucrul înainta repede, și cerul azuriu fu populat curînd cu locuitori vrednici de el. Printr-un exercițiu susținut, Ottilia și arhitectul dobîndiră mai multă libertate la ultimele imagini ; văzînd cu ochii ele deveneau tot mai izbutite. Și chipurile, a căror zugrăvire rămăsese în seama arhitectului, arătară încetul cu încetul o însușire cu totul particulară : începură să semene toate cu Ottilia. Apropierea frumoasei copile producea desigur în suflul tinărului, care nu purta încă în sine nici o fizionomie naturală sau artistică preînconșuită, o impresie atît de vie, încît încetul cu încetul nimic nu se irosi, de la ochi și pînă la mină, iar în cele din urmă și primul și cealaltă lucrau cu totul la unison. Pe scurt, unul din ultimele obrăjoare reuși pe deplin, astfel încît părea că Ottilia însăși privea în jos din spațiile cerești.

Bolta era terminată ; își propuseseră să lase pereții goi și să-i acopere numai cu o vopsea mai deschisă bătînd în brun ; coloanele delicate și ornamentele artistic sculptate trebuiau puse în evidență prin una mai închisă. Dar cum în asemenea treburi un lucru atrage totdeauna pe altul, ei se hotărîră să adauge ghirlande de flori și de fructe, care aveau oarecum să lege cerul cu pămîntul. Aici Ottilia era cu totul în domeniul ei. Grădinile oferiră cele mai frumoase modele și, cu toate că ghirlandele fură

bogat împletite, le duseră totuși la bun sfârșit mai repede decât crezuseră.

Dar totul părea încă dezordonat și brut. Schelele erau încurcate, scîndurile aruncate claie peste grămadă, pardoseala denivelată, urîțită și mai mult prin toate culorile vărsate. Arhitectul rugă acum doamnele să-i acorde un răgaz de opt zile și să nu pună în acest timp piciorul în capelă. În sfârșit, într-o seară frumoasă, le invită să se ostenească amîndouă pînă acolo ; ceru însă învoirea de a nu le însoți și își luă de îndată rămas bun.

— Oricare ar fi surpriza pe care ne-a rezervat-o, spuse Charlotte după plecarea lui, n-am în clipa asta nici o poftă să cobor pînă acolo. Poate că iei singură asupra ta acest drum și-mi dai după aceea de știre. Desigur că a izbutit să facă un lucru frumos. Îl voi gusta întîi prin descrierea ta și apoi, cu plăcere, în realitate.

Ottilia, care știa bine cît era Charlotte de precaută în unele ocazii, cît evita ea orice emoție și îndeosebi surprizele, se duse de îndată singură acolo, căutîndu-l fără să vrea cu privirea pe arhitect, care nu se arătă însă nicăieri și poate chiar se ascunsese. Intră în biserică, pe care o găsi deschisă și care fusese terminată, curățată și sfîințită mai înainte. Se îndreptă apoi spre capelă, a cărei ușă grea bătută în bronz se deschise ușor, uimind-o prin aspectul neașteptat acum al unui interior binecunoscut.

Prin unica fereastră înaltă, cădea o lumină gravă și policromă, căci fereastra era alcătuită cu mult farmec, din geamuri colorate. Totul primea astfel un ton straniu și pregătea sufletul pentru o atmosferă aparte. Frumusețea boltii și a pereților era sporită prin decorul pardoselii, compusă din cărămizi de o formă deosebită, așezate după un frumos model și îmbinate printr-un strat de ghips turnat. Arhitectul pusese să fie pregătite în taină aceste cărămizi precum și bucățile de sticlă colorată și reușise să unească totul în scurt timp. Avusese grijă și de jețuri.

Printre lucrurile vechi ale bisericii, se găsiseră câteva strane frumos sculptate, care, fixate de pereți, erau distribuite cu gust împrejur.

Ottilia se bucură de toate fragmentele cunoscute, care o întâmpinau acum ca un întreg necunoscut. Stătea pe loc, umbla încoace și încolo, vedea și observa ; în sfârșit, se așează în una din strane și, aruncându-și ochii în sus și în jurul ei, i se păru că este și nu este, că se simte pe sine și nu se simte, că toate acestea aveau să piară din fața ei, și chiar ea din fața ei însăși ; și abia cînd soarele părăsi fereastra, pe care o luminase foarte viu pînă atunci, Ottilia se regăsi și porni în grabă spre castel.

Nu-și ascundea în ce moment deosebit căzuse această surpriză. Era seara din ajunul aniversării lui Eduard. Nădăjduse, firește, să celebreze această aniversare într-un mod cu totul diferit ; cum ar fi fost posibil ca să nu fie totul împodobit pentru ea ? Acum însă toată bogăția autumnală de flori stătea neculeasă. Floarea soarelui își întorcea încă fața spre cer ; florile de aster priveau mereu fără țință, cu o liniștită modestie ; și ceea ce, din aceste flori, fusese cules și împletit în coroane, servise drept model pentru a împodobi un lăcaș care, dacă nu era menit să rămînă un simplu capriciu de artist, dacă urma să fie folosit într-un scop oarecare, părea potrivit numai ca loc de înmormîntare în comun.

Nu se putu împiedica totodată să-și amintească de animația zgomotoasă cu care Eduard serbase ziua ei de naștere, să se gîndească la casa nou-construită, sub acoperișul căreia își promisese atîtea ceasuri plăcute. Chiar și focul de artificii îi vijîia din nou în fața ochilor și în urechi și, cu cît era mai singură, cu atît imaginația i se aprindea mai mult ; dar se simțea totodată cu atît mai stingheră. Nu se mai sprijinea de brațul lui Eduard și nici n-avea speranță să mai găsească vreodată un sprijin într-însul.

„Trebuie să notez o reflecție a tînărului artist : la fel ca la meseriaș, se poate observa în chipul cel mai clar și la artistul plastic că omul este cu deosebire incapabil a-și păstra ceea ce este întru totul al lui. Operele sale îl părăsesc așa cum părăsesc păsările cuibul în care au fost clocite.

Arhitectul are în această privință soarta cea mai stranie. De cîte ori nu-și pune la contribuție toată mintea, toată dragostea pentru a crea încăperi de care tocmai el trebuie să rămînă departe ! Sălile regești își datorează artei sale splendoarea ; lui însă nu-i e dat să se bucure cu ceilalți de efectul lor. În temple, el trage un hotar între sine și sanctuar ; nu mai are îngăduința să pună piciorul pe treptele pe care le-a așezat pentru o înălțătoare solemnitate, tot astfel cum giuvaergiul nu poate adora decît de departe chivotul al cărui email și ale cărui nestemate le-a îmbinat el. Odată cu cheia palatului, arhitectul încredințează bogatului tot ce o face agreabilă, tot confortul clădirii, fără a gusta și el o cît de mică parte din ele. Oare în felul acesta arta nu trebuie să se depărteze încetul cu încetul de artist, de vreme ce opera, asemeni unui copil căpătuit, nu mai acționează în vreun fel asupra părintelui său ? Și cît de mult a trebuit arta să se promoveze pe sine, atunci cînd era destinată să se ocupe, aproape exclusiv, de cele publice, de ceea ce aparține tuturor, așadar și artistului !

Popoarele străvechi aveau o reprezentare severă și care poate părea înfricoșătoare. Își închipuiau pe strămoșii lor șezînd de jur împrejur pe jețuri, în vaste peșteri, într-o mută conversație. În fața noului-sosit, dacă acesta era îndeajuns de vrednic, ei se ridicau și se închinau în semn de bun venit. Ieri, cînd ședeam în capelă și vedeam în fața

stranei mele sculptate alte cîteva, așezate în cerc, ideea aceea îmi păru nespus de prietenoasă și de plăcută. «De ce nu poți oare să rămii așezată, gîndii în sinea mea, să rămii așezată multă, multă vreme în tihnă și reculegere, pînă cînd, în sfîrșit, ar sosi prietenii, în fața cărora te-ai ridica, arătîndu-le cu o amabilă înclinare locul ? Geamurile colorate fac din zi un sever amurg și cineva ar trebui să doneze o candelă pentru ca nici noaptea să nu fie cu totul întunecată.»

Ne închipuim totdeauna despre noi că putem vedea, în orice stare ne-am afla. Cred că omul visează doar pentru a nu înceta să vadă. S-ar putea prea bine ca lumina interioară să iasă odată din noi, astfel încît să nu mai avem nevoie de vreo alta.

Anul e pe sfîrșite. Vîntul trece peste miriști și nu mai întilnește nimic să miște în cale ; doar boabele roșii ale acelor copaci subțiri par a voi să ne aducă aminte de ceva viu, la fel cum lovitura ritmică a îmblăciului trezește în noi gîndul că în spicul secerat stau ascunse atîta hrană și viață.“

CAPITOLUL IV

După aceste evenimente, după ce sentimentul vremelniciei și al pieirii i se impusese cu atîta putere, ce straniu trebuie să fi fost izbită Ottilia de vestea, care nu-i putu rămîne ascunsă mai multă vreme, că Eduard se lăsase pradă sorții nestatornice a războiului. Nu-i scăpă, din păcate, nici una din reflecțiile pe care avea temei să le facă în legătură cu aceasta. Din fericire, omul nu e ca-

pabil să simtă decît un anumit grad de nefericire ; ceea ce depăşeşte acest grad îl nimiceşte sau îl lasă indiferent. Sînt situații în care teama și speranța fac una, se anulează reciproc și se pierd într-o sumbră insensibilitate. Cum am putea altfel să-i știm expuși unor primejdii de fiecare clipă pe cei scumpi nouă, aflați departe, și totuși să ne urmăm la fel ca totdeauna banala noastră viață cotidiană ?

S-ar fi crezut așadar că un duh binevoitor îi poartă de grijă Ottiliei, atunci cînd, în această liniște în care ea părea să se cufunde, singuratică și inactivă, năvăli pe neașteptate o ceată turbulentă, care, dîndu-i destul de lucru în afară și smulgînd-o din șine însăși, trezi în ea totodată sentimentul propriei puteri.

Fiica Charlottei, Luciane, abia trecuse din pension în lumea mare, abia se văzuse înconjurată, în casa matusii ei, de o numeroasă societate, că dorința ei de a plăcea o făcu într-adevăr să placă și un tînar foarte bogat simți curînd o violentă dorință ca ea să-i aparțină. Considerabila lui avere îi dădea dreptul să-și însușească tot ce e mai bun în orice domeniu, și nimic nu părea să-i mai lipsească decît o soție desăvîrșită, pentru care lumea să-l invidieze ca și pentru tot restul.

Această afacere de familie o acaparase pînă atunci pe Charlotte, făcînd-o să-i închine toată chibzuirea ca și corespondența ei, în măsura în care aceea nu urmărea să obțină vești mai amănunțite despre Eduard ; de aceea, în ultimul timp și Ottilia rămăsese singură mai mult ca înainte. Avea, firește, cunoștință despre sosirea Lucianei și făcuse în casă pregătirile cele mai necesare ; totuși nimeni nu-și închipuia că vizita va fi atît de apropiată. Urma ca în prealabil să se mai schimbe scrisori, să se cadă de acord, să se precizeze amănuntele, cînd deodată furtuna se năpusti peste castel și peste Ottilia.

Sosiră deci trăsurile cu cameriste și valeți, furgoanele cu cufere și lăzi ; îți venea să crezi că în casă se și aflau

doi sau trei stăpîni ; dar abia acum apărură oaspeții înșiși : sora bunicii împreună cu Luciane și cu cîteva prietene, logodnicul, nelipsit nici el de escortă. Vestibulul era înțesat cu geamantane, saci de rochii și alte bagaje de piele. Cu multă osteneală, numeroasele cufărașe și huse fură descurcate. Căratul și mutatul calabalicului nu mai contenea. În acest timp ploua cu găleata, ceea ce pricinui multe greutăți. Ottilia făcu față acestei agitații furtunoase printr-o activitate calmă ; senina ei îndemînare apăru în cea mai strălucită lumină, căci în scurt timp totul se afla la locul cuvenit, totul era rînduit. Fiecare fusese cazat, fiecare își avea confortul dorit și se socotea bine servit, pentru că nu era împiedicat să se servească singur.

Acum, după o călătorie nespus de obositoare, toți ar fi fost bucuroși să se odihnească puțin ; logodnicul s-ar fi apropiat cu plăcere de viitoarea soacră pentru a o încredința de iubirea și de bunele lui intenții ; dar Luciane nu putea sta locului. Își vedea în sfîrșit cu ochii visul de a putea încăleca. Logodnicul ei avea cai frumoși, și ea impuse pe dată o partidă de călărie. Vremea rea și vîntul, ploaia și furtuna nu fură luate în seamă ; totul se petrecea ca și cum oamenii n-ar trăi decît ca să se ude și apoi să se usuce din nou. Dacă-i trecea prin cap să iasă pe jos, ea nu se întreba ce îmbrăcăminte purta și cum era încălțată ; trebuia neapărat să viziteze noile amenajări, despre care auzise vorbindu-se atît de mult. Ceea ce nu putea fi străbătut călare fu parcurs în goană pe jos. În scurt timp văzuse și judecase totul. Față de iuțeala firii ei, nu era ușor s-o contrazici. Cei din jur aveau adesea de suferit, cel mai mult însă cameristele, care nu pridideau cu spălatul, călcatul, descusutul și cusutul.

Abia isprăvisese cu inspectarea casei și a ținutului că se și simți obligată să facă vizite de jur împrejur în vecinătate. Și întrucît drumurile se străbăteau, călare sau în

trăsură, în mare repeziciune, vecinătatea se întinse pînă destul de departe, în toate direcțiile. Castelul fu invadat de cei ce întorceau vizitele, și, ca nu cumva vizitatorii să-i nu-i găsească acasă pe cei căutați, se fixară curînd zile de primire.

În timp ce Charlotte se străduia să stabilească împreună cu mătușa și cu omul de afaceri al logodnicului condițiile interne ale menajului, iar Ottilia, cu subordonații ei, știa să aibă grijă ca nimic să nu lipsească în mijlocul unei afluențe atît de mari, căci vînători și grădinari, pescari și precupeți fură puși în mișcare, Luciane se arăta mereu ca un nucleu incandescent de cometă, care trage în urma sa o coadă prelungă. Distracțiile obișnuite ale vizitatorilor i se părură curînd cu totul insipide. Abia dacă lăsa persoanelor mai în vîrstă puțină liniște la masa de joc ; oricine mai era cît de cît nobil — și care din oaspeți nu se lăsa antrenat de fermecătoarele ei insistențe ? — trebuia să ia parte, dacă nu la dans, cel puțin la vioaiele jocuri cu gajuri, pedepse sau păcăleli. Și, cu toate că acestea ca și răscumpărarea ulterioară a gajurilor nu se învîrteau decît în jurul ei însăși, nimeni dintre ceilalți, mai ales nici un bărbat, indiferent de felul lui de a fi, nu rămînea cu mîna goală. Ea reuși chiar să cîștige cu totul de partea ei cîteva persoane cu vază, mai vîrstnice, sărbătorînd în mod deosebit ziua lor de naștere sau pe aceea a numelui, care, după cum știuse să afle dinainte, coincidea cu prezența lor. În această privință o ajuta un talent cu totul particular, astfel încît, văzîndu-se favorizați cu toții, fiecare se considera cel mai favorizat : o slăbiciune de care se făcea vinovat în chipul cel mai vădit însuși decanul de vîrstă al anturajului.

Dacă părea să aibă ca țintă captarea bărbaților care însemnau ceva, care aveau în perspectivă un rang înalt, vază, faimă sau vreun alt avantaj, de a face de rușine înțelepciunea și chibzuința cîștigînd pentru firea ei nestă-

pînită și extravagantă chiar și favoarea oamenilor cum-păniți, tineretul nu rămînea totuși în pagubă ; fiecare își avea partea, ziua, ora, în care dînsa știa să-i încînte, să-i cucerească. Astfel, nu întîrziase să pună ochii pe arhitect ; aceșta privea însă atît de candid de sub pletele buclate ale părului negru, stătea la distanță atît de drept și de liniștit, răspundea la toate întrebările atît de scurt și de rezonabil, fără a părea dispus să se angajeze cu nimic mai mult, încît ea se hotărî în cele din urmă, pe jumătate de ciudă, pe jumătate din viclenie, să facă din el eroul zilei și să-l cîștige prin asta pentru suita ei.

Nu degeaba adusese cu ea atîtea bagaje, ba multe altele mai sosiră încă în urmă. Se pregătise pentru o nesfîrșită varietate de toalete. Și dacă-i plăcea să se îmbrace de trei sau patru ori pe zi și să-și schimbe una după alta, de dimineată pînă seara, rochiile obișnuite în societate, ea apărea uneori, în acest timp, și într-o veritabilă traves-tire, ca țărancă sau pescăriță, ca zîină sau florăreasă. Nu se dădea în lături să se costumeze în femeie bătrînă, pen-tru ca obrazul ei tînăr să răsară cu atît mai proaspăt de sub bonetă ; și într-adevăr, amesteca astfel pînă-ntr-atît realul cu fantezia, încît te credeai înrudit și încuscrit cu Ondina Saalei¹.

Ea folosea însă aceste travestiri mai ales pentru ta-blouri vivante și dansuri de pantomimă, în care exprima cu abilitate diferite caractere. Un cavaler din suita ei se deprinsese să-i acompanieze la clavecin gesturile cu puțina muzică necesară ; nu era nevoie decît de o scurtă înțele-gere între ei și se găseau numaidecît la unison.

Într-o zi, cînd, în timpul pauzei unui bal plin de ani-mație, fusese poftită, după propria ei incitare secretă, să ofere, aparent pe nepregătite, o astfel de reprezentație,

¹ *Ondina Saalei (Die Saalnixe)*, titlul unei opere comice pe care Vulpius, cumnatul lui Goethe, o adaptase pentru teatrul din Weimar după piesa lui Hensler *Sirena Dunării (Das Donauweib-chen)* (n. t.).

ea păru stingherită și surprinsă, și, contrar obiceiului, se lăsă rugată multă vreme. Se arată nehotărâtă, cedă altora alegerea, ceru, asemenea unui improvizator, să i se dea un subiect, pînă ce, în sfîrșit, acel acompaniator, cu care foarte bine ar fi putut fi înțeleasă, se așeză la clavicin, începu să cînte un marș funebru și o invită s-o înfățișeze pe acea Artemisis¹, a cărei figură, spunea el, dînsa o studiasse atît de bine. Se lăsă înduplecată și, după o scurtă absență, apăru, în sunetele înduioșător de triste ale marșului funebru, sub chipul văduvei regale, cu pași măsurați, purtînd înaintea ei o urnă cinerară. În urma ei fu adusă o mare tablă neagră și o bucată de cretă bine ascuțită, prinsă într-un trăgător de aur.

Unul dintre adoratorii și adjutanții ei, căruia îi șopti ceva la ureche, merse de îndată să-l invite, să-l silească și oarecum să-l împingă în față pe arhitect, pentru ca acesta, ca specialist, să deseneze mormîntul lui Mausolus. Nu urma deci să aibă cîtuși de puțin un rol de figurant, ci pe acela al unui participant serios la acțiune. Oricît de stingherit păru arhitectul de exteriorul său — căci forma, în haina lui civilă modernă, strîmă și complet neagră, un ciudat contrast cu acele văluri, crepuri, franjuri, ciucuri, emailuri și coroane — lăuntric, el se regăsi deîndată, dar cu atît mai bizar fu spectacolul ce-l oferî. Cu cea mai mare seriozitate, se instală în fața mării table, pe care o țineau doi paji, și desenă cu multă grijă și exactitate un mormînt, care, ce-i drept, s-ar fi potrivit mai bine pentru un rege longobard decît pentru unul al Cariei, dar care era de proporții atît de frumoase, de o formă atît de severă în toate detaliile, atît de ingenios în ornamentație, încît fu urmărit cu plăcere închegîndu-se și admirat după ce apăru în întregime.

În tot acest timp, arhitectul aproape că nu se întoarse către regină, dăruindu-și cu totul atenția lucrului său.

¹ Regina Cariei, văduva regelui Mausolus (n. t.).

În sfârșit, cînd se înclină în fața ei și o făcu să înțeleagă că șocotea a-i fi împlinit poruncile, ea îi întinse și urna, sugerîndu-i dorința de a o vedea redată sus, în vîrf. El făcu acest lucru, deși fără plăcere — căci urna nu se potrivea cu aspectul de ansamblu al proiectului. Cît despre Luciane, era, în sfârșit, eliberată de nerăbdarea ei, căci nu avusese nicidecum intenția de a obține de la dînsul un desen conștiințios. Dacă el s-ar fi mulțumit să schițeze în cîteva trăsături ceva care să semene cu un monument, iar în restul timpului s-ar fi ocupat de dînsa, aceasta ar fi corespuns desigur mai bine scopului final și dorințelor ei. Comportarea lui o puse, dimpotrivă, în cea mai mare încurcătură. În adevăr, cu toate că se silea a face să alterneze cît mai des expresia ei de durere cu ordinele, indicațiile și aprobarea pentru ceea ce se înfiripa treptat sub mîna lui, și cu toate că de cîteva ori aproape că-l smuci, doar-doar va reuși să ajungă la un fel de contact cu el, arhitectul se arătă din cale-afară de țeapăn, astfel încît ea se văzu silită să recurgă exagerat de des la urnă, s-o strîngă la piept și să-și ridice privirea spre cer, ba, la urmă, fiindcă asemenea situații se intensifică totdeauna, ajunse să semene mai mult unei matroane din Efes¹ decît unei regine a Cariei. Din această cauză reprezentarea se prelungi; clavecinistul, care în general avea destulă răbdare, nu mai știa în ce ton să caute scăparea. Mulțumi lui Dumnezeu cînd văzu urna pe piramidă, și atunci cînd regina voi să-și exprime recunoștința, abordă fără să vrea o temă voioasă, ce făcu, e drept, ca reprezen-

¹ Episod din *Satyriconul* lui Petroniu, apoi și din *Măgarul de aur* al lui Apuleius și reluat de La Fontaine în povestirile sale. „Matroana din Efes“, retrasă în cavoul soțului ei de cîrînd decedat, cu intenția de a muri alături de el, atrage prin gemetele ei un soldat, care păzește în apropiere pe un spînzurat. Curtată de soldat, ea i se dă; și cum între timp corpul spînzuratului este furat, ceea ce-l expune la grea pedeapsă pe soldat, matroana îi cedează cadavrul soțului ei pentru a-l substitui spînzuratului (n. t.).

tația să-și piardă caracterul, dar înveseli cu totul asistența, care se împrăstie îndată apropiindu-se spre a-și exprima bucuroasă admirație tinerei doamne, pentru jocul ei expresiv, și arhitectului, pentru eleganța artistică a desenului său.

Îndeosebi logodnicul stătu de vorbă cu arhitectul.

— Îmi pare rău, spuse el, că desenul este atât de efemer. Dați-mi voie, cel puțin, să poruncesc a fi dus în camera mea și să discut cu dumneavoastră despre el.

— Dacă vă face plăcere, răspunse arhitectul, vă pot prezenta, îngrijit executate, desene de edificii și de monumente de acest fel, alături de care cel de aici nu este decît un proiect întîmplător și fugitiv.

Otilia nu era departe și veni lîngă cei doi interlocutori.

— Nu neglijați, spuse ea către arhitect, să-i arătați la prima ocazie domnului baron colecția dumneavoastră; e un prieten al artelor și al antichității; aș dori să vă cunoașteți mai de aproape.

Luciane se precipită spre ei și întrebă :

— Despre ce este vorba ?

— Despre o colecție de opere de artă pe care le posedă acest domn și pe care vrea să ni le arate cînd se va ivi prilejul, răspunse baronul.

— Poate să le aducă de îndată, strigă Luciane. Nu-i așa că le veți aduce îndată ? adăugă ea pe un ton mîngietor, apucîndu-l prietenește cu amîndouă mîinile.

— Poate că nu e momentul potrivit, replică arhitectul.

— Cum ? exclamă Luciane poruncitor : nu vrei să ascuți de ordinul reginei dumitale ?

Porni apoi să-l roage în chip șăgalnic.

— Nu fiți îndărătnic, fi șopti Otilia.

Arhitectul se depărtă cu o înclinare, care nu era nici afirmativă, nici negativă.

Abia ieșise, că Luciane se apucă să gonească prin salon cu un mic ogar.

— Ah, exclamă ea ciocnindu-se din întâmplare cu mama ei, ce nenorocită sînt ! Nu mi-am adus maimuța ; am fost sfătuită să n-o iau cu mine, dar cred că numai comoditatea oamenilor mei mă lipsește de această plăcere. Vreau însă ca să-mi fie adusă acum ; cineva va merge s-o ia. De-aș putea să-i văd măcar portretul aș fi mulțumită. Am să pun însă negreșit să fie pictată, și nu mă va mai părăsi.

— Poate că sînt în măsură să te consolez, răspuse Charlotte, punînd să ți se aducă din bibliotecă un întreg volum cu cele mai ciudate imagini de maimuțe.

Luciane scoase un strigăt de bucurie și volumul *in-folio* fu adus. Aspectul acestor făpturi respingătoare, asemănătoare omului și încă mai umanizate de artist, îi făcu cea mai mare plăcere Lucianei. În culmea fericirii se simți însă găsind la fiecare dintre aceste animale o asemănare cu persoane cunoscute ei.

— Nu aduce oare asta cu unchiul meu ? exclamă ea fără milă ; asta cu bijutierul M..., asta cu pastorul S..., iar asta cu zi-i pe nume... ăla... în carne și oase. În fond, maimuțele sînt adevărații *incroyables*¹, și e de neînțeles cum de pot fi excluse din societatea cea mai bună.

Spunea acest lucru în societatea cea mai bună, dar nimeni nu i-l lua în nume de rău. Cei din jur erau atît de obișnuiți să treacă multe cu vederea farmecului ei, încît pînă la urmă ajunseră să îngăduie orice necuviinței sale.

Între timp, Ottilia stătea de vorbă cu logodnicul. Spera în întoarcerea arhitectului, ale cărui colecții mai serioase, mai pline de gust, aveau să elibereze societatea de toată această maimuțarie. În așteptare, discutase cu

¹ Tineri francezi din epoca Directoriului, de o ținută vestimentară excentrică și de maniere afectate (n. t.).

baronul, reținându-i atenția asupra unei diversități de subiecte. Arhitectul însă rămânea absent, și când, în sfârșit, se întoarse, el se pierdu în mijlocul asistenței fără a aduce nimic și fără a avea aerul că fusese vorba de așa ceva. Ottilia fu un moment — cum să zicem ? — necăjită, revoltată, jignită ; îi adresase un cuvânt amabil, dorise să-i ofere logodnicului o oră plăcută, pe gustul lui, căci, cu toată dragostea infinită ce o nutrea pentru Luciane, el părea totuși să sufere din cauza purtării acesteia.

Maimuțele trebuiră să cedeze locul unei cine. Jocuri de societate, ba chiar și dansuri, iar la urmă o lincezeală plictisită și cite o ultimă stîrnire a unei pofte sleite se prelungiră, și de astă dată, ca de obicei, pînă tîrziu după miezul nopții. Căci Luciane se și obișnuise să nu se poată nici scula din pat în zori, nici merge la culcare seara.

În această perioadă, în jurnalul Ottiliei, se găsesc mai rar consemnate evenimente, în schimb, însă, apar mai des, maxime și sentințe privind viața sau desprinse din ea. Cum însă cele mai multe din ele nu s-au putut naște din propria ei reflecție, este probabil că i s-a comunicat vreun caiet, din care și-a copiat ceea ce corespundea sentimentului ei. Unele pasaje personale, cu un caracter mai intim, vor fi desigur recunoscute după firul lor roșu.

Din jurnalul Ottiliei :

„Privim cu atîta plăcere în viitor, pentru că am vrea atît de mult să orientăm în favoarea noastră, prin dorințele noastre tainice, nehotărîtul ce oscilează într-însul.

Nu ne e ușor să ne aflăm într-o societate numeroasă fără a ne gîndi că întîmplarea ce adună atît de mulți oameni laolaltă ar trebui să ni-i aducă și pe prietenii noștri.

Oricît de retras ai trăi, devii, înainte de a-ți da seama, debitor sau creditor.

Cînd întîlnim pe cineva care ne datorează recunoștință, ne amintim îndată de acest lucru. Însă cît de des putem întîlni pe cineva căruia îi datorăm noi recunoștință, fără ca faptul să ne vină în minte !

A te destăinui este natură ; a primi destăinuirea, așa cum ți se oferă, este cultură.

Nimeni n-ar vorbi mult în societate, dacă și-ar da seama cît de des îi înțelege greșit pe ceilalți.

Cînd repetăm spusele altora le alterăm, probabil, atît de mult numai pentru că nu le-am înțeles.

Cel ce vorbește multă vreme singur în fața altora fără a-și măguli auditorii trezește aversiune.

Orice cuvînt rostit trezește sensul opus.

Contradicția și lingușirea fac și una și cealaltă o conversație proastă.

Companiile cele mai plăcute sînt acelea în care domnește o senină stimă reciprocă între cei de față.

Nimic nu definește mai bine caracterul oamenilor decît ceea ce li se pare ridicol.

Ridicolul izvorăște dintr-un contrast moral, perceput de simțuri în mod inofensiv.

Omul condus de simțuri rîde adesea acolo unde nu e nimic de rîs. Orice l-ar așîța, plăcerea lui intimă iese la iveală.

Omul cu bun-simț găsește aproape totul ridicol, cel rațional, aproape nimic.

Unui bărbat în vîrstă i se reproșă că încă mai caută să intre în grațiile femeilor tinere. «Este singurul mijloc de a te întineri, răspunse el, lucru pe care-l dorește oricine.»

Suportăm să ni se impute cusururile, suportăm să fim pedepsiți, îndurăm multe din cauza lor, dar ne pierdem răbdarea atunci cînd trebuie să ne dezbărăm de ele.

Anumite cusururi sînt necesare existenței individului. Ne-ar fi neplăcut dacă vechii noștri prieteni s-ar dezbăra de anumite ciudățenii ale lor.

Se spune : «va muri curînd» despre un om care acționează împotriva felului său de a fi.

Care sînt cusururile pe care le putem păstra și chiar cultiva în noi ? Acelea care mai degrabă îi măgulesc pe ceilalți decît îi ofensează.

Pasiunile sînt cusururi sau virtuți, dar exaltate.

Pasiunile noastre sînt adevărați fenișci. Atunci cînd cel vechi e mistuit de flăcări, cel nou se înalță de îndată, iarăși, din cenușă.

Marile pasiuni sînt boli fără speranță. Ceea ce le-ar putea vindeca e tocmai ceea ce le face cu adevărat primejdioase.

Pasiunea sporește și se domolește prin mărturisire. În nimic altceva calea de mijloc n-ar fi poate mai de dorit decît în încrederea și tăinuirea față de cei pe care-i iubim.

Astfel, în viltorea mondenității, Luciane făcea neîncetat să crească în jurul ei beția existenței. Curtea ei devenea din zi în zi mai numeroasă, în parte fiindcă agitația ei îi insuflă și îi atrăgea pe unii, în parte fiindcă știa, prin amabilitate și cîte o faptă bună, să-i lege de dînsa pe alții. Era darnică în cel mai înalt grad : în adevăr, prin afecțiunea mătușii și a logodnicului, atîtea lucruri frumoase și de preț se revărsaseră deodată asupra-i, încît ea părea să nu posede nimic propriu și să nu cunoască valoarea a tot ce se adunase în jurul ei. Astfel, nu șovăia nici o clipă să-și scoată un șal prețios și să-l pună pe umerii unei femei care-i părea prea sărăcăcios îmbrăcată în comparație cu celelalte, și făcea acest lucru în chip atît de șăgalnic, de abil, încît nimeni nu putea refuza un asemenea dar. Unul dintre curtenii ei purta totdeauna o pungă cu bani și avea însărcinarea de a se interesa, în satele unde poposeau, de oamenii cei mai bătrîni și mai bolnavi și de a le ușura situația cel puțin pentru moment. Prin aceasta, ea își cîștigă în întregul ținut renumele unei mari bunătăți, care devenea, totuși, uneori incomod, fiindcă atrăgea în preajma ei peste măsură de mulți nevoiași supărători.

Dar nimic nu contribui mai mult să-i sporească faima decît vădita și stăruitoarea ei purtare plină de bunătate, față de un tînăr nefericit, frumos și bine făcut dealtminteri, care fugea de societate pentru că își pierduse în luptă, dealtfel în chip glorios, mîna dreaptă. Această mutilare născuse în el o atît de mare descurajare, îi făcea atît de penibil faptul că orice nouă cunoștință căuta totdeauna să se informeze despre nenorocirea ce se abătuse asupra lui, încît prefera să se ascundă, să se dedice lecturii și altor studii și, odată pentru totdeauna, să nu aibă nimic de a face cu lumea.

Existența acestui tinăr nu-i scăpă Lucianei. Fu forțat să apară mai întâi într-un cerc restrâns, apoi într-unul mai mare, în sfârșit în cel mai larg. Ea se purtă mai drăguț față de el decît față de oricare altul ; se pricepu îndeosebi, printr-o insistentă serviabilitate, să-i facă prețioasă o pierdere pe care se străduia s-o compenseze ea însăși. La masă, trebuia să ia loc lingă dînsa ; ea îi tăia în bucăți mîncarea din fârfurie, astfel încît n-avea nevoie să folosească decît furculița. Dacă alții mai vîrstnici, mai distinși îl lipseau de vecinătatea ei, ea făcea astfel ca, peste întreaga masă, toată atenția ei să ajungă pînă la dînsul, și graba plină de grijă a servitorilor trebuia să înlocuiască ceea ce distanța amenința să-i răpească. Pînă la urmă, ea îl încurajă să scrie cu mîna stîngă ; fu obligat să-i adreseze toate încercările sale și astfel ea rămînea totdeauna, fie de la distanță, fie din apropiere, în legătură cu dînsul. Tinărul nu înțelegea ce se întimplase cu el și, într-adevăr, începu din acest moment o viață nouă.

Ar trebui poate să credem că această purtare displicea logodnicului ei ; dar lucrurile se petrecură tocmai invers. El consideră aceste străduințe ca un mare merit și era cu atît mai liniștit în privința lor, cu cît cunoștea felul special aproape excesiv prin care Luciane știa să depărteze de ea tot ce putea să pară cît de puțin suspect. Să socotea liberă să se joace cu oricine după bunul ei plac ; fiecare era în primejdie să se vadă, mai curînd sau mai tîrziu, hărțuit, smucit sau tachinat de ea în alt fel, nimeni însă nu-și putea permite același lucru față de ea, nimeni n-avea voie s-o atingă după capriciul lui, nimănui nu-i era îngăduit să replice, nici chiar în chipul cel mai ocolit, unei libertăți pe care și-o lua ea. Și astfel îi ținea pe ceilalți în granițele cele mai stricte ale decenței, pe care, față de ei, ea însăși părea să le depășească în fiecare clipă.

Dealtminteri s-ar fi putut crede că-și făcuse o maximă din a se expune deopotrivă laudei și blamului, afecțiunii

și aversiunii. Căci, dacă se străduia în fel și chip să-și câștige prietenia oamenilor, ea și-i îndepărta din nou, de obicei prin limba ei rea, care nu cruța pe nimeni. Astfel, nu făcea nici o vizită în vecinătate, nu era niciodată primită cu amabilitate, ea și grupul ei, în castele ca și în locuințe simple, fără ca, la întoarcere, să-și trădeze în chipul cel mai lipsit de reținere, tendința ei de a privi toate lucrurile omenești numai din unghiul lor ridicol. Într-un loc, risul îi era stirnit de trei frați care, tot dându-și politicos unul altuia întâietatea la însurătoare, îi prinsese bătrînețea holtei ; în alt loc, de o femeie mică și tinăra cu un bărbat mare și bătrîn ; în altul, dimpotrivă de un bărbat mic și vioi cu o uriașă neajutorată. Într-o casă găsea că te împiedici la fiecare pas de un copil ; o alta nu ajungea să-i pară plină nici chiar cînd adăpostea societatea cea mai numeroasă, pentru că nu întîlneau copii. Soții bătrîni n-aveau decît să ceară a fi înmormîțați degrabă, pentru a mai da cuiva din casă prilej să ridă, întrucît bătrînii n-aveau parte de moștenitori legali. Tinerii căsătoriți ar face mai bine să călătorească, nefiind deloc făcuți pentru conducerea menajului. Și, la fel cum se purta cu oamenii proceda cu lucrurile, cu clădirile ca și cu mobilele și serviciile de masă. Mai ales decorația pereților o îmboldea la observații hazlii. De la cea mai veche tapiserie de *haute lisse*¹ pînă la cel mai modern tapet de hirtie, de la cel mai venerabil portret de familie pînă la cea mai frivolă gravură contemporană, totul avea de suferit, totul era parcă sfîșiat de remarcile ei batjocritoare, astfel încît nu puteai decît să te miri că se mai află ceva în ființă pe o rază de cinci mîle în jur.

Poate că în această pornire de a contesta totul nu zăcea propriu-zis răutate ; s-ar putea să fi fost împinsă în general de neastîmpărul ei egotist ; fapt e însă că, în relațiile cu Ottilia, se ivise o adevărată amărăciune. Privea de sus,

¹ Tapițerii țesute de mînă pe război dispus în plan vertical (n. t.).

cu dispreț calma și neîntrerupta activitate, remarcată și lăudată de toți, a blindei copile și, cînd veni vorba despre grija cu care Ottilia se ocupa de grădini și de sere, ea nu se mulțumi să zeflemisească cu un aer mirat, în ciuda iernii aspre ce domnea, faptul că nu se vedeau nici flori, nici fructe, ci, începînd din acel moment, porunci să se aducă și să se risipească pentru decorația zilnică a camerelor și a meselor atîta verdeață, atîtea crengi, și orice mugur ivit, încît Ottilia și cu grădinarul se simțiră adînc mîhniți de a-și vedea distruse speranțele pe anul viitor și poate pe o perioadă mai lungă.

Tot atît de puțin îi acorda ea Ottiliei liniștea treburilor domestice, pe care aceasta le diriguia cu multă îndemînare. Ottilia trebuia să ia parte la plimbările cu trăsura sau cu sania, să meargă cu ceilalți la balurile ce se dădeau în vecinătate ; nu trebuia să se sperie nici de zăpadă, nici de ger, nici de violentele furtuni nocturne, de vreme ce atîția alții nu mureau de pe urma lor. Gingașa fată suferea destul de mult din această pricină, dar Luciane nu se alegea cu nici un cîștig : căci, deși Ottilia se îmbrăca foarte simplu pentru aceste ocazii, ea era totuși, sau cel puțin părea cea mai frumoasă în ochii bărbaților. O dulce atracție îi aduna pe toți în jurul ei, indiferent dacă în marile saloane ea se afla în primul sau în ultimul loc ; ba chiar și logodnicul Luciane stătea adesea de vorbă cu ea, și aceasta cu atît mai mult cu cît îi cerea sfatul și concursul într-o afacere care-l preocupa.

Îl cunoscuse mai bine pe arhitect ; cu ocazia examinării colecției sale de artă discutase mult cu dînsul pe teme istorice ; cu alte prilejuri, mai ales cînd contemplant capela, învățase să-i prețuiască talentul. Baronul era tînăr, bogat ; colecționa, voia să construiască ; pasiunea lui pentru artă era vie, dar avea slabe cunoștințe ; credea a fi găsit în arhitect pe omul ce-i trebuia, pe omul cu care va putea atinge în același timp mai multe din țelurile sale. Vorbise Luciane despre această intenție ; ea îl lăudase

pentru idee și fusese cum nu se poate mai mulțumită de propunere, dar, poate, mai mult ca să-l răpească Ottiliei pe acest tinăr — căci credea a fi observat la dinsul o anume înclinație — decît pentru că ar fi avut de gînd să-i folosească talentul pentru intențiile ei. În adevăr, cu toate că el se dovedise foarte zelos la serbările ei improvizate și-și desfășurase multe resurse în cutare sau cutare ocazie, dînsa fusese totuși, de fiecare dată, convinsă că e mult mai pricepută ea însăși; și cum, de obicei, invențiile ei nu ieșeau din comun, îndemînarea unui valet abil era tot atît de suficientă pentru executarea lor ca și aceea a celui mai desăvîrșit artist. Imaginația ei nu era în stare să se avînte mai departe de un altar destinat jertfelor și de încununarea unui cap de ghips sau a unuia viu, atunci cînd își propunea să aducă vreunei persoane un omagiu solemn cu ocazia sărbătoririi sau a aniversării acesteia.

Ottilia fu în măsură să dea referințele cele mai bune atunci cînd logodnicul se interesă de raporturile arhitectului cu casa. Știa că și Charlotte căutase încă dinainte un post pentru el, căci, dacă n-ar fi apărut toată această lume, tinărul ar fi plecat îndată după terminarea capelei, întrucît toate lucrările de construcție urmau și trebuiau să fie întrerupte în timpul iernii; era deci foarte de dorit ca priceputul artist să fie folosit și încurajat de un nou mecenă.

Relațiile personale ale Ottiliei cu arhitectul erau foarte pure și nevinovate. Plăcuta lui prezență, activitatea lui o interesase și o bucurase ca vecinătatea unui frate mai mare. Sentimentele pe care le nutrea pentru dinsul rămîneau la suprafața senină și lipsită de pasiune a unei rudenii de sînge; căci în inima ei nu mai era loc, ea era prea plină de iubirea pentru Eduard, și numai divinitatea, care le pătrunde pe toate, putea fi stăpînă pe această inimă în același timp cu el.

În răstimp, cu cît iarna se înteeja, cu cît vremea era mai vijelioasă și drumurile mai inaccesibile, cu atît mai atrăgător părea să petreci zilele ce scădeau într-o companie atît de bună. După scurte întreruperi, mulțimea invadea din cînd în cînd casa. Ofițeri din garnizoane mai depărtate trăgeau încoace ; cei mai culti, spre marele lor avantaj, cei mai neciopliți, spre stinghereala societății ; nu lipseau nici civilii, și, în chip cu totul neașteptat, sosiră într-o bună zi, împreună, contele și baroana.

Abia prezența lor păru să dea naștere unei adevărate curți. Bărbații de neam și de maniere alese îl înconjurară pe conte ; femeile acordară atențiile lor baroanei. Nimeni nu se miră multă vreme să-i vadă împreună și atît de veseli ; căci se află că soția contelui murise și că o nouă uniune matrimonială va fi încheiată de îndată ce cuviința va îngădui. Ottilia își aminti de acea primă vizită, de fiecare cuvînt ce fusese rostit despre căsătorie și divorț, despre unire și despărțire, despre speranță, așteptare, privațiune și renunțare. Cele două persoane, care pe atunci erau încă lipsite de orice perspectivă, stăteau acum în fața ei, atît de apropiate de fericirea mult dorită, și un oftat involuntar îi porni din inimă.

Luciane abia auzi despre conte că e amator de muzică și se și simți obligată să organizeze un concert ; voia să se producă cu cîntece, acompaniindu-se singură la chitară. Ceea ce și făcu. Nu cînta fără îndemînare din acest instrument, vocea ei era plăcută ; dar, în ce privește cuvintele, acestea se înțelegeau tot atît de puțin ca și în alte ocazii cînd vreo frumusețe germană cîntă cu acompaniament de chitară. Toată lumea confirma însă că Luciane cîntase cu multă expresie, iar ea putea fi mulțumită de puternicile aplauze. Numai că i se întîmplă cu acest prilej o curioasă nenorocire. Între oaspeți se găsea un poet pe care spera cu deosebire să-l cucerească, fiindcă dorea ca el să-i dedice cîteva cîntece, și de aceea

executase în seara amintită aproape numai compuneri ale sale. El fu dealtfel, ca toată lumea, politicos față de ea : dînsa se așteptase însă la mai mult. Îi dădu de cîteva ori să înțeleagă acest lucru, dar nu putu scoate nimic mai mult de la el, pînă ce, pierzîndu-și răbdarea, trimise, în sfîrșit, la dînsul pe unul dintre curtezanii ei, ca să încerce să afle dacă poetul nu fusese fermecat să audă excelentele sale poeme atît de excelent cîntate. „Poeziile mele ?” răspunse acesta cu uimire. Iertați-mă, domnule, adăugă el, n-am auzit nimic decît vocale și nici măcar pe toate. Este totuși de datoria mea să mă arăt recunoscător pentru o atît de amabilă intenție.“ Curtezanul tăcu și trecu sub tăcere aceste cuvinte. Celălalt căută să se descurce cu cîteva complimente bine întoarse. Ea lăsă să se înțeleagă fără echivoc dorința de a poseda și unele versuri compuse anume pentru dînsa. Dacă lucrul n-ar fi fost din caleafară de nepoliticos, el ar fi fost în stare să-i ofere alfabetul, pentru ca dînsa să-și ticluiască singură, după plac, un ditiramb pe o melodie oarecare. Dar Luciane nu avea să iasă din această întîmplare, fără a fi ofensată. După puțin timp, ea află că, încă în aceeași seară, el scrisese, pe o melodie favorită a Ottiliei, un poem încîntător, care era mai mult decît amabil.

Ca toți oamenii de felul ei, care amestecă totdeauna ceea ce e avantajos cu ceea ce e pentru ei nefavorabil, Luciane voi acum să-și încerce norocul în declamație. Avea o memorie bună, dar, ca să fim sinceri, dicțiunea ei era lipsită de spirit și violentă, fără a fi pasionată. Recita balade, povești și tot ce se mai întîlnește în general în programele de declamație. Luase în același timp nenorocitul obicei de a însoți cu gesturi cele recitate, lucru al cărui rezultat este că încurcă în chip neplăcut, mai degrabă decît să îmbine cu dramaticul ceea ce este de fapt epic și liric.

Contele, bărbat ager la minte, care cuprinsese repede cu privirea societatea, înclinațiile, pasiunile și distracțiile ei, sugeră, în chip fericit sau poate nefericit, Lucianeii ideea unui nou gen de spectacol, cu totul pe măsura personalității ei.

— Găsesc aici, spuse el, multe persoane bine făcute, cărora nu le lipsește desigur nimic pentru a imita mișcări și poziții pitorești. Cum de n-ați încercat încă să reprezentați în adevăr tablouri cunoscute ? O asemenea imitare, chiar dacă cere mai multe preparative anevoioase, exercită în schimb un farmec de necrezut.

Luciane își dădu repede seama că ar fi aici cu totul în elementul ei. Frumoasa ei statură, formele ei pline, trăsăturile regulate și totuși expresive ale feței, părul castaniu, gîtul ei subțire, totul era parcă anume făcut pentru tablouri ; și numai să fi știut că părea mai frumoasă cînd stătea liniștită decît atunci cînd se mișca, fiindcă în al doilea caz îi scăpa uneori ceva dezordonat, dizgrațios, ea s-ar fi dedat cu și mai mult zel acestei sculpturi în carne și oase.

Se căutară deci gravuri după picturi celebre și se alesă mai întîi *Belizarie*, după van Dyck ¹. Un bărbat mare și bine făcut, de o anumită vîrstă, urma să-l reprezinte pe generalul orb, așezat ; arhitectul să-l întruchipeze pe ostașul ce stă trist și compătimitor în fața lui și cu care avea efectiv o oarecare asemănare. Luciane alesese pentru sine, cu destulă modestie, figura tinerei femei din planul al doilea, care-și numără în palmă generosul obol scos dintr-o pungă, în timp ce o bătrînă pare s-o mustre și

¹ *Anton van Dyck* (1599—1641), pictor flamand. A lucrat și în Italia, iar apoi în Anglia ca pictor al Curții. Acolo se afla și tabloul *Obolul lui Belizarie*, cunoscut lui Goethe, ca și picturile menționate în paginile următoare, numai din gravura executată după ea (n. t.).

s-o facă să înțeleagă că dă prea mult. O altă femeie, care întinde cu adevărat un obol orbului, nu era nici ea uitată.

Cu acest tablou cit și cu altele, se ocupară toți foarte serios. Contele dădu, cu privire la genul instalațiilor, câteva indicații arhitectului, care ridică de îndată o scenă în acest scop și luă măsurile necesare pentru iluminat. Se și angajaseră adinc în pregătiri, când observară că o astfel de acțiune cerea o cheltuială considerabilă și că la țară, în toiul iernii, se ducea lipsă de multe din cele trebuitoare. De aceea, pentru ca nu cumva lucrurile să rămână pe loc, Luciane puse să se taie în bucăți aproape întreaga ei garderobă, spre a furniza diferitele costume pe care artiștii respectivi le indicaseră în chip destul de arbitrar.

Seara fixată sosi și reprezentația fu dată în fața unei societăți numeroase și în aplauzele generale. O muzică adecvată împinse la culme încordata așteptare. Belizarie deschise scena. Figurile erau atît de potrivite, culorile atît de fericit distribuite, iluminarea atît de artistică, încît te credeai cu adevărat în altă lume; atît numai că prezența realului în locul aparenței producea un fel de senzație de teamă.

Cortina căzu și se ridică nu numai o dată la cererea spectatorilor. Un *intermezzo* muzical distră societatea, care urma să fie surprinsă printr-un tablou de un gen mai elevat. Era cunoscuta lucrare a lui Poussin¹: *Estera în fața lui Ahasveros*. De astă dată, Luciane fusese mai darnică față de sine. Ea desfășură în rolul reginei căzute în leșin toate farmecele ei și alesese în chip precaut pentru rolurile fecioarelor care o înconjurau și o susțineau numai fete drăguțe și bine făcute, dintre care însă nici una nu putea cîtuși de puțin să se măsoare cu dînsa. Persoana Ottiliei rămăsese exclusă din acest tablou ca și din celelalte. Pe tronul de aur, Luciane așezase, pentru

¹ Nicolas Poussin (1594—1665), maestrul picturii clasice franceze. A lucrat mai ales în Italia, unde a și murit (n. t.).

a-l reprezenta pe regele asemănător lui Zeus, pe bărbatul cel mai viguros și mai frumos din întreaga societate, astfel încît tabloul atingea cu adevărat o incomparabilă perfecțiune.

Cel de-al treilea tablou ales fusese *Mustrea p r nteasc * de Terborch¹; și cine nu cunoaște splendida gravură executată de Wille al nostru după această pictură ? Un tată, cu un aer nobil și cavaleresc, șade picior peste picior, p r ind s-o admonesteze pe fiica sa, care stă în fața lui. Aceasta, o siluetă superbă, purt nd o rochie de atlas alb cu falduri bogate, e văzută numai din spate, dar întreaga ei atitudine pare să sugereze că se st p nește. Că muștrarea nu e nici violentă, nici umilitoare se vede din expresia feței și din gestul tatălui; c t despre mamă, ea pare să-și ascundă o ușoară jenă, uit ndu-se într-un pahar de vin pe care e gata să-l soarbă p n  la fund.

Cu acest prilej, Luciane trebuia să apară în cea mai mare strălucire a ei. Cozile ei, forma capului, g tul și ceafa întreceau în frumusețe orice închipuire și talia, din care la veșmintele moderne, antichizante, ale femeilor se vede foarte pușin, acea talie grațioasă, suplă și subțire, se revela cum nu se poate mai avantajos în costumul din altă epocă; iar arhitectul avusese grijă să dispună ambele falduri ale atlazului alb cu cea mai artistică naturalitate, astfel  nc t, fără nici o îndoială, această imitație vie întrecea cu mult imaginea originală, produc nd o  nc ntare generală. Cererile de repetare a tabloului nu mai conțineau și dorința cu totul firească de a vedea și din fața o at t de frumoasă făptură, care fusese îndeajuns privită din spate, cresc  într-at ta, încît în mocalit nerăbdător

¹ Gerard Terborch (1617—1681), pictor olandez. Tabloul *Mustrea p r nteasc * (*L'Instruction paternelle*), aflat la Berlin, a fost cunoscut de Goethe, cum recunoaște singur, prin gravura executată după el de acvaforistul Wille, din secolul al XVIII-lea, care i-a dat și titlul de mai sus (n. t.).

strigă în gura mare cuvintele — scrise câteodată în josul unei pagini — : *Tournez, s'il vous plaît*¹, și dezlănțui aprobarea generală. Dar interpreții se știau prea bine puși în valoare și prinseseră prea bine sensul acestui gen de spectacol, pentru a ceda apelului general. Fiica, aparent rușinată, rămase nemișcată, fără a acorda spectatorilor favoarea de a-i vedea expresia feței; tatăl nu se clinti de pe scaun, păstrînd atitudinea lui muștrătoare, iar mama nu-și ridică nici nasul, nici ochii din paharul străveziu, în care vinul nu scădea, cu toate că ea părea să bea. Ce să mai povestim despre micile tablouri finale, pentru care se aleseseră scene olandeze de tavernă și de bilci?

Contele și baroana plecară, făgăduind că se vor reîntoarce în primele săptămîni fericite ale apropiatei lor uniri, și Charlotte speră acum, după două luni suportate cu greu, să scape și de restul societății. Era sigură că fiica ei va cunoaște fericirea atunci cînd se va fi potolit la dînsa prima amețeaală a logodnei și a tinereții, căci logodnicul ei se considera cel mai fericit om de pe lume. Proprietar al unei mari averi, înzestrat cu un spirit moderat, părea ciudat de măgulit de avantajul de a avea o femeie care trebuia să placă lumii întregi. Avea o tendință atît de aparte de a raporta totul la ea și abia prin ea la el însuși, încît încerca un sentiment neplăcut cînd un nou-sosit nu-și îndrepta pe loc toată atenția asupra ei, ci, fără a se ocupa în mod deosebit de dînsa, căuta un contact mai strîns cu el, așa cum se întîmpla mai ales cu unele persoane mai bătrîne, atrase de frumoasele lui însușiri. În ce-l privește pe arhitect, se ajunsese repede la o înțelegere. El avea să-l urmeze pe logodnic la Anul Nou, și să petreacă împreună carnavalul în oraș, unde Luciane își promitea cea mai mare fericire de pe urma repetării tablourilor vivante, atît de frumos întoc-

¹ Întoarceți, vă rog (fr.) (n. t.).

mite, ca și de pe urma unei sumedenii de alte lucruri ; și aceasta cu atât mai mult cu cât se părea că și mătușa și logodnicul socoteau neînsemnată orice cheltuială cerută de plăcerile ei.

Se apropia momentul plecării, dar ea nu se putea petrece într-un mod obișnuit. Se glumi o dată, destul de zgomotos, pe tema proviziilor de iarnă ale Charlottei, care aveau să fie în curînd secătuite, cînd gentilomul ce-l întruchipase pe Belizarie și care era negreșit destul de bogat și înflăcărat de farmecele Luciane, pe care le omagia de mult, exclamă nehibzuit :

— Să urmăăm moda poloneză ! Veniți acum la mine, dați gata și rezervele mele, și pe urmă, tot așa, la ceilalți vecini.

Zis și făcut : Luciane consimți. A doua zi se făcură bagajele și tot roiul se năpusti asupra altei proprietăți. Găsiră și acolo destul loc, însă mai puțină comoditate și rînduială. De aici urmară unele încălcări ale cuviinței, care nu făcură decît să sporească fericirea Luciane. Viața deveni din ce în ce mai dezmățată și mai nebunească. Se organizară vinători cu gonaci în plină zăpadă și tot ce se putea imagina mai incomod. Femeilor le era tot atât de puțin îngăduit să se sustragă ca și bărbaților ; și astfel, vinînd și călărînd, gonînd cu săniile și chiuînd, societatea trecu de la o moșie la alta, pînă ce se apropie, în sfîrșit, de reședință. Acum, veștile și poveștile despre distracțiile de la Curte și din oraș dădură o altă orientare imaginației și o atraseră irezistibil pe Luciane, cu întreaga ei suită, într-un nou cadru de viață, unde mătușa ei o și precedase.

Din jurnalul Ottiliei :

„Luăm în lume pe fiecare drept ceea ce se dă ; dar el și trebuie să se dea drept ceva. Îi suportăm mai ușor pe cei supărători decît îi tolerăm pe cei neînsemnați.

Putem impune orice societății, dar nu ceea ce are o urmare.

Nu ajungem a-i cunoaște pe oameni atunci cînd vin la noi ; trebuie să mergem la ei pentru a afla cum stau lucrurile cu dînșii.

Mi se pare aproape natural că găsim diferite cusururi celor ce ne vizitează și că, de îndată ce au plecat, nu-i judecăm în chipul cel mai binevoitor, căci avem așa-zicînd dreptul să-i măsurăm după etalonul nostru. Chiar oamenii rezonabili și echitabili se abțin cu greu, în asemenea cazuri, de la o cenzură severă.

Dacă, dimpotrivă, am fost la alții și i-am văzut în ambianța, în deprinderile, în condițiile lor de viață necesare, inevitabile, așa cum acționează ei în mediul lor sau cum se supun, e nevoie de nesocotință și de rea-voință pentru a găsi ridicol ceea ce, în mai mult decît un sens, ar trebui să ne pară respectabil.

Prin ceea ce numim conduită și bună-cuviință urmează să obținem ceea ce altminteri nu poate fi obținut decît prin violență sau nici măcar prin violență.

Frecventarea femeilor este temeiul buneicuviințe.

Cum pot coexista caracterul, particularitatea omului cu uzanțele ?

Particularitatea ar trebui să fie reliefată și mai mult prin uzanțe. Fiecare dorește însemnătatea, numai să nu fie incomodă.

În viață în genere, ca și în societate, cele mai mari avantaje le are un militar cultivat.

Oamenii de arme brutali măcar nu ies din caracterul lor, și, cum în spatele forței se ascunde totuși de cele mai multe ori o fire blândă, te poți, la nevoie, înțelege și cu ei.

Nimic nu e mai supărător decât un civil greoi. De la el s-ar putea pretinde finețe, fiindcă nu e obligat să se ocupe cu nimic grosolan.

Cînd trăim laolaltă cu oameni care au un simț delicat al cuviinței, ne îngrijorăm pentru ei dacă se întîmplă ceva necuviincios. Este ceea ce simt totdeauna pentru Charlotte și împreună cu ea, atunci cînd cineva se leagănă cu scaunul, pentru că știu că ea urăște de moarte acest lucru.

Nimeni nu ar intra cu ochelarii pe nas într-o odaie intimă, dacă ar ști că nouă femeilor ne trece îndată pofta de a-l privi și de a sta de vorbă cu el.

Familiaritatea care ia locul respectului e totdeauna ridicolă. Nimeni nu ar depune pălăria după ce tocmai a salutat cu ea, dacă ar ști ce comic pare acest lucru.

Nu există semn exterior de politețe care să nu aibă un temei moral profund. Adevărata educație ar fi aceea care ar transmite în același timp acest semn și temeiul.

Comportarea este o oglindă în care fiecare își arată imaginea.

Există o politețe a inimii ; ea este înrudită cu iubirea.⁷⁹ Din ea izvorăște politețea cea mai nesilită a comportării exterioare.

Cea mai frumoasă stare este dependența voluntară ;
și cum ar fi ea posibilă fără iubire ?

Nu sîntem niciodată mai departe de dorințele noastre
decît atunci cînd ne închipuim că posedăm obiectul dorit.

Nimeni nu este mai rob decît acela ce se crede liber
fără a fi liber cu adevărat.

Este de ajuns ca omul să se declare liber, pentru ca
să se simtă în aceeași clipă îngrădit. Dacă îndrăznește să
se declare îngrădit, el se simte liber.

Împotriva mării superiorități a altuia nu există alt
mijloc de salvare decît iubirea.

E teribilă situația unui om superior cu care se fălesc
proștii.

Se spune că nimeni nu e erou în ochii valetului său.
Acest lucru se datorează însă numai faptului că eroul nu
poate fi recunoscut decît de erou. Dar este probabil că
valetul va ști să-l aprecieze pe cel de-o seamă cu el.

Nu există consolare mai mare pentru mediocritate de-
cît faptul că geniul nu este nemuritor.

Cei mai de seamă oameni sînt totdeauna legați de
secolul lor printr-o slăbiciune.

Considerăm de obicei oamenii ca mai primejdioși de-
cît sînt.

Nebunii și oamenii deștepți sînt deopotrivă de inofen-
sivi. Dar seminebunii și semiînțelepții, aceștia sînt cei mai
primejdioși.

Nu ocolești nicicum mai sigur lumea decît prin artă ;
și nu te unești mai sigur cu ea decît prin artă.

Chiar și în culmea fericirii sau în culmea suferinței
avem nevoie de artist.

Arta se îndeletnicește cu ce e greu și bun.

Văzînd dificultatea tratată ușor, intuim imposibilul.

Greutățile sporesc pe măsură ce ne apropiem de țel.

A semăna nu e atît de anevoios ca strînsul roadelor.

CAPITOLUL VI

Marea tulburare pricinuită Charlottei de această vizită fu compensată de faptul că avu putința s-o înțeleagă deplin pe fiică-sa, lucru în care cunoașterea lumii o ajută foarte mult. Nu era prima oară că întâlnea un caracter atît de bizar, cu toate că niciodată încă vreunul nu atinsese un asemenea grad. Și totuși știa din experiență că astfel de persoane, modelate de viață, de felurite evenimente, de relațiile familiale, pot ajunge la o maturitate foarte plăcută și amabilă, egoismul îndulcindu-se și virtejul activității căpătînd o direcție precisă. Charlotte, ca mamă, accepta cu atît mai îngăduitoare un fenomen poate neplăcut pentru alții, cu cît le stă bine părinților să nădăjduiască acolo unde străinii nu doresc decît să profite sau cel puțin să nu fie stingheriți.

Charlotte însă avea să fie lovită în chip ciudat și neașteptat, după plecarea fiicei sale, de faptul că aceasta lăsase în urmă un nume rău, nu atât prin ceea ce era criticabil în purtarea ei, cât tocmai prin ceea ce ar fi putut fi găsit demn de laudă. Luciane părea a-și fi făcut o lege nu numai din a fi veselă între cei veseli, ci și din a fi tristă alături de cei triști și, pentru a-și exersa bine spiritul de contradicție, din a-i întrista uneori pe cei veseli și a-i înveseli pe cei triști. În toate familiile unde se ducea, ea se interesa de cei bolnavi și de cei infirmi care nu puteau să apară în societate. Îi vizita în camerele lor, făcea pe medicul și impunea fiecăruia leacuri energice, luate din farmacia de voiaj pe care o ducea totdeauna cu sine în trăsura ei ; un atare tratament, cum e ușor de presupus, reușea sau dădea greș după voia întâmplării.

În acest gen de binefacere, Luciane era foarte crudă și nu se lăsa influențată, căci era ferm convinsă că proceda cum nu se poate mai bine. Însă o încercare a ei pe tărîm moral eșuă de asemenea, și ea îi dădu mult de furcă Charlottei, pentru că avu urmări și pentru că toată lumea vorbi despre ea. Auzi despre acest lucru abia după plecarea Luciane ; Ottilia, care fusese martoră tocmai la această întâmplare, fu obligată să-i dea amănunțit socoteală asupra celor petrecute.

O fată, dintr-o familie cu vază, avusese nenorocul de a fi vinovată de moartea uneia dintre surorile ei mai mici și din această cauză nu putuse nici să se liniștească, nici să se regăsească pe sine. Trăia, absorbită și tăcută, în camera ei și nu suporta nici chiar vederea membrilor familiei, decît dacă intrau la ea unul cite unul ; căci, de îndată ce erau mai mulți laolaltă, își închipuia că fac împreună reflecții despre dînsa și starea în care se afla. Față de fiecare în parte, ea se exprima rezonabil, stînd ceasuri întregi de vorbă cu el.

Luciane auzise despre acest caz și își propusese îndată, în taină, ca, atunci cînd va ajunge în casa acelei familii, să săvîrșească un fel de minune și s-o redea pe tînăra fată societății. Se purtă cu acest prilej mai prudent decît de obicei, știu să se introducă singură la cea sufletește bolnavă și, pe cît se putu observa, izbuti să-i cîștige încrederea prin muzică. La sfîrșit făcu însă o greșeală ; căci, tocmai pentru că dorea să facă senzație, o aduse deodată, într-o seară, pe frumoasa și palida copilă, pe care o socotea îndeajuns de pregătită, în societatea strălucitoare și pestriță. Și poate că și acest lucru ar fi reușit, dacă societatea însăși, din curiozitate și aprehensiune, nu s-ar fi comportat cu stîngăcie, adunîndu-se în jurul bolnavei, evitînd-o apoi din nou, zăpăcînd-o și agitînd-o prin murmure și șușoteli. Delicata ei sensibilitate nu suportă toate acestea. Fugi scoțînd țipete înspăimîntătoare, care ar fi putut fi expresia groazei stîrnite de apariția unui monstru. Speriată, societatea se împrăstie, iar Ottilia fu printre aceia care o conduseră din nou în camera ei pe bolnava cu totul lipsită de cunoștință.

Între timp, Luciane adresase, în felul ei obișnuit, o aspră muștrare celor de față, fără a se gîndi cîtuși de puțin la faptul că purta întreaga vină și fără a se lăsa abătută de acest insucces, ca și de oricare altul, de la faptele și gesturile ei.

Starea bolnavei devenise mai îngrijorătoare din acel moment ; ba maladia ei se agravase chiar atît de mult, încît părinții nu putură s-o mai țină acasă pe biata copilă, ci se văzură siliți s-o încredințeze unui ospiciu. Charlottei nu-i rămase decît să caute a alina întrucîtva, printr-o purtare deosebit de delicată față de acea familie, durerea pricinuită de fiica ei. Asupra Ottiliei întîmplarea făcuse o impresie adîncă ; o plîngea cu atît mai mult pe sărmana fată, cu cît era convinsă, după cum nici nu tăgăduia față de Charlotte, că, printr-un tratament susținut, bolnava ar fi putut fi vindecată cu siguranță.

Și cum, în general, din trecut oamenii stau de vorbă mai mult despre ce e neplăcut decît despre ce e plăcut, ajunse în discuție și o mică neînțelegere care o nedumehise pe Ottilia în privința arhitectului, în seara cînd acesta nu voise să-și arate colecția, cu toate că ea îl rugase în chip atît de amabil. Acest refuz îi rămăsese mereu pe inimă și nu știa nici ea de ce. Sentimentele ei erau foarte îndreptățite ; căci ceea ce o fată ca Ottilia poate cere nu s-ar cuveni să fie refuzat de un tînăr ca arhitectul. Acesta invoca însă față de ușoarele ei muștrări ocazionale scuze destul de valabile.

— Dacă ați ști, spunea el, cît de brutal se poartă chiar unii oameni cultivați cu operele de artă cele mai prețioase, mi-ați ierta faptul că nu vreau să le expun pe ale mele în mijlocul mulțimii. Nimeni nu știe să apuce o medalie de muchie ; ei pipăie cel mai frumos relief, fondul cel mai pur, cele mai delicate piese le plimbă încoace și încolo între degetul mare și arătător, ca și cum formele artistice s-ar aprecia în modul acesta. Fără a se gîndi că o coală mare trebuie ținută cu amîndouă mîinile, ei apucă o gravură de neprețuit, un desen de neînlocuit, numai cu o mînă, așa cum un politician încrezut apucă un ziar, făcîndu-și cunoscută dinainte, prin mototolirea hîrtiei, judecata asupra evenimentelor lumii. Nimeni nu se gîndește la faptul că ar fi de ajuns ca douăzeci de oameni să procedeze unul după altul în acest fel cu o operă de artă, pentru ca cel de al douăzecișunulea să nu mai aibă mare lucru de văzut.

— Nu te-am pus și eu uneori într-o asemenea încurcătură ? întrebă Ottilia ; n-am vătămat cumva, cu vreun prilej comorile dumitale, fără a bănuî acest lucru ?

— Niciodată, replică arhitectul, niciodată ! Așa ceva v-ar fi cu neputință ; cuviința s-a născut odată cu dumneavoastră.

— În orice caz, ripostă Ottilia, n-ar fi rău dacă pe viitor s-ar intercala în manualul bunelor maniere, după

capitolele despre modul de comportare la masă, în societate, un capitol foarte amănunțit despre chipul cum trebuie să ne purtăm în colecțiile de artă și în muzee.

— Negreșit, răspunse arhitectul, atunci custozii și amatorii și-ar arăta cu mai multă plăcere raritățile.

Otilia îl iertase de mult ; cum însă el părea să pună serios la inimă mustrarea ei și o asigura iarăși și iarăși că-i face plăcere să-și arate colecția și că e gata totdeauna să-și dea toată silința pentru prietenii săi, avu impresia că-i jignise susceptibilitatea și se simți îndatorată față de el. De aceea nu-i era îndemină să refuze net o rugămintă pe care el i-o făcu în urma acestei conversații, deși consultându-și repede inima, nu văzu cum ar putea să-i îndeplinească dorințele.

Iată despre ce era vorba. Arhitectul fusese nespus de sensibil la faptul că, din gelozia Lucianei, Otilia fusese exclusă de la tablourile vivante ; el remarcase, de asemenea, cu regret că, nesimțindu-se bine, Charlotte putuse asista numai din cînd în cînd la această strălucită parte a distracțiilor de societate. Acum el n-ar fi vrut să plece fără a-și dovedi recunoștința și prin montarea, în cinstea uneia și spre distracția celeilalte, a unei reprezentații mult mai frumoase decît fuseseră cele de pînă acum. Poate că la aceasta se adăuga, fără ca el însuși să-și dea seama, un alt imbold ascuns : îi venea atît de greu să părăsească această casă, această familie, ba chiar i se părea cu neputință să se despartă de ochii Otiliei, a căror calmă și prietenoasă privire îl făcuse aproape numai ea să trăiască în vremea din urmă.

Sărbătoarea Crăciunului se apropia, și el înțelese deodată că, de fapt, acele reprezentări de tablouri prin figuri în *ronde-bosse* porniseră de la „iesle“, spectacolul pios închinat, în această sfîntă perioadă mamei divine și pruncului, astfel cum sînt adorați, în aparenta lor umilință, mai întii de păstori și curînd după aceea de regii magi.

Își reprezentase întru totul posibilitatea realizării unui atare tablou. Un prunc frumos și plin de prospețime fusese găsit ; nici de păstori și de păstorite nu avea să ducă lipsă ; dar fără Ottilia lucrul nu putea fi împlinit. În cugetul lui, tinărul o înălțase la rolul Maicii Domnului, și dacă ea îl refuza, nu încăpea pentru dînsul nici cea mai mică îndoială că planul trebuie să cadă. Ottilia, pe jumătate incurcată de propunere, îl îndreptă cu cererea lui către Charlotte. Aceasta îi dădu cu plăcere încuviințarea și tot de dînsa fu învinsă în chip prietenos sfiala Ottiliei de a-și asuma întruchiparea acestei sfinte figuri. Arhitectul lucră ziua și noaptea pentru ca nimic să nu lipsească în ajunul Crăciunului.

Da, ziua și noaptea în adevăratul înțeles al cuvîntului. Avea, dealtfel, puține trebuințe și prezența Ottiliei părea să-i suplinească orice înviorare ; lucrînd de dragul ei, părea să n-aibă nici o nevoie de somn, ocupîndu-se de ea, nici o nevoie de hrană. De aceea, în seara solemnă, totul fu gata și pregătît. Reușise să adune instrumente de suflat cu o frumoasă sonoritate, care făcură introducerea și știură să creeze atmosfera dorită. La ridicarea cortinei, Charlotte fu cu adevărat surprinsă. Tabloul ce i se oferea fusese de atîtea ori repetat în toată lumea, încît cu greu te puteai aștepta la o nouă impresie în fața lui. Aici însă, realitatea ca imagine avea calități deosebite. Întregul spațiu era mai curînd nocturn decît crepuscular, și totuși în amănuntele mediului nu era nimic nedeslușit. Ideea incomparabilă de a face întreaga lumină să emane de la copil¹, artistul știuse s-o înfăptuiască printr-un ingenios mecanism de iluminare care era mascat de personajele din primul plan, lăsate în umbră și primind doar o slabă lumină piezișe. Fete și băieți veseli stăteau de jur împrejur, fețele lor fiind puternic luminate de jos.

¹ Pare neîndoios că Goethe s-a gîndit aici la celebrul tablou al lui Correggio, *Noaptea sfîntă*, pe care l-a văzut desigur la Galeria din Dresda, în timpul șederii sale la Leipzig (n. t).

Nu lipseau nici îngerii, a căror strălucire proprie era parcă umbrită de splendoarea divină și al căror trup eterat părea mai dens și doritor de lumină în fața celui dumnezeiesc-uman.

Din fericire, pruncul adormise în poziția cea mai drăgălașă, așa că nimic nu tulbura contemplația atunci când privirea stăruia asupra celei ce-o întrupa pe mamă și care, cu nemărginită grație, ridicase un vâl pentru a revela comoara ascunsă. În acea clipă, imaginea păru întreruptă și încremenită. Orbit fizicește, surprins spiritual, poporul din jur părea că tocmai făcuse o mișcare pentru a-și feri vederea tulburată, a-și întoarce apoi iarăși privirile într-acolo, clipind din ochi cu bucuroasă curiozitate, și a arăta mai mult uimire și plăcere decât admirație și adorare, cu toate că nici aceste sentimente nu erau uitate, exprimarea lor fiind încredințată câtorva persoane mai bătrâne.

Figura Ottiliei, gestul, expresia, privirea ei întreceau însă tot ce a înfățișat vreodată un pictor. Un cunoscător sensibil, privind această apariție, ar fi fost cuprins de teamă că s-ar putea clinti ceva, s-ar fi întrebat cu îngrijorare dacă o altă imagine i-ar mai putea vreodată plăcea în aceeași măsură. Din nefericire, nu era de față nici un om capabil să prindă acest efect general. Numai arhitectul, care, în păstor lung și subțire, privea dintr-o parte peste cei căzuți în genunchi, încerca încă plăcerea cea mai mare, cu toate că nu ocupa cel mai prielnic punct de observație. Și cine ar putea să descrie expresia Reginei cerului celei nou-născute? Cea mai pură umilitate, cel mai încântător sentiment de modestie, față de o mare cinste nemerită, față de o imensă fericire de neconceput, se zugrăveau în trăsăturile feței ei, exprimând atât propria-i simțire, cât și ideea pe care și-o putea face despre ceea ce înfățișa.

Charlotte privea cu bucurie frumoasa întruchipare, dar ceea ce o impresiona era mai ales pruncul. Ochii îi erau

inundați de lacrimi, și își imagina în chipul cel mai viu că poate spera să țină, curind, în poală o dulce făptură asemănătoare.

Cortina se lăsase, pe de o parte pentru a da un răgaz interpreților, pe de alta, pentru a aduce o schimbare tabloului. Artistul își propusese să transforme prima imagine de noapte și umilintă într-o imagine de zi și de glorie, și pregătise, în acest scop, din toate părțile o lumină foarte vie, care fu aprinsă în pauză.

În poziția ei pe jumătate teatrală, Otilia fusese niștită mai ales de faptul că, afară de Charlotte și de cițiva intimi ai casei, nimeni nu văzuse această pioasă mascaradă artistică. Fu deci surprinsă întrucîtva cînd află, în timpul pauzei, despre sosirea unui străin, pe care Charlotte îl primise amical în sală. Nimeni nu-i putea spune cine era acest străin. Ea acceptă situația, pentru a nu provoca nici o tulburare. Candelabrele și lămpile ardeau și o lumină infinită o înconjura. Cortina se ridică și o priveliște uimitoare se oferi spectatorilor : întregul tablou era numai strălucire, și în locul umbrei, suprimate cu totul, rămîneau doar culorile, care, prin chibzuirea lor alegere, realizau o plăcută domolire. Privind pe sub genele ei lungi, Otilia remarcă un bărbat așezat lângă Charlotte. Nu-l recunoscuse, dar i se păru că aude vocea asistentului de la pension. Fu cuprinsă de o senzație ciudată. Cite se întimplaseră de cînd nu mai auzise glasul acestui dascăl fidel ! Ca în zigzagul unui fulger, îi trecu prin fața sufletului șirul bucuriilor și suferințelor ei, stîrnind întrebarea : „Veî cuteza oare să-i destăinuiești, să-i mărturisești totul ? Ce puțin demnă ești să apari în fața lui sub această înfățișare sfîntă ! Și ce straniu trebuie să-i pară să te zărească sub mască, pe tine, pe care te-a văzut totdeauna naturală !” Cu o repeziciune fără seamăn, sentimentul și reflecția se înfruntau înlăuntrul ei. Inima îi era grea, ochii i se umpleau de lacrimi, în vreme ce se silea să pară neîncetat o imagine imobilă ; și ce fericită

se simți cînd pruncul începuse să se miște, iar artistul se văzu nevoit să dea semnalul căderii cortinei !

Dacă sentimentul penibil de a nu putea alerga în întîmpinarea unui prieten scump se adăugase încă din ultimele momente celorlalte emoții ale Ottiliei, ea era acum și mai încurcată. Trebuia oare să meargă spre el în acest costum și cu această găteală străină ? Trebuia să-și schimbe veșmintele ? Nu alese, făcu al doilea lucru, căutînd între timp să-și adune gîndurile, să se liniștească ; și nu se regăsi cu adevărat decît atunci cînd îl salută, în sfîrșit, pe cel sosit, în îmbrăcămintea ei obișnuită.

CAPITOLUL VII

Intrucît arhitectul dorea tot binele protectoarelor sale, îi era plăcut, de vreme ce pînă la urmă tot trebuia să plece, să le știe în buna companie a onorabilului asistent ; cum însă raporta favoarea lor la sine însuși, era oarecum îndurerat, văzîndu-se înlocuit așa de curînd și, după cum socotea în modestia lui, înlocuit atît de bine, ba chiar în chip desăvîrșit. Pînă atunci șovăise mereu, acum însă se simțea parcă împins să se îndepărteze ; căci voia măcar să nu fie silit a îndura, încă în prezența lui, cele ce puteau deveni de neevitat după plecarea sa.

Spre marea ușurare a acestor simțăminte pe jumătate triste, doamnele îi mai dăruiră la plecare o vestă, la care le văzuse multă vreme, pe amîndouă, tricotînd, nu fără a-l invidia în taină pe fericitul necunoscut căruia îi va fi menită o dată. Un asemenea dar este cel mai plăcut pe care-l poate primi un bărbat iubitor și respectuos : căci, atunci cînd, purtîndu-l, se gîndește la jocul neobosit al frumoaselor degete, el nu poate să nu-și închipuie cu

mulțumire că nici inima n-a rămas cu totul străină de o muncă atît de stăruitoare.

Femeile aveau acum să se îngrijească de alt oaspe, față de care aveau numai bune intenții și care trebuia să se simtă bine la ele. Sexul feminin nutrește un interes lăuntric, nestrămutat, care îi e propriu și de care nimic pe lume nu-l poate abate ; în relațiile exterioare de societate, dimpotrivă, femeile se lasă cu plăcere și ușor determinate în atitudinea lor de bărbatul care le preocupă în acel moment, și astfel, prin refuz ca și prin receptivitate, prin neclintire și îngăduință, ele exercită de fapt o autoritate căreia, în lumea bine-crescută, nici un bărbat nu i se poate sustrage.

Dacă arhitectul își desfășurase și își dovedise oarecum în voie și după bunul lui plac talentele în fața celor două prietene, spre plăcerea și spre satisfacerea intențiilor lor, dacă îndeletnicirile și distracțiile fuseseră rinduite în acest sens și potrivit unor astfel de intenții, un alt mod de viață se impuse în scurt timp de pe urma prezenței asistentului. Marele său dar era de a vorbi bine și de a dezbate în conversații relațiile dintre oameni, îndeosebi în legătură cu formarea tinăretului. Și astfel se iscă un contrast destul de simțitor față de felul de a trăi de pînă atunci, cu atît mai mult cu cît asistentul nu aproba cu totul îndeletnicirile cărora le fusese închinată întreaga vreme.

Despre tabloul vibrant care-l întîmpinase la sosire, el nici nu pomeni măcar. Cînd însă îi fu arătată cu satisfacție biserica și capela, cu tot ce era legat de ele, nu-și putu reține opiniile asupra lor.

— În ceea ce mă privește, spuse el, această apropiere, această amestecare a sacralului cu sensibilul nu izbutește nicidecum să-mi placă ; nu mă pot împăca nici cu ideea dedicării, sfînțirii și împodobirii unor încăperi speciale, ca și cum acesta ar fi singurul mijloc de a nutri și de a întreține un sentiment de pietate. Nici o ambianță, fie ea și cea mai comună, nu trebuie să tulbure în noi senti-

mentul divinului, care ne poate însoți pretutindeni și poate consacra orișice loc drept templu. Îmi place să văd oficiată o slujbă religioasă domestică, în sala în care de obicei se ia masa, se țin reuniuni, se organizează distracții cu jocuri și dans. Ceea ce e mai înalt, mai elevat în om e fără formă și ar trebui să ne ferim a întruchipa aceste virtuți altfel decât în acțiuni nobile.

Charlotte, care îi cunoștea dinainte ideile în linii generale și le sondă în scurt timp și mai mult, îl puse îndată la treabă în domeniul lui, poruncind să intre în salon, încolonați, pe micii ei grădinari, pe care arhitectul tocmai îi trecuse în revistă înainte de plecare ; căci, în uniforme lor curate și vesele, cu mișcările ordonate și purtarea lor firească și vioaie, ei se prezentau foarte bine. Asistentul îi examinează după metoda lui, prin tot felul de întrebări și întorsături, descoperi repede caracterele și facultățile copiilor și, fără a avea aerul, îi instrui și stimulează, în mai puțin de o oră, într-o măsură cu adevărat apreciabilă.

— Cum de reușești să faci acest lucru ? întrebă Charlotte în timp ce băieții se retrăgeau. Am ascultat foarte atent ; n-a fost vorba decât de lucruri bine cunoscute, și totuși n-aș ști cum să procedez pentru a le expune atât de consecvent într-un timp atât de scurt, printre atâtea întrebări și replici.

— Ar trebui poate, răspunse asistentul, să facem un mister din avantajele meseriei noastre. Nu mă simt totuși în drept să vă ascund maxima foarte simplă în virtutea căreia pot fi obținute toate acestea și încă multe altele. Luați un obiect, o materie, un concept, oricum vreți să-i ziceți ; rețineți-l bine ; lămuriți-l foarte precis pentru dumneavoastră înșivă în toate părțile lui : vă va veni ușor după aceea să aflați, știind de vorbă cu un grup de copii, ce anume cunosc ei dinainte din el și ce trebuie încă sugerat, transmis. Răspunsurile la întrebările dumneavoastră pot fi oricât de nepotrivite, se pot abate oricât

de mult de la subiect, puțin importă, cu condiția, numai, ca noua dumneavoastră întrebare să readucă mintea și judecata spre miezul lui și să nu vă lăsați îndepărtată de punctul dumneavoastră de vedere ; pînă la urmă, copiii vor trebui să gîndească, să înțeleagă, să-și însușească numai ce vrea cel ce-i învață și așa cum vrea el. Cea mai mare greșală a acestuia este să se lase antrenat în larg de cei pe care-i învață, să nu știe să-i mențină în punctul de care tocmai se ocupă. Faceți cît de curînd o încercare și veți găsi o mare plăcere în ea.

— Ce curios, spuse Charlotte, pedagogia bună este așadar inversul bunelor maniere. În societate se cere să nu insiști asupra nici unui lucru, în timp ce în învățămînt suprema poruncă ar fi să lucrezi împotriva oricărei abateri de la subiect.

— Varietate fără împrăștiere, iată care ar fi cea mai frumoasă deviză pentru învățătură și pentru viață, dacă acest lăudabil echilibru ar fi fost atît de ușor de menținut ! spuse asistentul ; și voi să continue, cînd Charlotte îl invită să privească încă o dată copiii, al căror voios cortegiu tocmai străbătea curtea. El își manifestă satisfacția față de faptul că băieții erau ținuți să umble în uniformă.

— Bărbații, spuse el, ar trebui să poarte din tinerețe uniformă, fiindcă e necesar ca ei să se obișnuiască a acționa împreună, a se pierde printre semeni, a asculta în masă și a lucra pentru comunitate. Totodată, orice uniformă stimulează un spirit militar precum și o comportare mai disciplinată, mai strictă ; dealtfel toți băieții sînt soldați înnașcuți ; e de ajuns să vedem jocurile lor războinice, asalturile și escaladările lor.

— În schimb, cred că nu mă veți condamna, interveni Ottilia, dacă nu îmbrac la fel fetele de care mă ocup. Cînd vi le voi prezenta, sper să vă încînt prin aspectul lor pestriț.

— Aprob cu totul acest lucru, replică asistentul. Femeile ar trebui să se îmbrace în chipul cel mai divers, fiecare în felul ei, pentru ca fiecare să se deprindă a simți ceea ce îi stă cu adevărat bine și i se potrivește. Și mai este o cauză importantă: femeilor le este scris să fie singure și să acționeze singure întreaga lor viață.

— Afirmația aceasta mi se pare foarte paradoxală, ripostă Charlotte; nu simtem doară aproape niciodată de capul nostru.

— Ba da, răspunse asistentul, în raport cu alte femei, fără doar și poate. Să privim o femeie ca îndrăgostită, ca logodnică, ca soție, ca stăpînă a casei, ca mamă; e totdeauna izolată, e totdeauna singură și vrea să fie singură. Chiar și cea mai vanitoasă este în această situație. Orice femeie o exclude prin natura ei pe cealaltă; căci de la fiecare se cere tot ce revine întregului sex. Nu la fel stau lucrurile cu bărbații. Bărbatului îi este necesar bărbatul; el și-ar crea pe un al doilea, dacă acesta n-ar exista; o femeie ar putea trăi o veșnicie, fără a-i trece prin gînd să plăsmuiască o alta de o seamă cu dînsa.

— E suficient, spuse Charlotte, să exprimi adevărul în chip neobișnuit pentru ca neobișnuitul să sfîrșească și el prin a părea adevărat. Vom alege ce e mai bun din observațiile dumitale; dar, ca femei, vom face totuși cauză comună cu toate celelalte femei și vom și acționa împreună, pentru a nu acorda bărbaților avantaje prea mari asupra noastră. Da, nu ne veți lua în nume de rău mica bucurie răutăcioasă pe care o vom simți cu atît mai viu pe viitor, cînd îi vom vedea și pe domni neîmpăcîndu-se prea bine între ei.

Cu deosebită grijă, acest om chibzuit examinează apoi felul în care Ottilia își trata micile eleve și își exprimă hotărîta sa aprobare.

— Aveți deplină dreptate, spuse el, cînd vă deprindeți micile dumneavoastră subordonate numai cu ceea ce e

nemijlocit util. Curăţenia determină copiii să dea cu plăcere atenţie persoanei lor, şi totul este câştigat dacă au fost învăţaţi să îndeplinească voioşi şi cu mândrie ceea ce fac.

Dealtminteri, el găsi, spre marea sa satisfacţie, că nimic nu era făcut pentru aparenţă şi pentru exterior, ci totul într-un sens lăuntric şi pentru nevoile indispensabile.

— Cu ce puţine cuvinte, exclamă el, s-ar putea exprima toată sarcina educaţiei, dacă oamenii ar avea urechi să audă.

— N-aţi vrea să încercaţi cu mine ? îl întrebă prieteneşte Ottilia.

— Cu mare plăcere, replică el, numai să nu mă trădaţi. Băieţii vor fi educaţi pentru a sluji, iar fetele în vederea misiunii lor de mame ; în felul acesta totul va merge bine pretutindeni.

— De mame ? răspunse Ottilia, asta ar mai putea să fie acceptat de femei, dat fiind că, şi fără a fi mame, ele trebuie totdeauna să se pregătească pentru a purta de grijă altora ; dar tinerii noştri s-ar considera, desigur, cu mult superiori situaţiei de a sluji, căci e uşor de citit pe faţa fiecăruia că se crede mai degrabă capabil să poruncească.

— De aceea le vom ascunde acest lucru, spuse asistentul. Ne alintăm cu iluzii intrînd în viaţă, dar viaţa nu ne alintă. Cîţi oameni admit oare de bunăvoie ceea ce pînă la urmă tot sînt siliţi să admită ? Să lăsăm însă aceste consideraţii, care nu ne ating aici. Vă socot fericită că puteţi aplica o metodă corectă cu elevele dumneavoastră. Dacă fetele cele mai mici se joacă cu păpuşile şi cos cîteva petice pentru ele ; dacă surorile mai mari au grijă de cele mai mici, iar întreaga familie se serveşte şi se ajută singură, atunci pasul următor de făcut pentru a intra în viaţă nu este mare şi o asemenea fată regăseşte la soţul ei ceea ce a părăsit la părinţi.

Dar în clasele cultivate, problema este foarte complicată. Trebuie să ținem seama de condiții superioare, mai delicate, mai fine și mai ales de relațiile de societate. Noi ceilalți trebuie deci să-i formăm pe elevii noștri pentru exterior ; este necesar, este indispensabil și ar fi foarte bine dacă în aceasta n-am întrece măsura, căci, urmărind să formăm copiii pentru un cerc mai larg, îi împingem lesne dincolo de limite, pierzînd din vedere ceea ce e cerut de fapt de natura lor intimă. În aceasta zace problema care e mai mult sau mai puțin rezolvată sau ratată de educatori.

În privința multor lucruri cu care împuiem capul școlărilor noastre la pension mă înfricoșez, cînd experiența îmi spune de ce puțin folos vor fi mai tîrziu. Cîte nu sînt lepădate, cîte nu sînt date uitării, de îndată ce o femeie ajunge în situația de stăpînă a casei, de mamă !

Totuși, de vreme ce m-am dedicat acestei meserii, nu-mi pot opri dorința pioasă de a reuși odată, în tovărășia unei ajutoare credincioase, să dezvolt la elevele mele numai ceea ce le va fi necesar, atunci cînd vor păși pe tărîmul activității și independenței personale, astfel încît să-mi pot spune : în acest sens educația lor e terminată. Firește că se adaugă mereu și mereu o alta, provocată aproape în fiecare an al vieții noastre, dacă nu de noi înșine, cel puțin de împrejurări.

Ce adevărată îi păru Ottiliei această remarcă ! Cîte nu fuseseră educate în ea, anul trecut, de o pasiune nebănuită ! Ce de încercări vedea planînd deasupra ei, dacă se gîdea numai la viitorul cel mai apropiat !

Tinărul pomenise, nu fără premeditare, despre o ajutoare, despre o soție, căci, cu toată modestia lui, nu se putea împiedica de a sugera pe departe intențiile sale ; o serie de împrejurări și întîmplări îl încitaseră chiar să facă în cursul acestei vizite cîțiva pași către țelul său.

Directoarea pensiunii era deja în vîrstă ; căutase de mult printre colaboratorii și colaboratoarele ei o persoană care să se asocieze cu ea, și făcuse, la urmă, asistentului, în care avea toate motivele să se încreadă, propunerea de a conduce de acum înainte instituția de învățămînt împreună cu dînsa, acționînd ca în propria lui casă și urmînd să devină, după moartea ei, moștenitor și proprietar unic al așezămîntului. Principalul lucru în această afacere părea a fi pentru el să găsească o soție cu care să se armonizeze. O avea tainic înaintea ochilor și în inimă pe Ottilia ; dar se iviseră unele îndoieli, care erau însă oarecum compensate, la rîndul lor, de evenimente favorabile. Luciane părăsise pensionul ; Ottilia putea să se întoarcă mai liber acolo ; despre raporturile ei cu Eduard se zvonise, ce-i drept, ceva, dar treaba aceasta, ca atîtea alte întîmplări asemănătoare, fu primită cu indiferență, și însuși acest eveniment putea să contribuie la întoarcerea Ottiliei. Totuși nu s-ar fi ajuns la nici o hotărîre, nici un demers n-ar fi fost făcut, dacă o vizită neprevăzută n-ar fi dat și aici un impuls deosebit. Căci apariția unor personaje de seamă într-un cerc oarecare nu poate rămîne niciodată fără urmări.

Contele și baroana, care se vedeau adesea în situația de a fi întrebați despre valoarea diferitelor pensioane, fiindcă aproape toți părinții sînt în dificultate cu privire la educația copiilor lor, își propuseseră să-l cunoască în mod deosebit pe acesta, despre care se spuneau atîtea lucruri bune ; și noile lor raporturi le permiteau să întreprindă împreună această anchetă. Dar baroana mai urmărirea și altceva. În timpul ultimei sale șederi la Charlottes, ea discutase cu aceasta amănunțit tot ce se referea la Eduard și Ottilia. Insistase mereu și mereu ca Ottilia să fie îndepărtată, căutînd să insuflă curaj Charlottei, care se mai temea încă de amenințările lui Eduard. Se

discutase despre diferitele căi de ieșire, iar în ce privește pensionul venise vorba și despre înclinația asistentului. Baroana se decise deci cu atât mai mult să facă vizită proiectată.

Ea sosește ; face cunoștință cu asistentul ; se examinează instituția și se vorbește despre Ottilia. Conte în-suși discută cu plăcere despre dînsa, întrucît a cunoscut-o mai bine cu prilejul vizitei sale recente la Charlotte. Ottilia se apropiase de el ; era chiar atrasă de dînsul, pentru că îi părea că vede și află, prin conversația lui plină de miez, ceea ce îi rămăsese pînă atunci cu totul necunoscut. Și dacă în relația cu Eduard ea uita de lume, în prezența contelui lumea îi părea a fi cu atât mai de dorit. Orice atracție este reciprocă. Conte simțea o înclinație atât de vie pentru Ottilia, încît îi plăcea s-o considere ca pe fiica lui. Aici ea stătea din nou, și mai mult decît prima oară, în calea baroanei. Cine știe ce ar fi întreprins această împotriva Ottiliei pe vremea cînd pasiunile îi erau mai aprinse ; acum se mulțumea s-o facă mai puțin primejdioasă pentru femeile măritate, măritînd-o și pe ea. Cu istețime, îl încurajă așadar pe asistent, în chip discret dar eficace, să-și aranjeze o mică excursie la castel și să caute neîntîrziat a face un pas spre împlinirea dorințelor și proiectelor sale, din care el nu făcuse un mister față de înalta doamnă.

Cu deplina aprobare a directoarei, el porni deci la drum, nutrind în inimă cele mai frumoase speranțe. Știe că nu este cu totul lipsit de favoarea Ottiliei și că, deși între dînsii există o oarecare nepotrivire de rang, aceasta va fi ștearsă ușor dat fiind felul de a gîndi al epocii. Dealtfel, baroana îl făcuse să simtă că Ottilia va rămîne totdeauna o fată săracă. A fi înrudit cu o familie bogată, spunea ea, nu poate fi de folos nimănui, căci, fie și la averea cea mai mare, el și-ar face un caz de conștiință din

a sustrage o sumă considerabilă acelor care, datorită gradului lor mai apropiat de rudenie, par să aibă un drept mai deplin la proprietate. Și este desigur de mirare că omul folosește numai rareori în folosul protejaților săi marele privilegiu de a mai dispune de averea sa și după moarte și că, pe cât se pare, din respect pentru tradiție, el îi favorizează numai pe aceia cărora le-ar reveni după moartea sa averea, chiar dacă el însuși nu și-ar manifesta în vreun fel voința.

În timpul călătoriei, sentimentele sale îl făceau să se considere egal cu Ottilia. Buna primire îi spori speranțele. E drept că n-o găsi pe Ottilia tot atât de deschisă față de el ca altădată ; dar era în același timp mai matură, mai cultivată și, ca să zicem așa, mai comunicativă în general decât o cunoscuse. Fu lăsat cu încredere să ia cunoștință de diferite aspecte legate de profesia lui. Dar atunci când voia să se apropie de ținta lui, o anumită sfială îl reținea totdeauna.

O dată însă, Charlotte îi dădu prilejul s-o facă, spunându-i în prezența Ottiliei :

— Ei bine, ai examinat, cred, îndeajuns cum evoluează tot ceea ce se află în jurul meu ; ce crezi despre Ottilia ? Ai toată libertatea s-o spui în prezența ei.

Asistentul răspunse cu multă pătrundere și cu o expresie calmă că, în ce privește comportarea mai degajată, exprimarea mai lesnicioasă, elevația felului de a gândi asupra treburilor lumești, care se vedește mai mult în acțiunile, decât în vorbele ei, o găsește simțitor schimbată în avantajul ei ; dar socotește totuși că i-ar putea fi de mare folos să se întoarcă pentru un timp la pension, spre a-și însuși temeinic și durabil, într-o ordine anume, ceea ce lumea nu oferă decât fragmentar și mai degrabă derutându-ne, în loc să ne vină în ajutor, ba uneori făcând aceasta mult prea târziu. Nu voia să se extindă asupra acestei teme. Ottilia însăși știa desigur cel mai bine ce

legătură strinsă aveau între ele cursurile pe care fusese forțată să le întrerupă brusc atunci.

Otilia nu putea nega acest lucru, dar nu era capabilă să mărturisească ce simțea la auzul acestor cuvinte, fiindcă abia dacă știa să și le tălmăcească sieși. Nimic nu-i mai părea incoerent în lume cînd se gîndea la bărbatul iubit, și nu înțelegea cum fără el vreun lucru mai putea fi coerent.

Charlotte răspunse la propunerea asistentului cu o prudentă amabilitate. Îi spuse că atît ea cît și Otilia doriseră de mult o întoarcere la pension. În acea perioadă însă, prezența unei prietene și ajutoare atît de dragi îi fusese indispensabilă ; dar nu voia să-i stea în cale și pe viitor, dacă Otilia stăruia în dorința de a se întoarce acolo pe durata de care va avea nevoie ca să termine ceea ce începuse și să-și însușească pe deplin ceea ce fusese întrerupt.

Asistentul primi cu bucurie această ofertă. Otilia nu putea îndrăzni să obiecteze ceva, cu toate că se înfiora la acest gînd. Charlotte, de partea ei, urmărea să cîștige timp ; nădăjduia că fericirea de a fi tată îl va face pe Eduard să se regăsească și să revină ; era convinsă că atunci totul se va aranja și că, într-un fel sau altul, se va asigura și viitorul Otiliei.

După o convorbire importantă, asupra căreia toți cei care au luat parte au de chibzuit, intervine de obicei o anumită pauză, care seamănă cu o stinghereală generală. Doamnele se plimbară în lung și în lat prin salon, asistentul răsfoi cîteva cărți și dădu în cele din urmă de volumul *in-folio*, care rămăsese acolo încă de pe vremea prezenței Lucianeî. Cînd văzu că acesta nu conținea decît maimuțe, el se grăbi să-l închidă. Întimplarea aceasta trebuie să fi dat însă loc unei conversații, ale cărei urme le găsim în jurnalul Otiliei.

Din jurnalul Ottiliei :

„Cum poate fi cineva în stare să reprezinte cu atîta grijă dezgustătoarele maimuțe ? Te înjosești chiar privindu-le, numai ca animale ; dar devii cu adevărat mai rău-tăcios cedînd tentației de a căuta sub această mască oameni pe care-i cunoști.

Este negreșit nevoie de o anumită ciudățenie pentru ca să-ți placă să te ocupi cu caricaturi și schimonosiri. Sînt recunoscătoare bunului nostru dascăl că n-am fost chinuită cu științele naturale ; n-am putut niciodată să mă împrietenesc cu viermii și gîndacii.

De data aceasta mi-a mărturisit că la fel stau lucrurile și cu el. «Din natură, spunea el, n-ar trebui să cunoaștem decît ceea ce e viu în nemijlocita noastră vecinătate. De pomii ce înfloresc, înverzesc și poartă roade în jurul nostru, de fiecare arbust pe lîngă care trecem, de fiecare fir de iarbă peste care pășim, sîntem legați în mod real, ei sînt adevărații noștri compatrioți. Păsările care sar încoace și încolo pe crengile noastre, care cîntă în frunzișul nostru ne aparțin, ne vorbesc încă din copilărie, și învățăm să înțelegem limba lor. E locul să ne întrebăm dacă orice făptură străină, smulsă din mediul ei, nu produce asupra noastră o anumită impresie neliniștitoare, care nu slăbește decît prin obișnuință. E nevoie de o viață împetrișată și zgomotoasă pentru ca omul să sufere în jurul său maimuțe, papagali și negri.»

Uneori, cînd mă cuprindea o poftă și o curiozitate pentru aceste lucruri bizare, am invidiat pe călătorul care vede astfel de minuni în relațiile lor vii, de fiecare zi, cu atîtea alte minuni. Dar și el devine alt om. Nimeni nu se plimbă nepedepsit sub palmieri, și felul de a gîndi se

schimbă cu siguranță într-o țară unde elefanții și tigrii sînt la ei acasă.

Demn de respect este numai naturalistul care știe să ne descrie și să ne reprezinte de fiecare dată, în elementul cel mai specific, tot ce e mai exotic, mai singular, împreună cu ambianța, cu vecinătatea lui. O, cît aș vrea să-l aud măcar o dată pe Humboldt povestind.¹

Un cabinet de istorie naturală ne poate apărea ca o sculptură egipteană, în care sînt așezați de jur împrejur diferiți idoli animali și vegetali, îmbălsămați. Unei caste sacerdotale i se cade desigur să se îndeletnicească cu ei, într-o semiobscuritate misterioasă; dar în învățămîntul general, asemenea lucruri ar trebui să se infiltreze cu atît mai puțin, cu cît obiecte mai apropiate și mai demne de interes se văd, în felul acesta, înlăturate cu ușurință.

Un dascăl care știe să trezească simțirea noastră pe baza unei singure fapte bune, a unui singur poem bun, realizează mai mult decît unul care ne învață, după aspectul și numele lor, șiruri întregi de formații naturale inferioare: căci întregul rezultat al unei atare învățături este — ceea ce putem ști și fără ea — că omul poartă într-însul în modul cel mai înalt și mai exclusiv imaginea divinității.

Fiecărui individ să-i fie lăsată libertatea de a se ocupa cu ceea ce-l atrage, cu ceea ce-i face plăcere, cu ceea ce-i pare util; dar adevăratul studiu al umanității este omul.⁴

¹ Este vorba de Alexander von Humboldt (1769—1859), naturalistul, care, în 1804, se întorsese dintr-o expediție de cinci ani în regiunile tropicale ale continentului american. Goethe era de fapt mai legat de fratele mai mare al acestuia, Wilhelm von Humboldt (1767—1835), pe care-l cunoscuse la Iena și a cărui universalitate o aprecia (n. t.).

Există puțini oameni care știu să se ocupe de trecutul cel mai recent. Căci sau prezentul ne leagă cu forța de el, sau ne pierdem în trecut și căutăm să rechemăm și să restabilim, pe cit e cu putință, ceea ce e cu totul pierdut. Chiar în familiile mari și bogate, care datorează mult strămoșilor lor, se pomenește de obicei mai mult bunicul decît tatăl.

La astfel de considerații se simți îndemnat asistentul nostru, într-una din acele zile frumoase, în care iarna pe ducă obișnuiește să ia chipul mincinos al primăverii, după ce străbătuse vechiul și marele parc al castelului și admirase aleile de tei înalți, planul regulat al plantațiilor, care datau din vremea părintelui lui Eduard. Ele se dezvoltaseră admirabil, potrivit concepției celui ce le sădise, iar acum, cînd tocmai sosise vremea să fie apreciate și gustate, nimeni nu mai vorbea despre ele și abia dacă erau vizitate; preferințele și cheltuielile mergeau în altă direcție : spre spațiile vaste și libere.

Asistentul făcu la întoarcerea sa această remarcă față de Charlotte, care n-o primi nefavorabil.

* — În timp ce viața ne trage mai departe, răspunse dînsa, ni-se pare că acționăm din propriul nostru impuls, că ne alegem singuri activitatea, plăcerile ; dar, firește, dacă privim lucrurile mai de aproape, reiese că sintem siliți să luăm parte doar la realizarea planurilor și tendințelor epocii.

— Desigur, spuse asistentul, și care e acela ce rezistă curentului din jurul său ? Timpul se schimbă, și odată cu el simțămintele, opiniile, prejudecățile și predilecțiile. Dacă tinerețea unui fiu coincide cu perioada unei prefaceri, putem fi convinși că el nu va avea nimic comun cu tatăl său. Dacă acesta trăia într-o perioadă cînd oamenii aveau pofță să dobîndească un bun, să-l asigure, să li-

miteze, să răstrîngă această proprietate și să-și întărească prin izolarea de lume folosința ei, atunci celălalt va căuta să se extindă, să comunice cu lumea, să-și lărgască sfera și să deschidă ceea ce este închis.

— Epoci întregi, răspunse Charlotte, pot fi asemuite cu tatăl și fiul pe care-i descrii. Despre acele împrejurări, în care fiecare orașel trebuia să-și aibă zidurile și șanțurile, în care orice conac de nobil se mai clădea încă în mijlocul unei mlaștini și în care cele mai mici castele nu erau accesibile decît printr-un pod-mobil, cu greu ne putem face o idee. Astăzi, chiar și orașele mai mari își dărimă zidurile de apărare, chiar șanțurile castelului princiar sînt umplute cu pămînt, orașele nu mai formează decît mari tirguri, și cînd vezi toate astea în cursul călătoriilor, îți vine să crezi că pacea universală este asigurată și că veacul de aur bate la ușă. Nimeni nu se simte la largul său într-o grădină ce nu amintește cîmpul deschis ; nimic nu trebuie să ducă gîndul la artificiu, la constrîngeri ; vrem să respirăm liber și necondiționat. Poți oare concepe, prietene, că din starea aceasta ne-am putea întoarce în alta, în cea anterioară ?

— De ce nu ? ripostă asistentul, fiecare situație își are greutățile ei : cea îngrădită ca și cea fără îngrădiri. Ce-a de-a doua presupune belșugul și duce la risipă. Să rămînem la exemplul dumneavoastră, care este destul de izbitor. Îndată ce se ivește lipsa, ea dictează din nou îngrădirea de sine. Oamenii care sînt siliți să-și exploateze pămîntul ridică iarăși ziduri în jurul grădinilor, pentru a-și pune în siguranță produsele. De aici se naște treptat un nou aspect al lucrurilor. Utilul trece din nou pe primul plan, și chiar cel ce trăiește în belșug sfîrșește prin a crede și el că trebuie să folosească tot ce posedă. Credeți-mă, se prea poate ca fiul dumneavoastră să neglijeze toate amenajările parcului și să se retragă în spatele zidurilor severe și sub teii înalți ai bunicului său.

Charlotte se bucură în taină când auzi prevestindu-i-se că va naște un băiat și-i iertă de aceea asistentului profeția lui cam neprietenoasă asupra sortii viitoare a frumosului, scumpului ei parc. Îi răspunse așadar destul de amabil :

— Nu sîntem încă nici dumneata, nici eu destul de bătrîni pentru a fi fost în repetate rînduri martorii unor asemenea contradicții ; dar, dacă unul ca noi se întoarce cu gîndul înapoi în prima tinerețe, dacă își aduce aminte de lucrurile de care îi auzea plîngîndu-se pe oamenii mai vîrstnici, dacă în reflecțiile sale cuprinde ținuturi și orașe, el nu găsește probabil nimic de obiectat împotriva observației dumitale. Să nu existe însă, atunci, nici o stavilă împotriva unui asemenea proces natural, să nu fie cu putință de a-i pune de acord pe tată și pe fiu, pe părinți și pe copii ? Mi-ai prezis în chip amabil că voi avea un băiat ; va trebui așadar ca el să se găsească în contradicție tocmai cu tatăl său, să distrugă cele construite de părinții lui, în loc să le desăvîrșească și să le sporească, perseverînd în același sens ?

— Există desigur, replică asistentul, un remediu rațional pentru aceasta, dar pe care oamenii îl aplică rar : anume ca tatăl să-l ridice pe fiu la coproprietate, să-l lase să participe la construire, la plantare și să-i permită, așa cum își permite lui însuși o fantezie inofensivă. O activitate se poate întrețese cu alta, dar nici una nu se poate înnađi cu alta. O ramură tinăra se unește lesne și bucuos cu un trunchi bătrîn, căruia nu-i mai poate fi atașată o creangă pe deplin dezvoltată.

Asistentul era bucuos că, în momentul cînd se vedea nevoit să-și ia rămas bun, spusese din întîmplare ceva plăcut Charlottei, întărind astfel din nou favoarea pe care ea i-o acorda. Trecuse mult prea multă vreme de cînd plecase de acasă ; totuși nu se putu decide să se întoarcă decît atunci cînd se convinse pe deplin că trebuia să aștepte ca apropiata lăuzie a Charlottei să treacă,

înainte de a putea spera într-o hotărîre oarecare cu privire la Ottilia. Se supuse deci împrejurărilor și, cu aceste perspective și speranțe, se întoarse lângă directoare.

Momentul cînd avea să nască se apropia pentru Charlotte. Stătea mai mult în camerele ei. Femeile ce se adunaseră în juru-i formau o societate mai închisă. Ottilia se ocupa de menaj, aproape fără a-și îngădui să se gîndească la ceea ce făcea. Se resemnase, e drept, pe deplin, dorea să se devoteze și pe viitor cu totul Charlottei, copilului și lui Eduard, dar nu vedea cum îi va fi posibil s-o facă. Nimic nu era de natură s-o scape de o zăpăceală totală, decît îndeplinirea în fiecare zi a datoriei.

Un fiu venise cu bine pe lume și femeile afirmau toate că era leit tată-său. Doar Ottilia nu putu fi, în sinea ei, de aceeași părere, cînd o feliicită pe lăuză și în-timpină cu cea mai mare căldură copilul. Încă în timpul pregătirilor pentru mărițișul Lucianeii, Charlotte resim-țise foarte viu absența soțului ei; acum soarta voia ca tatăl să lipsească și la nașterea fiului său, să nu hotărască numele cu care avea să fie strigat mai tîrziu.

Primul dintre prietenii ce se înfățișară pentru a-și prezenta feliicitările fu Mittler, care-și pusese iscoadele să prindă de veste fără întîrziere despre acest eveni-ment. El sosi, arătîndu-se cu totul în largul lui. Ascun-zîndu-și cu greu triumful în prezența Ottiliei, el se pro-nunță cu glas tare față de Charlotte, apărînd ca omul chemat să imprăștiie toate grijile și să înlătore toate piedicile de moment. Botezul nu trebuia amînat multă vreme. Bătrînul pastor, care se găsea cu un picior în groapă, avea să unească prin binecuvîntarea lui trecutul cu viitorul. Copilul avea să se cheme Otto; el nu putea purta alt nume decît acela al tatălui și al prietenului.

Fu nevoie de amestecul hotărît și lipsit de jenă al acestui om, pentru a înlătura nenumăratele scrupule, obiecțiunile, șovăielile, încetinelile, pretențiile, unora de a ști bine sau altminteri decît alții, oscilațiile, părerile,

schimbările și revenirile lor ; căci, de obicei, în asemenea ocazii, dintr-un scrupul înlăturat se nasc mereu altele, și, vrînd să menajăm toate relațiile, se întîmplă totdeauna să le lezăm pe unele din ele.

Mittler luă asupra lui toate scrisorile de înștiințare și de invitație la botez ; trebuiau întocmite îndată, căci ținea el însuși foarte mult ca o fericire pe care o socotea atît de însemnată pentru familie să fie adusă la cunoștință restului lumii, uneori rău-voitoare și bîrfitoare. Și, desigur, episoadele pasionale de pînă acum nu scăpaseră atenției publicului, care și așa trăiește cu convingerea că tot ce se petrece are loc numai pentru ca el să aibă ceva de comentat.

Ceremonia botezului trebuia să fie demnă, dar intimă și scurtă. Se căzu de acord ca Ottilia și Mittler să poarte copilul ca nașă și naș. Bătrînul pastor, sprijinit de paraclicer, se apropie cu pași înceți. Se rosti rugăciunea, copilul fu culcat pe brațele Ottiliei, și, cînd ea își îndreptă cu afecțiune privirea spre el, se sperie, nu puțin, de ochii lui deschiși, căci i se păru că se uită în proprii ei ochi ; potrivirea ar fi trebuit să surprindă pe oricine. Mittler, care primi după aceea copilul, rămase uimit și el, recunoscînd în conformația acestuia o asemănare izbitoare, și anume cu căpitanul ; niciodată nu i se mai întîmplase așa ceva.

Starea de slăbiciune a bunului și bătrînului pastor îl împiedicase să însoțească ceremonia botezului cu altceva în afara liturghiei obișnuite. Mittler însă, plin de acest subiect, își aduse aminte de vechile sale funcții ; dealtfel, intra în obiceiurile lui să-și imagineze imediat, în orice situație, cum ar vorbi, în ce fel s-ar exprima. De astă dată, el putu cu atît mai puțin să se rețină, cu cît era înconjurat numai de un cerc restrîns, format doar din prieteni. Începu așadar, către sfîrșitul ceremoniei, să se substituie, fără umbră de stinghereală, pastorului, să-și exprime într-o cuvîntare plină de voioșie îndatoririle și

speranțele de naș, stăruind cu atît mai mult asupra lor, cu cît i se păru, după aerul satisfăcut al Charlottei, că dînsa îl aproba.

Dar vajnicul orator nu observă că bunul moșneag ar fi dorit să se așeze ; cu atît mai puțin își dădu el seama că era pe cale să provoace o nenorocire mai mare, căci, după ce descrise insistent relațiile fiecăreia din persoanele prezente cu copilul, punînd prin aceasta la grea încercare stăpînirea de sine a Ottiliei, el se întoarse în sfîrșit spre girbovitul pastor cu următoarele cuvinte :

— Iar dumneata, demnul meu patriarh, poți spune acum ca și Simeon : „Stăpîne, slobozește pe robul tău în pace, că ochii mei văzură pe mîntuitorul acestei case“.

Era acum pe punctul să-și incheie cu multă strălucire cuvîntarea, dar observă că moșneagul, căruia îi întindea copilul, părea, ce-i drept, să se aplece întii către acesta, dar apoi se lăsă deodată pe spate. Oprit în ultimul moment din cădere, el fu așezat într-un fotoliu și, cu toată asistența acordată pe loc, trebui să se admită că era mort.

A vedea și a pătrunde cu gîndul atît de nemijlocit vecinătatea nașterii și a morții, a sicriului și a leagănelui, a îmbrățișa, nu doar cu imaginația, ci cu ochii, aceste contraste enorme, era pentru cei de față o încercare cu atît mai grea, cu cît intervenea mai surprinzător. Singură Ottilia îl privea cu un fel de invidie pe cel adormit, care mai păstrase expresia sa prietenoasă și simpatică. Viața sufletului ei era ucisă, de ce oare corpul mai trebuie să subziste ?

Dacă în acest chip tristele întîmplări ale zilei o făceau, nu rareori, să mediteze asupra vremelnice, despărțirii, pierderii, îi erau date în schimb, ca mîngiere, miraculoase viziuni nocturne, care o asigurau de existența bărbatului iubit, dîndu-i putere și înviorînd totodată propria ei existență. Seara, cînd se culcase și mai plutea, cuprinsă de un dulce simțămînt, între somn și veghe, i se păru că își aruncă privirile într-o încăpere foarte luminoasă,

scăldată, însă, într-o lumină blindă. În această încăpere, îl vedea foarte deslușit pe Eduard, dar nu îmbrăcat așa cum îl văzuse totdeauna, ci purtînd veșminte de războinic, de fiecare dată în altă atitudine, care era însă cu totul naturală și n-avea în ea nimic fantastic : stînd în picioare, mergînd, întins pe jos, călărind. Această figură, precizată pînă în cele mai mici detalii, se mișca spontan în fața ei, fără ca dinșa să contribuie cît de puțin, fără să vrea, sau să facă un efort de imaginație. Uneori îl vedea și impresurat, mai ales de ceva mobil, mai întunecat decît fondul luminos ; dar abia dacă distingeau siluetele, care puteau să-i apară uneori ca oameni, cai, copaci sau munți. Ea adormea, de obicei, asupra acestei viziuni, iar dimineța, cînd se trezea după o noapte liniștită, era înviorată, consolată ; se simțea convinsă că Eduard mai trăia și că legăturile cele mai intime îi uneau încă.

CAPITOLUL IX

Primăvara sosise, mai tîrzie, dar totodată mai iute în desfășurarea ei și mai veselă ca de obicei. Ottilia găsi acum în grădina roadele prevederii sale : totul incolțea, înverzea și înflorea la timpul cuvenit ; unele plante, pregătite în sere și răsadnițe bine instalate, erau lăsate acum în grija naturii ce acționa în sfîrșit din exterior, și tot ce era de făcut și de întreținut nu rămînea, ca pînă acum, o trudă nutrită de speranță, ci devenea o senină desfătare.

Se văzu însă nevoită să-l consoleze pe grădinar pentru numeroasele goluri pricinuite de vandalismul Lucianei printre plantele din glastre și pentru simetria distrusă a coreanei multor copaci. Îl încuraja spunîndu-i că toate

acestea se vor îndrepta în scurt timp ; el însă avea un simțămînt prea adînc, o idee prea pură despre meseria lui, pentru ca aceste consolări să poată da rod. Pe cît de puțin îi este îngăduit grădinarului să se lase distrat de alte fantezii și înclinații, pe atît de puțin trebuie întrerupt cursul liniștit al plantei spre desăvîrșirea ei, durabilă sau trecătoare. Planta e asemeni acelor oameni îndărătnici, de la care poți obține totul dacă te porți cu dinșii după felul lor. Un ochi liniștit, o consecvență calmă în a săvîrși în fiecare anotimp, în fiecare ceas întocmai ce e necesar nu sînt cerute poate nimănui mai mult decît grădinarului.

Grădinarul castelului, acest om de treabă, poseda într-un grad înalt calitățile amintite ; de aceea îi și plăcea atît de mult Ottiliu să lucreze alături de el. Dar încă de-o bucată de vreme, el nu-și mai putea aplica în toată voia talentul său propriu-zis. În adevăr, deși se pricepea să îndeplinească în chip desăvîrșit tot ce privea cultura pomilor și a legumelor precum și întreținerea unei grădini de agrement de modă mai veche — căci, în genere, fiecare reușește mai bine într-o anumită specialitate — și cu toate că, în îngrijirea orangeriei, a bulbilor de flori, a tufelor de garoafe și de urechea-ursului ar fi putut sfida natura însăși, noii arbori ornamentali ca și noile flori la modă îi rămăseseră oarecum străine ; el încerca de asemenea un fel de teamă, care îl făcea morocănos, în fața domeniului nemărginit al botanicii, care se deschidea în vremea aceea, și în fața numelor străine care zumzăiau în cuprinsul ei. Ceea ce stăpîinii începuseră să prescrie în anul precedent îi apăra ca o cheltuială inutilă și ca o risipă, cu atît mai mult cu cît vedea uscîndu-se o mulțime de plante prețioase ; dealtfel nu era în relații prea bune cu proprietarii de pepiniere, care, după cum credea el, nu-l serveau destul de cinstit.

Asupra acestor lucruri își făcuse, după felurite încercări, un fel de plan, în care Ottilia îl încuraja cu atît

mai mult, cu cît el se întemeia de fapt pe întoarcerea lui Eduard, a cărui absență era inevitabil resimțită, în cazul de față, ca în atitea altele, tot mai supărător pe zi ce trecea.

Acum, cînd plantele își împlintau tot mai adînc rădăcinile și își întindeau tot mai mult ramurile, Ottila se simțea și ea tot mai legată de acest locuri. Se împlinea tocmai un an de cînd apăruse aici ca o străină, ca o ființă neînsemnată ; cîte nu cîștigase de atunci încoace ! Dar, din nefericire, cîte nu fuseseră din nou pierdute tot în acest răstimp ! Nu fusese niciodată atît de bogată și niciodată atît de săracă. Aceste două sentimente o stăpîneau pe rînd de la o clipă la alta, ba se încrucișau atît de intim, încît ea nu știa să-și afle ușurare decît apucîndu-se neîncetat cu interes și chiar cu pasiune de primul lucru pe care-l întîlnea.

Că tot ce era cu deosebire scump lui Eduard își atrăgea cel mai mult îngrijirea ei e ușor de închipuit ; și de ce n-ar fi nădăjduit că el însuși se va întoarce curînd și că, odată prezent, va observa cu recunoștință atașamentul plin de grijă pe care ea îl dovedise pentru cel absent ?

Ottilia fu însă determinată să se străduiască pentru el și în cu totul alt chip. Luase asupra-și cu precădere sarcina de a se ocupa de copil, de care putea ajunge să se îngrijească nemijlocit cu atît mai mult, cu cît fusese luată hotărîrea de a nu-l încredința unei doici, ci de a-l crește cu lapte și cu apă. Era necesar ca el să se bucure, în acel frumos anotimp, de aer liber ; și astfel Ottilia îl ducea de preferință ea însăși afară ; purta această mică făptură adormită, inconștientă, printre mugurii și florile care aveau într-o zi să suridă atît de prietenos copilăriei sale, printre arbuștii și plantele proaspete care, prin tinerețea lor, păreau menite să crească împreună cu ea. Cînd Ottilia privea în jur, nu-și ascundea situația aleasă, bogăția, menite de la naștere copilului, căci aproape tot ce cuprindea cu privirea avea să-i aparțină cîndva.

Cît era de dorit, din toate aceste motive, ca el să crească sub ochii tatălui și ai mamei sale ca dovadă vie a unirii lor fericit reînnoite !

Ottilia simțea atît de clar toate acestea, încît le și vedea neîndoios reale, pierzînd în același timp orice sentiment de sine însăși. Sub cerul acesta senin, sub acest soare plin de strălucire, îi apăru deodată limpede că iubirea ei, spre a se desăvîrși, trebuia să devină cu totul dezînterensată ; în unele clipe, credea chiar că atinsese această culme. Nu dorea decît binele prietenului ei, se socotea destul de tare ca să renunțe la el, bă chiar să nu-l mai revadă niciodată, doar să-l știe fericit. Era, însă, absolut hotărîtă, în ce o privește pe ea însăși, să nu aparțină nicicînd unui alt bărbat.

Se îngrijiseră pentru o toamnă la fel de minunată ca și primăvara. Toate așa-numitele plante de vară, tot ce nu-și poate deschide florile deplin în timpul toamnei și se mai dezvoltă cu îndrăzneală în ciuda frigului, florile de aster mai cu seamă, fuseseră toate semănate în cea mai mare diversitate iar acum, răsădite pretutindeni, urmau să schimbe acel colț de pămînt într-un cer instelat.

Din jurnalul Ottiliei :

„Ne place să consemnăm în jurnalul nostru o reflecție justă pe care am citit-o, un lucru izbitor pe care l-am auzit. Dar dacă ne-am impune, în același timp, osteneala să desprindem din scrisorile prietenilor observațiile personale, părerile originale, cuvintele de duh aruncate în treacăt, am deveni foarte bogați. Scrisorile se păstrează pentru a nu fi recitite niciodată ; în cele din urmă, ele sînt distruse din discreție, și astfel dispare irevocabil, pentru noi și pentru alții, cel mai frumos, cel mai direct suflu de viață. Am de gînd să repar această omisiune.

Îată așadar cum se repetă, de la început, povestea anului ! Am ajuns din nou, slavă Domnului, la capitolul ei cel mai atrăgător. Viorelele și lăcrămioarele îi sînt parcă frontispiciile și vinițele. Avem totdeauna o impresie plăcută cînd redeschidem la aceste file cartea vieții.

Îi certăm pe săraci, mai ales pe cei nevîrstnici, cînd hoinăresc și cerșesc pe drumuri. Nu observăm oare că aceștia se apucă de lucru, de îndată ce găsesc ceva de făcut ? Abia își desfășoară natura prietenoasele comori, că-i și vedem pe copii alergînd după ele ca să-și găsească o meserie ; nici unul nu mai cerșește, fiecare îți oferă un buchet ; l-a cules cu mîna lui, înainte ca tu să te trezești din somn și, îmbiindu-te, privirea lui e tot atît de ademenitoare ca și darul. Nimeni care se simte cît de cît îndreptățit cînd pretinde nu are un aer mizerabil.

De ce oare anul este uneori atît de scurt, uneori atît de lung, de ce pare el în amintire atît de scurt sau atît de lung ? Așa mi se întîmplă mie, în ce privește anul trecut, și nicăieri în chip mai izbitor decît în grădină, unde efemerul și durabilul se îmbină. Și totuși, nimic nu e atît de trecător, încît să nu lase după sine o urmă, un seamăn.

Ne acomodăm și cu iarna. Ni se pare că sîntem mai nestingheriți cînd arborii stau în fața noastră atît de fantomatici, atît de transparent. Ei nu sînt nimic, dar nici nu acoperă nimic. Cînd însă, într-o zi, se ivesc mugurii și florile, devenim nerăbdători pînă ce se dezvoltă întregul frunziș, pînă ce peisajul prinde corp și copacul ne întîmpină ca o formă încheată.

Tot ce e desăvîrșit în sinul propriei specii, trebuie s-o depășească pe aceasta, să devină altceva, incomparabil. În unele sunete, privighetoarea e încă pasăre ; pe urmă

ea se ridică deasupra speciei, vrînd parcă să dezvăluie oricărei zburătoare ce înseamnă de fapt a cînta.

O viață fără iubire, fără vecinătatea celui iubit nu e decît o *comédie à tiroirs*¹, o proastă comedie cu sertărașe. Le tragi afară unul după altul și le împingi iarăși la loc, trecînd în grabă la celălalt. Tot ce se petrece, fie chiar bun și însemnat, abia dacă se înlanțuie. Trebuie pretutindeni s-o iei de la început și ai vrea pretutindeni să termini.“

CAPITOLUL X

În ceea ce o privește pe Charlotte, ea e veselă și mulțumită. Se bucură de vigurosul ei băiat, care încă de pe acum se dezvoltă armonios, încîntînd la tot ceasul ochii și inima ei. Printr-însul i se creează un nou raport cu lumea ca și cu averea ; vechea ei poftă de activitate se trezește iarăși ; oriîncotro își îndreaptă privirea, vede cît de multe au fost înfăptuite anul trecut și le contemplă cu mulțumire. Animată de un sentiment straniu, urcă pînă la coliba de mușchi împreună cu Ottilia și copilul, și, în timp ce-l culcă pe acesta pe mica masă, ca pe un altar domestic, ea vede încă două locuri pustii, își amintește de vremurile trecute, și o nouă speranță mijeste pentru dînsa și pentru Ottilia.

Fetele tinere își întorc poate cu modestie privirea după cutare sau cutare tînăr, întrebîndu-se în secret dacă și l-ar dori drept soț ; dar acela care trebuie să-i

¹ *Comédie à tiroirs* (fr.), literal : comedie cu sertare ; piesă comică ale cărei scene nu sînt bine legate unele de altele sau de o acțiune generală (n. t.).

poarte de grijă unei fiice sau unei pupile, cercetează un cerc mai larg. E ceea ce se întâmplă în acest moment Charlottei, căreia unirea căpitanului cu Ottilia nu i se părea imposibilă; nu șezuseră ei, încă odinioară, unul lângă altul în această colibă? Nu-i rămăsese străin faptul că între timp avantajoasa perspectivă de căsătorie ce se deschisese acestui prieten dispăruse.

Charlotte urcă mai departe, în vreme ce Ottilia purta copilul. Cea dintâi se lăsa în voia unor reflecții de tot felul. Există, fără îndoială, și pe uscat naufragii; e frumos și demn de laudă să te salvezi și să te restabilești în urma lor cât mai repede. Doară viața toată nu e întemeiată decît pe cîștig și pierdere. Cine din noi nu făurește un proiect oarecare și se vede tulburat în înfăptuirea lui? De cîte ori nu apucăm un drum și sîntem abătuti de pe el? De cîte ori nu sîntem distrași de la o țintă ochită atent, pentru a atinge o altă mai înaltă? Călătorului i se rupe o roată pe drum, spre marele lui necaz și, mulțumită acestui neplăcut accident, ajunge să-și facă cele mai îmbucurătoare cunoștințe și relații, care îi influențează întreaga viață. Soarta ne împlinește dorințele, dar o face în felul ei, pentru a ne putea da ceva care să depășească dorințele noastre.

Acestea precum și altele asemănătoare fură reflecțiile făcute de Charlotte pînă să ajungă la noua clădire de pe culme, unde își găsiră toate o deplină confirmare. Căci împrejurimile erau mult mai frumoase decît ți-ai fi putut imagina. Cît vedeai cu ochii, în preajmă, orice amănunt supărător, meschin fusese îndepărtat; tot ce era bun în întregul ținut, tot ce înfăptuiseră pe întinsul lui natura, timpul, ieșea cu limpezime în relief, izbind privirea, iar tinerele plantații, destinate să umple cîteva goluri și să îmbine în chip plăcut părțile dispartate, își și îmbrăcaseră haină lor verde.

Casa însăși aproape că putea fi locuită; vederea, mai ales din camerele de sus, era din cele mai variate. Cu

cît îți plimbai privirea în jur, descopereai tot mai multe frumuseți. Ce efecte trebuia să nască aici fiecare ceas al zilei, ce efecte luna, soarele ! Nimic nu apărea mai îmbietor decît să-ți poți petrece vremea aici și ce repede se trezi din nou în Charlotte potfa de a clădi și de a crea, de vreme ce găsea terminată toată munca brută. Un timplar, un tapițer, un zugrav în stare să se descurce cu șabloane și cu o poleială ușoară — iată tot ce mai lipsea ; în scurt timp clădirea se afla pusă la punct. Pivnița și bucătăria fură instalate repede ; căci dată fiind distanța pînă la castel, toate cele necesare trebuiau să se găsească la îndemînă aici. Astfel, doamnele împreună cu copilul se mutară sus și, din această reședință ca nou punct central, li se oferiră plimbări neașteptate. Aici, într-o zonă mai înaltă, ele respirau cu deliciu aerul liber și proaspăt, pe cea mai încîntătoare vreme.

Plimbarea cea mai dragă Ottiliei, fie singură, fie cu copilul, cobora spre platani, pe o cărare comodă, care ducea apoi la punctul unde era legată una din bărcile folosite de obicei pentru traversarea lacului. Îi făcea plăcere să se plimbe uneori pe apă, dar fără copil, căci Charlotte arăta o oarecare îngrijorare în această privință. Ea nu uita totuși să-l viziteze zilnic pe grădinar în parcul castelului și să i se alătore binevoitoare în grija ce purta numeroaselor răsaduri, care acum se bucurau toate de aerul liber.

Pe această vreme frumoasă, Charlotte găsi foarte binevenită vizita unui englez, care făcuse în călătoriile sale cunoștință cu Eduard, îl întîlnise de cîteva ori și era acum curios să vadă frumoasele amenajări, despre care auzise vorbindu-se atît de elogios. El aducea o scrisoare de recomandăție din partea contelui și prezenta în același timp, ca însoțitor al său, pe un bărbat liniștit, dar foarte amabil. Întrucît începu de îndată să străbată împrejurimiile, cînd cu Charlotte și Ottilia, cînd cu grădinarul și vînătorii, mai adesea cu însoțitorul său și cîte-

odată singur, se putu recunoaște ușor, după observațiile sale, că era un amator și un cunoscător al acestui gen de amenajări din care, de bună seamă, el însuși înfăptuise câteva. Deși era în vîrstă, lua voios parte la tot ce poate să înfrumusețeze viața și să-i sporească interesul.

În compania lui, doamnele ajunseseră în sfîrșit să guste pe deplin ambianța în care trăiau. Ochiul său exersat prindea orice efect în toată prospețimea lui ; el observa cu atît mai satisfăcut cele realizate, cu cît nu cunoscuse ținutul mai înainte și abia dacă putea deosebi ceea ce fusese adăugat de ceea ce natura însăși oferise.

Se poate spune pe bună dreptate că, datorită remarcilor sale, parcul crescui și se îmbogăți. El recunoștea cu anticipație ce promiteau noile plantații care se înființau. Nu-i scăpa nici un loc unde mai putea fi încă pusă în valoare sau creată vrîo frumusețe. Aici atrăgea atenția asupra unui izvor care, odată curățat, promitea să devină podoaba unui întreg desis ; dincolo, asupra unei grote care, golită și lărgită, putea oferi un loc de odihnă dorit, căci era suficient să fie tăiați cîtiva copaci pentru a zări de acolo o impunătoare îngrămădire de mase stîlcoase. Îi felicita pe locuitori pentru că le rămîneau atîtea lucruri de desăvîrșit, rugîndu-i să nu se grăbească, ci să-și rezerve pentru anii următori plăcerea creării și a amenajării.

Dealtminteri, nici în afara orelor petrecute în societatea celorlalți el nu era citușii de puțin incomod, căci folosea cea mai mare parte a zilei ca să prindă într-o cameră obscură portativă aspectele pitorești ale parcului și să le deseneze ca să poată dobîndi, pentru sine ca și pentru alții, un rod frumos al călătoriilor sale. Făcea acest lucru încă de cîtiva ani, în toate ținuturile însemnate, procurîndu-și astfel cea mai plăcută și cea mai interesantă dintre colecții. El prezentă doamnelor un mare portofoliu pe care-l ducea cu sine, distrîndu-le atît prin imagine cît și prin comentarii. Se bucurau amîndouă de a putea aici,

în singurătatea lor, să străbată atît de comod lumea şi să vadă perindîndu-se în faţa lor maluri şi porturi, munţi, lacuri şi fluvii, oraşe, cetăţi şi atîtea alte locuri cu nume istoric.

Fiecare din cele două femei arăta un interes special : Charlotte, pentru locurile mai larg cunoscute, unde afla ceva istoriceşte memorabil, în timp ce Ottilia se oprea de preferinţă la regiunile despre care Eduard obişnuia să vorbească mult, unde zăbovise cu plăcere şi unde se întorsese adesea ; căci orice om are, în preajmă sau departe, anumite detalii ale locurilor, care-l atrag şi care, potrivit caracterului său, îi sînt deosebit de dragi şi îl emoţionează, datorită primei impresii, unor împrejurări anumite, obişnuinţei.

Ea îl întrebă, de aceea, pe lord ce regiune îi plăcea cel mai mult şi unde şi-ar stabili acum reşedinţa, dacă ar avea de ales. La această întrebare, el fu în măsură să-i înfăţişeze nu numai o singură regiune frumoasă, relatîndu-i pe îndelete, în franţuzeasca lui cu accent ciudat, ce i se întîmplase în fiecare dintre ele ca să i-o facă dragă şi preţioasă.

Dar cînd fu întrebat unde locuia de obicei acum, în ce loc se întorcea cu mai multă plăcere, el se rosti fără înconjur, dar în chip neaşteptat pentru cele două doamne, după cum urmează :

— M-am deprins acum să fiu pretutindeni acasă şi să nu găsesc la urma-urmei nimic mai comod decît ca alţii să construiască, să planteze şi să se ostenească în gospodăria lor pentru mine. Nu mi-e dor să mă întorc pe proprietăţile mele, şi aceasta în parte din cauze politice, dar mai ales din aceea că fiul meu, pentru care de fapt am făcut şi am amenajat toate, căruia nădăjduiam să i le transmit, alături de care speram să mă mai bucur de ele, nu arată nici un interes pentru bunurile acestea, ci a plecat în India, ca atîţia alţii, ca să-şi folosească viaţa în chip mai înalt, sau poate chiar s-o irosească.

Desigur, facem cu mult prea multe cheltuieli pregătitoare pentru viață. În loc să ne simțim bine de la început într-o situație modestă, căutăm să ne extindem tot mai mult sfera de existență, ca să sporim neîncetat propria noastră incomoditate. Cine se bucură acum de clădirile, de parcul, de grădinile mele? Nu eu și nici măcar ai mei, ci oaspeți străini, curioși, călători fără astîmpăr. Chiar dacă dispunem de multe mijloace, sîntem totdeauna numai pe jumătate la noi acasă, mai ales la țară, unde ne lipsesc atîtea din cele cu care ne-am deprins în oraș. Cartea pe care am dori-o cu cea mai mare ardoare nu se află la îndemîină și tocmai lucrul de care avem mai multă nevoie a fost uitat. Ne instalăm totdeauna gospodărește ca să ne mutăm din nou, și dacă n-o facem din voință sau capriciu, ne-o impun împrejurările, pasiunile, întîmplările, nevoia și cîte și mai cîte.

Lordul nu bănuia cît de mult fură izbite prietenele de reflecțiile sale. Și ce des ne expunem fiecare acestei primejdii atunci cînd dăm glas unei reflecții generale, chiar într-o societate ale cărei condiții de viață ne sînt destul de bine cunoscute. Pentru Charlotte, a fi astfel rănită întîmplător, chiar și de către persoane binevoitoare și bine intenționate, nu era ceva nou; iar lumea se oferea și așa ochilor ei atît de clar, încît nu simțea nici o durere deosebită, chiar dacă cineva o silea în chip nechibzuit și imprudent să-și îndrepte privirea, ici și colo, asupra cîte unui lucru neplăcut. Dar Ottilia care, cu tinerețea ei încă nepătrunzătoare, mai mult ghicea decît vedea și putea, ba trebuia chiar să-și întoarcă privirea de la ceea ce nu-i era pe plac ori nu se cuvenea să vadă, fu adusă de aceste confidențe în starea cea mai groaznică; căci ele sfîșiaseră brutal gingașul vâl din fața ei, și i se păru că tot ce fusese făcut pînă atunci pentru casă și curte, pentru grădină, pentru parc și toate împrejurimile era zadarnic în toată puterea cuvîntului, dacă cel căruia toate acestea îi aparțineau nu profita de ele, dacă și el, întocmai

ca oaspetele de față, fusese silit, de către cei mai iubiți și mai apropiați, să rătăcească prin lume, și s-o facă în chipul cel mai primejdios. Ea se deprinsese să asculte și să tacă, dar se găsea de astă dată în situația cea mai penibilă, care fu mai curînd agravată decît ușurată de urmarea conversației străinului. În adevăr, acesta continuă cu originalitatea sa plină de bună dispoziție și cu un aer cumpănit :

— Cred, spuse el, că mă găsesc acum pe calea cea bună, căci mă consider neîncetat un călător care, cu prețul multor renunțări, cunoaște multe plăceri. Sint deprins cu schimbarea, ba simt chiar nevoie de ea, așa cum la operă aștepti totdeauna un nou decor, tocmai pentru că s-au succedat înainte atîtea altele. Știu bine ce pot să-mi promit de la cel mai bun han sau de la cel mai prost : oricît ar fi el de bine ținut sau oricît ar lăsa de dorit, nicăieri nu găsesc lucrurile cu care sint obișnuit : și la urma urmei e totuna să atirni cu totul de o deprindere imperioasă sau de cel mai capricios hazard. Acum cel puțin nu îndur necazul că un lucru a fost rătăcit sau pierdut, că o cameră pe care o folosesc tot timpul devine de nelocuit fiindcă are nevoie de reparații, că mi se sparge o ceașcă la care țin și că o bună bucată de vreme nu-mi place să beau din nici o alta. De toate acestea sint scutit ; iar, cînd casa începe să-mi ardă deasupra capului, slujitorii îmi fac, apoi îmi încarcă în tihnă bagajele, și părăsim curtea hanului și orașul. Și în pofida acestor avantaje, dacă fac o socoteală exactă, constat la sfîrșitul anului că n-am cheltuit mai mult decît m-ar fi costat să rămîn acasă.

În cursul acestei descrieri, Otilia nu-l vedea în fața ei decît pe Eduard, rătăcind acum și el, printre lipsuri și greutatea, pe drumuri necroite, ocupînd poziții de luptă pline de primejdii și suferințe și obișnuindu-se, în mijlocul unei atît de mari instabilități și atîtor riscuri, să trăiască fără casă și fără prieteni, să se lepede de toate, numai pentru a nu putea pierde nimic. Din fericire, socie-

tatea se separă pentru cîtva timp. Ottilia avu răgaz să verse, în singurătate, șiroaie de lacrimi amare. Nici o durere surdă n-o cuprinsese cu mai multă violență ca această claritate pe care se străduia să și-o facă și mai clară, așa cum obișnuim să ne chinuim noi înșine, de vreme ce sîntem pe cale să fim chinuiți.

Situația lui Eduard i se păru atît de mizerabilă, atît de jalnică, încît se hotărî, oricare ar fi fost prețul, să facă totul pentru a-l uni din nou cu Charlotte, să-și ascundă durerea și dragostea în vreun loc tăcut, amăgindu-le prin vreo activitate oarecare.

Între timp, însoțitorul lordului, bărbat chibzuit și așezat și bun observator, băgase de seamă greșeala făcută de prietenul său în conversație și-i dezvăluise asemenea situațiilor. Lordul nu știa nimic despre relațiile din sinul familiei ; celălalt însă, pe care de fapt, în călătorie nimic nu-l interesa mai mult decît evenimentele neobișnuite, provocate de condițiile naturale și cele artificiale, de conflictul dintre lege și neînfrinare, dintre inteligență și rațiune, dintre pasiune și prejudecată, celălalt spunem, se informase încă dinainte și, mai mult încă, chiar în casă, despre tot ce se petrecuse și se mai petrecea încă.

Lordului îi păru rău, fără să se simtă însă încurcat. Ar trebui să tăcem cu totul cînd sîntem în societate, — pentru a nu ajunge uneori în această situație ; căci nu numai reflecții importante, ci chiar și afirmațiile cele mai banale se pot ciocni atît de disonant cu interesul persoanelor prezente.

— Vom drege deseară lucrurile, spuse lordul, și ne vom abține de la orice conversație generală. Oferă companiei cîteva din numeroasele anecdote și povești plăcute și semnificative cu care ți-ai îmbogățit portofoliul și memoria în timpul călătoriei noastre.

Totuși, chiar și cu cea mai bună intenție, străinii nu reușiră să facă plăcere de astă dată prietenelor printr-o

conversație inofensivă. Căci, după ce însoțitorul le trezise interesul și le încordase la culme atenția cu mai multe povești ciudate, pline de tilc, vesele, duioase, înspăimîntătoare, el se gîndi să încheie cu o întîmplare, ce-i drept stranie, dar mai blîndă, fără a bănuî cît de mult se apropia aceasta de situația auditoarelor lui.

CIUDAȚII COPII AI UNOR VECINI

NUVELA

Doi copii din familii de seamă, învecinate, un băiat și o fată, potrivîți ca vîrstă pentru a deveni într-o zi soț și soție, erau crescuți împreună în această plăcută perspectivă ; și de o parte și de alta părinții se bucurau de o atare uniune viitoare. Curînd se observă însă că intenția părea sortită să dea greș, întrucît între cele două firi minunate se manifesta o ciudată aversiune. Poate că se asemănau prea mult. Amîndoi aplecați asupra lor înșiși, hotărîți în voința lor, fermi în proiectele lor, iubiți și respectați fiecare de către tovarășii lor de joacă ; totdeauna adversari cînd se găseau împreună, construind totdeauna fiecare pentru sine, distrugînd tot ce făcea celălalt, oriunde se întîlneau ; nerivalizînd în urmărirea aceleiași ținte, dar luptînd totdeauna pentru un scop unic ; cu totul blînzi și amabili, și plini de ură și răi numai cînd se refereau unul la altul.

Aceste ciudate relații se arătară încă în jocurile lor de copii ; ele se manifestară și mai mult cu înaintarea anilor. Și, cum băieții obișnuiesc să se joace de-a războiul, să se împartă în tabere, să dea bătălii între ei, tot astfel viteaza și îndărătnica fată se puse și ea o dată în fruntea uneia dintre oști și se luptă împotriva celeilalte cu atîta violență și îndîrjire, încît ar fi pus-o pe fugă în chip rușinos, dacă adversarul ei personal nu s-ar

fi purtat plin de curaj și n-ar fi sfișit totuși prin a-și dezarma și captura vrăjmașa. Dar, chiar și atunci, ea se apăra cu atîta vehemență, încît el, pentru a-și păstra ochii fără s-o vatăme totuși pe dușmană, fu nevoit să-și smulgă de la gît cravata de mătase și să-i lege cu ea mîinile la spate.

Ea nu i-o iertă niciodată și întreprinse chiar pe ascuns pregătiri și încercări de a-i face rău, astfel încît părinții, care luaseră în seamă de mult aceste stranii pasiuni, se înțeleseseră și hotărîră să separe aceste două ființe ostile renunțînd la acele dulci speranțe.

Băiatul se distinse repede în noile împrejurări. Orice fel de învățătură se lipea ușor de el. Protectorii săi și propria lui înclinație îl împingeau spre cariera militară. Oriunde se afla, era iubit și stimat. Natura sa destoinică părea să nu se manifeste decît spre binele și plăcerea altora ; și fără a-și da seama prea limpede, el era destul de fericit în sinea lui de a fi pierdut pe singurul adversar pe care natura i-l hărăzise.

Fata, dimpotrivă, își schimbă deodată felul de a fi. Virsta, progresul educației și, mai mult încă, un anumit sentiment intim o depărtară de jocurile violente cărora obișnuise pînă atînci să se dedea cot la cot cu băieții. În general, părea să-i lipsească ceva : nu se găsea nimic în jurul ei demn de a-i provoca ura. Și nici nu găsisese încă pe nimeni vrednic de iubire.

Un tînr, mai în vîrstă decît fostul ei adversar și vecin, fecior de neam mare, bogat și cu vază, apreciat în societate, căutat de femei, îi dăruî toată afecțiunea lui. Pentru prima dată, un prieten, un adorator, un servitor se străduia să intre în grațiile ei. Preferința pe care el i-o arăta, față de atîtea altele, mai mari, mai instruite, mai strălucite și mai pline de pretenții decît ea, o măgulea peste măsură. Atenția pe care i-o dădea neconținut, fără a deveni prea îndrăzneț, fidela lui asistență în diferite întîmplări neplăcute, poziția de pretendent față de

părinții ei, ce-i drept, fătășă dar calmă și deocamdată plină de speranță, deoarece ea era încă foarte tânără; toate acestea o ciștigară de partea lui, lucru la care contribuira obișnuința și relațiile exterioare, acceptate acum de lume ca un fapt cunoscut. Fusesse atit de des numită logodnica lui, încît sfiși prin a-și recunoaște ea însăși această calitate; și nici ei, nici altcuiva nu-i trecea prin gînd că ar mai fi nevoie de vreo altă încercare, atunci cînd schimbă inelul cu acela care trecera de atîta vreme drept logodnicul ei.

Cursul liniștit pe care-l luase întreaga afacere nu se văzu iuțit nici în urma logodnei. De ambele părți, totul fu lăsat să continue ca pînă atunci; logodnicii se bucurau de viața laolaltă și voiau negreșit să mai guste încă anotimpul frumos, ca pe-o primăvară a vieții viitoare mai serioase.

Între timp, cel din depărtare se formase cum nu se poate mai frumos, înaintase datorită meritelor lui cu o treaptă în carieră și veni în permisie să-i vadă pe ai săi. În chip cu totul natural dar totuși ciudat, el se găsi din nou față-n față cu frumoasa lui vecină. Dînsa nutrise în timpul din urmă numai sentimente familiale de prietenă și logodnică; era în armonie cu tot ce o înconjura; se credea fericită și era chiar fericită într-un anumit fel. Dar pentru prima dată, de mult timp încoace, ceva îi stătea din nou împotrivă; nu era ceva demn de ură, devenise incapabilă de ură; chiar ura copilărească, care nu fusese, la drept vorbind, decît o recunoaștere obscură a valorii lăuntrice, se exprima acum într-o bucuroasă uimire, o cercetare plină de satisfacție, o prietenoasă complezență, o apropiere pe jumătate voluntară, pe jumătate involuntară, și totuși de neevitat — și toate acestea erau reciproce. Îndelungata despărțire dădea acum loc la conversații prelungite. Chiar nesăbuirea copilărească de altădată apăru judecății lor de azi mai mature ca o amintire hazlie și totul se petrecea ca și cum dîșii s-ar

fi simțit obligați să răscumpere acea dușmănie autăciosă cel puțin printr-o purtare atentă și amicală, ca și cum acea violentă nesocotire de odinioară nu putea rămâne de acum înainte fără o manifestă apreciere.

La el, totul păstră măsura rezonabilă de dorit. Situația, relațiile, aspirațiile, ambiția îl absorbeau suficient pentru a-l face să accepte cu calm atitudinea prietenoasă a frumoasei logodnice, ca o atenție mai mult demnă de recunoștința lui, fără să asocieze, de aceea, în vreun fel oarecare persoana ei cu el însuși sau s-o rîvnească, pizmîindu-i logodnicul cu care se afla, dealtfel, în cele mai bune relații.

La dînsa, în schimb, lucrurile stăteau cu totul altfel. Ea avea impresia că se trezește dintr-un vis. Lupta împotriva tînărului ei vecin fusese prima ei pasiune, și această luptă violentă nu era totuși, sub chipul aver-siunii, decît o înclinație aprinsă, parcă înăscută. Dealtfel, în amintire, totul îi apărea pur și simplu ca și cum l-ar fi iubit totdeauna. Zîmbea gîndindu-se la acea urmărire dușmănoasă cu armele în mînă, pretindea a-și aminti că simțise cea mai vie plăcere cînd el o dezarmase, își închipuia că încercase cea mai mare fericire cînd el o legase, și tot ce pusese la cale spre a-l păgubi și supăra îi apărea doar ca un mijloc inocent de a-i atrage atenția. Blestema acea despărțire, se căina pentru somnul în care căzuse, afurisea deprinderea lîncedă, visătoare care o făcuse să accepte un logodnic atît de neînsemnat ; era transformată, îndoit transformată, pentru viitor și pentru trecut, după cum vrem să privim lucrurile.

Dacă cineva ar fi putut să descurce și să împartă cu ea sentimentele pe care le ținea cu totul ascunse, acela n-ar fi muștrătat-o, căci, firește, logodnicul nu putea rezista comparației cu vecinul, de îndată ce erau văzuți unul lîngă altul. Dacă unuia nu i se putea refuza o oarecare încredere, celălalt inspira încrederea cea mai deplină ; dacă acceptai cu plăcere societatea unuia, pe celălalt

ți-l doreai ca tovarăș ; și dacă te-ai fi gîndit să ai pe cineva alături, într-un înțeles mai înalt, la împrejurări extraordinare, desigur de primul te-ai fi îndoit, în vreme ce al doilea ți-ar fi inspirat o siguranță deplină. În această privință, femeile posedă un simț înăscut deosebit, avînd și motiv și prilej să-l dezvolte.

Cu cît nutrea mai intens frumoasa logodnică aceste sentimente tainice, cu cît se găsea mai greu cineva în situația de a exprima ceea ce putea fi invocat în favoarea logodnicului, ceea ce împrejurările, datorită recomandau, porunceau, ba chiar o necesitate inflexibilă părea să pretindă irevocabil, cu atît frumoasa inimă devenea mai părătitoare. Și cum, pe de o parte, ea era indisolubil legată, prin societate și familie, prin logodnic și prin propriul ei consimțămînt, cum pe de altă parte, ambițiosul tînăr nu făcea nici un secret din ideile, planurile și perspectivele sale, purtîndu-se cu ea doar ca un frate credincios și nici măcar tandru și cum se vorbea chiar de plecarea lui iminentă, vechiul spirit copilăresc al fetei, cu toate vicleniile și violențele lui, păru să se trezească și să se înarmeze, pe această treaptă mai înaltă a vieții, cu o indignare care să ducă la urmări mai grave și mai funeste. Ea se hotărî să moară spre a-l pedepsi pentru indiferența lui pe cel atît de detestat odinioară și atît de pătimăș iubit astăzi. Și cum nu-l putea avea pentru dînsa, voia cel puțin să rămînă legată pe veci de închipuirea, de remușcarea lui. Chipul ei de moartă avea să-l urmărească pretutindeni, el avea să se căiască fără încetare pentru că nu recunoscuse, nu pătrunsese, nu prețuisese sentimentele ei.

Această stranie nebulie o însoțea pretutindeni. Ea o ascundea sub felurite forme ; și, cu toate că părea cam ciudată oamenilor, nimeni nu era destul de atent sau de înțelept pentru a aduce la lumină adevărata cauză intimă.

Între timp, prietenii, rudele, cunoscuții se istoviseră cu organizarea a tot felul de serbări. Aproape că nu trecea

nici o zi fără ca ceva nou și neașteptat să fi fost pus la cale. Abia dacă rămăsese vreun colț frumos din împrejurimi care să nu fi fost împodobit și pregătit ca să poată primi un mare număr de oaspeți veseli. Tinărul nostru proaspăt sosit voi și el să-și îndeplinească obligațiile, încă înainte de plecare, și invită tinăra pereche împreună cu câteva rude mai apropiate la o excursie pe apă. Se imbarcară pe o navă mare și frumoasă, reușit ornamentată, unul din acele iahturi care pot pune la dispoziție un mic salon și câteva camere, în strădania de a oferi și pe apă toate înlesnirile de pe uscat.

Pluteau în sunetul muzicii pe marele fluviu ; pe arșița din timpul zilei, societatea se adunase în încăperile de sub punte, pentru a se distra cu jocuri de spirit și de noroc. Tinărul amfitrion, incapabil să rămână vreodată inactiv, se așezase la cârmă înlocuindu-l pe bătrînul căpitan, care adormise lângă el. Cel rămas de veghe avea tocmai atunci nevoie de toată prudența sa, căci se apropia de un loc unde două insule îngustau albia fluviului și, lungindu-și cînd într-o parte cînd în alta malurile plate de prundiș, lăsau navigabilă o porțiune plină de primejdii. Precaut și ager, cîrmaciul era aproape tentat să-l trezească pe căpitan, dar se încrezu pînă la urmă în sine însuși, îndreptînd vasul spre strîmtoare. În acel moment, apără pe punte frumoasa lui vrăjmașă cu o cunună de flori de cap. Și-o scoase și o azvirli cîrmaciului.

— Primește asta ca amintire ! exclamă ea.

— Nu mă stingheri, îi strigă el, prinzînd cununa. Am nevoie de toate puterile și de întreaga mea atenție.

— Nu te voi mai stingheri, strigă dînsa ; n-ai să mă mai vezi !

Rostind acestea, alergă spre prora vasului, de unde sări în apă. Cîteva voci strigară :

— Ajutor ! Ajutor ! Se înecă !

Tinărul nostru se găsea în cea mai groaznică încurcătură. Trezit de zgomot, bătrînul căpitan vrea să

apuce cîrma și tînărul își dă silința să i-o predea ; dar nu au timpul să schimbe conducerea ; nava eșuează și, în aceeași clipă, lepădînd veșmintele cele mai stîinjenitoare, tînărul se aruncă în apă și înoată spre frumoasa lui vrăjmașă.

Apa e un element prietenos față de cel ce-o cunoaște și știe să se folosească de ea. Ea îl purtă și abilul înător o stăpîni. Curînd el o ajunsese pe frumoasa dusă de valuri ; o apucă, izbuti s-o ridice și s-o susțină ; amîndoi fură antrenați violent de curent, pînă cînd ôstroavele, prundurile rămaseră departe în urma lor și fluviul începu să curgă iarăși larg și domol. Abia acum el prinse din nou curaj, își reveni de sub efectul spaimii dintîi, în care acționase, fără cugetare, pur mecanic ; silindu-se să ridice capul, se uită în jur și înotă cum putu către un loc puțin adînc și acoperit de tufăriș, care se pierdea, în chip plăcut și binevenit, în apele fluviului. Acolo duse pe uscat frumoasa lui pradă ; dar nici un suflu de viață nu se simțea în ea. Tînărul fu cuprins de deznădejde, cînd, deodată, îi străluci în fața ochilor o cărare bătută ce străbătea deșișul. Se încărcă din nou cu scumpa lui povară, zări curînd o locuință singuratică și ajunsese la ea. Acolo dădu peste oameni buni, o tînără pereche. Nenorocirea, primejdia fură repede explicate. Toate cîte le ceru el după o scurtă chibzuială fură procurate. Un foc luminos ardea, pături de lînă fură întinse pe un culcuș ; se aduseră în grabă blănuri, piei și tot ce putea fi folosit spre a ține de cald. Aici, ardoarea de a salva era mai presus de orice alte rațiuni. Nimic nu fu lăsat la o parte pentru a rechema la viață frumosul trup gol, pe jumătate înțepenit. Și lucrul reuși. Ea deschise ochii, își zări prietenul, îi cuprinse gîtul cu brațele ei divine. Rămase multă vreme așa ; un potop de lacrimi i se revărsă din ochi și-i desăvirși vindecarea.

— Vrei să mă părăsești, exclamă ea ; cînd te regăsesc ?

— Niciodată, strigă el, niciodată ! și nu știa nici ce spunea, nici ce făcea. Cruță-te doar, adăugă el, cruță-te ! Gîndește-te la tine, de dragul tău și al meu.

Ea se gîndi la sine și observă abia atunci starea în care se găsea. Nu-i putea fi rușine în fața iubitului, a salvatorului ei ; dar îi dădu drumul bucuros, ca să se poată îngriji de el însuși ; căci tot ce purta pe dînsul era îmbibat de apă.

Tinerii soți se sfătuiră : el oferi tînărului, iar ea frumoasei veșmintele lor de nuntă, care încă mai atîrnau cu toate accesoriile complete, gata să îmbrace un cuplu din cap pînă-n picioare, începînd cu cele de dedesubt și pînă la cele exterioare. În scurt timp, cei doi eroi ai aventurii nu erau numai îmbrăcați, ci și gătiți. Erau amîndoi o încîntare pentru ochi, se priviră uimiți cînd se reîntîlniră și, cu o pasiune fără margini, dar pe jumătate zîmbind de costumația lor, se aruncară năvalnic unul în brațele celuilalt. Puterea tinereții impetuoșitatea iubirii îi făcură să se înzdrăvenească în cîteva clipe, și numai muzica lipsea, spre a-i îmbia la dans.

A fi trecut din apă pe uscat, din moarte la viață, din cercul familiei într-o sălbăticiune, de la deznădejde la încîntare, de la indiferență la iubire, la pasiune, și toate acestea într-o clipită, capul singur n-ar fi de ajuns ca să le conceapă, el ar plesni sau s-ar zăpăci. E nevoie ca inima să dea tot ce poate da pentru ca o atare surpriză să fie îndurată.

Răpiți cu totul unul de celălalt, ei nu fură în stare, decît după citva timp, să se gîndească la teama, la gri-jile celor lăsați în urmă, și aproape că nici ei singuri nu se puteau gîndi fără teamă, fără grijă, la felul cum aveau să dea ochii din nou cu aceia.

— Trebuie oare să fugim, să ne ascundem ? 'spuse tînărul.

— Vom rămîne împreună, zicea ea, atîrnîndu-se de gîtul lui.

Țăranul, care auzise de la ei povestea navei eșuate, alergă fără să mai întrebe nimic înspre mal. Vasul se apropie plutind, neștirbit ; fusese desprins cu multă trudă. Își continua drumul fără țință precisă, în speranța de a-i regăsi pe cei pierduți. Când, așadar, țăranul atrase prin strigăte și gesturi atenția navigatorilor și alergă în direcția unde se arăta un punct prielnic de acostare, fără a înceta să facă semne cu mina și să strige, nava se îndreptă către mal — și ce spectacol se oferi privirilor când vasul se opri ! Părinții celor doi logodnici se grăbiră cei dintii să ajungă la mal ; logodnicul, pradă dragostei sale, aproape că își pierduse cunoștința. Abia auziră că dragii lor copii erau salvați, și aceștia ieșiră din tufiș în ciudata lor costumare. Nu fură recunoscuți înainte de a fi ajuns foarte aproape.

— Pe cine văd oare ? exclamă mamele.

— Ce văd oare ? strigară tații.

Cei salvați căzură în genunchi în fața lor.

— Pe copiii voștri ! izbucniră ei ; soț și soție.

— Iertare ! strigă fata.

— Dați-ne binecuvîntarea voastră ! rosti tînărul.

— Dați-ne binecuvîntarea voastră ! strigară amîndoi, în timp ce toată lumea stătea mută de uimire.

— Binecuvîntarea voastră ! răsună pentru a treia oară, și cine ar fi putut s-o refuze ?

CAPITOLUL XI

Povestitorul făcu o pauză, sau mai degrabă chiar sfîrșise, cînd fu nevoit să observe emoția extremă de care Charlotte era cuprinsă ; ea se sculă chiar și părăsi cu o scuză mută încăperea ; căci povestea îi era cunoscută.

Această întâmplare se petrecuse cu adevărat între căpitani și o vecină, e drept că nu întocmai cum o istorisise englezul ; ea nu era însă deformată în trăsăturile ei principale, ci doar amplificată și mai înflorită în amănunte, așa cum se întâmplă de obicei cu poveștile de acest gen, atunci când au trecut întâi prin gura mulțimii și apoi prin imaginația unui narator plin de spirit și de gust. Până la urmă, de cele mai multe ori, totul și nimic nu rămîne așa cum fusese.

Ottilia o urmă pe Charlotte, după cum ceruseră chiar cei doi străini, și de astă dată fu rîndul lordului să observe că probabil fusese iarăși săvîrșită o greșeală, povestindu-se ceva cunoscut sau chiar legat de această casă.

— Trebuie să căutăm a nu face și mai mult rău, urmă el. Pentru toată buna primire și numeroasele clipe plăcute de care ne-am bucurat aici, s-ar părea că aducem prea puțină fericire gazdelor ; am face bine să ne luăm într-un chip decent rămas bun.

— Mărturisesc, răspunse însoțitorul său, că mă mai reține aici și altceva, fără a cărui lămurire și cunoaștere mai amănunțită nu mi-ar plăcea să părăsesc această casă. Ieri, cînd străbăteam amîndoi parcul cu camera obscură portabilă, milord, erați mult prea ocupat cu alegerea unui punct de vedere cu adevărat pitoresc, pentru ca să fi remarcat ce se petrecea alături. V-ați abătut de la drumul principal, pentru a ajunge la un loc puțin umblat de pe marginea lacului, care vă oferea, de partea cealaltă, o vedere încîntătoare. Ottilia, care ne însoțea, șovăi să ne urmeze și ceru permisiunea să meargă pînă acolo cu barca. M-am așezat cu ea în luntre și am urmărit cu plăcere dibăcia frumoasei vîslăse. Am asigurat-o că, de la șederea mea în Elveția, unde și cele mai fermecătoare fete iau locul luntrașului, nu mai fusesem legănat atît de plăcut pe valuri, dar nu m-am putut abține s-o întreb de ce refuzase de fapt să facă acel ocol pe mal ; căci, în adevăr,

în șovăiala ei fusese un fel de stinghereală temătoare. „Dacă sînteți dispus să nu rîdeți de mine, a răspuns ea amabil, vă voi da cu plăcere unele lămuriri în această privință, deși chiar pentru mine domnește aici un mister. N-am pășit niciodată pe acel drum lăturalnic fără a fi cuprinsă de un fior cu totul deosebit, pe care nu-l simt în nici un alt loc și pe care nu pot să mi-l explic. Prefer, de aceea, să evit a mă expune unei asemenea senzații, cu atît mai mult, cu cît imediat după aceea mă apucă o durere în partea stîngă a capului, de care sufăr și alteori.“ Acostarăm, Ottilia stătea de vorbă cu dumneavoastră, iar eu examinai între timp locul pe care mi-l indicase de la distanță. Dar care nu-mi fu mirarea cînd descoperii o urmă foarte clară de cărbune de pămînt, care mă convinse că, săpînd puțin, s-ar găsi poate în adîncime un zăcămint bogat. Iertați-mă, milord, dar vă văd zîmbind și știu prea bine că nu datorez decît înțelepciunii și prieteniei dumneavoastră faptul că treceți cu vederea atenția pasionată ce o acord acestor lucruri, în care nu credeți; îmi este însă cu neputință să plec de aici fără s-o pun pe frumoasa copilă să facă și experiența oscilațiilor pendulului ¹.

Cînd se aducea vorba despre acest subiect, lordul nu omitea niciodată să-și exprime din nou obiecțiile, pe care însoțitorul său le primea cu modestie și răbdare, rămînînd totuși în cele din urmă la părerea și la dorințele lui. Repeta și el că, întrucît asemenea experiențe nu reușesc oricui, problema nu trebuie nicidecum abandonată, ci trebuie, dimpotrivă, cercetată cu atît mai serios și mai te-

¹ Experiențele pentru detectarea zăcămintelor de minerale cu ajutorul pendulului, încredințate mai ales femeilor, cărora li se atribuia o sensibilitate deosebită față de asemenea zăcămint, se răspîndiseră la acea epocă sub influența unui șarlatan, Capetti. Ele au fost făcute în 1806 și la Academia de Științe din Munchen. Tema aceasta a fost reluată mai pe larg de Goethe, în romanul *Anii de drumetie ai lui Wilhelm Meister*, cartea a III-a, capitolul al XV-lea (n. t.).

meinic, căci se vor dezvălui cu certitudine încă multe relații și afinități ale substanțelor neorganice între ele, ale celor organice cu cele dintii și iarăși între ele, care ne sînt în prezent ascunse.

Se și grăbise să întindă aparatul de inele de aur, marcasite și alte substanțe metalice, pe care-l purta totdeauna cu sine într-o frumoasă casetă ; și, cu titlu de experiență, cobori metalele suspendate de fire peste alte metale culcate pe masă.

— Vă conced, milord, spuse el, răutăcioasa plăcere, pe care v-o citesc pe obraz, de a constata că în mîna mea și pentru mine nimic nu vrea să se miște. Dar operația mea nu e decît un pretext. Vreau ca, la întoarcere, doamnele să manifeste curiozitatea de a cunoaște minunățiile de care ne-am apucat aici.

Doamnele se înapoiază. Charlotte înțelese îndată ce se petrecea.

— Am auzit vorbindu-se multe despre aceste lucruri, spuse ea, dar n-am văzut niciodată un rezultat. De vreme ce ați pregătit totul atît de drăguț, dați-mi voie să încerc dacă nu cumva proba reușește la mine.

Prinse firul între degete și, cum lua lucrul în serios, îl ținu ferm și fără emoție ; dar nu se observă nici cea mai mică oscilație. Fu poftită apoi Ottilia. Ea ținu pendulul și mai calm, mai natural, mai ingenuu deasupra metalelor așezate pe masă. Dar în aceeași clipă, pendulul fu prins ca într-un adevărat vîrtej, învîrtindu-se, după cum se schimbau metalele de dedesubt, cînd într-o parte, cînd în cealaltă, cînd în cercuri, cînd în elipse, sau porni să oscileze în linie dreaptă, îndeplinind tot ce însoțitorul lordului își putea dori, ba întrecînd chiar așteptările acestuia.

Lordul însuși fu oarecum uimit, dar celălalt nici nu se mai putea opri, atît era de bucuros și de nesățios, cerînd mereu repetarea și diversificarea experiențelor. Ottilia fu destul de îndatoritoare pentru a-i satisface cererile,

dar în cele din urmă îl rugă amical să nu mai insiste, fiindcă durerea ei de cap reîncepea. Uimit, ba chiar încântat, el o asigură cu entuziasm că o va vindeca pe deplin de această boală, dacă se va încredința tratamentului său. Stătură un moment la îndoială ; Charlotte însă, care înțelese repede despre ce era vorba, refuză această propunere bine intenționată, fiindcă nu era dispusă să îngăduie în preajma ei un lucru care-i inspirase totdeauna o puternică aprehensiune.

Străinii plecaseră și, în ciuda impresiei bizare pe care o făcuseră, lăsaseră totuși în urmă dorința de a mai putea fi întâlniți pe undeva. Charlotte folosi acum vremea bună pentru a sfârși să întoarcă vizitele în împrejurimi, lucru cu care abia putea să prididească, dat fiind că toată societatea bună din ținut, în parte din reală simpatie, în parte doar din politețe, se interesase pînă atunci asiduu de ea. Acasă o înviora vederea pruncului ; era cu adevărat vrednic de toată dragostea, de toată grija. Se vedea în el un copil minunat și chiar un copil minune, nespus de plăcut la vedere prin aspectul proporționat, puterea și sănătatea lui ; și ceea ce stîrnea o și mai adîncă mirare era acea dublă asemănare, care se dezvolta din ce în ce mai mult. Prin trăsăturile obrazului și întreaga conformație, copilul semăna tot mai mult cu căpitanul, ochii lui se deosebeau din ce în ce mai puțin de aceia ai Ottiliei.

Condusă de această stranie afinitate și, poate, încă mai mult, de frumosul sentiment al femeilor, care învăluie cu dragoste duioasă copilul unui bărbat iubit, fie el chiar născut de o alta, Ottilia deveni pentru mica făptură în creștere o adevărată mamă sau, mai degrabă, un alt fel de mamă. Cînd Charlotte se depărta, Ottilia rămînea singură cu copilul și cu dădaca. Nanny, geloasă pe băiețel, căruia stăpîna ei părea să-i dăruiască întreaga afecțiune se depărtase de cîtva timp, îmbufnată, de dînsa și se întorsese la părinții ei. Ottilia continuă să scoată copilul

la aer și se obișnuie cu plimbările din ce în ce mai lungi. Lua cu dînsa biberonul, pentru a hrăni copilul, dacă era nevoie. Rareori omitea să ia și o carte ; și astfel, cu copilul pe braț, citind și umblînd, ea întruchipa o foarte grațioasă „*Pensierosa*“.

CAPITOLUL XII

Scopul principal al campaniei fiind atins, Eduard, împodobit cu distincții, fusese eliberat de sub arme în chip glorios. Se întoarse de îndată la acea mică moșie, unde găsi vești amănunțite despre ai săi, pe care pusese să-i supravegheze de aproape, fără ca ei să observe și să știe. Liniștită lui reședință îl primi în chipul cel mai prietenos, căci între timp, potrivit instrucțiunilor sale, se făcuseră multe lucrări noi și se aduseseră îmbunătățiri și amplificări, astfel încît amenajările și cadrul înlocuiau prin intimitate și agrementul nemijlocit pe care-l ofereau ceea ce le lipsea ca întindere.

Eduard, deprins acum printr-un ritm mai rapid de viață cu inițiative mai hotărîte, își propuse să ducă la îndeplinire ceea ce avusese destul timp să chibzuiască. Înainte de orice, îl chemă pe maior. Bucuria revederii fu mare. Prietenii din tinerețe, ca și rudeniile de sînge au însemnatul avantaj că rătăcirile și neînțelegerile, de orice natură ar fi, nu le distrug niciodată din rădăcini și că, după cîtva timp, vechile relații se restabilesc.

În semn de bucuroasă primire, Eduard se interesă pe dată de situația prietenului său și află ce desăvîrșit favorizase norocul dorințele acestuia. Pe jumătate glumind, Eduard întrebă apoi discret dacă nu se afla cumva în pre-

gătire o frumoasă căsătorie. Prietenul său negă acest lucru cu multă seriozitate.

— Nu pot și n-am dreptul să fiu ipocrit, urmă Eduard ; trebuie să-ți destăinuiesc de îndată simțămintele și intențiile mele. Cunoști pasiunea mea pentru Ottilia și ai înțeles de mult că ea este aceea care m-a aruncat în această campanie. Nu tăgăduiesc că dorisem să scap de o viață care, fără dinsa, nu-mi mai folosea la nimic ; dar, în același timp trebuie să-ți mărturisesc, nu mă puteam convinge că trebuie să pierd orice nădejde. Fericirea de a o avea lângă mine era atât de minunată, atât de ademenitoare, încît mi-a fost cu neputință să renunț cu desăvîrsire la ea. Atîtea presimțiri care mă consolau, atîtea semne prielnice m-au întărit în credințe, în iluzia că Ottilia va putea să devină a mea. Un pahar purtînd grave inițialele noastre, care a fost aruncat în aer cu ocazia punerii pietrei fundamentale, nu s-a spart în bucăți ; a fost prins din zbor și se află iarăși în mîinile mele. „Vreau așadar, îmi strigai eu, după ce petrecusem atîtea ceasuri de îndoială în acest loc singuratic, vreau să fac din mine însumi, în locul paharului, semnul care să arate dacă unirea noastră este posibilă sau nu. Voi pleca la luptă și voi căuta moartea, nu ca un turbat, ci ca un om care speră că va trăi. Ottilia va fi premiul pentru care voi lupta ; ea va fi aceea pe care voi nădăjdui s-o cîștig, s-o cuceresc în spatele fiecărei linii de bătaie a inamicului, după fiecare întăritură, în fiecare cetate asediată. Voi face minuni, cu dorința de a fi cruțat, cu gîndul de a o dobîndi pe Ottilia, nu de a o pierde.“ Aceste sentimente m-au călăuzit, m-au ajutat să trec prin toate primejdiile ; și acum mă găsesc în situația unui om care a ajuns la țel, care a învins toate piedicile, căruia nu-i mai stă în cale nimic. Ottilia este a mea, și nu pot privi decît ca neînsemnat tot ce mai desparte acest gînd de îndeplinirea lui.

— Vrei să ștergi cu câteva trăsături de condei, răspunse maiorul, tot ce s-ar putea și s-ar cuveni să ți se obiecteze ; și totuși aceste lucruri trebuia să fie repetate. Îți las ție însuși grija de a-ți aminti legătura care te unește cu soția ta și toată greutatea ei ; dar ești dator față de ea, ești dator față de tine să nu te înșeli în această privință. Și cum aș putea să-mi amintesc numai că v-a fost dăruit un fiu, fără să exprim în același timp că vă aparțineți pentru totdeauna unul altuia, că, de dragul acestei fap-turi, sînteți obligați să trăiți uniți, pentru a vă putea îngriji uniți de educația și de fericirea lui viitoare ?

— Nu e decît o prezumție a părinților, replică Eduard, să-și închipuie că existența lor este atît de necesară copiilor lor. Tot ce viețuiește găsește hrană și sprijin ; și dacă, după moartea prematură a tatălui, un fiu nu are o tinerețe atît de lipsită de griji, atît de favorizată, el se adaptează, poate tocmai de aceea, mai rapid lumii, prin înțelegerea timpurie a faptului că trebuie să se acomodeze cu alții, lucru pe care, mai curînd sau mai tîrziu, sîntem siliți să-l învățăm cu toții. Dealtminteri, nici nu este vorba de așa ceva : sîntem destul de bogați pentru a căpătui mai mulți copii ; și nu e nicidecum o datorie sau o faptă bună să îngrămădești atîtea bunuri pe un singur cap.

Cînd maiorul căută să pună în lumină, în câteva trăsături, meritele Charlottei și legătura îndelung păstrată de Eduard cu ea, acesta îl întrerupse brusc :

— Am comis amîndoi o nebunie, de care îmi dau seama prea bine. Acela care, la o anumită vîrstă, vrea să realizeze vechi dorințe și speranțe din tinerețe, se înșeală totdeauna, căci fiecare deceniu al omului își are fericirea proprie, speranțele și perspectivele proprii. Vai de omul pe care împrejurările sau iluziile îl fac să anticîpeze sau să se întoarcă la trecut ! Am comis o nebunie ; trebuie ea oare prelungită pe toată viața ? Trebuie oare, din nu știu

ce scrupule, să ne refuzăm ceea ce moravurile vremii nu ne interzic ? Cite nu sînt treburile în care omul revine asupra intenției, asupra acțiunii sale ? Și tocmai aici, unde este vorba de ansamblu și nu de detaliu, nu de cutare sau cutare condiție a existenței, ci de întregul complex al vieții, tocmai aici lucrul să nu fie posibil ?

Maiorul nu omise să-i pună din nou în față lui Eduard, în chip pe cit de abil, pe atît de stăruitor, diferitele lui raporturi cu soția sa, cu familiile, cu lumea, cu proprietățile pe care le stăpînea, dar nu reuși să trezească nici un interes.

— Toate acestea, prietene, ripostă Eduard, mi-au trecut prin fața sufletului în plin tumult al bătăliei, cînd pămîntul se cutremura de tunetul neîntrerupt, cînd gloanțele vijîiau și șuierau, cînd camarazii cădeau în dreapta și în stînga, cînd calul meu era lovit, pălăria găurită ; toate mi-au plutit în fața ochilor lingă domolul foc noptatic, sub bolta înstelată a cerului. Mi s-au înfățișat atunci sufletului toate legăturile mele ; am meditat asupra lor, le-am trecut prin sita simțirii ; mi-am atribuit ce mi se cuvine, mi-am făcut socotelile în repetate rînduri, și acum pentru totdeauna. În asemenea momente — cum aș putea să ți-o ascund — erai și tu de față pentru mine, aparțineai și tu cercului meu ; și oare nu ne aparținem încă de mult unul altuia ? Dacă am contractat o datorie față de tine, ajung acum să ți-o întorc cu dobîndă ; dacă tu mi-ai devenit vreodată dator cu ceva, te vezi acum în măsură să te achiți. Știu că o iubești pe Charlotte, și ea merită aceasta ; știu că nu-i ești indiferent, și de ce nu ți-ar recunoaște ea valoarea ? Primește-o din mîna mea ! Condu-o spre mine pe Ottilia și vom fi cei mai fericiți oameni pe pămînt.

— Tocmai fiindcă vrei să mă corupi prin daruri atît de mărețe, răspunse maiorul, trebuie să fiu cu atît mai

prudent, cu atît mai plin de rigoare. Această propunere, pe care o respect în tăcere, în loc să ușureze lucrurile, dimpotrivă, le îngreuiază. Este vorba aici nu numai de tine, ci și de mine, și nu numai de soarta, ci și de reputația, de onoarea a doi bărbați, care, fără pată pînă acum, se expun prin această acțiune ieșită din comun, dacă nu vrem s-o numim altfel, primejdiei de a apărea în fața lumii într-o lumină extrem de ciudată.

— Tocmai faptul că sîntem fără pată, replică Eduard, ne dă dreptul de a risca o dată să ni se găsească și o pată. Acela care toată viața lui s-a dovedit demn de încredere face demnă de încredere o acțiune care la alții ar părea echivocă. În ce mă privește, mă simt îndreptățit prin ultimele încercări pe care mi le-am impus, prin faptele grele și primejdioase pe care le-am săvîrșit pentru alții, să fac ceva și pentru mine. În ce vă privește pe tine și pe Charlotte, rămîne să hotărască viitorul ; pe mine însă, nimeni, nici tu, nici vreun altul nu mă va opri de la proiectul meu. Dacă mi se întinde mina, sînt dispus din nou la orice ; dacă sînt însă lăsat în voia mea sau chiar mi se așează cineva în cale, atunci va trebui să se ajungă la o extremă, întîmple-se ce s-o întîmpla.

Maiorul se socoti dator să reziste cît mai mult proiectului lui Eduard și se folosi acum, față de prietenul său, de o întorsătură dibace, pîrînd să cedeze și aducînd în discuție numai forma, calea pe care s-ar putea ajunge la această despărțire, la cele două uniri. Ieșiră la iveală atîtea neplăceri, atîtea greutăți, atîtea aspecte potrivnice cuviinței, încît Eduard căzu pradă celei mai proaste dispoziții.

— Văd bine, exclamă el în sfîrșit, că nu numai de la dușmani, ci chiar de la prieteni ești nevoit să ieși cu asalt lucrul dorit. Nu mai scap o clipă din ochi ceea ce voiesc, ceea ce mi-e indispensabil ; voi ști să pun mîna pe acel

lucru, și, negreșit curînd și cu îndeminare. Asemenea legături, o știu bine, nu se suprimă și nu se stabilesc fără ca multe din cîte stau în picioare să fie răsturnate, fără ca multe din cîte tind să dureze să se năruie. Nu prin reflecție se pune capăt unei atari situații ; în fața rațiunii, toate drepturile sînt egale, iar pe talerul balanței ce se ridică se poate pune oricînd o contragreutate. Hotărăște-te deci, prietene, să pornești la acțiune pentru mine, pentru tine, hotărăște-te să descurci, să dezlegi, să înnozi pentru mine, pentru tine, aceste stări de lucruri. Nu te lăsa reținut de nici un fel de considerații ; am făcut, și fără asta, lumea să vorbească despre noi ; va mai vorbi o dată despre noi, pentru ca apoi să ne uite, cum se dă uitării tot ce încetează de a fi nou, și să ne lase să facem ce putem, fără a se mai ocupa de noi.

Maiorul nu avu altă ieșire și trebui, în cele din urmă, să consimtă ca Eduard să trateze definitiv afacerea drept un lucru recunoscut și convenit, să discute în amănunt cum anume aveau să fie toate puse la cale și să descrie viitorul în chipul cel mai luminos, ba chiar lansîndu-se în glume.

Apoi iarăși serios și îngîndurat, Eduard continuă :

— Dacă ar fi să ne abandonăm speranței, așteptîndu-ne că totul se va dezlega de la sine, că împlinirea ne va călăuzi și ne va fi prielnică, aceasta ar însemna o condamabilă iluzie. În acest chip e cu neputință să ne salvăm, să restabilim liniștea noastră, a tuturor ; și cum aş putea să mă consolez, de vreme ce sînt, fără vină, vinovat de toate ? Prin stăruințele mele am înduplecat-o pe Charlotte să te accepte în casă și Ottilia însăși n-a pătruns la noi decît în urma acestei schimbări. Nu mai sîntem stăpîni pe cele ce au rezultat de aici, dar ne stă în putere să le facem inofensive, să cîrmuim împrejurările spre fericirea noastră. Vrei să-ți întorci privirea de la frumoasele și plăcutele perspective pe care cuvintele mele ni le deschid ; vrei să-mi impui, să ne impui tuturor

o tristă renunțare, în măsura în care o socotești posibilă, în măsura în care ea ar fi posibilă ? Și chiar dacă ne-am propune să revenim la vechea situație, n-am avea oare și atunci de îndurat multe necuvințe, situații jenante, neplăceri, fără ca din ele să izvorască ceva cît de cît bun, cît de cît vesel ? Oare starea ta fericită de acum te-ar mai bucura, dacă vei fi împiedicat să mă vizitezi, să trăiești lângă mine ? Și, după cele ce s-au petrecut, viața ar fi totdeauna penibilă. Charlotte și cu mine ne-am găsi, cu toată averea noastră, într-o situație tristă. Iar de crezi cumva, împreună cu alți oameni de lume, că anii, că depărtarea domolesc asemenea sentimente, șterg urme atît de adînc săpate, gîndește-te că este vorba tocmai de anii aceia pe care omul vrea să-i petreacă nu în durere și renunțare, ci în bucurie și împlinire. Și ca să exprim în sfîrșit ceea ce e mai important : chiar dacă nouă, condiția noastră exterioară cît și cea lăuntrică, ne-ar permite eventual să așteptăm, ce s-ar face Ottilia, care ar fi obligată să plece din casa noastră, să se lipsească de sprijinul nostru în societate și să rătăcească jalnic în această lume blestemată și rece ! Zugrăvește-mi o situație în care Ottilia ar putea fi fericită fără mine, fără noi, și atunci vei fi adus un argument mai puternic decît oricare altul și pe care, chiar dacă nu-l pot admite, chiar dacă nu pot ceda în fața lui, voi fi totuși foarte dispus să-l apreciez și să-l cîntăresc din nou.

Această problemă nu era atît de ușor de rezolvat ; cel puțin prietenului nu-i veni în minte nici un răspuns satisfăcător, astfel încît nu-i rămase decît să repete cu insistență cît de grav, cît de delicat și, în multe privințe, chiar primejdios era întregul proiect și să arate că ar fi cel puțin necesar să se chibzuiască în chipul cel mai serios asupra felului cum trebuie abordat. Eduard se învoi, dar numai cu condiția ca prietenul său să nu-l părăsească atît timp cît nu vor fi căzut amîndoi întru totul de acord în această privință și primii pași nu vor fi fost făcuți.

CAPITOLUL XIII

Dacă oameni cu totul străini și indiferenți unii altora trăiesc citva timp împreună, ei își dau reciproc pe față simțămintele adânci, și o anumită intimitate trebuie să ia astfel naștere între ei. Cu atât mai mult este de înțeles că, locuind din nou unul lângă altul, fiind zi de zi și la tot ceasul în contact, prietenii noștri nu mai avură nimic să-și ascundă unul altuia. Își improspătară amintirea situației trecute a fiecăruia și maiorul nu trecu sub tăcere că pe Ottilia, Charlotte i-o destinase lui Eduard încă înainte de întoarcerea din călătoriile sale, că avusese de gînd să-l însoare apoi cu frumoasa copilă. Eduard, încîntat și tulburat de această descoperire, vorbi fără reticență despre înclinația reciprocă dintre Charlotte și maior, pe care, întrucît faptul tocmai îi convenea și era în sprijinul său, o zugrăvi în culori vii.

Maiorul nu putea nici să nege, nici să mărturisească pe deplin ; dar Eduard deveni și mai categoric, și mai hotărît. În mintea lui totul nu era numai posibil, ci se și împlinise. Toate părțile nu aveau decît să consimtă la ceea ce doreau ; un divorț putea fi obținut cu siguranță ; o unire grabnică avea să urmeze, și Eduard făcea planuri să plece în călătorie cu Ottilia.

Printre toate lucrurile plăcute pe care și le zugrăvește închipuirea, nimic nu e poate mai fermecător decît speranța a doi îndrăgostiți, a doi tineri căsătoriți de a-și gusta noua lor legătură într-o lume nouă și proaspătă, și de a verifica și dovedi trăinicia unei uniri în mijlocul atîtor situații schimbătoare. Maiorul și Charlotte aveau să dispună în acest timp de puteri nelimitate de a rîndui și de a întocmi, potrivit cu dreptul și echitabil, tot ce se referă la bunuri, la avere și la aranjamentele materiale de dorit, astfel încît toate părțile să poată fi mulțumite.

Dar lucrul pe care Eduard părea să se bizuie cel mai mult, de la care părea să-și promită cel mai mare avantaj, era următorul : întrucît copilul trebuia să rămînă la maică-sa, maiorul avea să-l poată educa, să-l îndrume potrivit vederilor sale, să-i dezvolte facultățile. Nu degeaba fusese dat băiatului, la botez, numele lor comun de Otto.

Toate acestea se fixaseră atît de bine în mintea lui Eduard, încît nu vru să întîrzie nici măcar o zi să se apropie de înfăptuirea lor. Pe drumul lor spre moșie, ajunseră într-un mic oraș, unde Eduard poseda o casă, în care voia să se oprească și să aștepte întoarcerea maiorului. Dar nu se putu hotărî să descalece îndată aici și-l mai însoți pe prietenul său prin localitate. Erau călare amîndoi și, absorbiți de o conversație serioasă, își urmară drumul împreună.

Deodată zăriră în depărtare noua casă de pe culme, ale cărei olane roșii le vedeau lucind pentru prima oară. Un dor irezistibil îl cuprinde pe Eduard ; chiar în seara aceasta totul trebuie terminat. Va sta ascuns într-un sat foarte apropiat ; maiorul va expune de grabă Charlottei întreaga afacere, va lua prudența ei prin surprindere și o va sili, prin neașteptata propunere, să-și deschidă liber inima. Căci Eduard, atribuind Charlottei propriile sale dorințe, credea că nu face altceva decît să vină în întîmpinarea năzuințelor ferme ale inimii ei și spera într-un consimțămînt atît de rapid din partea ei, tocmai pentru că voința lui nu putea fi alta.

Vedea cu bucurie în fața ochilor deznodămîntul fericit și, pentru ca acesta să fie vestit degrabă celui rămas în așteptare, urmau să fie trase cîteva focuri de tun, iar dacă se va fi lăsat noaptea, să fie lansate cîteva rachete.

Mayorul se îndreptă spre castel. N-o găsi pe Charlotte, ci află că locuia în prezent în noua clădire de sus, dar că făcea o vizită în vecinătate, de unde nu avea să revină probabil prea devreme în ziua aceea. El se întoarse la han, unde își lăsase calul.

Eduard însă, minat de o nerăbdare de neînvins, se furișă din ascunzișul său pe cărări singuratice, știute doar de vânători și pescari, pînă în parcul său și se află, spre seară, în tufișul din vecinătatea lacului, a cărui oglindă o zări pentru prima oară în toată întinderea și puritatea ei.

Otilia făcuse în după-amiaza aceea o plimbare pe lac. Purta copilul și citea în mers, după obiceiul ei. Ajunse astfel la stejarii de lingă locul de traversare. Copilul adormise ; ea se așază, îl culcă lingă dînsa și continuă să citească. Cartea era una dintre acelea care captivează o inimă gingașă și o țin prinsă. Uită timpul și oră și nu se gîdea că mai avea de străbătut un drum lung de întoarcere pînă la noua clădire ; ședea însă cufundată în carte, în ea însăși, și era atît de plăcută la vedere, încît copacii, arbuștii din jur ar fi trebuit să aibă viață, să fie înzestrați cu ochi pentru a o admira și a se bucura văzînd-o. Și tocmai atunci, un mănunchi de raze roșietice ale soarelui ce asfințea căzu pieziș în spatele ei, aurindu-i obrazul și umărul.

Eduard, care reușise pînă atunci să pătrundă atît de departe fără a fi observat și își găsea parcul gol și ținutul deșert, se aventură tot mai mult. În sfîrșit, răzbește prin tufișurile de lingă stejari ; o vede pe Otilia, îl vede și ea ; zboară spre dînsa și-i cade la picioare. După o lungă pauză mută, în care amîndoi caută să se reculeagă, el îi explică în puține cuvinte de ce și cum a venit pînă aici. L-a trimis pe major la Charlotte, soarta lor comună se hotărăște poate în această clipă. Nu s-a îndoit nicicînd de iubirea ei ; și desigur nici dînsa de a lui. O roagă să-și dea consimțămîntul. Ea șovăia, el o imploră ; voia să-și revendice vechile drepturi și s-o strîngă în brațe ; ea arată spre copil.

Eduard îl zărește și rămîne uimit.

— Dumnezeule ! exclamă el ; dacă aș avea temei să mă îndoiesc de soția mea, de prietenul meu, această faptură ar sta ca o grozavă mărturie împotriva lor. Nu este

aceasta conformația maiorului ? Niciodată n-am mai văzut o astfel de asemănare.

— Nicidecum ! ripostă Ottilia ; toată lumea spune că-mi seamănă mie.

— Să fie cu puțință ? spuse Eduard, și în clipa aceea copilul deschise ochii, doi ochi mari, negri, pătrunzători, adânci și prietenoși. Băiețelul privea de pe acum lumea cu vădită înțelegere ; părea să le cunoască pe cele două persoane care stăteau în fața lui. Eduard se aruncă jos lângă copil, ingenunchie de două ori în fața Ottiliei.

— Tu ești, exclamă el, sint ochii tăi ! Ah, lasă-mă să-i privesc numai la tine. Lasă-mă să arunc un vâl peste acel ceas nefericit care a dat ființă acestui prunc. Trebuie oare să înfricoșez sufletul tău curat prin gândul funest că bărbatul și femeia, înstrăinați unul de altul, se pot stringe în brațe și pot profana prin dorințe aprinse o legătură legală ? Dar, la urma urmei, de ce n-aș spune-o, de vreme ce am ajuns aici, de vreme ce unirea mea cu Charlotte trebuie desfăcută, de vreme ce vei fi a mea ? De ce n-aș rosti cuvîntul greu : copilul acesta este zămislist printr-un dublu adulter ! El mă desparte de soția mea și pe soția mea de mine, așa cum ar fi trebuit să ne unească. Facă-se deci ca el să stea mărturie împotriva mea, facă-se ca acești ochi minunați să spună ochilor tăi că în brațele alteia îți aparțineam ție, facă-se ca tu să simți, Ottilia, să simți bine că nu pot ispăși acea greșeală, acea crimă decît în brațele tale !

— Ascultă ! strigă el, sărind în sus.

I se păru că aude o împușcătură, semnalul pe care trebuia să-l dea maiorul. Era un vînător, care trăsese un foc de pușcă în munții din vecinătate. Nu se întîmplă nimic mai mult ; Eduard era cuprins de nerăbdare.

Acum de-abia văzu Ottilia că soarele coborise în spatele munților. Ultimele sale raze se răsfrîngeau sclipind în ferestrele clădirii de sus.

— Depărtează-te, Eduard ! strigă Ottilia. Am fost lipsiți unul de altul atîta vreme, am răbdat atîta vreme. Gîndește-te la tot ce datorăm amîndoi Charlottei. Ea este aceea care trebuie să ne hotărască soarta, să nu i-o luăm înaintea. Sînt a ta, dacă ea se învoiește la aceasta ; dacă nu, trebuie să renunț la tine. Întrucît socoți că hotărîrea e atît de apropiată, să așteptăm. Întoarce-te în satul unde maiorul crede că te afli. Cîte împrejurări nu se pot ivi care să ceară o explicație. Se poate oare crede că o lovitură brutală de tun îți va anunța succesul tratativelor lui ? Poate că te cauă în acest moment. N-a întîlnit-o pe Charlotte, de asta sînt sigură. S-ar putea să fi pornit în întîmpinarea ei, căci se știa unde plecase. Cîte presupuneri de tot felul sînt cu puțință ! Lasă-mă ! Ea trebuie să sosească acum. Ne așteaptă sus, pe mine cu copilul.

Ottilia vorbea grăbit. Evoca laolaltă toate eventualitățile. Era fericită lîngă Eduard și simțea că trebuie acum să-l îndepărteze.

— Te rog, te implor, iubitul meu, exclamă ea, întoarce-te și așteaptă-l pe maior.

— Mă supun poruncilor tale, strigă Eduard, privind-o întîi cu pasiune și strîngînd-o apoi puternic în brațele sale.

Ea îl cuprinse cu ale ei și îl strînse cu cea mai mare tandrețe la piept. Ca o stea ce cade din cer, speranța trecu deasupra capetelor lor. Visau, credeau că-și aparțin unul altuia ; schimbare pentru prima oară liber sărutări neșovăitoare și se despărțiră silnic, cu durere.

Soarele apusese, amurgul se lăsa și o ceață ușoară plutea în jurul lacului. Ottilia stătea nemișcată în tulburarea și emoția ei. Își ridică privirea spre casa de dincolo, pe culme, și crezu că vede rochia albă a Charlottei pe balcon. Pe drumul ce ducea de-a lungul lacului ocolul era mare și Ottilia cunoștea nerăbdarea Charlottei cînd aștepta întoarcerea copilului. Ea vede în față, pe celălalt mal, platanii ; doar o mică întindere de apă o separă de cărarea ce urcă drept spre casă. Cu gîndul, cît și cu

ochii, a și ajuns dincolo. În această grabă, scrupulele de a se aventura pe apă cu copilul pier. Aleargă spre barcă ; nu simte că inima îi bate, că picioarele îi tremură, că simțurile amenință s-o părăsească.

Sare în barcă, apucă visla și se desprinde cu ea de mal. E nevoită să-și adune forțele, împinge încă o dată, barca se clatină și alunecă un timp spre mijlocul lacului. Cu copilul pe brațul stîng, cu cartea în mîna stîngă, cu visla în cea dreaptă, Ottilia se clatină și ea și cade în barcă. Visla îi scapă într-o parte, și, cum ea vrea să-și păstreze echilibrul, copilul și cartea îi scapă în cealaltă parte, în apă. Mai apucă veșmîntul copilului, dar poziția incomodă o împiedică să se ridice. Mina dreaptă, rămasă liberă, nu-i ajunge ca să se poată întoarce ; în sfîrșit, reușește ; trage copilul din apă, dar ochii lui sînt închiși, a încetat să respire.

• Într-o clipă ea își recapătă toată luciditatea, dar cu atît mai mare îi este durerea. Barca e purtată de apă aproape pînă în mijlocul lacului, visla plutește departe de ea, Ottilia nu zărește pe nimeni lîngă mal, și la ce i-ar fi servit să vadă pe cineva ? Despărțită de toate, ea alunecă pe perfidul, pe inaccesibilul element.

! Caută ajutor în ea însăși. Auzise adesea vorbindu-se despre salvarea celor înecați. Fusesse martora unei asemenea salvări chiar în seara aniversării ei. Dezbracă pruncul și-l usucă cu rochia ei de muselină. Își dezvăluie cu o mișcare violentă sînul, arătîndu-l pentru prima dată cerului liber ; pentru prima dată, ea strînge o ființă vie la pieptul ei imaculat și gol. Vai nu ! nu una vie !! Mem-brele reci ale nefericitei făpturi îi îngheață pieptul pînă în adîncul inimii. Lacrimi nesfîrșite se revarsă din ochii ei, împrumutînd, la suprafață, corpului inert o aparență de căldură și de viață. Ottilia nu se dă învinsă ; îl învelește cu șalul ei, și, cu mîngîieri, cu apăsări pe piept, cu suflarea ei, cu sărutări, cu lacrimi, crede a putea înlocui mijloacele de salvare ce-i sînt refuzate în această izolare.

În zadar ! Nemișcat, copilul zace în brațele ei, nemișcată stă barca pe oglinda apei ; dar nici aici frumosul ei suflet n-o lasă fără ajutor. Își înalță capul. Cade în genunchi în barcă și, cu amindouă brațele, ridică pruncul înțepnit deasupra sînului ei nevinovat, care, prin albeața, dar vai, și prin răceala lui, e asemeni marmorei. Își ridică privirea umedă spre cer și imploră ajutor din locul unde o inimă simțitoare speră să găsească cea mai mare îmbelșugare, cînd ea lipsește pretutindeni.

Și nu zadarnic se întoarce ea către stele, care și încep să sclipească una cîte una. Un vînt domol se ridică și mină barca spre platani.

CAPITOLUL XIV

Ea aleargă spre clădirea nouă, îl cheamă pe felcer, îi încredințează copilul. Acest bărbat, pregătit pentru orice, aplică încetul cu încetul fragedului trup neînsuflețit tratamentul obișnuit. Ottilia îl asistă în toate ; procură, aduce, are grijă de cele trebuitoare, dar umblă parcă în altă lume ; căci culmea nenorocirii, ca și culmea fericirii schimbă fața tuturor lucrurilor. Și numai cînd vrednicul bărbat, după ce a încercat totul, clatină din cap, răspunzînd la întrebările ei pline de speranță mai întii prin tăcere, apoi cu un „nu“ încet, ea părăsește camera de culcare a Charlottei, unde s-au petrecut toate acestea ; și, abia intrată în salon, fără a putea ajunge pînă la sofa, se prăbușește istovită cu obrazul pe covor.

Tocmai se aude trăgînd la scară trăsura Charlottei. Felcerul îi roagă stăruitor pe cei ce-l înconjură să rămînă. Vrea să-i iasă înainte, s-o pregătească, dar ea a și pătruns în salon. O găsește pe Ottilia întinsă pe jos, și o

fată din casă se repede spre ea cu țipete și plinsete. Felcerul intră și ea află totul în aceeași clipă. Dar cum ar putea renunța dintr-odată la orice speranță ? Încercatul, destoinicul și înțeleptul bărbat o roagă doar să nu vadă copilul ; el se retrage ca s-o amăgească făcând noi încercări. Ea s-a așezat pe sofa ; Ottilia mai e culcată pe jos, dar cu pieptul ridicat pînă la genunchii prietenei ei, deasupra căroră e aplecat frumosul ei cap. Felcerul și amicul lor umblă încoace și încolo ; are aerul că depune eforturi pentru copil, se îngrijește de femei. Astfel se apropie miezul nopții, tăcerea de mormînt devine tot mai adîncă. Charlotte nu-și mai ascunde că pruncul ei nu va mai reveni niciodată la viață ; ea cere să-l vadă. A fost învelit curat în scutece calde de lînă și culcat într-un coș, care acum e așezat lîngă dînsa pe sofa ; doar obrăjorul îi este descoperit. El zace acolo frumos și liniștit.

Nenorocirea tulburase curînd tot satul și vestea răsunase îndată pînă la han. Maiorul urcase pe drumurile cunoscute, dăduse casei ocol și, oprind pe un servitor care alerga spre dependințe pentru a aduce ceva, află amănunte și puse să fie chemat afară felcerul. Acesta veni, se miră de ivirea fostului său protector, îl informă despre situația existentă și-și luă asupra sa sarcina de a o pregăti pe Charlotte pentru revederea cu el. Intră din nou în casă, începu o conversație pe ocolite, purtînd închipuirea de la un obiect la altul, pînă ce, în sfîrșit, i-l evocă Charlottei pe prietenul ei, participarea lui neîndoielnică la suferința ei, apropierea lui de dînsa prin cuget și sentiment, făcînd apoi curînd ca această apropiere imaginară să treacă în una reală. Pe scurt, ea află că prietenul ei aștepta la ușă, că știa totul și că dorea s-o poată vedea.

Maiorul intră ; Charlotte îl salută cu un zîmbet dureros. Stătea în fața ei. Ea ridică învelitoarea de mătase verde ce acoperea cadavrul și, la lumina palidă a unei lumînări,

el zări, nu fără o tainică spaimă, propriul său chip încremenit. Charlotte îi arătă cu mîna un scaun. și astfel ei petrecură în tăcere toată noaptea, șezînd față-n față. Ottilia mai era culcată liniștit pe genunchii Charlottei ; respira lin, dormea, sau părea că doarme.

Zorile se revărsară, luminile se stinseră, cei doi prieteni părăură să se trezească dintr-un vis sumbru. Charlotte îl privi pe maior și spuse calm :

— Lămurește-mă, prietene, datorită cărei voințe a destinului sosești aici pentru a lua parte la această scenă de doliu ?

—Nu este, răspunse maiorul, cu glas foarte scăzut, așa cum întrebasesi și ea, ca și cum s-ar fi temut amîndoi s-o trezească pe Ottilia, nu este nici timpul nici locul pentru reticențe, introduceri și ocolișuri. Situația în care vă găsesc este atît de înspăimîntătoare, încît, în fața ei chiar și lucrul important care mă aduce aici își pierde însemnătatea.

Îi mărturisii după aceea, foarte calm și simplu, scopul misiunii sale, în măsura în care sosea ca trimis al lui Eduard, și pe acela al venirii sale, în măsura în care aceasta era determinată de libera sa voință și de propriul său interes. Le expuse pe amîndouă cu multă delicatețe, dar în același timp cu sinceritate. Charlotte îl ascultă liniștită, nepărînd nici uimită, nici indignată.

Cînd maiorul termină, Charlotte răspunse cu voce foarte înceată, astfel încît el fu nevoit să-și apropie scaunul :

— Nu m-am găsit niciodată într-o situație ca aceasta, dar în cazuri asemănătoare mi-am spus totdeauna : „Ce va fi mîine ?“ Simt prea bine că soarta mai multora se află acum în mîna mea ; și ceea ce am de făcut nu dă loc la nici o îndoială pentru mine și e repede rostit. Consimt la divorț. Ar fi trebuit să mă hotărăsc mai devreme : prin șovăiala, prin împotrivirea mea, am ucis acest copil. Sînt anumite lucruri pe care destinul le urmă-

rește cu îndărătnicie. În zadar rațiunea și virtutea, datoria și tot ce e sfânt i se pun în cale; dacă e vorba să se întâmple ceva ce-i convine, ceva ce nu ni se pare just, destinul va sfîrși prin a se impune, oricît ne-am zbate. Dar ce spun? Destinul nu vrea decît să readucă pe făgaș propria mea dorință, propriul meu proiect, contra cărora am acționat nechibzuit. Nu unisem eu însămi în gînd pe Ottilia și pe Eduard, drept cea mai potrivită pereche? N-am căutat eu însămi să-i apropii pe unul de celălalt? N-ai fost chiar dumneata, prietene, confidentul meu în ce privește acest plan? Și de ce n-am fost în stare să deosebesc capriciul unui bărbat de o adevărată iubire? De ce am acceptat mîna lui, atunci cînd, ca prietenă i-aș fi făcut fericiți pe el și pe o altă soție? Și privește-o doar pe această nenorocită care doarme! Tremur gîndindu-mă la clipa cînd, trezindu-se din letargia ei, își va recăpăta cunoștința. Cum să trăiască, cum să se consoleze, dacă nu va putea să spere că-i va înlocui lui Eduard, prin iubirea ei, ceea ce i-a răpit ca unealtă a celei mai strănii fatalități? Ea poate să-i redea totul, judecînd după sinceritate, după pasiunea cu care-l iubește. Dacă dragostea e capabilă să îndure totul, ea e cu atît mai capabilă să înlocuiască totul. În clipa de față nu-i e îngăduit nimănui să se gîndească la mine. Depărtează-te în tăcere, scumpul meu maior. Spune-i lui Eduard că accept divorțul și că las în seama lui, a dumitale, a lui Mittler pornirea întregii acțiuni; că nu-mi fac griji în ce privește situația mea viitoare și că pot să fiu fără griji în toate privințele. Voi semna toate hîrțile care mi se vor aduce; vreau numai să nu mi se ceară să particip, să reflectez, să sfătuiesc.

Maiorul se ridică. Ea îi întinse mîna pe deasupra Ottiliei. El își apăsă buzele pe această mîină atît de dragă.

- Și pentru mine, ce pot nădăjdui? murmură el încet.
- Dă-mi voie să-ți rămîn datorare cu răspunsul, re-

plică Charlotte. Nu ne-am făcut vinovați cu nimic, pentru ca să fim nefericiți ; dar nici n-am meritat prin nimic să fim fericiți împreună.

Maiorul plecă, plîngînd-o pe Charlotte din adîncul inimii, fără a putea să-l regrete însă pe sărmanul copil care se stînsese. O astfel de jertfă i se părea necesară pentru fericirea lor, a tuturor. Și-o imagina pe Ottilia purtîndu-și în brațe propriul ei copil, înlocuindu-i astfel lui Eduard în chipul cel mai deplin ceea ce-i răpise ; se imagina pe sine ținînd pe genunchi un fiu care să fie, cu mai mult drept decît pruncul dispărut, portretul său.

Aceste nădejdi și imagini mîngîietoare îi umpleau sufletul, cînd, pe drumul de întoarcere spre han, dădu peste Eduard, care-l așteptase toată noaptea afară întrucît nici un semnal luminos, nici o bubuitură nu venea să-i vestească un fericit succes. Aflase între timp despre nenorocire și, la rîndul lui, în loc de a regreta biata făptură, vedea și el în această întîmplare, fără a voi să și-o mărturisească pe deplin, o sentință a destinului, menită să înlăture dintr-o dată orice piedică din calea fericirii sale. Se lăsă, în consecință, foarte ușor convins de către maior, care-i anunță repede hotărîrea soției sale, să se întoarcă în sat și apoi în micul oraș, unde avea să chibzuiască și să inițieze primele măsuri.

Charlotte, după ce maiorul o părăsise, nu rămase decît puține minute cufundată în reflecțiile ei, căci îndată Ottilia își îndreptă trupul, privindu-și cu ochii mari prietena. Se ridică întîi de pe genunchii acesteia, apoi de la pămînt, și stătu dreaptă în fața Charlottei.

— Pentru a doua oară, începu minunata copilă cu o gravitate de un farmec irezistibil, pentru a doua oară mi se întîmplă același lucru. Mi-ai spus o dată : „Oamenii trec adesea, în cursul vieții lor, prin situații asemănătoare, survenite în chip asemănător și totdeauna în momente însemnate“. Văd acum cît de adevărată era această observație și mă simt împinsă să-ți fac o mărturisire.

Scurt timp după moartea mamei, cînd eram încă mică, îmi apropiasem de tine scăunelul : ședeai, ca acum, pe sofa ; capul meu se odihnea pe genunchii tăi ; nu dormeam, nu eram trează, dormitam. Auzeam foarte clar tot ce se petrecea în jurul meu, mai ales tot ce se spunea. Și totuși nu eram în stare să mă mișc, să mă exprim și, chiar de-aș fi vrut, nu puteam da vreun semn că mă simț conștientă de mine însămi. Vorbeai atunci despre mine cu o prietenă : îmi deplîngeai soarta de a fi rămas pe lume o orfană săracă ; descriai starea mea de dependentă, arătînd ce viitor nesigur mă așteaptă dacă o stea norocoasă deosebită nu mă va oblădui. Am reținut bine și precis, poate prea strict, tot ce păreai să dorești pentru mine, și să ceri de la mine. Mi-am făcut asupra acestor lucruri, după vederile mele mărginite, legi proprii ; am trăit multă vreme potrivit lor ; în vremea cînd mă iubeai, cînd te îngrijeai de mine, cînd m-ai primit în casa ta și încă un timp după aceea, comportarea mea s-a călăuzit după ele.

Dar m-am abătut din calea mea, mi-am călcat legile, am pierdut chiar sentimentul lor ; și, după un eveniment înfiorător, mă lămurești din nou asupra stării mele, care e mai de plîns decît cea dintîi. Culcată pe genunchii tăi, pe jumătate amorțită, aud iarăși, venind parcă dintr-o lume străină, vocea ta domoală deasupra urechii mele ; aud cum stau lucrurile cu mine ; mă-nfior de mine însămi ; dar, ca și atunci, mi-am trasat și de astă dată, în acel somn vecin cu moartea, noua mea cale.

Sînt hotărîtă așa cum eram ; și la ce anume sînt hotărîtă, trebuie să afli chiar acum. Nu voi fi nicicînd a lui Eduard ! Într-un chip înspăimîntător Dumnezeu mi-a deschis ochii asupra crimei în care sînt implicată. Vreau s-o ispășesc ; și nimeni să nu creadă că m-ar putea abate de la această hotărîre. Iubita, preabuna mea, ia-ți măsurile pe care ea le impune. Adu-l înapoi pe maior ; scrie-i să nu întreprindă nimic. Ce înfricoșată

eram că nu mă pot urni cînd el a plecat. Voiam să sar în sus, să strig că nu trebuie să-l faci să plece cu speranțe atît de nelegiuite.

Charlotte vedea starea Ottiliei, o simțea ; dar nădăjduia că trecerea timpului și îndemnul ei o vor ajuta să cîștige un ascendent asupra fetei. Cînd rosti cîteva cuvinte care făceau aluzie la viitor, la o alinare a suferinței, la speranță, Ottilia exclamă cu exaltare :

— Nu ! Nu căuta să mă clatini, să mă înșeli. În clipa în care voi afla că ai consimțit la divorț, voi ispăși în același lac vina mea, crima mea.

CAPITOLUL XV

Dacă într-o conviețuire fericită și liniștită, rudele, prietenii, oaspeții discută, mai mult decît e necesar și potrivit, despre ce se întîmplă sau trebuie să se întîmple ; dacă ei își comunică reciproc în repetate rînduri proiectele, inițiativele, ocupațiile și, fără a-și accepta neapărat sfaturile reciproce, parcă fac totuși din întreaga viață un permanent obiect de deliberări, constatăm dimpotrivă, în momente importante, adică tocmai atunci cînd s-ar parea că omul are cea mai mare nevoie de asistență altora, de aprobarea altora, că fiecare se retrage în sine, tinde să lucreze pentru sine, să procedeze în felul său ; toți își ascund reciproc mijloacele particulare și abia sfîrșitul, efectele, rezultatul obținut devin din nou bunul tuturor.

După atîtea evenimente stranii și nefericite, o anumită gravitate calmă pusese stăpînire pe cele două prietene, manifestîndu-se într-o prietenoasă cruțare. Cu totul tainic, Charlotte pusese ca pruncul să fie dus în capelă. Odihnea acolo, primă victimă a unei fatalități amenințătoare.

Pe cît îi stătea în puterî, Charlotte se întoarse spre viață și aici o întîlni în primul rînd pe Ottilia, care avea nevoie de ajutorul ei. Se ocupă mai ales de ea, fără a o lăsa să bage de seamă acest lucru. Știa cît de mult îl iubea această minunată copilă pe Eduard ; încetul cu încetul ea reconstituise scena dinaintea nenorocirii, aflînd fiecare amănunt, parte de la Ottilia, parte din scrisori ale maiorului.

Ottilia, la rîndul ei, ușura mult Charlottei viața de acum. Era deschisă și chiar comunicativă, dar niciodată nu aducea vorba despre prezent sau despre trecutul apropiat. Fusesse totdeauna atentă, pătrunsese totdeauna lucrurile, știa multe și toate acestea ieșiră acum la iveală. O interesa, o distra pe Charlotte, care tot mai nutrea speranța tainică de a vedea unită o pereche atît de scumpă ei.

La Ottilia, însă, temeiurile erau altele. Dezvăluise prietenei secretul cursului pe care îl luase viața ei ; era dezlegată de vechile îngrădiri, de servitutea ei. Prin căința, prin hotărîrea luată, se simțea eliberată de povara acelei vinovății, a acelei năpaste. Nu mai avea nevoie de nici o constrîngere de sine ; se iertase în adîncul inimii numai cu condiția unei renunțări depline și această condiție era pe veci irevocabilă.

Se scurse astfel cîtva timp și Charlotte, simțea că atît casa și parcul cît și lacurile, grupurile de stînci, pîlcurile de copaci nu făceau decît să trezească zilnic din nou, în amîndouă, sentimente triste. Că locul trebuia schimbat era cum nu se poate mai vădit ; în ce chip urma să fie făcut acest lucru nu era însă atît de ușor de decis.

Trebuia oare ca cele două femei să rămînă împreună ? Voința mai veche a lui Eduard părea s-o ordone, declarațiile sale, amenințările, s-o facă de neînlăturat ; dar cum s-ar fi putut nesocoti că amîndouă, cu toată bunăvoința, cu toată rațiunea, cu toate eforturile lor, se gîseau, una alături de alta, într-o situație penibilă ? Con-

versațiile lor erau evazive. Uneori preferau să nu înțeleagă un lucru decît pe jumătate, dar, de cele mai multe ori, cîte o expresie era totuși greșit interpretată, dacă nu de rațiune cel puțin de sentiment. Se temeau să nu se rănească, și tocmai această teamă era mai vulnerabilă și rănea înainte de orice.

Dacă era vorba ca ele să plece de aici și în același timp să se despartă, cel puțin pentru cîtăva vreme, se iveau iarăși vechea întrebare : unde să meargă Ottilia ? Acea familie de vază și bogată despre care s-a pomenit făcuse încercări zadarnice de a procura unei tinere moștenitoare care promitea mult o tovarășă distractivă și capabilă să rivalizeze cu ea. Încă la ultimul popas al baroanei aici și, mai recent, prin scrisori, Charlotte fusese solicitată s-o trimită acolo pe Ottilia ; acum ea re-deschise discuția despre această propunere. Ottilia refuză însă cu hotărîre să meargă într-un loc unde ar da de ceea ce se numește de obicei lumea mare.

— Îngăduie-mi, scumpă mătușă, spuse ea, pentru ca să nu apar mărginită și îndărătnică, să rostesc ceea ce, în alte împrejurări, ar fi de datoria mea să trec sub tăcere și să țin ascuns. Un om care a trecut prin nenorociri strănii, fie și fără vină, este stigmatizat în chip îngrozitor. Prezența lui trezește, la toți cei ce-l văd, ce-l remarcă, un fel de oroare. Fiecare crede a recunoaște în el monstruosul destin care i-a fost hărăzit ; fiecare este, în același timp, curios și neliniștit. Astfel, o casă, un oraș unde a fost săvîrșită o faptă cumplită rămîn înfricoșătoare pentru toți cei ce pătrund în ele. Acolo lumina zilei e mai puțin vie, iar stelele par să-și piardă strălucirea. Ce mare și poate totuși scuzabilă este indiscreția oamenilor față de acești nenorociți, prosteasca lor sîcîială, stîngacea lor îngăduință. Iartă-mă că vorbesc așa, dar am suferit nespus pentru acea biată fată, atunci cînd Luciane a scos-o din camerele retrase ale casei, s-a ocupat prietenos de ea și a voit, cu cele mai bune

intenții, s-o silească să ia parte la jocuri și la dans. Cînd sârmana copilă, din ce în ce mai temătoare, a sfîrșit prin a fugi și a leșina, cînd am luat-o în brațe, cînd întreaga societate a fost cuprinsă de spaimă și emoție, iar curiozitatea fiecăruia s-a concentrat cu atît mai mult asupra nenorocitei, nu gîndeam că o soartă asemănătoare mă așteaptă ; dar simpatia mea, atît de adevărată și de aprinsă, este încă vie. Acum pot să-mi îndrept compasiunea spre mine însămi și să mă păzesc de a da vreun prilej pentru asemenea scene.

— Dar, copilă iubită, răspunse Charlotte, n-ai să te poți apăra nicăieri de privirea oamenilor. Nu mai avem minăstiri unde se putea găsi altădată azil pentru sentimente de acest fel.

— Singurătatea nu înseamnă azil, mătușă dragă, replică Ottilia. Cel mai prețios azil trebuie căutat acolo unde putem fi activi. Toate pocăințele, toate renunțările nu sînt nicidecum apte să ne apere de un destin amenințător, dacă acesta e hotărit să ne urmărească. Numai dacă, într-o stare de trîndăvie, trebuie să-i servesc drept spectacol, lumea îmi repugnă și mă înfricoșează. Dacă sînt însă găsită voioasă la treabă, neobosită în îndeplinirea datoriei mele, atunci pot suporta privirile tuturor, pentru că nu am să mă tem de privirile lui Dumnezeu.

— M-aș înșela mult, răspunse Charlotte, dacă înclinația ta nu te-ar trage îndărăt la pension.

— Da, spuse Ottilia, nu tăgăduiesc ; socot că este o menire fericită să crești pe alții pe calea firească, atunci cînd ai fost crescută tu însăși pe calea cea mai ciudată. Și nu vedem oare în istorie că oameni care, din cauza unor grave accidente morale, se retrăseseră în pustiu, n-au rămas nicidecum ascunși și ocrotiți acolo, așa cum nădăjduiau ? Au fost rechemați în sînul lumii pentru a-i aduce pe cei rătăciți pe calea dreaptă ; și cine putea s-o facă mai bine decît cei dinainte inițiați în căile în-tortocheate ale vieții ? Au fost chemați să-i asiste pe ne-

norociți ; și cine era mai capabil s-o facă decît ei, cărora nu li se putea întîmpla nici o nenorocire pămîntească ?

— Alegi o soartă ciudată, răspunse Charlotte. Nu vreau să mă împotrivesc ; fie și așa, dar, cum sper, numai pentru scurtă vreme.

— O, cît îți mulțumesc, spuse Ottilia, pentru că mă lași să fac această încercare, această experiență ! Dacă nu mă amăgesc cu prea mari iluzii, cred că voi reuși. În acel loc îmi voi aduce aminte prin cîte neazuri am trecut și cît de mici, de neînsemnate au fost ele alături de acelea pe care a trebuit să le îndur mai tîrziu. Cu ce seninătate voi privi nedumeririle vlăstarelor tinere, cum voi mai zîmbi în fața durerilor lor copilărești și le voi scoate cu blîndețe din micile lor rătăciri ! Cel fericit nu e făcut să-i conducă pe cei fericiți : stă în natura omului să ceară cu atît mai mult de la sine și de la alții, cu cît a primit mai mult. Numai cel nefericit, care se restabilește, știe să nutrească el însuși și să facă pe alții să nutrească sentimentul că un bine, fie și modest, trebuie primit cu încîntare.

— Dă-mi voie, spuse în sfîrșit Charlotte după o oarecare reflecție, dă-mi voie să mai ridic împotriva proiectului tău o obiecție care-mi pare cea mai importantă. Nu este vorba de tine, ci de un al treilea. Sentimentele bunului, cumpănitului, vrednicului asistent îți sînt cunoscute ; pe calea pe care vrei să apuci, îi vei fi în fiecare zi mai scumpă și mai de neînlocuit. Dacă de pe acum sentimentul său face să-i vină greu a trăi fără tine, el nu va putea nici în viitor, cînd se va fi deprins cu colaborarea ta, să-și gospodărească instituția fără tine. Îi vei fi de ajutor, la început, în această muncă, pentru ca, pe urmă, să i-o faci nesuferită.

— Soarta nu s-a arătat blîndă față de mine, ripostă Ottilia, și nici cine mă iubește n-are poate de așteptat ceva cu mult mai favorabil. Pe măsura bunătății și înțelegerii, sper că se va dezvolta în-el și sentimentul unui

atașament pur față de mine ; va vedea în mine o persoană sfințită, care nu e în măsură să răscumpere poate, pentru sine și pentru alții, un rău îngrozitor, decît devotîndu-se sacralui, a cărui prezență invizibilă în jurul nostru poate singură să ne ocrotească împotriva înfricoșătoarelor puteri ce ne asaltează.

Charlotte reținu cele exprimate cu atîta sinceritate de draga copilă, pentru a reflecta în liniște asupra lor. Încercase în diferite rînduri, deși în modul cel mai discret, să-și dea seama dacă o apropiere a Ottiliei de Eduard era de conceput ; dar chiar și cea mai ușoară aluzie, cea mai vagă speranță, cea mai mică bănuială păreau s-o răscolească pe Ottilia pînă în adîncul inimii ; ba într-o zi, cînd nu putu ocoli acest subiect, ea se explică foarte limpede asupra lui.

— Dacă hotărîrea ta de a renunța la Eduard este atît de fermă și de nestrămutată, îi răspunse Charlotte, ferește-te numai de primejdia unei revederi. Cînd ne aflăm departe de obiectul iubirii noastre, s-ar părea că devenim cu atît mai stăpîni pe noi înșine cu cît dragostea noastră e mai vie, pentru că întoarcem spre interior întreaga forță a pasiunii, astfel cum ea se desfășura pînă atunci spre exterior ; dar ce curînd, ce iute sîntem smulși din această eroare, atunci cînd obiectul la care credeam că putem renunța apare deodată din nou ca o necesitate vitală în fața ochilor noștri. Du acum la îndeplinire ceea ce ți se pare mai potrivit cu starea în care te afli ; scrutează-te, da, schimbă mai degrabă hotărîrea ta actuală, dar fă-o prin tine însăți, din propria voință a unei inimi libere. Nu te lăsa readusă din înțîmplare, prin surprindere, la vechile condiții de viață : căci tocmai atunci s-ar isca în simțirea ta o discordie de neîndurat. Cum am spus, înainte de a face acest pas, înainte de a te depărta de mine și de a începe o viață nouă, care te va duce cine știe pe ce drumuri, chibzuiește încă o dată dacă poți în adevăr să renunți pentru tot-

deauna la Eduard. Dacă te-ai decis însă la aceasta, leagă-te față de mine că nu vei intra cu el nici măcar într-o convorbire, dacă ar fi să te caute, să pătrundă pînă la tine.

Otilia nu șovăi nici o clipă ; ea dădu Charlottei cuvîntul pe care și-l dăduse sieși.

Dar pe sufletul Charlottei tot mai apăsa amenințarea lui Eduard că ar putea renunța la Otilia numai atîta timp cît ea nu se va separa de Charlotte. E drept că de atunci împrejurările se schimbaseră în așa măsură și că se în-țimplaseră atîtea lucruri, încît acel cuvînt ce-i fusese smuls de momentul cînd îl rostise, putea fi considerat ca anulat prin evenimentele ulterioare. Totuși ea nu voia nici pe departe să riște sau să întreprindă ceva care ar fi putut să-l rănească și de aceea Mittler urma să sondeze intențiile lui Eduard asupra acestui punct.

De la moartea copilului, Mittler o vizitase de mai multe ori pe Charlotte, deși numai pentru cîteva clipe. Această nenorocire, care făcea foarte improbabilă în ochii lui o reconciliere, între cei doi soți, îl impresionase adînc ; dar neîncetînd, potrivit firii sale, să spere și să năzuiască, el se bucura în tăcere de hotărîrea Otiliei. Se încredea în efectul tămăduitor al trecerii vremii, se mai gîndea și acum să mențină legătura dintre cei doi soți și privea aceste frămîntări pătimașe numai ca puneri la încercare a iubirii și fidelității conjugale.

Chiar de la început, Charlotte îl informase în scris pe maior despre prima declarație a Otiliei, rugîndu-l cu cea mai mare insistență să-l convingă pe Eduard de necesitatea ca nici un nou demers să nu fie făcut, ca toți să rămînă liniștiți, așteptînd să vadă dacă inima frumoasei copile nu se întremează. Comunicase de asemenea esențialul despre evenimentele și stările de spirit din urmă, iar acum îi fu încredințată lui Mittler grea misiune de a-l pregăti pe Eduard în vederea unei schimbări a situației. Dar Mittler, știind bine că oamenii se deprind înai ușor cu

ceea ce s-a întâmplat, decît consimt la ceea ce abia urmează să se întîmple, o convinse pe Charlotte că soluția cea mai bună era s-o trimită imediat pe Ottilia la pension.

De aceea, îndată după plecarea lui, se făcură pregătiri de drum. Ottilia își împachetă lucrurile, dar Charlotte observă limpede că ea nu avea de gînd să ia cu dînsa nici frumosul cufăraș, nici vreun obiect din el. Prietena tăcu, lăsînd-o pe tăcuta copilă în voia ei. Ziua plecării sosi; trăsura Charlottei urma s-o ducă pe Ottilia în prima zi pînă la o stație de poștă cunoscută, unde avea să poposească peste noapte, iar a doua zi pînă la pension; Nanny trebuia s-o însoțească și să rămîină slujnica ei. Această fată pătimașă se apropiase din nou de Ottilia îndată după moartea copilului și era din nou atașată de ea, ca altădată, prin natură și înclinație; ba părea chiar să dorească a compensa prin flecăreala ei amuzantă ceea ce pierduse din vedere pînă acum și a se consacra cu totul iubitei ei stăpîne. Nu mai putea de fericire la gîndul că o va însoți, că va vedea ținuturi noi, căci nu ieșise încă niciodată din locul unde se născuse. Alergă de la castel în sat, la părinți, la rude, ca să le vestească norocul ce dăduse peste ea și să-și ia rămas bun. Din nefericire, ea nimeri cu acest prilej în camerele unor bolnavi de pojar și simți îndată urmările contagiunii. Dar nimeni nu voi să amîne plecarea; Ottilia însăși insistă în același sens: mai făcuse acest drum, cunoștea pe hangerii la care urma să tragă, avea să fie condusă de vizitiul castelului; nu exista deci motiv de îngrijorare.

Charlotte nu se împotrivi; în inima ei se grăbea și ea să plece din ambanța de aici; voia numai să pregătească în prealabil pentru Eduard camerele în care locuise Ottilia la castel, orînduite întocmai așa cum fuseseră înainte de sosirea căpitanului. Speranța de a restabili o veche fericire se reaprinde mereu în sufletul omului și Charlotte era din nou îndreptățită, ba chiar silită să nutrească asemenea speranțe.

CAPITOLUL XVI

Cînd Mittler sosi pentru a discuta cu Eduard chestiunea, îl găsi pe acesta singur, cu capul sprijinit pe mina dreaptă, cu brațul proptit pe masă. Părea să sufere mult.

— Te chinuiește iarăși durerea dumată de cap ? întrebă Mittler.

— Da, mă chinuiește, răspunse Eduard, și totuși n-o pot urî, căci îmi amintește de Otilia. Poate că suferă și ea acum, aplecată, cred, pe brațul stîng, și suferă de bună seamă mai mult decît mine. Și de ce n-aș răbda ca și dînsa ? Aceste dureri sînt folositoare sănătății mele, îmi apar aproape de dorit : căci imaginea răbdării ei, însoțită de toate celelalte însușiri pe care le posedă, îmi plutește cu atît mai puternică, mai clară, mai vie, în fața sufletului ; numai încercați de suferință simțim pe deplin toate marile calități ce sînt necesare pentru a o îndura.

Văzîndu-și prietenul resemnat într-o asemenea măsură, Mittler nu-și mai ascunse mesajul, prezentîndu-l însă gradat și făcîndu-i istoricul : cum luase naștere ideea la cele două femei, cum se cristalizase încetul cu încetul într-un proiect. Eduard abia dacă se pronunță împotriva acestuia. Din puținul pe care-l rosti părea să reiasă că lăsa totul în seama lor ; durerea sa prezentă părea a-l fi făcut nepăsător la toate.

Dar de îndată ce fu singur, el se ridică și începu să umble încoace și încolo prin cameră. Nu-și mai simțea durerea, era pe de-a-ntregul ocupat cu gînduri exterioare lui însuși. Încă în timpul relatării făcute de Mittler, imaginația îndrăgostitului își luase zborul. O vedea pe Otilia singură, sau aproape singură, pe un drum bine cunoscut, într-un han cu care era deprins, în ale cărui camere poposise de atîtea ori ; gîndea, reflecta, sau, mai degrabă, nu gîndea, nu reflecta : dorea, voia numai. Trebuia s-o

vadă, să-i vorbească. În ce scop ? De ce ? Ce avea să rezulte de aici ? Despre acestea nu putea fi vorba. El nu se împotriva ; se supunea necesității.

Camierierul fu înștiințat confidențial și se informă de îndată asupra zilei și orei cînd Ottilia avea să pornească la drum. Zorile se iviră ; Eduard nu zăbovi să plece călare, fără însoțitor, spre locul unde Ottilia urma să rămînă peste noapte. Sosi cu mult prea devreme acolo ; hangița, surprinsă, îl primi cu bucurie : îi era îndatorată pentru o mare fericire familială. Procurase fiului ei, care, ca soldat, se purtase foarte curajos, o decorație, punînd în lumină, cu mult zel, pînă în fața comandantului suprem, faptele acestui ostaș, al căror unic martor fusese, și învingînd împotrivirea cîtorva răuvoitori. Femeia nu știa ce să facă pentru a-l mulțumi. Puse degrabă în ordine cum putu mai bine camera ei din față, care servea, ce-i drept, în același timp de garderobă și de cămară de provizii ; el îi anunță însă sosirea unei doamne, care urma să ocupe această încăpere, și o puse să pregătească pentru dînsul, cît mai simplu, o odăiță din spate, pe coridor.

Lucrul păru misterios hangiței ; îi era plăcut să aducă un serviciu binefăcătorului ei, care se arăta foarte interesat și activ în această treabă. Iar el, în ce stare sufletească își petrecu lungile ceasuri pînă la căderea serii ! Contempla de jur împrejur camera în care urma s-o vadă ; ea îi părea, în toată ciudățenia ei rustică, un loc de ședere divin. Cîte nu frămînta în gînd ; s-o ia pe Ottilia prin surprindere sau s-o pregătească ! În sfîrșit, această ultimă părere precumpăni ; el se așeză și începu să scrie. Ea avea să primească următorul bilet :

Eduard către Ottilia :

„În timp ce citești această scrisoare, multiubita mea, mă aflu în apropierea ta. Să nu te sperii, să nu te înspăimînti ; n-ai de ce să te temi din parte-mi. Nu mă voi

repezi să intru la tine. Nu mă vei vedea înainte de a fi consimțit tu însăși, la aceasta.

Cumpănește mai întâi situația ta, situația mea. Cît de recunoscător îți sînt că pasul pe care ai de gînd să-l faci nu e unul hotărîtor ; el e însă destul de important ; nu-l face ! Aici, ca la o răs_pîntie, mai chibzuiește o dată ; poți să fii a mea ? Vrei să fii a mea ? O, ar fi pentru noi toți o mare binefacere, iar pentru mine una nemăsurată.

Lasă-mă să te revăd, să te văd cu bucurie. Lasă-mă să-ți pun prin viu grai frumoasa întrebare și răspunde-mi la ea prin frumoasa ta ființă. La pieptul meu, Ottilia, aici, unde te-ai odihnit uneori și unde ți-e locul pentru totdeauna !"

Pe cînd scria fu cuprins de sentimentul că ființa mult dorită se apropia, că avea să fie aici într-o clipă. „Va intra pe această ușă, va citi scrisoarea aceasta, va sta cu adevărat în fața mea, ca odinioară, ea, a cărei apariție mi-am dorit-o de atîtea ori. Va mai fi aceeași ? Înfățișarea, sentimentele ei s-au schimbat oare ?" Mai ținea pînă în mînă, voia să scrie așa cum gîndea ; dar trăsura intră huruind în curte. Cu o mînă grăbită, el mai adăugă : „Te aud sosind. Pentru o clipă, rămii cu bine !"

Îndoi scrisoarea, puse numele destinatarei ; pentru a o sigila era prea tîrziu. Se repezi în cămăruță, de unde știa cum să ajungă apoi pe coridor, și deodată își dădu seama că-și lăsase pe masă și ceasul împreună cu pecetea. Ottilia nu trebuia să le vadă din prima clipă ; alergă înapoi și reuși să le ia de acolo. Dinspre vestibul o și auzi pe hangîță, care se apropia de cameră pentru a o introduce pe călătoare. Se grăbi să ajungă la ușa cămăruței, dar aceasta se închisese. Cheia, pe care o trîntise jos cînd fugise îndărăt în cameră, căzuse în interior ; broasca se îmbucase și el se găsea prins. Împinse violent ușa ; ea nu cedă. O, cît ar fi dorit să se strecoare ca un duh prin crăpături ! În zadar ! Își ascunse fața lîngă ușior. Ottilia

intră ; hangița, zărindu-l se trase îndărăt. În aceeași clipă îl văzu și Ottilia. El se întoarse spre ea, și astfel cei doi amanți se găsiră din nou, în chipul cel mai bizar, unul în fața altuia. Ea îl privi cu un aer calm și grav, fără a înainta sau a se retrage ; și cînd el făcu o mișcare pentru a se apropia de dînsa, se dădu cu cîțiva pași înapoi pînă la masă. El se retrase de asemenea.

— Ottilia, exclamă el, lasă-mă să rup această îngrozitoare tăcere ! Sîntem oare numai umbre care stau față-n față ? Dar înainte de orice, ascultă ! E o întîmplare că mă găsești de pe acum aici. Lîngă tine se află o scrisoare care trebuia să te pregătească. Citește, rogu-te, citește această scrisoare, și apoi hotărăște ce vei putea !

Ea coborî ochii asupra scrisorii și, după o scurtă chibzuire, o ridică, o deschise și o citi. După ce o citise fără a-și schimba expresia, ea o puse liniștită deoparte ; apoi împreună mîinile ridicate în sus, le trase spre piept, înclinîndu-se doar ușor înainte, și îndreptă o asemenea privire spre cel ce o implora stăruitor, încît el se văzu silit să renunțe la tot ce putea cere sau dori. Această mișcare îi sfîșie inima. Nu putu îndura înfățișarea, atitudinea Ottiliei. Ea avea cu totul aerul că va cădea în genunchi dacă el ar stărui. Pradă deznădejdi, Eduard ieși din cameră și o trimise pe hangița la cea rămasă singură.

Umbla încoace și încolo în anticameră. Se lăsase noaptea, din cameră nu se auzea nimic. În sfîrșit, hangița ieși, încuie ușa și scoase cheia. Biata femeie era mișcată, stingherită și nu știa ce să facă. La urmă, dînd să plece, ea oferi cheia lui Eduard, care o refuză. Ea lăsă lampa în vestibul și se depărtă.

Copleșit de durere, Eduard se aruncă pe pragul Ottiliei, pe care-l udă cu lacrimile sale. Niciodată poate doi îndrăgostiți, atît de apropiați unul de altul, nu petrecură o noapte în chip mai jalnic.

Se luminează de ziuă ; vizitiul trase la scară ; hangița descuie și intră în cameră. O găsi pe Ottilia adormită cu veșmintele pe ea, se întoarce și, cu un zîmbet de simpatie, îi făcu semn lui Eduard. Amîndoi se apropiară de cea cufundată în somn ; dar Eduard nu fu în stare să îndure nici această priveliște. Hangița nu îndrăzni s-o trezească pe copila adormită și se așeză în fața ei. În sfîrșit, Ottilia deschise frumoșii ei ochi și se ridică în picioare. Ea refuză dejunul, și acum Eduard apare din nou în fața ei. O roagă fierbinte să rostească doar o vorbă, să-și lămurească voința ; îi jură că această voință va fi toată și a lui. Ea însă tace. O întreabă încă o dată drăgăstos și stăruitor dacă vrea să fie a lui. Ce dulce clatină ea din cap, cu ochii lăsați în jos, într-un blind refuz ! El o întreabă dacă vrea să meargă la pension. Ea neagă cu indiferență. Însă atunci cînd vrea să știe dacă-i este permis s-o ducă înapoi la Charlotte, ea confirmă cu o încrezătoare înclinare a capului. El alergă la fereastră ca să dea ordine vizitiului ; dar, pe la spatele lui, cu iuțeala fulgerului, ea a ieșit din odaie, a coborît scara și a sărit în trăsură. Vizitiul pornește îndărăt pe drumul spre castel ; Eduard vine în urmă călare, la oarecare distanță.

CAPITOLUL XVII

Ce imensă fu surpriza Charlottei cînd o văzu sosind în trăsură pe Ottilia și, îndată după aceea, pe Eduard năvălind călare în curtea castelului. Ea aleargă pînă în prag : Ottilia coboară și se apropie cu Eduard. Cu ardoare și cu forță ea apucă miinile celor doi soți, le strînge una în cealaltă și se urcă în grabă în camera ei. Eduard se aruncă de gîtul Charlottei și se topește în lacrimi. Nu se

poate explica și o roagă să aibă răbdare cu el, să poarte de grijă Ottiliei, s-o ajute. Charlotte aleargă spre camera Ottiliei și se-nfioară intrînd : încăperea era golită toată, nu mai erau decît pereții goi. Ea părea pe cît de vastă pe atît de neospitalieră. Totul fusese scos, afară de cufăraș, lăsat în mijlocul camerei, din nehotărîre în privința locului unde să fie așezat. Ottilia era culcată pe podea, cu capul și brațele întinse peste cufăraș. Charlotte se îngrijește de ea, o întreabă ce s-a întîmplat și nu primește răspuns.

O lasă lîngă Ottilia pe servitoarea ei, sosită cu o băutură întăritoare și se repede spre Eduard. Îl găsește în salon, dar nici el nu-i dă nici o explicație. Se aruncă la picioarele ei; îi scaldă mîinile în lacrimi, fuge în camera lui, iar cînd dînsa vrea să-l urmeze, îl întilnește pe camerier, care o lămurește pe cît poate. Restul și-l închi- puie singură și se gîndește îndată, cu hotărîre, la ceea ce reclamă momentul. Odaia Ottiliei este aranjată din nou cu cea mai mare repeziciune. Eduard și-a regăsit încăperile lui și, pînă la ultima hîrtie, așa cum le lăsase.

Cei trei par să-și revină unul față de altul ; dar Ottilia continuă să tacă, iar Eduard nu e în stare decît s-o roage pe soția sa să aibă o răbdare ce pare să-i lipsească lui însuși. Charlotte trimite curieri după Mittler și după maior. Primul nu poate fi găsit ; al doilea sosește. Eduard își deschide inima față de el, îi mărturisește cele mai mărunte împrejurări, și astfel Charlotte află ceea ce s-a petrecut, ceea ce a schimbat în chip atît de straniu situația și a tulburat inimile.

Îi vorbește soțului ei cu cea mai mare afecțiune. Nu știe să-i facă altă rugăminte decît aceea ca biata copilă să nu fie incomodată în prezent. Eduard își dă seama de valoarea, de iubirea, de judecata soției sale ; dar e stăpînit exclusiv de pasiunea sa. Charlotte îi dă speranțe, îi promite că va consimți la divorț. El nu se încrede ; într-atît e de bolnav, încît nădejdea și credința îl pă-

răsesc pe rind. Insistă pe lângă Charlotte să acorde mîna ei maiorului. Un fel de agitație dementă l-a cuprins. Charlotte, pentru a-l domoli, pentru a-l ține în frîu, face ceea ce cere el. Promite mîna ei maiorului pentru cazul că Ottilia ar voi să se unească cu Eduard, dar sub condiția formală ca cei doi bărbați să facă, pentru moment, o călătorie împreună. Maiorul are o afacere în străinătate pentru curtea la care e angajat și Eduard promite că-l va însoți. Se fac pregătiri și spiritele se calmează oarecum, pentru că se întîmplă cel puțin ceva.

Între timp se poate observa că Ottilia abia dacă se atinge de mîncare și de băutură, stăruind în tăcerea ei. I se adresează îndemnuri, ea se înfricoșează ; ceilalți renunță. Căci n-avem oare, îndeobște, slăbiciunea de a nu voi să chinuim pe un om, nici chiar pentru binele lui ? Charlotte examinează în gînd toate mijloacele posibile ; în sfîrșit îi veni ideea de a-l chema de la pensioan pe asistent, care avea un mare ascendent asupra Ottiliei și se interesase foarte politicos asupra cauzelor întîrzierii ei neașteptate, dar nu primise nici un răspuns.

Pentru a nu lua pe Ottilia prin surprindere, se aduce vorba în prezența ei despre acest proiect. Ea pare să nu fie de acord ; chibzuiește ; în cele din urmă, o hotărîre pare a se închea în mintea ei și trimite, încă înainte de a se lăsa seara, următoarea scrisoare celor adunați în casă :

Ottilia către prieteni :

„De ce trebuie să pronunț răspicat, iubiții mei, ceea ce se înțelege de la sine ? Am ieșit din fîgașul meu și nu trebuie să revin în el. Un demon potrivnic, care a dobîndit putere asupra mea, pare să mă împiedice din afară, chiar dacă aș fi ajuns din nou la o împăcare cu mine însămi.

Era cu totul pură hotărîrea mea de a renunța la Eduard, de a mă depărta de el. Nădăjduiam că nu-l voi

mai întâi. S-a întâmplat altfel ; a apărut în fața mea chiar împotriva propriei sale voințe. Făgăduiala mea de a nu intra în nici o conversație cu el am luat-o și am interpretat-o poate prea literal. Potrivit cu sentimentul și cu conștiința din acea clipă, am tăcut, am amuțit în fața prietenului meu, iar acum nu mai am nimic de spus. Împinsă numai de sentiment, am luat asupra mea, sub influența momentului, un aspru jurămint de călugărie, care-l stingherește și înfricoșează poate pe acela care se leagă prin el cu chibzuială. Lăsați-mă să-l respect atît timp cît inima mi-o poruncește. Nu chemați nici un mijlocitor ! Nu stăruiți pe lângă mine să vorbesc, să mănînc și să beau mai mult decît am neapărată nevoie. Ajutați-mă prin indulgența și răbdarea voastră să trec prin această vreme. Sînt tinăra, tinerețea se restabilește pe neașteptate. Suferiți-mi prezența printre voi, bucurați-mă prin iubirea voastră, instruiți-mă prin conversațiile voastre ; dar lăsați-mi inima în grija mea !"

Plecarea celor doi bărbați, pregătită de mult, nu avu loc, căci afacerea din străinătate a maiorului întîrzia. Ce lucru binevenit pentru Eduard ! Stimulat acum din nou prin scrisoarea Ottiliei, încurajat iarăși prin cuvintele ei consolatoare, dătătoare de speranță, și îndreptățit astfel să persevereze neclintit, el declară deodată că nu se va îndepărta.

— Ce nebulie, exclamă el, să ne lepădăm cu bună știință, în chip pripit, de ceea ce e mai indispensabil, mai trebuitor, de aceea ce ar mai fi poate de păstrat, cu toate că sîntem amenințați să-l pierdem ! Și ce înseamnă aceasta ? Nimic altceva decît că omul ține să pară capabil de a voi, de a alege. Stăpînit de această neroadă îngîmfare, m-am smuls adesea de lângă prieteni cu ceasuri, cu zile întregi prea devreme, numai ca să n-o fac constrîns de ultimul, de inevitabilul termen. De astă dată însă vreau să rămîn. De ce să mă depărtez ? Nu e dînsa de pe

acum depărtată de mine ? Nu-mi trece prin minte să-i iau mîna, s-o apăs pe inima mea ; însuși acest gînd mă înfioară. Ea n-a plecat de lîngă mine, s-a ridicat deasupra mea.

El rămase deci acolo, așa cum voia, cum trebuia. De-altminteri, nimic nu egala plăcerea pe care o simțea cînd o întîlnea. Tot astfel și dînsa păstrase același sentiment ; nici ea nu se putea sustrage acestei îmbătătoare necesități. Ca și mai înainte, ei exercitau unul asupra altuia o atracție indescriptibilă, aproape magică. Locuiau sub același acoperiș ; dar chiar și atunci cînd tocmai nu se gîndeau unul la altul, cînd erau ocupați cu alte lucruri, cînd în societate, erau trași încoace și încolo, ei se apropiau unul de celălalt. Dacă se găseau în același salon, nu trecea multă vreme pînă ce stăteau sau ședeau unul lîngă altul. Numai vecinătatea imediată îi putea liniști, ba îi liniștea chiar pe deplin, și această vecinătate le era de ajuns ; nu aveau nevoie nici de o privire, nici de un cuvînt, nici de un gest, nici de o atingere, ci numai să fie împreună. Atunci nu mai erau doi oameni, nu era decît unul singur, într-o beatitudine neconștientă, mulțumită de sine și de lume. Da, dacă unul din cei doi ar fi fost reținut la un capăt al casei, celălalt s-ar fi îndreptat încetul cu încetul de la sine, fără intenție, spre el. Viața era pentru ei o enigmă, a cărei soluție n-o găseau decît cînd erau împreună.

Otilia era pe deplin veselă și calmă, astfel încît ceilalți puteau fi perfect liniștiți în privința ei. Ea se izola puțin de societate, dar obținuse să-și ia mesele singură. N-o servea nimeni, decît Nanny.

Ceea ce se întîmplă de obicei fiecărui om se repetă mai des decît credem pentru că natura fiecăruia este cauza determinantă cea mai nemijlocită. Caracterul, individualitatea, înclinațiile, orientarea, locul, ambianța și obiceiurile alcătuiesc împreună un tot, în care fiecare om înoată ca într-un element, ca într-o atmosferă — singurele în care se simte mulțumit și la largul lui. Așa se face că pe

oameni a căror nestatornicie este atît de mult deplînsă, îi găsim după mulți ani, spre marea noastră surprindere, neschimbați și de neschimbat, în ciuda unor nesfirșite imbolduri exterioare și lăuntrice.

Astfel, și în viața comună de zi cu zi a prietenilor moștri, aproape totul intrase iarăși în vechile făgașuri. Ottilia continua să-și manifeste tăcut, prin diferite atenții, firea prevenitoare ; și tot astfel făceau ceilalți, fiecare după caracterul lui. În acest chip, cercul familiei apărea ca un miraj al vieții dinainte, și iluzia că totul era iarăși ca altădată era scuzabilă.

Zilele de toamnă, la fel de lungi ca acele zile de primăvară, readuceau societatea în casă la aceeași oră. Po-doaba de fructe și flori, proprie acestui anotimp, îi făcea pe toți să creadă că sînt în toamna care a urmat după acea întîie primăvară ; răstimpul dintre ele fusese dat uitării. Căci acum își desfășurau frumusețea florile care arătau asemeni celor semănate în primele zile de atunci ; acum se coceau fructele în pomii care atunci fuseseră văzuți înflorind.

Maiorul pleca și revenea ; Mittler apărea și el adesea. Reuniunile de seară decurgeau în general după aceeași regulă. De obicei Eduard făcea o lectură ; mai vioi, mai simțit, mai bine și chiar mai vesel, dacă vrem, decît ori-cînd. Părea că, atît prin voie-bună cît și prin sentiment el dorea s-o scoată pe Ottilia din amorțeală, s-o reînsufletească, să dezlege tăcerea ei. Se așeza, ca odinioară, în așa fel, încît ea să se poată uita în carte, ba chiar devenea neliniștit, distrat, dacă ea n-o făcea, dacă nu era sigur că ea urmărea cu privirea cuvintele sale.

Orice urmă a sentimentului neplăcut, apăsător, care domnise în perioada intermediară, se ștersese. Nici unul nu mai nutrea vreun sentiment împotriva celuilalt ; orice fel de amărăciune dispăruse. Maiorul acompania la vioară bucățile executate la clavecin de Charlotte, după cum flautul lui Eduard se armoniza din nou, ca odinioară, cu

maniera Ottiliei de a cînta la instrumentul cu coarde. Astfel ei se apropiau de ziua nașterii lui Eduard, la a cărei sărbătorire nu se mai ajunsese cu un an înainte. Ea urma să fie petrecută de astă dată fără festivitate, în bucuria tihnită a prieteniei. Conveniseră asupra acestui lucru, pe jumătate tacit, pe jumătate expres. Dar cu cît se apropia această zi, cu atîta sporea în firea Ottiliei o solemnitate, care pînă atunci fusese mai mult simțită decît observată. Părea să cerceteze adesea florile în grădină ; îi indică grădinarului să cruțe plantele de vară de tot soiul și se oprise îndeosebi lingă straturile de flori de aster, care tocmai în acest an înfloreau fără număr.

CAPITOLUL XVIII

Dar faptul cel mai însemnat, pe care prietenii îl observaseră cu o atenție mută, fu acela că Ottilia despachetase pentru prima oară cufărașul, alegînd și tăind cele strict trebuitoare pentru un singur veșmînt, dar care să fie complet. Cînd, ajutată de Nanny, voi să împacheteze din nou restul, îi fu aproape cu neputință s-o facă : cufărașul era cu mult prea plin, cu toate că o parte din conținutul lui fusese scos. Tînăra și avida slujnicuță nu se putea sătura privind, îndeosebi pentru că vedea că Ottilia se îngrijise și de toate accesoriiile mai mărunte ale toaletei. Mai rămîneau de prisos pantofi, ciorapi, jartiere brodate cu devize, mănuși și atîtea alte lucruri. O rugă pe Ottilia să-i dăruiască ceva din ele. Aceasta refuză, dar deschise îndată sertarul unui scrin și o lăsă pe copilă să aleagă. Fata întinse mîna pe cît de iute, pe atît de stîngaci, apoi porni în grabă cu prada pentru a vesti și a arăta celorlalți slujitori norocul ce dăduse peste ea.

În cele din urmă, Ottilia izbuti să rînduiască cu în-

grijire totul ; deschise după aceea o despărțitură secretă aflată în capac. Acolo ascunse mici bilete și scrisori ale lui Eduard, felurite flori uscate, amintiri ale plimbărilor de altădată, o șuviță de păr a iubitului ei și cîte altele. Mai adăugă un lucru — era portretul tatălui ei — și încuie totul, după care își atîrnă din nou pe piept gingașa cheie, prinsă de lăntîșorul de aur petrecut în jurul gîtului.

Multe speranțe se treziseră între timp în inimile prietenilor. Charlotte era convinsă că Ottilia va începe din nou să vorbească în ziua amintită, căci ea arătase pînă atunci un zel tainic, un fel de împăcare senină cu sine, un zîmbet ca al celui care ascunde unor ființe iubite ceva bun și îmbucurător. Nimeni nu știa că Ottilia petrecea multe ceasuri într-o stare de mare slăbiciune, pe care n-o învingea decît prin forța ei sufletească, în clipele cînd apărea.

În această vreme, Mittler sosise mai des și rămase mai mult timp decît de obicei. Acest bărbat tenace știa prea bine că nu există decît un moment precis în care fierul trebuie bătut. El interpreta în favoarea sa tăcerea Ottiliei ca și refuzul ei. Nu se făcuse pînă atunci nici un demers pentru divorțul soților ; și Mittler spera să stabilească în vreun alt chip mulțumitor soarta minunatei fete ; asculta, făcea concesii, dădea de înțeles și, în felul lui, avea o atitudine destul de chibzuită.

Totuși, nu putea niciodată rezista, de îndată ce se oferea ocazia, tentației de a-și expune judecățile asupra unor subiecte cărora le atribuia o mare însemnătate. Trăia mult timp închis în sine dar, cînd se afla printre alții, urmărirea, de obicei, doar să-și exercite activitatea. Din clipa în care, așa cum am văzut adesea, șuvoiul vorbelor sale se dezlănțuia în fața prietenilor, el continua să se rostogolească fără cruțare, rănind sau tîmăduind, folosind sau dăunînd, după împrejurări.

În seara din ajunul aniversării lui Eduard, Charlotte și maiorul ședeau împreună așteptîndu-l pe Eduard, care

ieșise călare ; Mittler măsura încăperea dintr-un capăt într-altul ; Otilia rămăsese în camera ei, întinzându-și gâtul de a doua zi și dînd unele indicații slujnicuței ei, care o înțelegea pe deplin și urma cu dibăcie poruncile ei mute.

Mittler tocmai ajunsese la una din temele sale favorite. Îi plăcea să afirme că, atît în educarea copiilor cît și în cîrmuirea popoarelor, nimic nu e mai nedibaci și mai barbar decît interdicțiile, decît legile și ordonanțele prohibitive.

— Omul e activ din fire, spuse el, și dacă te pricepi să-i poruncești, el se repede de îndată, acționează și execută. În ce mă privește, prefer să tolerez în jurul meu greșeli și cusururi pînă ce sînt în măsură să impun virtutea opusă, decît să înlătur un cusur și să nu văd nimic potrivit de pus în locul lui. Omul face cu dragă inimă ce e bun și util, numai să ajungă pînă acolo ; o face ca să aibă ceva de făcut și nu meditează mai mult asupra acestei acțiuni decît asupra neroziilor de care se apucă din trîndăvie sau plictiseală. Cît mă supără de multe ori să aud cum, la catehizare, copiii sînt puși să repete cele zece porunci ! Cea de-a patra mai e o prescripție cît de cît drăguță și rezonabilă : „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta“. Dacă ei își întipăresc bine în minte acest lucru, au prilej toată ziua să-l aplice. Cît despre a cincea, ce putem spune ? „Să nu uci“. Ca și cum vreun om oarecare ar avea cea mai mică poftă să-l ucidă pe celălalt ! Urăști pe unul, te minii, îți ieși din fire și, ca urmare a acestui fapt și a multor altora, se poate prea bine întîmpla ca, accidental, să ucizi un om. Dar nu e o concepție barbară să interzici copiilor a face moarte de om ? Dacă s-ar spune : „Îngrijește-te de viața aproapelui, înlătură ceea ce-i poate dăuna, salvează-l cu riscul vieții tale ; dacă-l păgubești, gîndește-te că te păgubești pe tine“ — iată porunci ce-și au locul la popoarele civilizate, rezonabile, dar care, în catehizare, abia dacă apar în chip umil printre răspunsurile la întrebări. Cît despre a șasea, o găsesc

cu adevărat dezgustătoare. Cum ? Să atragi curiozitatea copiilor, care bănuiesc ei dinainte cîte ceva, asupra unor primejdioase mistere, să le îndrepti închipuirea spre imagini și reprezentări stranii, care apropie cu de-a sila tocmai ceea ce vrem să depărtăm ? Ar fi mult mai bine ca asemenea fapte vinovate să fie pedepsite după bunul său plac de un tribunal secret, decît să fie lăsate a deveni obiectul trîncănelilor în fața bisericii și a comunității.

În clipa aceea Ottilia intră.

— „Să nu săvîrșești adulter“, continuă Mitter. Ce grosolanie, ce indecență ! N-ar suna cu totul altfel dacă s-ar spune : „Să respecti legătura conjugală ; acolo unde vei vedea doi soți ce se iubesc, să te bucuri de aceasta și să iei parte la fericirea lor ca la aceea dăruită de o zi frumoasă. Dacă vreo tulburare s-ar isca în legătura dintre ei, să te străduiești a o înlătura ; să cauți a-i împăciui, a-i domoli, să le lămurești foloasele ce și le aduc unul altuia, cu o nobilă dezinteresare să contribui la binele celorlalți, făcîndu-i să simtă ce fericire izvorăște din orice datorie și îndeosebi din aceea care unește în chip de nedespărțit soțul și soția.“

Charlotte ședea ca pe ghimpi și situația era cu atît mai neliniștitoare pentru ea, cu cît era convinsă că Mittler nu-și dădea seama ce spunea și unde vorbea ; și, înainte de a-l putea întrerupe, o și văzu pe Ottilia, care se schimbase la față, ieșind din cameră.

— Ne vei scuti, cred, de cea de-a șaptea, spuse Charlotte cu un zîmbet forțat.

— De toate cîte rămîn, replică Mittler, numai s-o salvez pe aceea pe care se întemeiază celelalte.

Dînd buzna cu un țipăt înfiorător, Nanny strigă :

— Moare ! Domnișoara moare ! Veniți ! Veniți !

Cînd Ottilia se întorsese, clătîindu-se, în camera ei, găteala pentru a doua zi era întinsă toată pe cîteva scaune și slujnicuța, care se plimba încoace și încolo privind și admirînd fiecare lucru, exclamă jubilînd :

— Priviți-o, iubită domnișoară, e o găteală de mireasă cu totul vrednică de dumneavoastră.

Otilia auzi aceste cuvinte și se prăbuși pe sofa. Nanny își vede stăpîna pîlînd, înțepenind : aleargă la Charlotte, ea vine. Medicul casei sosește în grabă ; i se pare că e vorba doar de o istovire. Cere să se aducă puțină supă de carne : Otilia o refuză cu oroare, ba e aproape apucată de convulsii cînd i se apropie ceașca de gură. El întrebă repede și cu toată seriozitatea, cum îi cere împrejurarea, ce a mîncat Otilia în ziua aceea. Slujnica șovăie : el își repetă întrebarea, fata mărturisește că Otilia nu s-a atins de nimic.

Nanny îi pare mai înfricoșată decît ar fi firesc. El o trage cu sine într-o odaie alăturată. Charlotte îi urmează ; fata cade în genunchi ; mărturisește că de multă vreme Otilia nu mîncă aproape nimic. La stăruința Otiliei, a consumat ea mîncărurile în locul acesteia ; ascunsese faptul din cauza gesturilor rugătoare și amenințătoare ale stăpînei ei, și de asemenea — adăugă ea cu ingenuitate — din cauză că aceste mese prea îi plăcuseră mult.

Maiorul și cu Mittler veniră și ei. O găsiră pe Charlotte ocupată alături de medic. Palida, divina copilă ședea, conștientă pe cît se părea, în colțul sofalei. E rugată să se culce ; ea refuză, dar face semn cu mîna să i se aducă cufărașul. Își așează picioarele pe el aflîndu-și o poziție comodă, pe jumătate culcată. Pare a voi să-și ia rămas bun, gesturile ei exprimă celor din jur cel mai duios atașament, iubire, recunoștință, căință și cel mai cald adio.

Eduard, care descalecă, află ce se petrece, aleargă în cameră, se aruncă lîngă Otilia, îi apucă mîna și o scaldă, mut, în lacrimi. Rămîne multă vreme așa. În sfîrșit exclamă :

— Să nu-ți mai aud oare glasul ? N-ai să revii la viață cu o vorbă pentru mine ? Fie ! Te voi urma pe celălalt tărîm : vom vorbi acolo în alt grai.

Ea îi strînge mîna cu putere, își îndreaptă spre el privirea plină de viață și de iubire, și, după un suspin adînc, după o cerească mișcare mută a buzelor :

— Promite-mi că vei trăi ! exclamă ea, cu un efort plin de grație și tandrețe, dar cade îndată pe spate.

— Ți-o promit ! strigă el spre dînsa, dar, de fapt, numai pe urmele ei, căci ea se și despărțise de această lume.

După o noapte de lacrimi, grija de a înmormînta scumpele rămășițe căzu în sarcina Charlottei. Maiorul și cu Mittler o asistau. Starea lui Eduard era de plîns. De îndată ce fu în stare să iasă puțin din deznădejdea lui și își reveni oarecum în fire, el ceru insistent ca Ottilia să nu fie scoasă din castel, să fie vegheată, îngrijită, privită ca o ființă vie ; căci nu era moartă, nu putea fi moartă. I se îndeplini voința, cel puțin în sensul că se evită ceea ce interzisese el. Nu cerea s-o vadă.

O altă spaimă îi cuprinse pe prieteni, o altă grijă îi preocupă. Nanny, pe care medicul o certase cu asprime, o silise prin amenințări să facă mărturisiri și, după aceste mărturisiri, o copleșise de muștrări, fugise. După îndelungi căutări ea fu regăsită : părea că-și ieșise din fire. Părinții ei o luară acasă. Cel mai blînd tratament păru fără efect ; fu nevoie să fie închisă, căci amenința să fugă din nou.

Treptat, cei din jur reușiră să-l smulgă pe Eduard din cea mai adîncă deznădejde, dar numai spre nenorocirea lui : căci acum înțelese limpede, dobîndi certitudinea că pierduse pentru totdeauna fericirea vieții sale. Cei din casă încercară să-i demonstreze că, înmormîntată în acea capelă, Ottilia va rămîne încă printre cei vii și nu va fi lipsită de un lăcaș prietenos și liniștit. Consimțămîntul lui fu greu de obținut ; și numai sub condiția ca ea să fie dusă la capelă într-un sicriu deschis, ca, în criptă, să nu fie, în orice caz, acoperită decît cu un capac de sticlă și ca o candelă să ardă veșnic la căpătiul ei, el accepță în cele din urmă și păru resemnat la toate.

Gingașul trup fu înveșmîntat cu găteala pe care ea însăși și-o pregătise ; i se puse pe cap o cunună de flori de aster, care străluceau misterios ca niște stele funebre. Pentru a decora coșciugul, biserica și capela, toate grădinile fură despuiate de podoaba lor. Zăceau pustiite ca și cum iarna ar fi stîrpit toată bucuria de pe răzoare. În zorii zilei, ea fu dusă din castel în sicriul deschis, și soarele ce răsărea îmbujoră din nou divinul obraz. Lumea se înghesuia lingă cei ce purtau sicriul, nimeni nu voia să păsească înainte, nimeni nu voia să-l urmeze ; toți doreau s-o înconjure, să se bucure încă o dată de prezența ei. Tineri, bărbați, femei, nimeni nu rămînea insensibil. Nemîngîiate erau fetele, care îi resimțeau cel mai direct pierderea.

Nanny lipsea. Fusesse reținută sau, mai degrabă, i se ascunsese ziua și ora înmormîntării. Era păzită, la pîrînții ei, într-o cameră ce dădea spre grădină. Cînd însă auzi clopotele sunînd, ea își dădu seama într-o clipită ce se petrecea ; și cum cea care o păzea, curioasă de a vedea cortegiul, o părăsi, ea scăpă pe fereastră într-un gang și, găsind toate ușile încuiate, se sui în pod.

Cortegiul tocmai străbătea satul în mers legănat pe drumul curat și presărat cu flori. Nanny o văzu de sus pe stăpîna ei, mai deslușit, mai deplin și sub o înfățișare mai frumoasă decît o vedeau toți cei ce urmau cortegiul. Supranaturală, purtată parcă pe nori sau pe valuri, ea părea să-i facă semn slujnicei sale, și aceasta, tulburată, amețită, se prăbuși.

Mulțimea se împrăstie în toate părțile cu un urlet înfiorător. Din cauza îmbulzelii și învălmășelii, purtătorii fură nevoiți a așeza jos sicriul. Copila zăcea foarte aproape de el ; părea să aibă toate membrele sfărîmate. Fu ridicată și, din întîmplare sau dintr-o hotărîre deosebită a providenței, rezemată peste cadavru ; părea să tindă chiar cu ultimul rest de viață să ajungă pînă la iubita ei stăpînă. Dar de-abia atinseră membrele ei inerte veșmîn-

...tul Ottiliei, iar degetele ei fără putere mîinile împreunate ale acesteia, că fata sări în sus, își ridică întii brațele și ochii spre cer, apoi căzu în genunchi în fața sicriului, cu privirea ațintită asupra stăpinei ei, într-un extaz pios.

În cele din urmă, se ridică brusc, parcă iluminată, și strigă, cu o sfîntă bucurie :

— Da, m-a iertat ! Ceea ce nici un om, ceea ce eu însămi nu-mi puteam ierta îmi iartă Dumnezeu prin privirea, prin mișcarea, prin gura ei. Acum odihnește iarăși în liniște și pace ; dar ați văzut cum s-a ridicat și m-a binecuvîntat cu mîinile întinse, ce prietenos m-a privit ! Ați auzit cu toții, sînteți martori că mi-a spus : „Ești iertată !“ Nu mai sînt o ucigașă printre voi ; ea m-a iertat, Dumnezeu m-a iertat și nimeni nu mai poate să-mi aducă vreo învinuire.

Mulțimea stătea îngrămădită în jurul ei ; toți erau uimiți, ascultau, se uitau cînd într-o parte cînd într-alta, și nimeni nu știa ce să facă.

— Duceți-o acum la locul de odihnă ! spuse fata ; a făcut și a suferit ce i-a fost scris și nu mai poate să-lăslui printre noi.

Racla își reluă drumul. Nanny o urma cea dintii ; și astfel cortegiul ajunsese la biserică.

Acum sicriul Ottiliei se găsea în capelă, la căpătîiul ei, sicriul pruncului, la picioare, cufărașul așezat într-o cutie de stejar masiv. Purtaseră de grijă să tocmească o femeie, pentru pază, -ca să vegheze în primele zile lingă trupul neînsuflețit, care zăcea cu un farmec nespus sub capacul de sticlă. Dar Nanny nu se lăsă împiedicată de a îndeplini acest serviciu ; voia să rămînă singură, fără tovarășă, și să îngrijească plină de rivnă candela ce ardea pentru prima oară. Ea ceru acest lucru cu atîta ardoare și îndărătnicie, încît el îi fu lăsat în seamă pentru a preveni o boală sufletească mai gravă, care ar fi fost de temut.

Dar nu rămase multă vreme singură : căci, pe înnoptat, cînd lumina difuză care era acum singura stăpină, răs-

pîndea o lucire mai vie, uşa se deschise şi arhitectul intră în capelă, ai cărei pereţi împodobiţi cu pietate îi apărură; în această blîndă licărire, mai vechi şi mai plini de mister decît ar fi putut crede vreodată.

Nanny şedea de o parte a sicriului. Îl recunoscuse de îndată ; dar, în tăcere, îi arătă pe stăpîna ei moartă. El stătu de cealaltă parte, în tinereasca lui putere şi graţie, redus la sine însuşi, nemişcat, recules, cu braţele lăsate în jos, frîngîndu-şi mîinile de milă, cu fruntea şi privirea plecate asupra prietenei neînsufleţite.

Mai stătuse o dată aşa, în faţa lui Belizarie. Fără să vrea, luă aceeaşi atitudine ; şi cît de naturală fu ea şi de astă dată ! Aici, de asemenea, o fiinţă de nepreţuită demnitate se prăbuşise din înaltul ei ; şi dacă, în primul caz, un bărbat era acela care deplîngea pierderea fără leac a vitejiei, a înţelepciunii, a puterii, a rangului şi a averii, dacă acolo însuşiri ce nu pot lipsi în momente hotărîtoare naţiunii, prinţului, nu fuseseră preţuite, ci dimpotrivă, repudiate şi proscrise, aici tot atîtea alte virtuţi, calme, pe care natura abia le scosese la iveală din bogatele ei adîncimi, fuseseră repede nimicite din nou de mîna ei nepăsătoare ; virtuţi rare, frumoase, generoase, a căror paşnică înfriurare lumea, lipsită de ele, o primeşte oricînd cu nesfîrşită încîntare şi a căror pierdere o deplînge cu nostalgică durere.

Tinărul tăcu, o vreme tăcu şi fata ; cînd ea văzu însă lacrimile curgîndu-i neîncetat din ochi, cînd jalea păru să topească toată fiinţa lui, ea îi grăi cu atîta adevăr şi putere, cu atîta bunăvoinţă şi siguranţă, încît el, uimit de şuvoiul cuvintelor ei, izbuti să-şi revină, iar frumoasa lui prietenă i se ivi în faţa ochilor vie şi în plină acţiune, într-un ţinut superior. Lacrimile i se uscară, durerea i se alină ; îngenunchiînd, el îşi luă rămas bun de la Ottilia, se despărţi cu o călduroasă strîngere de mîna de Nanny şi încă în aceeaşi noapte părăsi călare locul, fără a mai fi văzut pe nimeni.

Felcerul rămăsese peste noapte, fără știrea fetei, în biserică și, mergînd dimineața s-o vadă, o găsi senină și plină de curaj. Era pregătit pentru tot soiul de divagații ; se aștepta s-o audă povestind despre convorbiri nocturne cu Ottilia și despre alte năluciri de acest fel ; era însă naturală, liniștită și pe deplin conștientă. Își aducea perfect aminte de trecut, de fiecare situație în toate amănunțele, și nimic din ce spunea nu ieșea din făgașul adevărului și al realității, afară de întîmplarea de la înmormîntare, pe care o repeta adesea cu bucurie : cum Ottilia se redeseptase, o binecuvîntase, o iertase, liniștind-o astfel pentru totdeauna.

Starea Ottiliei, aducînd mai mult cu somnul decît cu moartea, persistenta ei frumusețe atrăgeau multă lume. Oamenii din sat și din jur veneau s-o mai vadă și fiecare era dornic să audă din gura slujnicuței povestea de necrezut : unii ca să ridă de ea, cei mai mulți ca să se îndoiască și cițiva ca să-i dea crezare.

Orice nevoie care nu poate găsi împlinire reală silește la credință. Nanny, zdrobită sub ochii tuturor, fusese vindecată prin atingerea trupului sfințit : de ce n-ar avea parte și alții de o fericire asemănătoare ? Mame drăgăstoase aduseră, mai întii pe ascuns, copiii lor atinși de vreo boală și crezură că observă o bruscă îndreptare. Încrederea se înmulți ; și pînă la urmă nimeni nu era prea bătrîn sau prea slab încît să nu caute în acest loc o înviorare sau alinare. Afluența crescuse, ceea ce impuse închiderea capelei și, afară de orele serviciului divin, chiar a bisericii.

Eduard nu îndrăznea să se apropie din nou de cea decedată. Trăia într-o stare de lîncezeală, părea să nu mai aibă lacrimi, să nu mai fie capabil de vreo durere. Pe zi ce trece, ia parte mai puțin la conversație, se atinge tot mai puțin de mîncare și de băutură. Numai sorbind din cupa, care, ce-i drept, n-a fost pentru el un bun pro-

fet, pare să mai găsească o oarecare alinare. Tot îi mai place să contemple inițialele-împletite, și privirea lui, pe jumătate gravă, pe jumătate surizătoare, pare să arate că mai speră și acum într-o reunire. Și, precum pe cel fericit orice împrejurare neînsemnată pare să-l favorizeze, orice hazard să-l tragă după sine, tot astfel întimplările cele mai mărunte par să se unească bucuros pentru a-l răni, a-l nimici pe cel nefericit. Căci într-o zi, cînd Eduard duse la gură paharul iubit, el îl depărtă din nou cu spaimă : era și nu era același ; îi lipsea un mic semn de recunoaștere. Valetul, luat din scurt, e nevoit a mărturisi că paharul autentic s-a spart de curînd și că un altul asemănător, datînd tot din vremea tinereții lui Eduard, i-a fost substituit. Eduard nu se poate minia, soarta i-a fost rostită prin faptă ; de ce l-ar emoționa simbolul ? Și totuși îl apasă greu. Din acel moment, pare a-i fi silă de orice băutură ; el pare a se abține cu bună știință să mănînce, să vorbească.

Dar, din timp în timp îl cuprinde o neliniște. Cere iarăși puțină hrană, începe iarăși să vorbească.

— Ah, spuse el o dată maiorului, care lipsea rareori de lîngă el, cît sînt de nenorocit ! Toate efortările mele rămîn veșnic o imitație, o falsă strădanie ! Ceea ce a însemnat pentru ea fericire, devine pentru mine chin ; și totuși, de dragul acestei fericiri sînt nevoit să iau asupra mea acest chin. Trebuie s-o urmez, s-o urmez pe acest drum ; dar natura mea mă împiedică, tot astfel ca și fîgăduială dată. Este o sarcină cumplită să imiți inimitabilul. Simt bine, dragul meu, e nevoie de geniu pentru orice, chiar și pentru martiriu.

Față de această situație deznădăjduită, la ce bun să amintim eforturile de tot felul depuse o bucată de vreme de cei din jurul lui Eduard : soția, prietenul, medicul. În cele din urmă fu găsit mort. Mittler făcu cel dinții această tristă descoperire. El chemă medicul și, cu stăpînirea de sine obișnuită, observă toate împrejurările în

care fusese găsit defunctul. Charlotte veni în grabă : bănuiala unei sinucideri se trezi în ea ; vpi să se acuze pe sine, să-i acuze pe ceilalți de o neatenție de neiertat. Dar medicul, pe temeiuri naturale, și Mittler, pe temeiuri morale, știură s-o convingă curînd de contrariul. În chip foarte vădit, Eduard fusese ajuns subit de sfîrșitul său. Într-un moment de liniște, el întinsese în fața lui, scoțîndu-le dintr-o casetă, dintr-un portofoliu, lucrurile ce-i rămăseseră de pe urma Ottiliei și pe care obișnuise pînă atunci să le ascundă cu grijă ; o șuviță de păr, flori culese în clipe de fericire, toate biletele ce i le scrisese ea, începînd cu acela pe care soția lui i-l înminase cu o atitudine degajată, atît de plină de presimțiri. Era cu neputință ca toate acestea să fi fost cu voia lui expuse unei descoperiri întîmplătoare. Acum și această inimă, pradă pînă de curînd unei agitații fără margini, zăcea așezată într-o liniște de netulburat ; și întrucît el adormise gîndindu-se la o sfîntă, putea desigur să fie socotit preafericit. Charlotte îi dădu locul lui alături de Ottilia și ceru ca nimeni să nu mai fie depus în această criptă. Sub această condiție, ea făcu danii însemnate pentru biserică și pentru școală, pentru preot și pentru institutor.

Astfel iubiții odihnesc unul lingă altul. Pacea plutește deasupra locașului lor ; chipuri gemene de îngeri coboară spre-ei, de pe boltă, privirile lor senine ; și ce fericită va fi clipa cînd o dată se vor redeștepta împreună !

Lector : GABRIELA OMĂT
Tehnoredactor : POMPILIU STATNAI

Bun de tipar 8.IX.1975. Tiraaj 37 610 ex. broșate.
Coli ed. 15,60. Coli tipar 10.

Combinatul poligrafic „Casa Scintei”
Piața Scintei nr. 1, București
Republica Socialistă România
Comanda nr. 50 381

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

